1941:7157

מאַקס נאָרדוֹי.

VI 1941:7157

אויסגעוועהלטע שריפטען.

MAX NORDAU

JCUDI SOOST ÜL ... HASMONEI

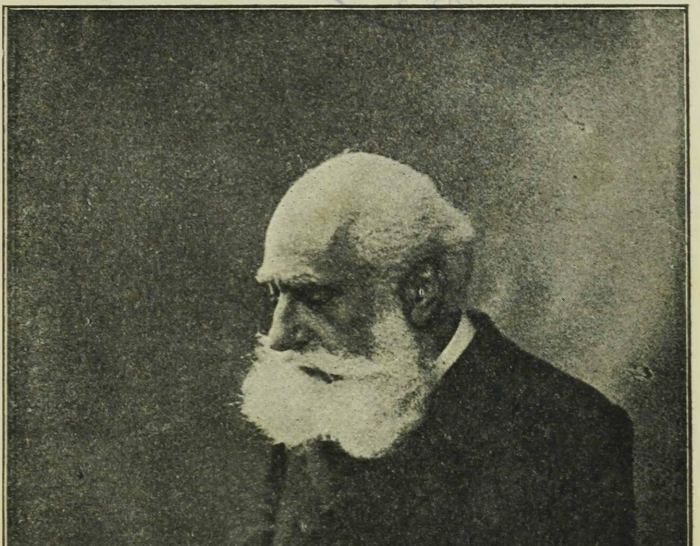

מאקס נארדוי.

אויסגעוועהלטע שריפטען.

ערשטער באנד.

איבערזעצט דורך ב. ק — י.

מיט ביאגראפישע און קריטישע איינלייטונגען פון נ. סאקאלאוו, ד"ר ש. מ. מלמד און ד"ר ה. פאסמאניק.

Juudi Üliõpilaste Ühing „Hasmonaea" Tartu
783
L-53
№ 238

פערלאג "וועלט־ביבליאטעק"

ווארשא
תרס"ט.

מאשינען-זאץ-דרוקעריי פון נ. ראזענפעלד, סאנסקא 20.

Типографія ,,Гацефира,, Панская 40

Bibliotheca Universitatis Tartuensis
1941:7157

4-VI A
3832

SOOST ÜLIÕPILASTE ÜHING „HASMOREA" TARTUS * JUUDI
הסתדרות הסטודנטים
„השחר"
דורפט.

מאקס נארדוי.

אין דער פעריאָן פון מאקס נאָרדוי דארפען מיר אידען, בעגריסען אלס אונזערן, איינעם פון די רייכסטע און פיעלזייטיגסטע גייסטער פון אונזער עפאכע. מיט א זעלטענער אויסבילדונג אין בעריהרט פון אלע גרויסע ערשיינונגען אין זיין צייט, האט ער בעוויזען ארויסצוטרעטען מיט דעם זעלבען מעכטיגען טאלאַנט אין די פערשיעדענסטע ספערען פון דעם מענשליכען שאפען. ער האט דער ערשטער בעוויזען שארף אויסצודריקען די גרויסע גרינדליכע קאָנטראסטען אין דעם לעבען פון זיין עפאכע, און געפונען די פאסענדע פאָרמולע פאר די פערשיעדענסטע ערשיינונגען אין דער גייסטעס־וועלט. גרעסער פון אלע זיינע חברים אין אלץ, וואס עס געהער צו דיאלעקטישער שארפקייט, גלאנץ און שפראך, איז נאָרדוי א אינדיווידואליטעט, וואס איז איבערגעוואקסען די אלע שיידעווענט פון ליטעראַרישע שולען און ריכטונגען.

א מענש א בקי, וואס בעהערשט, ווי א פירשט, פערשיעדענע געביטען, און א ארבייטער, וואס מאטערט זיך און ארבייט, ווי דער ערעמסטער. א געוואלטיגער טאלענט, וואס האט מייסטערווערק געשאפען אין א טאג־שרייבער, וואס זיין גייסט צוגיסט זיך אין בריטע שטראמען. א קינסטלער, וואס בעזיצט די קראפט פון דאס געדרוקטע וואָרט, ווי זעלטען ווער אנאנדערער, און א רעדנער, וואס זיינע ווערטער צושמעטערן, ווי דער האמער, די שטאַרקסטע פעלזען. א גאון, וואס זיינע שארפגעפרעסטע ווערק זענען ווי זאפטיגע בשמים אין דער וועלט־ליטעראַטור און א פאָפולאריזאטאר, וואס זיין אונגעוועהנליכע פרוכטבארקייט רופט ארויס ערשטוינען ביי די גרעסטע

וואונדער־קינסטלער פון דער בריטער ליטעראַרישער שאַפונגס־וועלט.
די דאָזיגע אַלע אײַנגענשאַפטען וואָנען בײַ די מעהרסטע מענשען — הפכים, וואָס לאָזען זיך נישט פעראײַניגען; אין אונזער גאָנ־יטען לעהרער בילדען זיי אָבער אַ וואונדערבאַרע האַרמאָניע.

נאָר פיעלזײַטיגע מענשען קענען אָבשאַצען די ווערדע פון דעם פענאָמען. עססאַאיסט, קריטיקער, פּאָליטיקער, בעלעטריסט, רעדנער, שפּראַכ־קינסטלער אין עטליכע שפּראַכען צו גלײַך, און אויסער דעם איך מעדיצינער, — אַזאַ מין פערבינדונג געפינט מען נאָר בײַ די אויסגעוועהלטע וועלט־גײַסטער. פון צײַט צו צײַט געהט אַרויס פון אונטער זײַן פעדער אַ ליטעראַרישעס ווערק, וואָס האָט אַ אײַביגען ווערט און אַלע טאָג — די זשורנאַליסטישע אַרבײַט.
יעדען טאָג שרײַבען! יעדען טאָג גײַסט האָבען! דער לעזער האָט גאָר קיין אַהנונג נישט דערפון, וואָס'רע „פּאַרסעטור" עס ענטהאַלטען אין זיך די עטליכע ווערטער. עס פאַלט גאַנץ אָפט אײַן צו גלויבען, אַז די בעקאַנטע לעגענדע וועגען סיזיפוס'ן האָט אין זינען געהאַט די טעגליכע זשורנאַליסטישע טעטיגקײַט. די פרעסע שלינגט אײַן אין זיך אַ מאַסע גלענצענדע אינטעלעקטען, וואָס וואָלטען געקאָנט ווערען אַ ציערונג פאַר דער ליטעראַטור, און זייערע צוואַר־פענע געדאַנקען און פליהענדע בלעטער געהען כסדר לאיבוד. זײַן אי אַ שריפשטעלער אי אַ זשורנאַליסט, און אויף ביידע געביטען זיך אויסצייכנען — דאָס קאָנען נאָר גרויסע גײַסטער בעהײַזען.

מאַקס נאָרדוי איז נישט נאָר אַ גרויסער גײַסט, ער איז אויך איינע פון די מערקווירדיגסטע פערזענליכקײַטען אין אונזער צײַט. ער לאָזט זיך נישט אײַנשליסען אין וועלכער ס'איז קאַטעגאָריע: ער איז פאַר זיך אַליין אַ קאַטעגאָריע. ווער קען נישט דעם מעכטיגען האַראַקטער־קאָפּ! מעכטיג און מאַיעסטעטיש זיצט דער דאָזיגער גרויער, געוואַלטיגער פילאָזאָפען־קאָפּ, מיט דעם שענעם, שאַרפ־געשניטענעם געזיכט, מיט די גרויסע, קלוגע און ליכטיגע אויגען אויף דעם לייבען־נאַקען פון אַ קרעפטיגען קערפּער. מ'קאָן זיך גאָר־ניט פאָרשטעלען קיין מעהר פּאָלקאָמע פערקערפּערונג פון גײַסטי־גער מאַכט, מאַסיווען האַראַקטער, פעסטען ווילען און בעדענקטער ענערגיע. און מיט דער ריעזענקראַפט איז פערבונדען די גוטסקײַט און רוהיגע מילדקײַט, וואָס מ'געפינט נאָר בײַ קינדער און בײַ גרויסע חכמים. די מעהרסטע שריפטשטעלער שרײַבען ביכער און אַרטיקלען,

וואָס זענען רייכער פון זיי אַליין; נאָרדוי איז נאָך אַ סך געלערנטער און אונטערהאַלטענדער פון זיינע ווערק. אונטערהאַלטען זיך מיט נאָרדוי'ען איז פון די גרעסטע פערגעניגענס. מ'זעהט, אַז אין דעם מענשען שטורמט בעהאַלטענערהייד אַ ים מיט גרויסעס לעבען. זיינע געדאַנקען לויפען אַהין און אַהער, ווי די וועלען פון טייך. ער שעפּט שטענדיג פון אַ פולען קוואַל; דאָ געפינט איהר נישט קיין פּשט'לדיגע חנ'דלעך און קיין קאָקעטעריע. דער געדאַנק קומט נישט גערופענערהייד און געפינט זיך גלייך זיין שאַרפען אויסדריק, זיין שלאַגוואָרט, זיין פאָרמולע. דאָס זענען לויטער פינקלענדע אימפּראָוויזאַציעס נישט קיין געמאַכטע, נישט קיין געצוואונגענע. ער דריקט אויס דאָס, וואָס ער איז אינערליך — אַ קראַפט־מענש מיט אַ גרויסען טעמפּעראַמענט און דורכדרינגענדען, האָרשאַרפען לאָגישען גייסט.

נאָרדוי איז אַ בעזונדער אַרט פאַר זיך; ער האָט נישט געהאַט קיין פאָרבילד, האָט נישט קיין קאָנקורענטען און וועט אויך קיין נאָכהאַמער נישט האָבען. ווי ער, אַזוי איז זיין סטיל: פיעלגעשטאַלטיג און שטאַרק, פיעלפאַרביג און איינהייטליך — ער האָט אין זיך די רייכטקייט פון אַ בקי מיט דער מאַכט פון אַ גאַנצען, קאָנצענטרירטען גייסט.

דער דאָזיגער טיטאַן פון גייסט און אַרבייט, די דאָזיגע געניוס־שטראַהלענדע פּערזענליכקייט, אין וועלכער ס'הט זיך נאָך ביז היינטיגען טאָג ערהאַלטען די בליהענדע שאַפונגס־שמחה, די יוגענדליכע, ערקוויקענדע געמיטספרישקייט, — וואָלט געקאָנט אַ ציערונג זיין פאַר י ע ד ע נאַציאָן, און בעזונדער איז זי דער שטאָלץ און די ציערונג פון אונזער פאָלק, וואָס קוקט אַרויף פון זיין פינסטער־טיעפען ליידענס־טאָל צו יענע, אין וועלכע עס זעהט זיין אָבשפּיעגלונג. אויב דאָס יודישע פאָלק קוקט מיט פריידע אויף אַלע צושטרייטע גאָלדקערנער פון זיין געניע, קוקט עס אויך מיט צופריעדענהייט און שטאָלץ אויף ד ע ם אויסדריק פון זיינע טאַלענטען, וועלכע די פיינדליכע וועלט האָט געזוכט צו פערניכטען און צו דערשטיקען.

נאָרדוי איז אָבער מעהר ווי דאָס. ער איז דער יודישער „גאון" אין אַ מאָדערנער פאָרם. נישט איינער פון יענע קפּדנ'ישע, וועלט־פרעמדע אַסקעטען וואָס זענען בעלאָדען מיט ספרים־קלוגהייט; אויך נישט איינער פון יענע מיסטיש־דעקאַדענטישע בעלי־שם. ער איז דער טיפּ פון דעם פעלזענהאַרטען, שטרענג־סיסטעמאַטישען

גײַסט פון װעלכען ס'איז אַלבו, ר' יצחק עראַמאַה, רלב"ג, — מיט די װערטער, װי שטאָהל, מיט די שפּיעלענדע לעבענס־שטראַהלען, מיט דער גרױסער, שטרענגער שטאָלצקײַט און מיט דעם שאַרפען װיץ — אין אַ מאָדערנער פאָרם.

דאָס אײַדעלגעצײַכענטע פּראָפיל, די לײַכטענדע אױגען מיט די גרױסע, אָפענע אַפּלען מיט דעם ערנסטען, פעסטען און גוטען בליק — אַלץ מאַכט דעם אײַנדריק פון אַ קלוגען רבי. װען דו זעהסט, װי ער פעראײַניגט די ערודיציע מיט דעם שאַרפזין, װי ער דערפיהלט די אײַדעלסטע רמזים, װי קײן זאַך גליטשט זיך נישט אַרױס פון אונטער זײַן בליק, װי ער אַרבײַט מיט התמדה, פערזונקען אין ביכער און מאַנוסקריפּטען, — װען דו זעהסט דאָס אַלץ, פיהל־סטו דעם פערגעניגען פון זעהן אין אַ נײַער פאָרם יענעם הױ־כען, אַלטען אַדעלס־טיפּ, אַ דאַנק װעלכען אונזער פאָלק איז גע־קרױנט געװאָרען מיט דעם טיטול „עם הספר" (דאָס פאָלק פון בוך). דאָ װײַזט זיך װידער אַרױס מײַן אַלטע טעאָריע װעגען דעם „אַלטען יודען": נאָך אַ רײַהע יאָהרען פערשװינדעט די אײַ־דעלע שיכטע פון דער אָנגענומענער פרעמדער קולטור און עס טרעט אַרױס דאָס אײגענע, דאָס אַמאָליגע. דאָ זעהען מיר דעם אַלט־יודישען גאון אין זײַן פולער קראַפט און אין דער פּראַכט פון זײַן מעכטיגען גײַסט.

פאַר אונז איז אָבער נאָרדױ נאָך פיעל מעהר: נ אָ ר ד ױ, ד ע ר צ י ו נ י ס ט!

װאָס הערצל איז געװען אַלס פיהרער און אָרגאַניזאַטאָר, איז נאָרדױ אַלס אָנזאָגער און אידעענפּרעדיגער, אַלס װעקער, רופער און לעהרער.

ער האָט אַרױסגעפיהרט דעם דענקענדען יודען אױף אַ הױ־כען באַרג, פון װעלכען ער זעהט אַ װײַטען רױם און בעטראַכט די קלענסטע אײַנצעלהײַטען. די אָרימקײַט פון דער אַסימילאַציע האָט אין קײן אָרט נישט געפונען אַזאַ שטאַרקען און טיעפען אױסדרוק, װי אין נאָרדױ'ס גרױסע און שאַרפע רעדען, פון װעל־כע יעדע אײנציגע איז געװען אַ בעזונדער געשעהעניש. דאָס רעדנערישע און די צײַטװײַליגע טײלען פון די דאָזיגע רעדעס קאָנען נישט אַװעקנעהמען בײַ זײ זײער אײביגען װערט, װײַל ער ליעגט אין נאָרדױ'ס הױכען שטרעבען, רײַכען האַרצען, נאַציאָנאַל־

יודישען זין און ווייטען בליק. זיין אייפער שטאַמט פון אַ שענעם און וואַרימען געמיט, פון אַ ריינעם וואַרהייטס-ענטוזיאַזם. אין זיינע שטראָף-רעדען קעגען די אַסימילאַטאָרען קלינגט דער טאָן פון די אַמאָליגע נביאים; זיי זענען נישט נאָר ערשיינונגען פון אַ פייערדיגען טעמפּעראַמענט, זיי ווייזען אונז נישט נאָר דעם זיטליכען מוט פון אַ מענשען, וואָס געדהט מיט זיין אייגענעם וועג, וואָס טרעט אַרויס אין פראָנט, אום מיט דעם פייער פון דער יוגענד און מיט דער ערפאַהרונג פון אַן'אַלטען די רעכטע פון דעם יודישען פאָלק אויסצוקעמפּפען, — נאָך עפּעס גרעסערס ענטהאַלטען די דאָזיגע רעדעס אין זיך. זיי שטעלען פאָר מיט זיך דעם נייען געדאַנקען-קאַמפּף, וואָס איז ענטשטאַנען פון דעם יודישען אַלטערטום און רענעסאַנס. אַמאָל בליצט אין זיי דער ליכטיגער, שאַרפער בליק פון אַ בעגייסטערטען נביא: אַמאָל זאָגט ער אַהים מיט אַ עפּיגראַמאַטישער שאַרפקייט די גאַנצע טיעפקייט פון אונזער איד, הויבט אויז אויף אַ מאַיעסטעטישע הויכקייט און לייענט אין דער פאָלקס-נשמה, ווי אין אַן'אָפענעם בוך. ער איז כמעט דער אייציגער אין דער פּאַטעטישער שילדערונג פון יענע טראַגיש-שמערצליכע איבערלעבונגען, וואָס עס האָט אין זיך דער העכערער, דיפערענצירטער גלות, — דער גלות פון דער אויסערליכער אַסימילאַציע. דאָ געפינט ער זיך אין זיין אייגענסטער וועלט: אין דער קריטיק. די פון איהם געפּרעסטע ווערטער בעקומען פליגעל און פלאַטערן אין דער וועלט אַרויס: דאָס זענען די ווערטער געוועזען, וואָס האָבען אַ סך מיטגעווירקט דאָס פאָלק צו בעגייסטערן, זיין גייסט צו וועקען און מיטלען צו זאַמלען, אום אינסטיטוציעס צו שאַפען. דאָס יודישע פאָלק איז בעגאַבט מיט גרויסע פעהיגקייטען, דאָס יודישע פאָלק דענקט: עס פערטראָגט נישט קיין נאַרישקייטען, עס לאַכט פון באַנאַלע חכמות, עס איז געניינגט צו קריטיק, צו סאַטירע זאָגאַר, עס לאָזט זיך נישט אַזוי איינפאַך מוסטערן און פיהרען און נאָר אַ גרויסער גייסט קאָן דאָס בעוויינען. נאָרדוי'ס קריטיק איבער די געגנער פון ציוניזם, זיין אַנאַליז, זיין בייסענדע סאַטירע האָבען וואונדער געווירקט, און יעדערער פון אונז, וואָס לעבט אין פאָלק און קומט אין בערירונג מיט פערשידענע קרייזען פון פאָלק, אַלס שריפטשטעלער אָדער אַלס רעדנער, האָט זיך לייכט גע-

קאָנט איבערצײַגען אין דעם, ווי גרויס עס איז געווען דער עפעקט און די פּראָדוקטיוויטעט פון נאָרדוי׳ס רעדעס.

אַ סך זענען די דאָזיגע רעדעס געווען און זײַנען האָבען געהאַט פערשיעדענע אינהאַלטען און פערשיעדענע אייגענשאַפטען. דער ציוניזם האָט אַ סך גוטע רעדנער, דער רעדנער פון ציוניזם בלײַבט אָבער דערווײַל נאָר ער — דער לעהרער נאָרדוי. אויסער דער פערניכטענדער קריטיק פון דער אויסערליכער עמאַנציפּאַציע, האָט אונז נאָרדוי געשענקט אויך די קראַפט פון וועלען. וואָרום ער איז נישט נאָר אַ געוואַלטיגער און אַ אונערשראָקענער פּאָלעמיקער, נאָר אויך אַ מענש מיט אַן׳אַייזערנעם ווילען, וועלכער זאָגט אַרויס מיט אַ בעהערשענדער ערנסטקײַט דאָס, וואָס ער פיהלט. מיר אַלע, מיט אונזער מאָדערניזם, מיט דער פײַנער סקעפּטישער איראָניע, וואָס שוואַכט אָב דאָס אייגענע אין אונז, קאָנען די קראַפט אין זיך נישט געפינען.

דאָ איז נישט דער אָרט זיך אַרײַנצולאָזען טיעפער אין די דיכטערישע און אינדיווידועל-מענשליכע אייגענטימליכקײַטען פון נאָרדוי׳ן. עס איז אויך נישט היינט די צײַט דערצו, ווײַל דער זעכציג-יעהריגער געבורטסטאָג בילדעט נאָר איין קליינעם מערקשטיין אויף דעם לעבענס-וועג פון דעם אַרבײַטענדען, יוגענדליך-מונטערן נאָרדוי. נאָרדוי׳ן איז אויך פערזענליך אַלס יובילאַר שווער צו בעהאַנדלען; ער מײַדט אויס אַלץ, וואָס איז עהנליך צו אַ בילינגער פערזענליכער רעקלאַמע, און איז גענוג אַריסטאָקראַט, אום נישט צו קאָנען לײַדען די נײַגיעריגע אויגען פון פּובליקום בײַ זיך אין דערהיים, בײַ זיך אין אַרבײַטס-צימער. עס איז אויסגעקומען אַ קאַמפף צו פיהרען, אום אַרויסצוקריגען פון איהם אַ פּאַסיווע ערלויבניש אויף אַ גוטען אַנשטאַלט, וואָס זאָל געגרינדעט ווערען אויף זײַן נאָמען.

מיר קאָנען אַלזאָ נאָך שטאָלצער זײַן מיט אונזער לעהרער, וועלכען עס בעשענט אויסער אַלעמען אויך דאָס שענסטע און אייגענטימליכסטע פון דער יודישער נשמה: די גרויסע עניוות.

נאָרדוי איז נישט קײַן געענדיגטע עפּאָכע אין דער געשיכטע פון ציוניזם. די טעטיגקײַט פון אונזער גרויסען לעהרער איז נישט קײַן געענדיגטעס קאַפּיטעל. דאָס איז דאָס בעסטע, וואָס מ׳קאָן זאָגען וועגען אַ יובילאַר.

הערצל און נאָרדוי! דאָס ווערק, וואָס זיי האָבען אָנגעהויבען, איז נישט געוועזען קיין אַרבייט פאַר איין מענשען אָדער פאַר איין דור — ביי די גינסטיגסטע בעדינגונגען אפילו וואָלטען זיי עס אויך אַליין נישט קאָנען ענדיגען. אַ דאַנק קומט זיי דערפאַר, וואָס זיי האָבען אָנגעהויבען; ענדיגען — דאָס געהערט שוין צו'ם פאָלק.

נ. סאָקאָלאָוו.

נאָרדוי אלס קולטור-פילאָזאף.

דער נייער יודישער קולטור-טרעגער בילדעט אַ בעזונדער קאַפיטעל אין דער געשיכטע פון דעם מענשליכען גייסט. אין איהם זעהען זיך אַזעלכע אייגענשאַפטען און סימנים, וואָס אַ פרעמדער, נישט קיין יוד, קאָן זיי כמעט גאָרנישט פערשטעהן. דאָס איז אַ פראָבלעמאַטישע פערזענליכקייט — מיט אַ פייערדיגען טעמפעראַמענט, און דאָך ראַדיקאַל-קאָנסעקווענט, הייסעס בלוט און אַ הויך-ענטוויקעלטעס קריטישעס בעוואוסטזיין, אַ ברייטער קאָסמישער בליק און זאַכליך ביז צו פעדאַנטיזם, און דערצו אַ בליהענדער, שעפפערישער סטיל. די דאָזיגע אייגענאַרטיגקייט זעהט זיך אין דער גייסטיגער פיזיאָנאָמיע פון אַלע גרויסע יודען, זינט זיי זענען אַריינגעטרעטען אין דער אַלגעמיינער קולטור, ד. ה., פון ברוך שפינאָזאַ ביז מאַקס נאָרדוי. ביישפיעלען פון דעם דאָזיגען אייגענאַרטיגען שטריך אין דעם יודישען קולטור-גייסט קאָן מען זעהן ביי ברוך שפינאָזאַ אין דער בעציהונג צו דער בעגרינדעטער געאָמעטרישער מעטאָדע פון קיוע און דעקאַרט, ביי שלמה מיימון אין דער בעציהונג צו קאַנט'ן, ביי קאַרל מאַרקס אין דער בעציהונג צום העגעליאַניזם, ביי פערדינאַנד לאַסאַל, הערמאַן קאָהן, בערגסאָהן און לודוויג שטיין. אין דער רייהע גייסט-העלדען, פון וועלכע יעדערער פערנעהמט אַ בעזונדער פלאַץ אין דער געשיכטע פון דעם מענשליכען דענקען און שאַפען, שטעהט אויך מאַקס

נאָרדוי, און ניִשט דער לעצטער. ער האָט אויך אין זיך די אַלע סמנים און אייגענשאַפטען פון דעם יודישען גייסט: אַ פער„ניִי״ער און דאָך אַ בע„יאָ״הער; שטרעבט כּסדר פאָרוועַרטס און דאָך קאָנסערוואַטיוו, הייסעס בלוט און אַ פעסטער, בעשטענדיגער ווילען. וואָס אָבער עס צייכענט אויס נאָרדוי׳ען בעזונדער, איז די פיעלפאַכיגקייט פון זיינע קולטור-אינטערעסען. ער איז אַ נאַטורוויסענשאַפט׳ס-מענש און אַ דאָקטאָר, אַ ליטעראַטור-קריטיקער און אַ היסטאָריאָגראַף, אַ זעלטענער רעדנער און אַ געניאַלער שריפטשטעלער; אַ פלינקער ערצעהלער, פאַר וועלכען די פראָנצויזען אפילו האָבען דרך-ארץ, און דערצו אַן אָרגאַניזאַטאָר, אַ פאָלקס-רעדנער, אַ דיפּלאָמאַט און אַ דיכטער, וועמעס פערזען מ׳קען געפינען אין יעדער זאַמלונג פון דער דייטשער ליריק. נאָר אַזאַ פיעלזייטיגע פערזענליכקייט ווי מאַקס נאָרדוי, וואָס שטעהט אין דער הינזיכט ניִשט ניעדריגער פון אַ לעאָן באַטיסטאַ אַלבערטי, האָט געקענט איינס נאָך דאָס אַנדערע אָנשרייבען „די קאָנווענציאָנעלע ליגען׳ס פון דער קולטור-מענשהייט", „פּאַראַדאָקסען" און „ענטאַרטונג". אין די „קאָנווענציאָנעלע ליגענס" טרעט דער פערפאַסער אַרויס פאַר אונז אַלס שאַרפזיניגער קולטור-קריטיקער און היסטאָריאָגראַף; אין „ענטאַרטונג" זעהען מיר דעם פּסיכיאַטאָר, קרימינאַלאָג, ליטעראַטור-און פילאָזאָפיע-היסטאָריקער, מוזיק-טעאָרעטיקער און עסטעטיקער: אין די „פּאַראַדאָקסען" רעדט צו אונז אַ דענקער, וואָס געהט זיך מיט אַ אייגענעם גאָוניִשען דרך. אומעטום אָבער בלייבט ער דער גלענצענדער סטיליסט און דער שאַרפזיניגער פּאָלעמיקער. נאָרדוי פערליערט ניִשט דעם גרויסען קאָסמישען שטאַנדפּונקט אפילו אויך דאָרט, וואו ער גיט נאָר איבער, ווי עס האַלט זיך, זיינע רייזע-איינדריקע.

מ׳האָט נאָרדוי׳ען און זיינע אַנדערע צייט-חברים אָפט פאָרגעוואָרפען, אַז זיי האָבען אַ מאַניע צום צושטערען, אויף אַלין „ניין" צו זאָגען. אמת אין דער בעשולדיגונג איז דאָס, אַז דער מאָדערנער קולטור-שאַפענדער יוד האָט אין זיך אַ שטיק מעפיסטאָפעל. ער זאָגט אָפט „ניין" אויף „וויכטיגע" אַלע גוטע זאַכען; דיין ניינזאָגען שטאַמט אָבער ניִשט העַרפון אַליין, וואָס ער האָט אַ מאַניע צו זעהן אין יעדע זאַך די נעגאַטיווע זייטען. דאָס איז פיעל מעהר אַ פּראָדוקט פון אַ הויכ-ענטוויקעלטען קריטישען בעוואוסטזיין. די צוויי טויזענד יאָהר פערביטערונג און ליידען, ענויים און „קריסט-

ליכע נעכסטענליעבע" האָבען געלאָזען נאָך זיך טיעפע שפּורען און אויסגעלערנט דעם יודען פאָרזיכטיג זיין. דעריבער זענען אַלע גרויסע יודען, און בעזונדער די פון 19־טען יאָהרהונדערט, געוועזען אָפּאָזיציאָנעל געשטימט אין דער בעציהונג צו זייער צייט. דער קאַראַהאָה פון דער יודישער אָפּאָזיציע הויבט זיך אָן מיט היינריך היינע, דער דיכטער פון „דער רבי פון באַכראַך" האָט פאַר די אַלע געשעפטען פון די 48־ער נישט געהאַט מעהר, ווי אַ איראָנישען שמייכעל; אין די טעג פון דער יולי־מאָנאַרכיע איז ער אָבער דעמאָקראַט און רעפּובליקאַנער. די וויכטיגסטע טעטיגקייט פון קאַרל מאַרקס קומט אויס אין די יאָהרען פון דער פינסטערער פּרייסישער רעאַקציע, און ווען די פּאָליטיק האָט אויסגעפילט דעם גאַנצען דייטשען גייסט, איז לאַסאַל אויפגעטרעטען, האָט געשטעלט סאָציאַלע פאָדערונגען און איז געווען געניִיגט צו אָפּפערן די פּאָליטיק פאַר'ן סאָציאַליזם. ער האָט זיך זאָגאַר אַרומגעטראָגען מיט אַ אידעע וועגען אַ סאָציאַלער מלוכה. אַ מאָנאַרכיע, נאָר סאָציאַל זאָל זי זיין...

ווי נאָר ביכנער און קאַרל פאָגט האָבען אָנגעהויבען צו פּרעדיגען פאַר די מאַסען זייער פלאַכען מאַטעריאַליזם, האָט שוין הערמאַן קאָהן געשריבען זיין קאַנטישע בעגרינדונג פון דער עטיק. מ'זעהט אַלזאָ, אַז דער יודישער גייסט איז שטענדיג אָפּאָזיציאָנעל.

נאָרדוי געהערט אויך צו די אָפּאָזיציאָנעלע דענקער אין די לעצטע דרייסיג יאָהר פון דער גייסטעס־געשיכטע. ווען ער איז אַריינגעטרעטען מיט אַ ענטוויקעלטען גייסט און אַ קלאָרען בליק אין דעם גרויסען קולטור־קאַמפף פון זיין צייט, האָט ער געפונען אַ שטראָם פון דעקאַדאַנס, וואָס האָט פערדאַמפט אַלע געביטען פון לעבען. די פּאָליטיק פון די מיטעל־און מערב־איראָפּעאישע מלוכות איז געווען אונזיכער און האָט זיך געהאַלטען אין איין טרייסלען; אין דער ליטעראַטור האָבען געהערשט נעראָמאַנטיקער, סימבאָליסטען און דיאַבאָליקער אַ'לאַ באָדלער און ווערלען; פון דער אַנדערער זייט ווידער האָט דער נאַטוראַליזם און דער רעאַליזם געפייערט זיין העכסטען טריאומף; אין דער פילאָזאָפיע און אין דער וויסענשאַפט האָט געשטורמט די מלחמה פאַר און געגען דער דעסצענדענץ־ און סעלעקציאָנס־טעאָריע; די טעאָלאָגען זענען געווען פערצווייפעלט, און דער מאַטעריאַליזם אַלס וועלט־אַנשויאונג

האט שוין געמאכט זיינע לעצטע אנשטרענגונגען, ווייל די רעוולטא-טען פון דער נאטור-וויסענשאפט זענען צו שוואך געוועזען, אום צו בעפרידיגען דעם מעטאפיזישען זין פון דעם מענשליכען לעבען. עס האט אבער געפעהלט דער גרויסער אידעאליסט, דער פילאזאף, וואס זאל קענען דעם מאטעריאליזם אינגאנצען פערניכטען. דערפון איז ארויסגעקומען פון איין זייט א קראנקהאפטער סקעפטיציזם און פון דער אנדערער זייט האט זיך אויסגעבילדעט א ווילדער, אומגעלומפער-טער אינדיווידואליזם, וואס האט אין אייראפא געפונען זיין פילא-זאף אין פרידריך ניטשע און אין אזיען — אין דעם מאראל-טע-אלאג און דיכטער לעוו טאלסטאי. דערביי איז דאס געזעלשאפטליכע לעבען געוועזען פערדארבען, קאררומפירט און אינערליך פאלש, הי אין א עפאכע, וואס ווערט בעהערשט פון צושטערענדע עלעמענ-טען. די ענטוויקלונג פון דעם פערקעהר און דאס אויפבליהען פון דער אינדוסטריע האבען פערשלונגען דעם גאנצען מענשען. א וויל-דער אוטיליזם האט געהערשט אין אלע צווייגען פון דעם געזעל-שאפטליכען לעבען און געזוכט אונטערצוגראבען אלע מאראלישע יסודות, זאגאר דעם גאנצען מענשליכען געשלעכטס-בעוואוסטזיין, און בכלל האט זיך אומעטום געשפירט די קראנקהייט פון דער צייט, וואס איז נאך שטארקער געווארען דורך דעם ענדליכען נצחון פון די גערמאנען איבער די ראמאנען.

אין דער דאזיגער עפאכע פון דעקאדאנס, פון אונטערגאנג, פון גייסטיגער צוטומלעניש און פון צווי געזעלשאפטס-פיינדליכע עקסטרעמען איז מאקס נארדוי ארייגעטרעטען אין דער ארענע. אין זיינע „קאנווענציאנעלע ליגענס פון דער קולטור-מענשהייט" האט ער אויסגעשפרייט א נעץ פאר אלע ליגענס פון דער צייט און בעקעמפפט די אלע צופוילטע אנאכראניסמען פון דער פען-דע-סיעקל-קולטור מיט דעם ברען פון א אויפריכטיגען אידעאליסט און מיט דעם גאנצען שארפזין פון זיין דיאלעקטיק. עס איז אלס א גרויסע קולטור-געשעהעניש צו בעצייכענען דאס, וואס נארדוי האט געהאט דעם מוט אין יענער צייט פון דעם ענגהערציגען עגאאיזם און די איינטאגעדיגע אינטערעסען ענטקעגען-צושטעלען דעם עגא-איזם — די סאלידאריטעט, דער ענגער געגענווארט — די צוקונפט און דעם איינצעלנען מענשען — דאס גאנצע מענשליכע געשלעכט. וואס האט נארדוי געקענט זאגען יענע קליינליכע עגאאיסטישע מענשען

פון דער דעקאדאנס־עפאכע? „מענש, לעב נאך די יסודות פון דיין פערשטאנד!“ „מענש, זיי גוט!“ האט דען דער אלטער יודישער נביא נישט געשריגען דאס זעלביגע צו די מענשען פון זיין צייט? וואס איז דען געווען דאס העכסטע אידעאל פון דעם נביא? „און די ערד וועט פול זיין מיט וויסען, ווי דאס וואסער פערדעקט דעם ים“.

מאקס נארדוי שרייט צו זיינע מיטמענשען, נאכדעם ווי ער ווייזט זיי אין די אויגען זייער גאנצע אינערליכע צוריסענקייט און פאלשקייט: „דאס, וואס די מענשהייט דארף איצט אמ׳נעטיגסטען האבען, בעשטעהט נאר אין דעם, זי זאל זיך פערשאפען די מעגליכקייט צו לעבען נאך די ערפאהרונגען פון איהר וויסען“, ווער עס רעדט אבער וועגען וויסען און פערשטעהן, מוז שוין רעדען אויך וועגען מאראל, ווארום צוזאמען מיט דער לאגיק געהט די עטיק. און פאר דער מאראל איז נישט וויכטיג דער איינצעלנער מענש און די געגענווארט, נאר דאס געשלעכט און די צוקונפט. פון דעם מאראלישען שטאנדפונקט איז נארדוי ארויסגעטרעטען געגען די צוויי געזעלשאפטס־פיינדליכע טענדענצען: דעם טאלסטאאיזם און דעם ניטשעאניזם. ווארום ניטשע אזוי ווי טאלסטאי — ביידע זענען זיי שונאים פון דער געזעלשאפט, פון דער קולטור, פון דער מלוכה און פון דעם מענשען־געשלעכט, נישט קוקענדיג אויף דעם, וואס ביי דעם ערשטען איז דער יסוד פון דער אנארכיע א רעליגיעזער און ביי דעם אנדערן א עסטעטישער. די אנארכישע וועלט־אנשויאונג שטעלט אוועק דעם איינצעלנעם מענשען, דעם אינדיווידואום, אויף דעם פלאץ פון דעם געשלעכט, און דערמיט אליין גראבט זי שוין אונטער אלע יסודות פון דעם געזעלשאפטליכען לעבען. דער פעסטגעזונדטער נארדוי איז געווען צו־קלוג אום זיך צו לאזען פערפיהרען פון ניטשעס עסטעטישער פראזעאלאגיע און צו־געזונד און געדאנקען־רייך, אום זיך צו לאזען איבעררעדען פון דעם אידעען־ארעמען, סענטימענטאלען טאלסטאי. א מענש מיט אזא טיעפער לאגיק און אזא שטארקען עטישען געפיהל, האט געמוזט ארויסטרעטען מיט דער זעלביגער פערדאמונג געגען די רעליגיעזע אנארכיסטען, ווי געגען די עסטעטישע. דאס גרעסטע פערדיענסט פון נארדוי בעשטעהט אין דעם, וואס ער האט דער ערשטער אנגעוויזען אויף די נעגאטיווע און אנטי־סאציאלע טענדענצען אין די האלב־פילאזאפישע און מאראל־טעאלאגישע ווערק, ווי אויף א גרויסען סימפטאם פון דעקאדאנס. טאל־

סטאָי און ניטשע, איבסען און די דיאַבאָליקער, ריכאַרד וואַגנער און די סימבאָליסטען ווערען ביי איהם בעטראַכט נישט נאָר פון ליטעראַרישען און קינסטלערישען שטאַנדפונקט, נאָר אויך — פון פסיכיאַטרישען און קרימינאַלאָגישען, און צוזאַמען מיט די דאָזיגע פּערזענליכקייטען, האָט נאָרדוי אונטערזוכט אויך דעם גאַנצען קולטור־פּעריאָד און איהם בעלויכטען פּאַטאָלאָגיש און פּסיכאָפּאַטאָלאָגיש.

מאַקס נאָרדוי איז ניט קיין שול־פילאָזאָף און נישט קיין שול־ליטעראַט. ער געהערט ניט צו קיין שום שול און איהם האָט זיך קיינמאָל געוואָלט אויסנעמען אַלס פילאָזאָפישער סיסטעמאַטיקער אָדער אַלס ליטעראַטור־היסטאָריקער. ער איז ביז היינטיגען טאָג שטאָלץ דערמיט, וואָס ער איז אַ פרייער שריפטשטעלער; און דאָך, ווען מען קוקט זיך צו נעהנטער צו די קולטור־פילאָזאָפישע און קולטור־היסטאָרישע ווערק פון דעם דאָזיגען פרייען שריפטשטעלער, זעהט מען אין איהם אַ סיסטעמאַטישען פילאָזאָף מיט אַ גאַנצער, אָבגעשלאָסענער וועלט־איינשויאונג. ווען אַ מענש פּועל'ט ביי זיך אַרויסצוטרעטען מיט אַזאַ ענטשיידענער קראַפט געגען העגעל'ן, מוז אין זיינע אָדערן שוועס פילאָזאָפען־בלוט צירקולירען.

לויט נאָרדוי'ס אַנשויאונג איז דער מענש, אים געגענזאַץ צו דער אַנשויאונג פון רוססאָ, פון דער נאַטור שלעכט; צוליעב זיינע פיזיאָלאָגישע און אַנאַטאָמישע אייגענשאַפטען אָבער, וועלכע מאַכען איהם פאַר דעם אונזעלבסטשטענדיגסטען פון אַלע נאַטור־בעשעפענישען, מוז ער לעבען געזעלשאַפטליך. די וויסענשאַפטליכע רעזולטאַטען פון דער פּאַלעאָנטאָלאָגיע און די פאָרשונגען פון די פאַר־היסטאָרישע צייטען לעהרנען אונז, אַז נאָך גאָר אין די אור־אַלטע פּעריאָדען האָט שוין דער מענש געלעבט געזעלשאַפטליך, ד. ה., געמיינזאַם מיט זיינע מיטמענשען. דער דאָזיגער געזעלשאַפטליכער שטריך אין דעם מענשליכען האַראַקטער און דער דייטליכער געשלעכטס־אינסטינקט פון דעם איינצעלנעם אינדיווידואום, וואָס ווייזט זיך אַרויס אין דער גאַנצער נאַטור־און קולטור־געשיכטע, זענען די צוויי אויסגאַנגס־פּונקטען פון נאָרדוי'ס מאָראַלישער וועלט־אַנשויאונג. צו די צוויי יסודות קומט נאָך אַ דריטער צו, — דער יסוד פון דער אָרגאַנישער עוואָלוציע.

פון די דריי שטאַנדפּונקטען אַרויסגעהענדיג, פערטרעט נאָר־

דוי דער געזעלשאַפט און קעמפפט אין איהר נאָמען געגען די גע=
וואַלד=טהאַטען פון דעם אינדיווידואום. אַזוי ווי די געזעלשאַפט, און
ניט דער איינצעלנער מענש, איז וויכטיג פאַר דער נאַטור,
קעמפפט נאָרדוי פאַר די אינטערעסען פון דער צוקונפט געגען דער
ענג=הערציגקייט פון דער געגענוואַרט, און די הנהגות, וואָס בילדען
זיך פון דעם ענטוויקלונגס=געדאַנק, ווענדעט ער געגען די פאָדע=
רונגען פון די עגאָאיסטישע, בעלי=תאוה'דיגע רעאַקציאָנערען.

ניט קוקענדיג אָבער אויף די דאָזיגע יסודות פון זיין עטיק, איז
נאָרדוי דאָך ניט קיין נאַטוראַליסט. נאָרדוי פערטרעט גיכער די
מיינונג פון קאַנט'ן, לויט וועלכער דער מענש דאַרף גובר זיין די
נאַטור, לויט וועלכער די נאַטור איז אונזער שונא. דער נאַטור,
דער רויהער, געוואַלד=טעטיגער נאַטור, שטעלט נאָרדוי אַרויס ענט=
קעגען דעם מענשליכען פערשטאַנד. די קולטור הויבט זיך אָן פון
דאָרטען, פון וואַנען ס'הויבט זיך אָן די טעטיגקייט פון דעם מענ=
מענשליכען גייסט, פון דעם מענשליכען פערשטאַנד. דאָס מענשליכע
פערשטאַנד איז אָבער ניט אַבסאָלוט דאַגעגען דער נאַטור, און
פון דעם שטאַנד=פונקט בעטראַכטענדיג, איז נאָרדוי אַ געגנער פון
דער פאָליטישער גלייכהייט. די גלייכהייט איז ניט נאָר געגען דער
נאַטור, זי איז אוננאַטירליך. אין דער אָרגאַנישער וועלט פיהרט זיך
אַ אייביגער קאַמפף. אינ'ם לעבען פון דער נאַטור זעהען מיר אַ אונ=
אויפהערליכע מלחמה צווישען פערשידענע כחות, — דערפון נעמט
זיך לעבען און ענטוויקלונג. זיך ניט רעכנען מיט דער דאָזיגער
גרונד=ערשיינונג אין דער נאַטור און פערניכטען די אונגלייכהייט אפילו
נאָר אין דעם מענשליכען לעבען אַליין, — איז דער מענשליכער
שכל ניט אימשטאַנד. פערניכטענדיג די אונגלייכהייט, וואָלט ער
צוזאַמען דערמיט פערניכטען אויך דעם לעבענס=נערוו, דעם יסוד
פון לעבען. און איז די גלייכהייט געגען דער נאַטור, ווייל זי איג=
נאָרירט די פסיכאָלאָגישע קאַטעגאָריע פון דעם אייביגען קאַמפף,
אַזוי איז די פרייהייט, האָטש זי איז אין דער נאַטור יאָ פאַר=
האַן, אַ פאַקטאָר, וואָס ווירקט נעגאַטיוו אויף דעם געזעלשאַפטס=
לעבען און מאַכט איהם אילוזאָריש. נאָרדוי בעניגענט זיך אָבער ניט
דערמיט אַליין, וואָס ער קריטיקירט די רעוואָלוציאָנס=פראָגראַמען, —
ער ווייס צו געבען אויף זייער אָרט אויך עטוואָס פאָזיטיוועס.

זיין לאָזונג איז: סאָלידאַריטעט, און דער לאָזונג, ענטוויקעלט

בּיז צוּ דער הױכקײט פּון אַ קולטור-פּאָליטישען און עטיש-נאַציאָ-
נאַלען פּראָגראַם, לעגט אַזױעק אַלס יסוד פּאַר דער מלוכה — נעבען
דער גערעכטיגקײט אױך די פרײהײט פּון דעם אײנצעלנעם פּערזאָן,
אױף װיפיעל זי שאַדט ניט דעם כלל, און פּאַר דער געזעלשאַפט —
די עהרליכקײט און דעם אמת, װעלכע זענען די אײנציגע קראַפט אױף
צו שטיצען די מענשליכע סאָלידאַריטעט. קױם ערפילט די מלוכה
איהרע אױפגאַבען און דריקט ניט אַראָב דעם אײנצעלנעם מענשען
בּיז צו דער מדרגה פון אַ אָבצאָהלונגס-נומער, אַזױ האָט שױן יע-
דער אינדיװידואום די מעגליכקײט צו לעבען נאָך די ערפאָהרונגען פון
זײן װיסען און פערשטעהן. עס איז שװער צו זאָגען, װי נאָרדױ
שטעלט זיך פאַר די רעפאָרם פון דער מלוכה און איהר פאָר-
שריט. אין דער בעציהונג צו דעם הײנטיגען קריעגס-און מיליטער-
שטאַאַט איז ער אָפּאָזיציאָנעל, װאָרום מאַקס נאָרדױ — װי עס פּאַסט
פאַר אַ אײניקעל פון די נביאים — איז אַ געגנער פון מלחמות און אַ
אַנהענגער פון שלום. ער איז אָבער ניט קײן געגנער פון קאַמפף.
אין דער הינזיכט אין ער אײנשטימיג מיט זײנע גרױסע ברידער
הערמאַן קאָהען, לודװיג שטײן און יאָהאַן פאָן בלאָך. מאַקס נאָר-
דױ איז אין דער װעלביגער מאָס אָפּטימיסט אין דער בעציהונג צו
דעם גאַנצען מענשליכען געשלעכט, װי פּעסימיסט אין דער בע-
ציהונג צו יעדען אײנציגען אינדיװידואום. דער פּעסימיזם איז פאַר
איהם אױך, װי פאַר לודװיג שטײן, מעהר קראַנקהײט און שטי-
מונג, װי װעלט-אַנשױאונג. האַראַקטעריסטיש פאַר דעם אידעאַליסט
נאָרדױ איז דאָס, װאָס ער, אַלײן אַ קינסטלער פון גאָט'ס גנאַד,
גיט צו דער קונסט ניט נאָר סאָציאַלע, נאָר אױך עטישע פונק-
ציעס.

עס פערשטעהט זיך, אַז אַזאַ גײסטיג-אידעאַליסטישער און גע-
זונדטער מענש, װי מאַקס נאָרדױ, האָט געמוזט אַרױסטרעטען געגען
דעם קינסטלערישען נאַטוראַליזם פון אַ זאָלאַ, װעלכער איז בעשטאַ-
נען אין קאָפּירען נאָר די מאוסע זײטען פון דער נאַטור, מיט
דער װעלביגער שאַרפקײט, װאָס ער האָט געקעמפפט געגען איבסען'ען,
למשל, װעלכער האָט, אַלע פאָדערונגען פון דעם מענשליכען גע-
שלעכט אױף צו-להכעיס, אַרײנגעלעגט אײנער פון זײנע העל-
דינען אין מױל אַזאַ מין פראַזע, װי די: „די הײליגסטע פפליכט
איז די נעגען מיך אַלײן". אױף אַ שאַרפען אָנפאַל פון נאָרדױ'ס

זײַט האָט זיך אָנגעשטויסען אויף די רעליגיעז־מאָטיווירטע אַנאַרכיע פון לעוו טאָלסטאָי, און אין דער געגנערשאַפט פון נאָרדוי'ען צו טאָלסטאָי'ס לעהרע, איז האַראַקטעריסטיש נאָך איין שטריך, איך מיין נאָרדוי'ס קריטישע פערהעלטניס צום קריסטענטום. אויסער הערמאַן קאָהן, האָט קיין גרויסער יוד אין דער נײַער צײַט נישט געגעבען אַזעלכע קלעפּ דעם טעאָרעטישען קריסטענטום, ווי מאַקס נאָרדוי. ער האָט מיט אַ פעסטער און זיכערער האַנד אויפגעדעקט די אַלע סתירות אינ'ם קריסטענטום און איהם אָבגעזאָגט פון יעדע אָריגינאַליטעט. שטאַמען שטאַמט זײַן פײַנדליכע בעציהונג צום קריסטענטוב פון דעם פעסימיסטישען טאָן, מיט וועלכען עס איז דורכגעדרונגען די קריסטליכע לעהרע. דער אָפּטימיסט נאָרדוי פער־דאַמט טאָלסטאָי'ען מיט'ן קריסטענטום צוזאַמ[illegible] מענטאַלע דרשות פון וועלכען ס'איז פאַרשטערזעגליכקײַט האָט איהם

אין דעם פאַקט פון נאָרדוי'ס און מאַקס נאָרדוי איז געוואָרען אויף געוועזען געוויסע געשיכטליכען געוואָרען ציוניסטען אַ טייל פון די די גרויסע ערש[illegible]ישע יודען און דאָס רוב רוסישע ציוניסטען פון די גרויסע [illegible]ר אינטעליגענץ. דער דאָזיגער ציוניזם האַלט זיך אינגאַנצען אונז [illegible]ם אַנטיסעמיטיזם, וועלכער „וועט נישט אַזוי באַלד פערשווינ־מי[illegible]", ווײַל „זײַנע וואָרצלען זענען טיעף אין מענשענס האַרץ אַרײַנ־געוואַקסען". צוערשט האָט דער אַנטיסעמיטיזם גופא אויך אָנגענומען אַ שרעקליך גראָבע און באַרבאַרישע פאָרם, וועלכע האָט די יודען גרויסע לײַדען און יסורים פערשאַפט. אין יענער עפּאָכע, שעפּט נאָך נאָרדוי נישט זײַן ציוניזם פון דער „תורה און משנה". דעריבער איז בײַ איהם די גאַנצע אויפגאַבע פון ציוניזם בלויס „צו בעזעצען די אָרעמע יודען אין פּאַלעסטינאַ". מיט איין וואָרט — דער באַנאַלסטער ציוניזם, דער פילאַנטראָפּישער ציוניזם, וועלכער וויל נאָר „העלפען די אומגליקליכע ברידער". דאָס איז געוועזען די ערשטע שטופע אין דעם ענטוויקלונגס־גאַנג פון מאַקס נאָרדוי'ס ציוניזם. אָבער וואָס מעהר ער האָט זיך צוזאַמענגעטראָפען אויף די קאָנגרעסען מיט דער יודישער מאַסע, איז ער אַלץ טיעפער אײַנ־געדרונגען אין דעם מהות פון דער יודישער פּראָבלעמע און דער עיקר, וואָס מעהר די ערשטע פאָרם פון ציוניזם, וועלכע איז צו אײַנפאַך געוועזען, האָט אַרויסגערופען אַ פּראָטעסט בײַ די אַסימילאַ־טאָרישע יודען, דאָס מעהר האָט נאָרדוי בעגריפען דעם האַראַקטער

מענש, וואָס האָט זיין גאַנצען לעבען געאָפּפערט דערפאַר, אום דעם אֶמת אויפצודעקען און צו פערשפּרייטען און די ערהרליכע גוטסטקייט ווידער אײַנצופלאַנצען, — דער מענש האָט נישט געקענט בלײַבען בײַ דעם קאָנווענציאָנעלען ליגען פון דער יודישער „גלויבענס־געמיינשאַפט.“ זיין ציוניזם איז נישט קיין קינסטליכער, נאָר אַ אָרגאַנישער; ווארום נאָך איידער ער איז אַ ציוניסט געווען, האָט ער שוין גערעדט צו זיין דור מיט דער קראַפט און דעם גלוט פון אַ יודישען נביא. זיין ציוניזם איז אֶמת, ווי זיין קולטור־קריטיק און קולטור־פילאָזאָפיע איז געוואַלדיג און גרויס.

לאָנדאָן.   ד״ר ש. מ. מלמד.

———————

[illegible] שטאַאַט איז ער אָפּאָזיציאָנעל, וו[illegible]
פאַר אַ איינִיקעל פון די נביאים — איז [illegible]
אַנהענגער פון שלום. ער איז אָבער נישט ק[illegible]יסט.
אין דער הינזיכט אין ער איינשטימיג מיט זיינע גרויס[illegible]
הערמאַן קאָהען, לודוויג שטיין און יאָהאַן פאָן בלאָך. מאַקס [illegible]יכטע פון
דוי איז אין דער זעלביגער מאָס אָפּטימיסט אין דער בעציהונג צו [illegible]
דעם גאַנצען מענשליכען געשלעכט, ווי פּעסימיסט אין דער בעציהונג צו יעדען איינציגען אינדיווידואום. דער פּעסימיזם איז פאַר איהם אויך, ווי פאַר לודוויג שטיין, מעהר קראַנקהייט און שטימונג, ווי וועלט־אַנשויאונג. האַראַקטעריסטיש פאַר דעם אידעאַליסט נאָרדוי איז דאָס, וואָס ער, אַליין אַ קינסטלער פון גאָט׳ס גנאָד, גיט צו דער קונסט נישט נאָר סאָציאַלע, נאָר אויך עטישע פונקציעס.

עס פערשטעהט זיך, אַז אַזאַ גייסטיג־אידעאַליסטישער און געזונדטער מענש, ווי מאַקס נאָרדוי, האָט געמוזט אַרויסטרעטען געגען דעם קינסטלערישען נאַטוראַליזם פון אַ זאָלאַ, וועלכער איז בעשטאַנען אין קאָפּירען נאָר די מאוסע זייטען פון דער נאַטור, מיט דער זעלביגער שאַרפקייט, וואָס ער האָט געקעמפט געגען איבסען׳ען, למשל, וועלכער האָט, אַלע פאָדערונגען פון דעם מענשליכען געשלעכט אויף צו־להכעיס, אַרײַנגעלעגט איינער פון זיינע העלדינען אין מויל אַזאַ מין פראַזע, ווי די: „די היילינסטע פפליכט איז די געגען מיך אַליין“. אויף אַ שאַרפען אָנפאַל פון נאָרדוי׳ס

וואָס וועט מיט דער צייט ווערען אַ לעגענדאַרישע, נישט היסטאָרישע פערזענליכקייט.

וואָס איז אַלזאָ מאַקס נאָרדוי אַלס ציוניסט?

צוערשט איז נאָרדוי געקומען צום ציוניזם אַלס פּראָטעסט געגען אַנטיסעמיטיזם. וואָהנענדיג אין פראַנקרייך, אין אַ לאַנד, וואָס אפילו אויף די טורמעס זענען אויפגעשריבען די ווערטער: „פרייהייט, גלייכהייט און ברודערשאַפט“, האָט ער פּלוצלונג דערהערט ווי די מאַסע שרייט סטראַשענדיג: „A mor les Iuife“ (אַ טוידט די יודען), דאָס דאָזיגע שרייען האָט איהם ווי אַ דונער געטראָפען, און אַלס שטאָלצער מאַן האָט ער דערויף געענטפערט: „איך בין אַ יוד!“

אין יענער צייט איז אויף דער בּיהנע אויפגעטרעטען דער ציוניזם, וואָס הערצעלס בעצויבערענדע פערזענליכקייט האָט איהם מיט גלאַנץ און פּראַכט בעציערט, און מאַקס נאָרדוי איז געוואָרען אַ ציוניסט. פּונקט אַזוי זענען געוואָרען ציוניסטען אַ טייל פון די מערב אייראָפּעאישע יודען און דאָס רוב רוסישע ציוניסטען פון דער יודישער אינטעליגענץ. דער דאָזיגער ציוניזם האַלט זיך אינגאַנצען אָן דעם אַנטיסעמיטיזם, וועלכער „וועט נישט אַזוי באַלד פערשווינדען“, ווייל „זיינע וואָרצלען זענען טיעף אין מענשענס האַרץ איינגעוואָקסען“. צוערשט האָט דער אַנטיסעמיטיזם גופא אויך אָנגענומען אַ שרעקליך גראָבע און באַרבאַרישע פאָרם, וועלכע האָט די יודען גרויסע ליידען און יסורים פערשאַפט. אין יענער עפּאָכע, שעפּט נאָך נאָרדוי נישט זיין ציוניזם פון דער „תורה און משנה“. דעריבער איז ביי איהם די גאַנצע אויפגאַבע פון ציוניזם בלויס „צו בעזעצען די אָרעמע יודען אין פּאַלעסטינאַ“. מיט איין וואָרט — דער באַנאַלסטער ציוניזם, דער פילאַנטראָפּישער ציוניזם, וועלכער וויל נאָר „העלפען די אומגליקליכע ברידער“. דאָס איז געווען די ערשטע שטופע אין דעם ענטוויקלונגס-גאַנג פון מאַקס נאָרדוי'ס ציוניזם. אָבער וואָס מעהר ער האָט זיך צוזאַמענגעטראָפען אויף די קאָנגרעסען מיט דער יודישער מאַסע, איז ער אַלץ טיעפער איינגעדרונגען אין דעם מהות פון דער יודישער פּראָבלעמע און דער עיקר, וואָס מעהר די ערשטע פאָרם פון ציוניזם, וועלכע איז צו איינפאַך געווען, האָט אַרויסגערופען אַ פּראָטעסט ביי די אַסימילאַטאָרישע יודען, דאָס מעהר האָט נאָרדוי בעגריפען דעם כאַראַקטער

פון דעם קאַמפף, וואָס שטעהט איהם פאָר, דאָס טיעפער האָט ער אַנאַליזירט די יודישע ווירקליכקייט, דאָס ברייטער ווערט פאַר איהם דער היסטאָרישער עלעמענט אינ'ם ציוניזם, דאָס גרעסער ווערט ביי איהם די אויפגאַבע פון דער „תורה און משנה“, עס הייבען אָן אָבקלינגען אינערליך טיעף אין זיין נשמה לאַנג-פערגעסענע טענער, וועלכע קוועלען אַרויס פון דער העברעאישער ליטעראַטור, עס ווערען איהם אַלץ נעהענטער און נעהענטער די פיזיאָגנאָמיעס פון די „מאַקאַבעער“ און „בר כוכבא“. און דאָס מוז מען מודה זיין: האָט נאָר נאָרדוי אַרויסגערופען די יודישע פראָבלעמע מיט איהר גאַנצער היסטאָרישער ברייטקייט און טיעפקייט, האָט ער איהר פונאַנדערגעגליעהערט פון אַלע זייטען, אַזוי, אַז ער האָט שוין פאַר קיין אַנדערן קיין אָרט ניט איבערגעלאָזען. פיעל פון אונז האָבען זיך בעמיהט צו בעשאַפען די טעאָריע פון ציוניזם, און פיעלען פון אונז האָט זיך טאַקע ווירקליך געדאַכט, אַז מיר האָבען עפּעס אַ נייעס אויפגעטהון, וואָס קיינער האָט עס ביז אַהער נישט געוואוסט. דאָס איז אָבער נישט אמת. אַלע יסודות פון דער ציוניסטישער טעאָריע — שוין איינשליסענדיג די ערקלערונג וועגען דעם עקאָנאָמישען, גייסטיגען און מאָראַלישען צושטאַנד פון די יודען — געפינען זיך אין נאָרדוי'ס ציוניסטישע רעדעס און ביכער. מיר האָבען עס בלויס פערברייטערט, טייל מאָל האָבען מיר בלויס פערטיעפערט דאָס, וואָס נאָרדוי האָט שוין אַרויסגעזאָגט מיט גרויס קונסט און אין אַ קורצע אָבער זעהר גענויע פאָרם.

די צווייטע שטופע אין דעם ענטוויקלונגס-גאַנג פון נאָרדוי'ס ציוניזם איז געוועזען אָט דער מאָמענט, ווען ער האָט מיט בולטע שטריכען און העלע פאַרבען אַזוי מייסטערהאַפט געמאָלט דאָס בילד פון די גלות-יודען אין אונזער צייט, און האָט אונז אויפגעוויזען אַלע בעהאַלטענע ווינקעלעך פון זיין לעבען; אָט די דאָזיגע בילדער זיינע האָבען מיט זייער אמת דערגרייכט צו דער שטופע פון אַ ווירקליך פּאָעטישע שעפּפונג. אין דער צווייטער שטופע בויט שוין נאָרדוי גאָר אויף אַ גאַנץ אַנדער אופן זיין ציוניזם, וועלכער איז ביי איהם געוואָרען „אַ נייער נאָמען צו אַ גאַנץ אַלטע זאַך“, ווייל „דער משיח'איזם און דער ציוניזם זענען אין פערלויף פון צוויי טויזענד יאָהר געוואָרען סינאָנימע (גלייכזיניגע) בעגריפען“. אין דער דאָזיגער עפּאָכע בעגנוגענט זיך שוין נישט זיין ציוניזם מיט די

אָרעמע יודען, ער שטרעבט שוין „אומצובילדען דאָס יודישע פאָלק און עס מאַכען צוריק פאַר אַ נאָרמאַלעס פאָלק"; דעריבער איז שוין מעהר ביי איהם נישט בלויס דער אַנטיסעמיטיזם דער קוואַל פון וואַנען ער שעפּט זיין ציוניזם, נאָר אויך די אינעווענינגסטע טענדענציעס פון דער יודישער נשמה און די ענטוויקלונג פון דער נאַציאָנאַלער בעפרייאונג אינ'ם ניינצעהנטען יאָהר־הונדערט. אַזוי ער־נאָך קומט ער צו די טיעפע פערשטענדניס פונ'ם ציוניזם אַלס געגענזאַץ צום גלות. לעזט נאָר אויפמערקזאַם זיין רעדע אויפ'ן פינפטען קאָנגרעס און איהר וועט שטוינען דערזעהענדיג ווי טיעף האָט דער וויטזיכטיגער בליק פונ'ם פאָרשער אַריינגעדרונגען אין דער פסיכאָלאָגיע פונ'ם יודישען גלות! מיט איין איינציגע פראַזע האָט ער דאָס גאַנצע יודישע פאָלק בעצייכענט. „דאָס יודישע פאָלק — איז אַ לופט־פאָלק", די אַלע אַנדערע געלעהרטע ספּעציאַליסטען נאָך נאָרדוי, קאָנען נאָר פערברייטערן, פערטיעפערן, בעאַרבייטען די דאָזיגע בעצייכנונג זיינע, דען זי נעהמט אַרום אַלע זייטען פון אונזער גלות־לעבען, אי דאָס גייסטיגע לעבען, וואָס איז פון דער ערד אָבגעריסען, און האָט קיין זעלבסטשטענדיגען אייגענעם יסוד אין דעם סאָציאַלען שטאַנד, אי דאָס מאָראַלישע און מאַטעריאַלישע לעבען. און הויבט נאָרדוי אָן אונז דייטליך צו ערקלערען די פערשיעדענע זייטען פונ'ם יודישען לעבען, ווערען מיר איבערראַשט זעהענדיג ווי געניי, ווי פינקטליך ער שילדערט אונז אַלעס. אַלין וואָס עס האָבען אויפגעטהון אונזערע טעאָרעטיקער נאָך איהם, בעווייזען נאָר, ווי ריכטיג עס איז די מיינונג פון נאָרדוי, צו וועלכע ער איז געקומען אין דעם פינפטען ציוניסטישען קאָנגרעס. מיט קורצע אָבער קלאָרע ווערטער, מיט גענויע און טרעפענדע שטריכען האָט ער בעצייכענט דעם האַראַקטער פונ'ם יודישען האַנדעל, יודישען האַנדווערק און אונזער גייסטיגען פראָלעטאַריאַט. און צום שלוס מאָטיווירט ער זיין דיאַגנאָזע: „דאָס יודישע פאָלק איז קיין גאַנצער עקאָנאָמישער אָרגאַן, ווייל עס פעהלט איהם דאָס נויטיגסטע עלעמענט דערצו: ערד. עס האָט נישט קיין מענשען, וועלכע זאָלען אַרויסבעקומען פון דער ערד לעבענס־מיטעל און רויהע נישט בעאַרבייטע פּראָדוקטען". די פאָלגען דערפון זענען: די גלות־יודען ווערען געדולדעט אויף אַזוי פיעל, אויף וויפיעל זיי ברענגען נוצען די אַנדערע פעלקער. „מיר זענען נישט אַ צוועק פאַר זיך

זעלבסט, מיר זענען בלויס א מיטעל". אט אין דעם ליעגט די גרעסטע טראגעדיע פון אונזער נישט נארמאלען צושטאנד. דאס איז דער קוואל פון אלע אונזערע צרות — די עקאנאמישע ווי די גייסטיגע, ווייל דאס פאלק, וואס הערט אויף צו לעבען זיין זעלבסט=שטענדיג לעבען, האט נישט דאס רעכט, נישט די מעגליכקייט צו בעשאפען זעלבסטשטענדיגע ווערטע, און עס פעהלט איהם די מעגליכקייט זיך צו שאפען זעלבסטווירדע. ער מוז זיין רעאקציאנעריש, כדי צו געפעלען זיין רעאקציאנערען בעל=הבית, — מאכט רעוואלוציעס, כדי צו בעקומען א דאנק פון זיין רעוואלוציאנערען הערר, און דער סוף איז, אז „מיר מוזען זיך שרעקען פאר דער רעאקציע און מיר קענען זיך נישט פרעהען מיט דעם נצחון, וואס דער פראגרעס האט אבגעהאלטען".

ווען עס וואלט אמת געווען דאס שפריכווארט: „וויסען די קראנקהייט איז שוין א האלבע רפואה", וואלטען אונז בעדארפט נארדוי'ס רעדעס פערקירצען א סך דעם וועג צו אונזער געזונד ווערען. ווען קיינער, פאר איהם און נאך איהם, האט נישט אזוי גענוי און אזוי אמת'דיג געשטעלט די דיאגנאזע פון דער קראנקהייט ביים יודישען פאלק, הגם איהר געפינט נישט ביי איהם קיין סך סטאטיסטישע טאפעלען, קיין לאנגע וויסענשאפטליכע איבערזיכטען, קיין מארקסיסטישע אדער אנטי=מארקסיסטישע פראזען. אלעס זאגט ער אזוי גלאט, אזוי דייטליך, אז עס קומט אין פלוג אויס באנאל. יעדען דאכט זיך, אז ער הערט אלטע הקירות, וואס ער ווייסט שוין דאס פון לאנג, נאר פרובט לייענט איבער די גאנצע יודישע ליטעראטור בנוגע צום צושטאנד פון אונזער פאלק, וועט איהר זיך איבערצייגען, אז זי ווידערהאלט נאר די גרונד=מיינונגען פון נארדוי. נעהמט, למשל, די וכוחים וועגען דער פראגע, וועלכע א סך האבען שוין וועגען דעם געשריבען, צי ס'איז מעגליך צו פערייניגען דעם ציוניזם מיט'ן סאציאליזם, און לייענט די רעדע, וואס נארדוי האט געהאלטען אין יאהר 1899 אין אמשטערדאם, וואו עס איז דא א גרויסער יודישער פראלעטאריאט! באלד וועט איהר זיך אבשטעלען אויף די גרויסקייט פון דעם דאזיגען שעפערישען דענקער! אין איינע פראזען בעצייכענט ער דעם גרונד=ווערט, וואס עס האט דאס אנטייל נעהמען פונ'ם יודישען פראלעטאריאט אין דער ציוניסטישער ארבייט, און ער ערקלערט די בעציהונג פונ'ם

סאָציאַליזם צום ציוניזם, אַלס צוויי שטרעמונגען, האָס נישט בלויס ווי זענען זיך נישט סותר איינס דאָס אַנדערע, נאָר אַדרבא, זיי זענען ענג געשלאָססען איינס אין דאָס אַנדערע, אויף אַזוי פיעל, אויף וויפיעל דער סאָציאַליזם איז יודיש, אין זיינע וואָרצלען בעקומען יניקה פונ'ם יודישען לעבען און פון דער יידישער קולטור, ווייל דער הויפּט פונ'ם קערן פונ'ם יודענטהום איז די סאָציאַלע גערעכטיגקייט. די גאַנצע שפּעטערע ליטעראַטור, וועגען דער פראַגע, ענטוויקעלט און פערברייטערט בלויס נאָרדוי'ס גרונד־געדאַנקען.

אָבער דערמיט ענדיגט זיך נאָך נישט דער ענטוויקלונגס־גאַנג פון נאָרדוי'ס ציוניזם. דער קריזיס איז געקומען, געשטאָרבען איז דער ציוניסטישער מנהיג, דער טרייער חבר און פריינד; פיעל פון הערצל'ס אַנהענגער האָבען פערלאָזען דעם ציוניסטישען לאַגער, נאָרדוי'ס געדאַנק אַרבייט אָבער ווייטער. און וואָס מעהר עס דערווייטערט זיך דער מאָמענט אין וועלכען דער קראַנקער זאָל צוריק געזונד ווערען, דאָס שאַרפער און דייטליכער בעצייכענט דער דאָקטאָר די קראַנקהייט. אויפ'ן אַכטען קאָנגרעס האָט ער אין זיין רעדע בעצייכענט, לויט אונזער מיינונג נאָך, דעם ציוניזם אויף דעם אומפּאַסענדסטען און ריכטיגסטען אופן. ער ערקלערט, אַז דער אַנטיסעמיטיזם איז העכסטענס אַנ'אויסרעד, אָבער בשום אופן נישט די סבה פונ'ם ציוניזם", און ער קומט צו דעם זעהר שרעקליכען בעשלוס: 'אָדער ציוניזם, אָדער נאַציאָנאַלע ליקווידאַציע!" גלייך ווי ער וואָלט פאָרויסגעזעהן די טענות פון אונזערע גלות־נאַציאָנאַליסטען, פרעגט ער: „צוליעב וואָס היטען מיר אַזוי אָב אונזער עקזיסטענץ אַלס בעזונדער פאָלק אין גלות? צוליעב וועלכע צוקונפט? צו וועלכען שיקזאַל? און וואָס איז דער ענדצוועק אונזערער?" ...

איהר פיהלט דאָ דעם גרויסען עקסטאַז און התפעלות פון דער גרויסאַרטיגער שעפּפונג און דאָס טיעפע טוידט־שרעק, וואָס מאַכט די בלוט אין די אָדערן פערקיהלען. דער ציוניזם איז נישט אַ וועלכער עס איז מיטעל עמיצען צו העלפען, עפּעס וואָס צו ראַטעוועען, ווען עס איז אַ טובה צו טהון; דער ציוניזם איז די פראַגע פון אויפלעבען אָדער אָבשטאַרבען פונ'ם יודישען פאָלק. זאָלען קומען אַנדערע מיט זייערע געשליפענע טעאָריעס וועגען דער עביגקייט פון גלות, פון יודען און יודענטהום, — אין דער אמת'ן זענען דאָס

נאָר פשרות, קאָמפּראָמיסען. „אָדער יודען וועלען לעבען ווי אַלע אַנדערע פעלקער, אָדער זיי וועלען אינגאַנצען נישט לעבען". און מיינט נישט, אַז אַזוי לייכט קומט מען צו אַזאַ בּעשלוס. ווען אונזערע קריטיקער האַלטען געקאָנט זיך איינקוקען טיעף אין אונזער הארץ, ווען זיי וואָלטען געקאָנט הערען אונזערע פערבּאָרגענע קרעכצען, דאַמאָלס וואָלטען זיי פערשטאַנען, אַז נאָר נאָך אַ סך, אַ סך ליידען די שרעקליכסטע יסורים זענען מיר געקומען צו אַזאַ בּעשלוס.

אונזער אַקציאָנס-קאָמיטעט, וועלכער ווידמעט נאָרדוי'ן די אויסגאַבּע פון זיינע שריפטען, פערגלייכט איהם מיט דעם נביא ירמיה. נאָרדוי איז נישט ירמיה, אַזוי ווי דער היינטיגער גלות איז נישט פאַלעסטינאַ, וואָס פאַר דעם חורבן בית ראשון, אָבּער מיט זיין געניאַלען טאַלאַנט צו שילדערן דעם צושטאַנד פון דעם היינטיגען יודען, דערמאָנט ער זעהר שטאַרק דעם ירמיה, וואָס האָט די „איכות" געשאַפען.

מיט נאָך איין זאַך איז נאָרדוי גלייך צו ירמיה: ער קאָן אויך געפינען טרייסט-ווערטער, ליכט-שטראַהלען אויך אין די פינסטערסטע ערשיינונגען. בּעטאָנענדיג דעם פאַקט, אַז מיר, ציוניסטען, בּילדען דערווייל נאָר אַ מועט אין יודישען פאָלק, דערמאָנט ער, אַז אין יאָהר 1789 האָט זיך אין גאַנץ פראַנקרייך קיין צעהן רעפּובּליקאַנער נישט געפונען, און אַז אַ בּערימטער היסטאָריקער האָט געשריבּען, דאָס אין יאָהר 1854 האָט ער אין איטאַליע נישט איין איטאַליענער געפונען (דאָס הייסט: קיין איינציגען מענשען, וואָס זאָל סימפּאַטיזירען די פעראייניגונג פון איטאַליע.) פאַר דעם פּראַקטישען ציוניזם איז דאָס אפילו אַ גאַנץ קליינע נחמה. אין דער טעאָריע אָבּער, איז דאָס גענוג בּעגרינדעט. און נאָרדוי איז בּלויס אַ מענש פון טעאָריע. ווען מיר זאָלען נישט וועלען רעדען פערשטעלט און מיט משלים, מוזען מיר זיך אויסדריקען פשוט: אין דעם לאַנגזאַמען ענטוויקלונגס-גאַנג פון נאָרדוי'ס ציוניזם, איז ער געוואָרען דער שעפּפער פון'ם ציוניסטישען געדאַנק אין פולען זינען פון'ם דאָזיגען אויסדרוק, אָבוואָהל נאָר אויף אַזוי פיעל, אויף וויפיעל דער ציוניסטישער געדאַנק איז געבּויט אויפ'ן גלות און אויף וויפיעל דער דאָזיגער געדאַנק שטאַמט אָב פון דער פער-

נאַנגענהײט און פון דער געגענוואַרט פון אונזער פאָלק. ווײַל, קײן אַנדערער אויסער נאָרדוי האָט נישט געפיהלט אין דער אײגענער פּראַקטיק אַלע ערשײַנונגען פון גלות. קײנער האָט נישט אַזוי ווי ער אײַנגעדרונגען אין אַלע פינסטערע ווינקעלעך פונ׳ם גלות־לעבען, און דעריבער קאָן ער זיך נישט אינערליך בעפרײַען פון איהם און עס אָביעקטיוו און גלײַכגילטיג אַנאַליזירען. דעריבער איז אַלץ, וואָס ער האָט געזאָגט און געשריבען וועגען דאָס יודישע גלות־לעבען פול מיט אֱמת און ער רעדט עס אַרויס פון אַ געפיהל־פולעס האַרץ.

מעהר אָבער קאָן מען פון נאָרדוי נישט פערלאַנגען. בשעת נאָרדוי רעדט וועגען די שעפּפונג אין פּאַלעסטינאַ גופא, וועגען די קאָלאָניעס און זײער לעבען, דאָס הײסט וועגען פערווירקליכען זײַן אידעאַל, — דאַן פערליערט ער זײַן וועג, ווײַל ער איז קײן פּראַקטישער מענש, ער איז נאָר אַן אידעען־שאַפער. ער קאָן נישט שאַפען די צוקונפט און פאָרמירען נײַע לעבענס־פאָרמען, ווײַל בטבע איז ער אַ שטאַרקער סקעפּטיקער און בעגרענצט זײַן פאַנטאַזיע ביז צום קלענסטען מינימום. דעריבער פעהלט איהם די ווילענס־קראַפט פון אַ שעפּפער, וואָס נאָר הערצל האָט עס געהאַט: די קראַפט פון אַנאַליז, פון סונאַנדערגליעדערן איז בײַ איהם שטאַרק ענטוויקעלט, און באַלד געפינט ער די נעגאַטיווע זײַטע — די הסרונות פון דעם צוקונפטיגען אַרבײטס־פּלאַן. אום צו זײַן אַ שעפּפער פון אַ נײַ לעבען בעדאַרף מען צו זײַן אַ בלינדער מאמין אין די אײגענע כּחות, אין די כּחות פונ׳ם מענשען, פונ׳ם לעבען. און נאָרדוי האָט כּל ימיו מלחמה געהאַלטען געגען יעדע פאָרם פון בלינדער אֱמונה, וואָס לאָזט זיך נישט אַנאַליזירען, וועלכע פערמאַכט די אויגען און וויל נישט זעהן די סתירות און געגענזאַצען, וויל נישט וויסען פון קײן אויסערליכע שטערונגען און הינדערניסען. נאָרדוים ציוניזם ענטשטעהט נישט פון דעם בוֹיענדען אידעאַל וועגען שאַפען אַ נײַ יודיש לעבען אין פּאַלעסטינאַ. נאָר פון דעם צעשטערענדען אידעאַל, פון דעם אונמעגליכען ווײַטערדיגען יודיש לעבען אין גלות. דעריבער קאָן ער בלויס אויפמונטערן אַנדערע צום וועלען לעבען, אויף וויפיעל עס איז איבערהויפּט מעגליך, אַז דורך אַ געדאַנק זאָל בעשאַפען ווערען אַ וועלכער ניט איז ווילען. ער קאָן געפינען די סימנים פון דער קראַנקהײט, שטעלען איהר דיאַגנאָזאַ, קורירען, אָבער אויסהײלען קאָן ער נישט. ער

קאָן נישט בעאַיינפלוסען דיענענדיג זעלבסט אַלס ביישפּיעל און מוסטער, ער קאָן נאָר דעם וועג בעלייכטען; ער ווירקט אויסערליך, אָבער נישט אינערליך. און דאַרף ער אַמאָל איינדרינגען אין אַ זאַך אינעווייניג אַריין, אינים האַרץ פון ציוניסטישען לעבען, פערליערט ער זיין באָדען; ווערט ער אָן זיין פאָלקאָמענהייט; און אונזער אומגליק איז, וואָס מיר האָבען אַזוי ווייניג גרויסע מענשען, דעריבער זענען מיר געוואָהנט צו פערלאַנגען פון די ביסעל גרויסע לייט, וואָס מיר פערמאָגען, אַז זיי זאָלען זיין מושלמים מיט אַלע מעלות, אי אין זייערע אידעען און געדאַנקען — אין דער טעאָריע, אי אין דער פּראַקטישער אַרבייט. נאָרדוי איז נאָר דער טעאָרעטיקער פון ציוניזם און נישט מעהר. פערלאַנגט פון איהם נישט קיין פּראַקטישען ציוניזם. דאָ קאָן ער נאָר אָנווייזען די אַלגעמיינע און איינפאַכסטע יסודות פון דער אַרבייט. „בעשאַפט אַ פאָלקס-ווילען!“ דאָס איז זיין לאָזונגס-וואָרט אין דער פּראַקטישער אַרבייט. אָבער איהר קאָנט פון איהם נישט פאָדערן, אַז ער גופא זאָל עס זיין דער שעפּפער פונ'ם פאָלקס-ווילען, ווייל ער איז נישט דער מנהיג פון דער מאַסע, וואָס זייער לאַרם מאַכט איהם טויב און פערטומעלט איהם נאָר.

———

דאָס גרעסטע גליק פון ציוניזם איז דאָס, וואָס באַלד ווי ער האָט נאָר גענומען וואַקסען, זענען געשטאַנען בראש אַזעלכע צוויי גרויסע מענשען ווי הערצל און נאָרדוי. איינער האָט משלים געווען דעם צווייטען. די פאָלגען פון זייער ביידענס ערשיינונג איז געווען, דאָס דער ציוניזם האָט באַלד צוגעצויגען צו זיך די אויפמערקזאַמקייט פון דער גאַנצער וועלט.

שטענדיג וועט מען אין דער יודישער היסטאָריע דערמאַנען נאָרדוי'ס נאָמען צוזאַמען מיט הערצל'ס.

ד. פאַסמאַניק.

אלגעמיינע שריפטען.

SOOST ÜLIÕPILASTE

אפּטימיזם און פּעסימיזם.

די פּיראַמידען, די הענגענדע גערטנער פון דער קעניגין סעמיראַמיס און דער ריעזען־מאָנומענט אויפ'ן אינזעל רהאָדאָס, רעכענען זיך פאַר די גרעסטע וואונדער אין דער וועלט. איך ווייס נאָך אַ גרעסערן וואונדער, אפשר דעם סאַמע גרעסטען פון אַלע, וואָס דער מענשליכער גייסט האָט בעוויזען ביז היינט, — דאָס איז דער פּעסימיזם. איך מיין דעם אֱמת'ן פּעסימיזם, דעם בעגרינדעטען, וואָס קוקט אויף דער וועלט, אויפ'ן לעבען און אויף דער מענשהייט מיט די פערשכור'טע אויגען פון איינעם, וואָס האָט אויסגעטרונקען אַ ים מיט ביער.

ס'זענען פערהאַן צוויי סאָרטען פּעסימיזם: אַ וויסענשאַפטליכער און אַ פּראַקטישער. דער וויסענשאַפטליכער פּעסימיזם איז מבטל מיט זיין פערניכטענדער קריטיק אַלע לעבענס־ערשיינונגען. די גאַנצע וועלט, לערנט אונז דער פּעסימיזם מיט אַ פעסטער איבערצייגונג, איז אַ ווערק פול מיט פעהלערן; אַ ערשטע אַרבייט, וואָס איז נישט געלונגען וועלכען ס'איז שלעכטען קינסטלער. האָט עפּעס די עקזיסטענץ פון דער גאַנצער נאַטור וועלכען ס'איז ציעל אָדער תכלית? די שטעהסט פאַר דער אונגעהויערער מאַשין, מיט די טויזענדער רעדער, און שאָקעלסט מיט'ן קאָפּ: אומזיסט איז

זײַן אַרבײַט צו זוכען עפּעס אַ זין אָדער אַ געדאַנק אין איהר װילדען געריש. און אויב די נאַטור אינגאַנצען איז אַ מין אונגעלומפּעטער מישמאַש, אָהן אַ שום פּלאַן, אָהן אַ שום זין, — האָבען האָטש, װעניגסטענס, אין זיך די איינצעלנע טײלען איהרע עפּעס אַ זין און אַ געזעץ? אויך נישט. דער בלינדער, װילדער צופאַל הערשט אין דער גאַנצער נאַטור און אויך אין דעם מענשליכען לעבען. קײן שום מאָראַל רעגירט נישט מיט דעם גאַנג פון די גרויסע און קלײנע געשעהענישען אין לעבען; דאָס שלעכטע איז מנצח דאָס גוטע; אַהורמין װאַרפט אַראָב הורמיזין*) פון די טרעפּ און לאַכט מיט הוצפּה, װען יענער ברעכט זיך אויס אַ פוס. הײַנט צו־װאָס עקזיסטירט אַזאַ װעלט? צי װאָלט דען נישט בעסער און ערהרליכער געװען, װען זי װאָלט צושמעטערט װערען אויף ברעקלעך און צוריק פערװאַנדעלט װערען אין דעם תהו־ובהו, פון װעלכען זי איז בעשאַפען געװאָרען, — װאָס ס'איז נאָך, איבריגענס, נישט בעשטעטיגט?

װי נאַאיװ, װי גרויס בײַ זיך איז אַזאַ מין דענקער און װי גרויס איז זײַן ליעבע צו זיך! בײַ איהם איז קײן ספק נישטאָ אין דעם, אַז דאָס מענשליכע װיסען איז דער סאַמע העכסטער, דער סאַמע רײַכסטער פון אַלע נאַטור־פּראָדוקטען; אַז דער מענשליכער שכל איז אימשטאַנד אַרומצונעהמען און צו בעגרײַפען אַלץ, װאָס עקזיסטירט, און ממילא קען שוין קײן זאַך נישט עקזיסטירען אויסער איהם, און אַז זײַנע געזעצען זענען אויך די געזעצען פון דעם גאַנצען װעלטאַל, פון דער גאַנצער נאַטור. נאָר פון אַזאַ שטאַנדפּונקט אַרויסגעהענדיג קען מען פערשטעהן די קריטיק, װאָס איז געװענדעט געגען דער גאַנצער װעלט.

בכלל, איז אויב מיר װעלען אָננעהמען, אַז דער פערשטאַנד, װאָס רעגירט מיט דער נאַטור, איז ענהליך צו דעם מענשליכען שכל, — זענען טאַקע גאַנץ גערעכט יענע, װעלכע קלאָגען זיך אויף איהר שלעכטער הנהגה, װאָרום זי לאָזט זיך װירקליך אין קײן פאַל נישט פערשטעהן: דאָ איז זי פערשװענדעריש און דאָ קאַרג,

---

*) אַהורמין און הורמיז זענען די געטער פון גוטס און שלעכטס אין דער אַלטפּערסישער מיטאָלאָגיע.

און אין אַלגעמיין פֿיהרט זי איהר בעל־הבתּישקייט אָהן אַ שום פּלאַן און אָהן אַ שום השבון, אַזוי, אַז מ'וואָלט איהר געדאַרפֿט וואָס גיכער איבערגעבען אונטער דער השגחה פון אַ פּראָפעסאָר פאַר פּילאָזאָפּיע.

דאָס זעלבע איז אויך דערמיט, וואָס עס געהער צו דער שרעקליכער הציפות פון דער נאַטור. ווען די השגחה איבער דעם מאָראַל פון דער נאַטור וואָלט איבערגעגעבען געוואָרען וועלכען ס'איז געבילדעטען, אַנשטענדיגען מענשען פון אונזער יאָהרהונדערט, וואָס די בעאַמטע פון זיין הײַמאַט־שטאָדט האָבען איהם אַרויסגעגעבען אַ שיין וועגען זיין גוטער אויפפיהרונג, — וואָלט טאַקע אַלין אַנדערש זיין. דאַן וואָלטען מיר נישט זעהן שוין מעהר אַזעלכע ערשיינונגען, למשל, ווי דאָס גוטע ווערט פערפאָלגט און דאָס שלעכטע טריאומפירט מיט הוצפּה. וואָרום מיר זעהען דאָך טאַקע, אַז ווען אַזאַ אַנשטענדיגער מענש בעשאַפט זיך אַליין אַ וועלט לויט זיין אייגענעם גײַסט און געשמאַק, ד. ה., ווען ער שרײַבט אָן עפּעס אַ ערצעהלונג אָדער אַ דראַמאַ, טריאומפירט אין איהר נאָר דאָס גוטע, און נאָך דער לעצטער ווײַטעל אָדער נאָכ'ן פינפטען אַקט, וואו דאָס גוטע ווערט בעלוינט און דאָס שלעכטע בעשטראָפט — אַפּלאָדירט דאָס גוטע פּובליקום, ביז די הענד הויבען איהם אָן וועה צו טהון און טראַכט דערבײַ: „אָט אַזוי טאַקע האָט געדאַרפט זיין! אַזוי האָט זיך די וועלט בעדאַרפט פיהרען!" אמת, ס'זענען פערהאַן צווישען די שריפטשטעלער און דיכטער אויך אַזעלכע טפּשים, וואָס שילדערן אין זייערע ווערק די ווירקליכקייט ווי זי איז, אָהן אַ שום גלאַנץ און אָהן בעפוצונגען; אין די ווערק פון די דאָזיגע מענשען, וואָס האָבען נישט קיין רײַכע פאַנטאַזיע, איז אויך אַלץ אַזוי שלעכט, ווי אין לעבען אַליין: ליזאַ האָט נישט התונה מיט מאַקס'ן, האָטש ער ליעבט איהר מיט לײַב און זעעל, און גיט זיך נאָר איבער וועלכען ס'איז שאַרלאַטאַן, וואָס מאַכט זי אונגליקליך אויפ'ן גאַנצען לעבען; אַ טאַלאַנט געהט פערלאָרען, נישט געפינענדיג קיין גינסטיגע בעדינגונגען פאַר זיין ענטוויקלונג, און דער תּקיף אין שטאָדט בלײַבט אַ תּקיף, האָטש אַלע רעדען וועגען איהם און ווייסען, ווי אַזוי ער איז גרויס געוואָרען. די גערעכטיגקייט קומט אַרויס אין אַזעלכע ווערק אַזוי פערהושכ'ט, אַז דאָס פּובליקום ווענדעט זיך סוף־כּל־סוף אָב פון זיי און קרוינט זיי מיט דעם טיטול „נישט־מאָ־

ראַליִשע״.

די זאַך איז אַלזאָ קלאָר: אין דער נאַטור איז נישט פערהאַן
נישט קיין לאָגיק, נישט קיין מאָראַל. זי דאַרף דעריבער אָדער זיך
פערבעסערן אָדער אונטערגעהן אינגאַנצען.

ווער אָבער האָט עס דיר, דו שוטה איינער, געזאָגט, אַז דיין
פערשטאַנד, וואָס איז נישט מעהר, ווי איינער פון די נאַטור-געזעצען,
וועלכע ווירקען אין אונזער דענקענס-אַפּאַראַט, — אַז דיין פער-
שטאַנד איז אויך דער פערשטאַנד פון דער נאַטור? ווער האָט עס
דיר געגעבען דאָס רעכט אָבצושאַצען לויט דיין פערשטאַנד דעם
ווערט פון אַלע ערשיינונגען אין דער נאַטור און אין לעבען? צי
קען דען דאָס גאָר נישט זיין, צי קען מען דאָס גאָר נישט אָננעהמען,
אַז אַזוי גוט, ווי מיר קענען נישט עפענען קיין גרויסע אייזערנע טוי-
ערן מיט דעם קליינעם שליסעלע פון אַ טאַשען-זייגעריל, אַזוי אויך
קענען מיר נישט לעזען די גרויסע וועלט-פּראָבלעמען און די פער-
פלאָנטערטע נאַטור-ערשיינונגען מיט אונזער קליינעם מענשליכען
פערשטאַנד? די קרעפטען, וועלכע רעגירען מיט אונזער אָרגאַניזם
קענען זיין די זעלביגע, וואָס רעגירען מיט דער גאַנצער נאַטור;
אַזוי גוט, ווי ס'איז נישטאָ קיין אונטערשיעד צווישען די מעכאַ-
נישע געזעצען, לויט וועלכע ס'ווערט אויסגעאַרבייט אַ שליסעל
צום עפנען גרויסע אייזערנע טויערן, און צווישען יענע, לויט וועל-
כע ס'ווערט געמאַכט אַ שליסעל אָנצוציהען אַ קליינעם טאַשען-זיי-
געריל. דאָ איז נאָר פערהאַן אַ אונטערשיעד צווישען קליין און
אין אונענדליך גרויס, צווישען אַן איינפאַכע זאַך — פערהעלטניס-
מעסיג — און אַ זאַך, וואָס איז ביז דער העכסטער שטופע קאָמ-
פּליצירט. מיר האָבען קיין שום פאַקט נישט אויף צו דערווייזען,
אַז די נאַטור בעזיצט נישט אַזאַ מין אַלגעמיינעם בעוואוסטזיין, וועל-
כען מיר קענען נישט משיג זיין מיט אונזער קליינעם שכל. מיר
קענען זיך פאָרשטעלען דערביי שפּינאָזאַ'ס: „אַלץ איז גאָט!“ אָדער
שאָפּענהויער'ס לעהרע וועגען דעם „ווילען פון דער וועלט“, און
פאַר אונז איז אַלץ איינס דאָס, ווי די פילאָזאָפען רופען אָן דעם
דאָזיגען אַלבעוואוסטזיין פון דער נאַטור. איינס ווייסען מיר בע-
שטימט: מיר זעהען, אַז פון דער מאַטעריע, ווען זי איז גרופּירט
אין דער פאָרם פון אַ מענשליכען מאַרך, און דער קראַפט, ווען
זי ווייזט זיך אַרויס אין דער טעטיגקייט פון די נערווען, ווערט גע-

בּוירען דער שכל. די עלעמענטען, פֿון וועלכע ס׳איז צוזאַמענגע־שטעלט דער מענשליכער מאַרך און זײַן קערפּער, און די וויכטיגסטע פֿון וועלכע ס׳זענען, — אויסער וואַסער־שטאָף, וואַסער־שטאָף, שטיק־שטאָף (אַזאָט) און קוילען־שטאָף — אײַזען, פֿאָספֿאָר, שוועבעל, קאַלציום, נאַטריום, קאַליום און כלאָר — געפֿינען זיך אין אונגעהויערע מאַסען אויך אויסער דעם מענשליכען אָרגאַניזם; די קרעפֿטען, וועלכע רופֿען אַרויס דעם לעבענס־פּראָצעס, ווי צום בײַשפּיעל, די כעמישע און מעכאַנישע ווירקונגען, די עלעקטרישע און די אַנדערע קרעפֿטען, וועלכע זענען אונז נאָך ניט בּעוואוסט, — ווירקען אויך אויסער דעם מענשליכען אָרגאַניזם. הײַנט וועראַזשע קען דאָס פֿועל׳ן בּײַ זיך אונז צו פֿערזיכערן, אַז די דאָזיגע אַלע קרעפֿטען און עלעמענטען קענען אַרויסרופֿען בּעוואוסטזײַן נאָר אין דער פֿאָרם פֿון אַ נערווען־געוועבּ? צי קען מען דאָס דען גאָר נישט גלויבּען, און צי איז עס טאַקע נישט ריכטיג אַזוי, אַז די פֿאָרם פֿון דעם נערווען־סיסטעם איז נישט מעהר, ווי אַ צופֿעליגע זאַך און דער עיקר זענען נאָר די עלעמענטען, פֿון וועלכע ער איז צוזאַמענגעשטעלט און די קרעפֿטען, וועלכע ווירקען אין איהם, און אַז די דאָזיגע עלעמענטען און קרעפֿטען קענען אַרויסרופֿען בּע־וואוסטזײַן אויך דאַן, ווען זיי ווירקען איינע אויף די אַנדערע אויף אַ גאַנץ אַנדער אופֿן פֿון דעם, וואָס הערשט אין די אָרגאַניזמען, וועלכע מיר האָבּען די מעגליכקײַט צו בּעטראַכטען?

איך געה אָבּער נאָך ווײַטער און זאָג: אום זיך צו איבּערצײַגען אין דעם, אַז מיר האָבּען נישט דאָס רעכט צו מעסטען די וועלט־ערשײַנונגען מיט דער קורצער מאָס פֿון אונזער פֿערשטאַנד, דאַרפֿען מיר נאָר נישט אָנקומען צו דער הנהגה, אַז די נאַטור האָט אין זיך אַ אַלגעמײַנעם בּעוואוסטזײַן. בּכדי צו קענען זאָגען, אַז די הנהגה פֿון דער וועלט איז נישט קײַן קלוגע, דאַרף מען קודם־כּל אָננעהמען, אַז זי האָט עפּעס אַ געוויסען ציעל, אַז זי שטרעבּט צו אַ געוויסען תּכלית; וואָרום מיר קענען דאָך נישט זאָגען אויף אַ מענשען, למשל, וועגען וועלכען מיר ווייסען נישט, צי ער וויל צוגעהן ערגיץ, צי ער געהט זיך נאָר אַזוי דורך, אום זיך צו בּעוועגען, — אַז ער קלויבּט זיך אויס שלעכטע גאַסען, אַז ער לעגט אָן וועג אָדער ער געהט פּאַמעליך! און אָט די הנהגה, אַז אין דער נאַטור איז פֿערהאַן אַ געוויסער ציעל, האָט קײַן שום יסוד

ניִשט. עס קאָן דאָך גאַנץ שטאַרק מעגליך זיין, אַז די פּינאַליטעט (דער צוזאַמענהאַנג פון יעדער זאַך מיט איהר תכלית), ווי די קאַוזאַליטעט (דער צוזאַמענהאַנג פון יעדע זאַך מיט איהר סבה), איז אַזאַ ערשיינונג, וואָס איז פערבונדען אויסשליסליך נאָר מיט קערפּערליכע פּראָצעסען, און אויסערן קערפּער איז זי גאָר במציאות ניִשט פערהאַן. די ערפאַהרונג האָט אונז בעוויזען, אַז קיין איין אַקט פון דענקען און וועלן ווערט ניִשט געבוירען אין דעם מענשליכען מאַרך, וואו עס זאָל ניִשט האָבען פּאָרגעקומען פריהער עפּעס אַ שנוי אין׳ם נערווען-סיסטעם צוליעב וועלכען ס׳איז אויסערליכען איינדריק; מיר זענען דעריבער צוגעוועהנט ביי יעדע ווירקונג אונזערע, ביי יעדע ערשיינונג, וואָס קומט פאָר אין אונזער אָרגאַניזם צו זוכען באַלד די סבה דערפון. און די געוואָהנהייט לאָזט אונז ניִשט אָב אפילו אויך דאַן, ווען מיר אורטיילען וועגען אַזעלכע ערשיינונגען, וואָס קומען פאָר אויסער׳ן קערפּער, אויסער אונז. דערפון אַליין אָבער, וואָס אונזערע חושים (אָרגאַנען) ווירקען ניִשט אָהן אַ אויסערליכען איינדריק; דערפון, וואָס זיי מוזען האָבען עפּעס אַ אויפרייצונג, אום צו אָנהויבען אַרבייטען; דערפון, וואָס יעדער שנוי אין זיי האָט באמת טאַקע אַ סבה און זיי זענען טאַקע באמת אונטערגעוואָרפען דעם געזעץ פון קאַוזאַליטעט, — דערפון אַליין איז נאָך גאָרניִשט געדרונגען, אַז דער געזעץ הערשט אין דער מאַטעריע אפילו אויך דאַן, ווען זי געפינט זיך אין אַזעלכע בעדינגונגען, וועלכע זענען אינגאַנצען אַנדערש פון יענע, וואָס הערשען אין דעם מענשליכען אָרגאַניזם!

מיר וועלען זיך פאָרשטעלען אויף אַ ווייַלע, אַז דאָס קאַוועמיהלכעל איז אַ בעוואוסטזיניגע זאַך; צי מיינט עס ניִשט, אַז דער פרוי׳ס האַנד איז נויטווענדיג פאַר יעדער איינציגער בעוועגונג, און אויב די פרוי וועט ניִשט דרעהען דאָס הענדטעל, וועט עס אין קיין פאַל זיך ניִשט קענען בעוועגען? און אויב דאָס דאָזיגע אָרימע קאַווע-מיהלכעל וואָלט דערזעהן פלוצלונג אַ מאַשין, וואָס בעוועגט זיך מיט עלעקטרישער קראַפט, אָהן דער מינדעסטער הילף פון מענשליכע הענד, וואָלט עס אויסזעהן ביי איהם, ווי אַ אונבעגרייפליכער רעטעניש און אומזיסט נעבעך וואָלט עס זיך געמאַטערט צו געפינען דאָ די סבה פון דער בעוועגונג. — די סבה, וואָס האָט אין זיין בעגריף אָנגענומען די פאָרם פון אַ פרויען-

האַנד. דאָס קאַווע־מיהלכעל קען, געוועהנליך, גאָרנישט צולאָזען
דעם געדאַנק, אַז עס איז מעגליך וועלכע ס'איז בעוועגונג אָהן אַ
הייבערשע האַנד; די ערפאַהרונג האָט איהם געבראַכט צו דער אי־
בערציינגונג און אין דער בעציהונג צו אַלע קאַווע־מיהלכלעך
איז עס טאַקע גערעכט. מיר ווייסען דאָך אָבער, אַז די איבער־
ציינגונג איז נישט קיין אַלגעמיינע, אַז ס'זענען פערהאַן אַזעלכע
בעוועגונגען, וואָס קומען נישט פון קיין פרויען, האָטש עס גע־
פינען זיך אַזעלכע פוסטע קעפּ, וואָס זייער מיינונג אין דער פראַגע
איז כמעט די זעלביגע, ווי די פון דעם קאַווע־מיהלכעל. איך פער־
געס נישט איין סעקונדע אפילו, אַז די בעוועגונג פון דער עלעק־
טרישער מאַשין האָט אויך אַ סבה, אַזוי גוט, ווי די בעוועגונג פון
דעם קאַווע־מיהלכעל; איך האָב אָבער געבראַכט דעם ביישפּיעל
נאָר אום צו בעווייזען, אַז די ערפאַהרונג פון אַ בעשטימטער רייהע
ערשיינונגען, קען אונז נישט דיענען פאַר אַ אַלגעמיינעם געזעץ,
וועלכען מ'קען צופּאַסען אויך צו אַנדערע פערשידענע ערשיינונגען.
אין די זעלביגע זאַך, וואָס איז פאָרגעקומען ביי דעם בעוואוסטזיניגען
קאַווע־מיהלכעל מיט דער סבה, וואָלט פאָרגעקומען ביי אַ בעוואוסט־
זיניגען לאָקאָמאָטיוו מיט'ן תכלית. דער לאָקאָמאָטיוו ווייס, אַז דער
תכלית פון זיין דאַמפּף איז צו בעוועגען די רעדער מיט דער הילף
פון אַ צוגעזעצטער שטאַנג. און ווען דער דאָזיגער לאָקאָמיטיוו וואָלט
זיין בעגאַבט מיט אַ הומאָריסטישען טאָן אָדער ווען ער וואָלט ליעב
האָבען אויסצודריקען זיינע געדאַנקען אין קורצע, שאַרפע פאָרמולען,
וואָלט ער געוויס געזאָגט מיט דעם טאָן פון אַ אויטאָריטעט: „ס'איז
נישטאָ קיין דאַמפּף (פאַרע) אָהן אַ בעוועגונג פון רעדער!“ און ווי
איבערראַשט וואָלט עס דער לאָקאָמאָטיוו געוואָרען, ווען מ'וואָלט
איהם אַוועקגעשטעלט פאַר אַ רוישענדען גייזער (אַ קוואַל פון קאָ־
כעדיגעס, שוימענדעס וואַסער) און ער וואָלט געזעהן דעם אונ־
געהויערן דאַמפּף, וואָס דרעהט נישט אפילו קיין קליינעם רעדיל!
דאָס וואָלט ביי איהם אויסגעזעהן, ווי אַ זאַך, וואָס איז געגען
פערשטאַנד; אַלע זיינע בעגריפען און פאָרשטעלונגען וועגען דער
ווירקונג און דעם תכלית פון דער דאַמפּף־קראַפט, וואָלטען ביי
איהם איבערגעדרעהט געוואָרען מיט'ן קאָפּ אַראָב, און איך וואָלט
מיך גאָר נישט געוואונדערט, ווען די ערשיינונג, וואָס לאָזט זיך
נישט ערקלערן מיט קיין איינעם פון די איהם־בעוואוסטע געזע־

צען, וואָלט איהם משוגע געמאַכט. עס קען אַלזאָ זיין, אַז די סבה פון די ענדערונגען, וואָס קומען פאָר אין דער מאַטעריע אויסער דעם מענשליכען אָרגאַניזם, ליעגען אין דער מאַטעריע גופא, אין די דאָזיגע ענדערונגען זענען אַליין פאַר זיך דער תכלית, אַזוי, אַז מיר מאַטערן זיך נאָר אומזיסט צו געפינען פאַר זיי אַ אוי=סערליכע סבה און אַ ווייטיגען ציעל, — אַ ציעל, וואָס צווינגט אונז אָנצונעהמען, אַז ער האָט עפּעס אַ שייכות צו אַנ'אַנדער מאַטעריען=גרופּע. אויף אַזאַ אופן קענען מיר נישט זאָגען אויף דער נאַטור, אַז זי איז נאַריש, און האָבען קיין גרונד נישט איהר צו קרי=טיקירען און זיך צו פּשט'לען וועגען דעם, צי זי האָט יאָ עפּעס אַ תכלית, צי נישט. אום צו פערשטעהן דער נאַטור, אום משיג צו זיין די סבה פון איהרע ערשיינונגען און זייער תכלית, וואָל=טען מיר געדאַרפט שטעהן אין דעם צענטראַלען פּונקט, פון וועל=כען די דאָזיגע ערשיינונגען קומען און ענטוויקלען זיך.

נאָך מעהר עהנליך צו די געדאַנקען פון דעם קאַווע=מיהלכעל זענען די טענות, אַז די וועלט פיהרט זיך אָהן יושר. אמת, לויט די בעגריפען פון אונזער מאָראַל זענען די טענות ריכטיג; עס פרעגט זיך אָבער: ווער האָט עס אונז געגעבען דאָס רעכט זיך צו האַלטען ביי די בעגריפען דאַן, ווען מיר בעטראַכטען די נאַטור אין דאָס לעבען? אונזער מאָראַל איז אַ פּראָדוקט פון אַ געוויס=סער צייט און אַ געוויסען אָרט; אונזער מאָראַל וועבט זיך צוזאַמען מיט דער צייט און ענדערט אַלע מאָל זיין שניט, אַזוי ווי עס ענ=דערן זיך די מאָדעס פון היט און קליידער; דער מאָראַל, אין וועמענס נאָמען מיר רעדען און מיט דער מאָס פון וועלכען מיר מעסטען די הנהגה פון דער וועלט, איז דער מאָראַל פון דער ווייסער ראַסע, דער מאָראַל פון דער קריסטליכער מענשהייט אין 19=טען יאָהרהונדערט, — איהרער און נישט קיינעמס. און אין דער ענגער גרענעץ אפילו, וואו דער מאָראַל האָט יאָ וועלכע ס'איז טעאָרעטישע בעדייטונג, מוז ער אויך מותר זיין אויף אַ סך זאַ=כען און זיך נישט רעכנען מיט אַ סך קאָנטראַסטען: ווען איין מענש הרג'עט דעם אַנדערן — איז עס אַ פערברעך; ווען אַ גאַנצעס פאָלק אָבער בעוואָפענט זיך און שטעהט אויף געגען אַנ'אַנדער פאָלק, ווען מ'הרג'עט אויס צעהנדליגער טויזענדער מענשען מיט אַמאָל — דאָס איז גוט, דערפאַר קומט אַ דאַנק. ליגען זאָגען און אָבנאַרען

איינער דעם אַנדערן — איז אַ פערברעך; אין דער פּאָליטיק אָבער מעג מען לייקענען און ליגען זאָגען זוֹפיעל מ'ווֹיל. דער היינטיגער מאָראַל איז אַנדערש פוּן דעם, וואָס האָט געהערשט אין דער נאָהנטער פערגאַנגענהייט און מ'קען זיך ערלויבען צו גלויבען, אַז דער מאָראַל, וואָס וועט אָנגענומען ווערען מאָרגען וועט זיין אַנדערש פון דעם היינטיגען. דער אָנגענומענער מאָראַל איז בכלל ניט מעהר, ווי אַ זאַמלונג פוּן די אַלע מדות, געזעצען און מנהגים, וואָס בעשטימען די בעדינגונגען, וועלכע זענען נויטיג פאַר דער ערהאַלטונג פון דעם מענשליכען געשלעכט אין אַ געוויסער צייט. צוזאַמען מיט דער ענטוויקלונג פון דער מענשהייט וועלען זיך אויך ענדערן די בעדינגונגען, וואָס זענען נויטיג דערצו, זי זאָל קענען וואַקסען און זיך ענטוויקלען, און צוזאַמען מיט די דאָזיגע ענדערונגען וועלען זיך ענדערן אויך די מיינונגען וועגען דעם, וואָס איז מאָראַליש און וואָס ניט. נו, היינט קען מען דען מיט אָט דעם ניט־זיכערן מאַסשטאַב פון אונזער מאָראַל מעסטען די ערשיינונגען פון דער נאַטור? צי קען מען אַזאַ זאַך, וואָס האָט ניט געהאַט קיין שום ווערט אין די אויגען פון אונזערע עלטער־ווייעס און וואָס מיר זענען ניט זיכער, אַז עס וועלען זיך ניט אויסלאַכען דערפון אונזערע אור־אייניקלעך, — צי קען דען אַזאַ מין זאַך דיענען אַלס אייביגעס געזעץ פאַר דער אייביגער נאַטור? דער, וואָס קלאָגט זיך אויף דער אכזריות פון דער וועלט און אויך דער אונפערשעמטקייט פון דער נאַטור איז ניט קיין סך קליגער און בעשיידענער פון יענער קאָקעטער דאַמע, וועלכע קלאָגט זיך אויף דעם, וואָס דער הימעל איז כסדר בלוי און ענדערט ניט זיינע קאָליערען אַזוי, אַז זיי זאָלען האַרמאָנירען מיט דעם קאָליער פון איהר טואַלעט.

פון קאָפּערניקען אָן האָט מען אויפגעהערט צו גלויבען און צו לערנען אַנדערע, אַז אונזער ערד־קוגעל איז דער צענטער פון דער גאַנצער נאַטור, און אַז דער מענש איז די קרוין פון דער וועלט און דער תכלית איהרער. קיינער פון אונז גלויבט שוין ניט היינט, אַז די לבנה איז בעשאַפען געוואָרען אונז צו לייכטען ביי נאַכט, און די מיליאָנען שטערן — אום דער פּאָעט זאָל קענען צוגלייכען צו זיי די אויגען פון זיין געליבטער. נאָר צווישען די פילאָזאָפען געפינען זיך נאָך היינט אַזעלכע, וואָס האַלטען זיך ביי

די דאָזיגע קינדערשע מיינונגען, און זיי געפעלט נישט די אָרדנונג פון דער נאַטור, דערפאַר, וואָס דער שטיינקויהלען=זאַפּאַס אין דער ערד שעפּט זיך בּיסלעכווייז אויס, דערפאַר וואָס אויף יענער אינזעל זענען טויזענדער לעבּעדיגע, פריהליכע מענשען איינגעזונקען געוואָרען דורך אַ ערד=ציטערניש; דערפאַר וואָס די יונגפרוי פון אָרלעאַנס איז פערבּרענט געוואָרען; דערפאַר וואָס דאָ איז אַ דבר און דאָ — אַ מגפה, וואָס דאָ שטאַרבּען קינדער און דאָ — קינפּעטאָרינס, און נאָך אַזעלכעס.

מיר וועלען זיך פאָרשטעלען אין אונזער פאַנטאַזיע, אַז די קליינע באַקטעריען קענען אויך פילאָזאָפירען. ווי שרעקליך, ווי פינסטער וואָלט עס זיין זייער וועלט=אַנשויאונג! פון זייער שטאַנדפּונקט זענען דאָך די אַלע רעפאָרמען און אויסבּעסערונגען, און די אַלע כלים, וואָס זענען געמאַכט געוואָרען אויף צו ריינינגען די לופט און אויסצורוימען דעם שמוץ, — שרעקליכע זאַכען און אונגעהויערע פערבּרעכען. דער בּעזים און די בּאַרשט, דער געפעהרליכער זויער־שטאָף און דאָס שלעכטע קאָכעדיגע וואַסער האָבּען געמאַכט ידי־אַחת זיי, די אָרימע בּעשעפּענישען, דאָס לעבּען צו פערבּיטערן און צו פערניכטען דאָס אַליץ, וואָס עס וואָלט געקענט דינען פאַר זיי אַלס שפּייז. ווען זיי האַלטען אין מיטען שפּיעלען זיך, גיסט מען אויף זיי פלוצלונג אַרויף קאַרבּאָל=טראָפּענס — און די שמחה ווערט זיי פערשטערט, און זייער פריהליכער התונה=שטורם ווערט פערוואַנדעלט אין אַ שרעקליכען גסיסהטאַנץ, און די עהרליכע ווערימלעך, ווי די זינדיגע — גלייך צאַפּלען זיי זיך און וואַרפען זיך אַזוי לאַנג, בּיז זיי פאַלען טוידט. אָט די זעלבּיגע זאַכען אָבּער, וואָס זיי פאַלען אַריין דערפון אין אַ גערעכטען יאוש, אין אַ בּיטערער מרה=שחורה, — שילדערן מיר אין אונזערע גראָבּבּייכיגע בּיכער אַלס איינעם פון די גרעסטע נצחונות אין דער היגיענע=וויסענשאַפט, אַלס אַ נצחון, וואָס רופט אַרויס אין אונז אַ הייסע שמחה.

איך שטעל מיך פאָר אַ פליג, וואָס איז בּעגאַבּט פון דער נאַטור מיט אַ קינסטלערישען געשמאַק. דער משל מיינער איז נישט איבּעריג איבּערטריבּען: די גוטע בּעל=הבית'טעס, וואָס האַלטען ריין זייערע וואָהנונגען, קענען אייך אַ סך דערצעהלען וועגען דער גרויסער ליעבּע, וואָס די פליגען ווייזען אַרויס צו בּילדער און סטאַ=

טוען. גו, ווילען מיר זיך פאָרשטעלען, אַז אַזאַ ווערימעל־פליג, וואָס האָט געפונען פאַר זעהר שען די ביהן, וועלכע איז אויסגעמאָלט אויף אַ פראַנצעזישען צוואַנציג־פראַנק שטיק פון אַ געוויסען פּעריאָד, אַז די פליג איז צוגעפלויגען צו דער ריעזיגער באַווארישען סטאַטוע אין מינכען. ווי נאַריש, ווי נישט־לאָגיש און נישט געפאָרמט ווערט איהר אויסזעהן די דאָזיגע מעטאַל־מאַסע — אָהן אַ אָנהויב, אָהן אַ סוף, דאָ עפּעס מאָדנע גלאַט און דאָ אָהן אַ שעור צוקריפּעלט, דאָ שטאַרצט אַרויס אַ שטיק און דאָ איז גאָר אַ תהום און בכלל עפּעס אַ מאַסע אונפערשטענדליכע ווינקלען, לעכער און ליניעס, וואָס פערקרימען זיך און דרעהען זיך אַהין און אַהער. און אויב דער דאָזיגער עסטעטישער פליג וואָלט אויסקומען צו פערברענגען דאָס גאַנצע לעבען אינוועניג, אין דעם הלל פון דער ריעזיגער סטאַטוע, וואָלט זי געקענט אָנשרייבען אַ ווערק פול מיט ביטערע, שאַרפע עפּיגראַמען וועגען דעם, ווי די וועלט זעהט אויס ביי איהר אין די אויגען; אין דעם ווערק וואָלט זי איבערצייגענד ערקלערט, ווי ווייט די וועלט האָט קיין שום ציעל און קיין שום זין נישט, און דאָס וואָלט געוויס געמאַכט אַ געוואַלדיגען רושם אויף אַלע איהרע מיט־בירגערין׳ס אין דעם הלל פון דער סטאַטוע. נאָך אַלע איהרע הקירות און פילאָזאָפיעס וועגען דער סטאַטוע, וואָלט אָבער די פליג דאָך נישט צוקומען צו דעם פשוט׳ען אמת, וועלכען עס וואָלט איהר גאַנץ לייכט געקענט דערווייזען איינער פון די פּראָסטע מינכענער איינוואָהנער, וואָס דיענען פאַר די פרעמדע אַלס וועג־ווייזער.

יאָ, יאָ: די פּעסימיסטישע פילאָזאָפיע האַלט נישט אויס קיין ערנסטע קריטיק. דער עהרליכער פּעסימיזם, וואָס האָט נישט אין זיך קיין ברעקעל צביעות, איז גישט מעהר, ווי אַ טיעפע אונצופריעדענהייט דערפון, וואָס אונזער פערשטאַנד איז אַזוי בּעגרענעצט. וואָס מיר קענען אַזוי ווענעג משיג זיין. דער מענש וויל פערשטעהן דעם וועלט־מעכאַניזם און קאָן נישט; דאָס פערדריסט איהם, און ער זידעלט דעם מעכאַניזם, אין רעדט אויף איהם, — ווי עס טהוט דער נאַאיווער ווילדער מענש, וועלכער וואַרפט אַוועק מיט כעס דאָס שפּיעל־קעסטעל, נאָכדעם ווי ער האָט זיך אומזיסט געמאַטערט צו פערשטעהן, וואָס אין איהם טהוט זיך. דער מענש רעכענט זיך פאַר דעם הערשער פון דער נאַטור — און מוז זיך

נעבעך אויף יעדען טריט און שריט איבערצייגען, אַז זיין ממשלה איז גאָר נישט אַזוי גרויס, אַז ער איז נישט מעהר ווי אַ קליין נפש'ל אין דעם גרויסען כאַאָס, דעריבער קאָכט ער זיך, און אָט דער שלעכטער שטימונג זיינער מאַכט ער פאַר אַ שטה, פאַר אַ טעאָריע, און גיט איהר אַ נאָמען — פעסימיזם. דאָס קינד, וואָס ציהט אויס די הענדלעך צו דער לבנה, און וויינט זיך פונאַנדער, ווען עס זעהט, אַז דער לבנה איז נישט אַזוי לייכט אַראָבצונעהמען, — איז אין זיין אַרט אויך אַ פעסימיסטישער פילאָזאָף, אַ אונבעוואוסטזיניגער. זיין שלעכטער שטימונג קען מען אָבער אויסהיילען מיט אַ שטיקעל שאָקאָלאַד.

דאָס, איבריגענס, קען מען בעשטעטיגען מיט פערגעניגען, אַז די סיסטעמאַטישע פעסימיסטען ווייסען אויך גאַנץ אָפט אָבצושאַצען דעם ווערט פון אַ געשמאַקען מיטאָג און פון גוטען וויין; אַז נאָך געוויסע, בעשטימטע „בעציהונגען" האָבען זיי אויך התונה, ווי אַלע מענשען, און ווייזען בכלל אַרויס אַ גאַנץ רייכען געשמאַק בנוגע צו אַלץ, וואָס איז אַנגענעם און גוט. זייער פילאָזאָפיע איז פאַר זיי נישט מעהר, ווי אַ מין פאַראַדנער מונדיר אויף אַרויסצורופען רעספעקט און מורא בײַ'ן המון; מיר ווייסען אָבער גאַנץ גוט, אַז אונטער דער שוואַרצער מאַנטיע מיט די געקרייצטע מענשליכע ביינער, זענען בעהאַלטען פראָסטע אונטערשטע וועש, — אַזעלכע, ווי עס טראָגען אַלע פשוט'ע מענשען.

אויסער דעם וויסענשאַפטליכען פעסימיזם, וואָס שטערט גאָרנישט זיינע אַנהענגער צו געניסען פון לעבען וויפיעל זיי ווילען, איז פערהאַן נאָך אַ פעסימיזם — אַ פראַקטישער, וואָס אין פאָלק רופט מען עס „מרה-שחורה". דער פעסימיזם קריטיקירט נישט די וועלט- און לעבענס-ערשיינונגען און ברענגט נישט קיין ראיות צו ווייזען, פאַרוואָס ער איז נישט צופריעדען מיט דער וועלט. דער פעסימיזם האָט בכלל נישט קיין שטה און קיין טעאָריע, און ער זוכט גאָרנישט קיין מופתים אויף צו ערקלערן, פאַרוואָס איהם איז אַזוי מיאוס די וועלט און דאָס לעבען. אַלץ, וואָס עס עקזיסטירט, רופט אַרויס אין איהם אַ אינסטינקטיווען פערדרוס און צושטערענדע געדאַנקען. אַזאַ מין פעסימיזם לאָזט זיך נישט מבטל זיין מיט פערשיעדענע ראיות און פאַקטען, איהם מוז מען אַנאַליזירען, צוגליעדערן און בעטראַכטען די אַלע טיילען, פון וועלכע ער איז

צוזאַמענגעזעצט. דער דאָזיגער פּעסימיזם איז אַ ערשיינונג, וואָס געהט שטענדיג צוזאַמען מיט וועלכער ס'איז קראַנקהייט אין מוח, וואָס האָט זיך שוין פאָלשטענדיג ענטוויקעלט אָדער, וואָס האַלט איצט אין שפּראָצען. איידער אַזאַ קאַנדידאַט אויף משוגע ווערען ווערט געבראַכט אין אַ משוגעים-הויז, ליידט ער אַ סך יאָהרען פון אַ שהערען אומעט. וואָס פרעסט איהם דאָס האַרץ, און ער אַנט-לויפט פון מענשען און האָט זיי פיינד. איין טייל פון דעם דענ-קענס-אָרגאַן, וואָס איז נאָך נישט אינגאַנצען ענטוויקעלט, אָדער וואָס איז קאַליע געוואָרען צוליעב וועלכער ס'איז אינערליכער אָדער אויסערליכער סבה, — בעזיצט, צום אונגליק, די פעהיגקייט בע-וואוסטזיניג נאָכצופאָלגען דעם פּראָצעס פון זיין אייגענעם חורבן, דעם פּראָצעס פון זיין אייגענער צושטערונג. אַזאַ מין קראַנקער זעהט אין יעדער רגע זיין מפּלה, זיין גייסטיגען אונטערגאַנג, און די שרעק-ליכע ערשיינונג פערנעהמט איהם אויף אַזוי פיעל, אַז ער קען שוין נישט ווי געהעריג אויפנעהמען אין זיך און בעטראַכ-טען די אַנדערע לעבענס-ערשיינונגען. ס'איז דעריבער גאַנץ נאַטיר-ליך דאָס, וואָס אין אַזאַ מוח שפּיגעלט זיך אָב די גאַנצע וועלט, ווי אין אַ אויג מיט אַ בעלם, ד. ה., זי זעהט זיך אין דער פאָרם פון אַ פינסטערער טראַגישער נאַכט. די גרעסטע דיכטער פון דעם וועלט-שמערץ האָבען געליטען פון פערשיעדענע קראַנקהייטען. לענוי איז געשטאָרבען אַ משוגענער; לעאָפּאַרדי האָט געליטען פון געוויסע געשלעכטס-קראַנקהייטען, וואָס זענען גוט בעוואוסט אין דער פּסיכיאַטרישער וויסענשאַפט; היינע איז ערשט דאַן געוואָ-רען טרויעריג געשטימט, ווען די קראַנקהייט זיינע, די קראַנקהייט פון הוט-השדרה, איז שוין צוגעקומען ביז זיין מאַרך, און לאָרד בייראָן האָט בעזעסען אַ עקסצענטרישען האַראַקטער, אַ האַראַקטער פיל מיט הפכים און סתירות, וואָס פראָסטע מענשען זעהען אין איהם אַ סימן פון גאונות, און פּסיכיאַטרען — סימנים פון אַ גייסט-קראַנקהייט. דער פּעסימיזם, וואָס זעהענדיג געליעבטע פאָרלעך, ברעכט ער מיט די הענד און אין אַ ליכטיג-שענעם פריהלינגס-פריהמאָרגען וויינט ער זיך פונאַנדער אָהן אַ שום סבה, פער-גיסט טייכען טרערען אָהן אַ אויפהער און וויל זיך נישט טרייס-טען, — אַזאַ פּעסימיזם איז אַ מיאוסע, שרעקליכע קראַנקהייט, און קיין איין געזונטער מענש וועט מיט איהם נישט איינשטימען.

דאָס זענען די פאָרמען פון דעם עהרליכען פעסימיזם, וועלכען עס לוינט צו קריטיקירען. ס'איז אָבער פערהאַן נאָך אַ סאָרט „מרה־שחורה", וואָס איז אינגאַנצען מעהר נישט, ווי אַ געמאַכטע, אַ פאַלשע; דאָס איז אַזאַ מין מרה־שחורה, וואָס געוויסע נאַראָנים פוצען זיך דערמיט, גלויבענדיג, אַז דאָס געהט זיי צום געזיכט, אַז דאָס וועט זיי אונטערשיידען פון דעם פראָסטען המון און געבען דעם אויסזעהן פון גייסטיגע אַריסטאָקראַטען. ס'זענען פערהאַן מענשען מיט אַזעלכע פערדאָרבענע געשמאַקען, וואָס די בלאַסקייט פון דענקען האָט ביי זיי אויך אַזאַ חן, ווי די בלאַסקייט פון געזיכט. די דאָזיגע מענשען מאַכען זיך כלומר'שט אַ פערביטערט געזיכט, אום אַרויסצורופען די מיינונג, אַז זיי האָבען אַ סך איבערגעזעהן אין זייער לעבען, אַז זיי האָבען אַ סך גרויסע געשעהענישען איבערגעלעבט. זיי האַלטען אין איין זיפצען, אין איין שרייען: „הכל הבל!", אום מ'זאָל מיינען, אַז זיי געהערען אויך צו דער קליינער צאָהל גרויסע אויסערוועהלטע מענשען, וועלכע האָבען ווירקליך אַ סך געליטען און אַ סך איבערגעלעבט. מיט אַזעלכע פעסימיסטען לוינט נישט זיך אָפּצושטעלען שפּאַרען; זיי דאַרף מען פראָסט אַ קלאַפּ טהון אין פּלייצע און זאָגען: „לצים, וויפיעל איז דער שעור אָבצונאַרען!"

איך האָב אָנגערופען דעם פעסימיזם איינעם פון די גרעסטע וועלט־וואונדער; דערמיט האָב איך געוואָלט זאָגען, אַז ער שטעלט פאָר מיט זיך דעם טריאומף פון דער איינבילדונג איבער דער ווירקליכקייט און דיענט אַלס פאַקט אויף דעם, אַז דער מענש בעזיצט די קראַפט אַריינצושטופּען די נאַטור אין די קליידער, וואָס איהם ווילט זיך, נישט רעכנענדיג זיך מיט איהר פּראָטעסט. אַזוי גוט, ווי דער מענש האָט געקענט צווינגען, מיט דער הילף פון אַ שער און די אַנדערע מיטלען זיינע, די צווייגען און דער בלעטער־קרוין פון די ביימער צו וואַקסען אין דער נאַרישער פאָרם פון חיות און פון פערשידענע בנינים; אַזוי גוט, ווי ער האָט געקענט צווינגען דאָס וואַסער, מיט דער הילף פון פערשידענע קאַנאַלען און רעהרען, אַרויפצוקומען אין דער הויך, געגען זייער נאַטור, — אַזוי קען ער אויך פון די סאַמע שענסטע געשעהענישען, פון די געשעהענישען, וואָס זענען אימשטאַנד אַרויסצורופען נאָר ליכטיגע געדאַנקען און אַ שטאַרקען לוסט צום לעבען, —

אַרויסברענגען אַ הויכדיגע וועלט־אַנשויאונג! און די דאָזיגע פינס־טערניש טראָגט ער אַריין אויך אין דער נאַטור, וועלכע פער־בלענדעט די אויגען מיט דעם גלאַנץ פון איהרע ליכטיגע בלומען און פערשכור׳ט מיט די לעבענס־לוסטיגע טענער פון איהרע פויגעלעך און פליגעלעך.

יאָ, די נאַטור זינגט אויס מיט טויזענדער טענער אַ לויב־ליעד דעם לעבען, און די דאָזיגע טענער דרינגען אַריין אין אונזערע אויערן אפילו אויך דאַן, ווען מיר פערשטאָפען זיי מיט אַ סכאָ־לאַסטישער אָדער סאָפיסטישער וואַטע. דער נאַטירליכער אינסטינקט וואָס ליעגט אין דעם גרונד פון אַלע מענשליכע געדאַנקען און מעשים, און וואָס רעגיערט מיט דעם גאַנצען מענשליכען לעבען,— איז דער אָפטימיזם, ד. ה., די ליעבע צום לעבען און דאָס שטרע־בען צו איהם; און יעדע פראָבע אויסצוואָרצלען פון אונז דעם דאָזיגען אינסטינקט, וועט נישט געלינגען, ווייל ער איז דער אֶמת׳ער פונדאַמענט פון אונזער עקזיסטענץ, און נאָר צוזאַמען מיט׳ן לעבען וועט ער זיך אויך ענדיגען.

ווען דו בעטראַכסט בעסער די הויפּט־טענות פון דעם פּע־סימיזם, זעהסטו, אַז זיי שטאַמען פון דעם מענשען׳ס גרויס־האַל־טען זיך מיט זיין ענטוויקעלטען זעלבסט־בעוואוסטזיין, און אַז בכלל זענען זיי עהנליך צו די טענות, וואָס אַ גרויסער גביר האָט צו זיינע אוצרות, וועלכע פערשאַפען איהם אַ סך דאגות. דער מענש קלאָגט זיך אויף דעם, וואָס די וועלט האָט נישט קיין שום זין און תכלית, אָדער, ריכטיגער, אויף דעם, וואָס ער קען נישט משיג זיין דעם תכלית פון דער וועלט. צי קען דען אָבער אָט די אונצופריעדענהייט אַליין נישט דיענען אַלס פאַקט אויף צו דערווייזען, וואָס׳רע הויכע מדרגה דער מענשליכער גייסט האָט עררייכט אין זיין ענטוויקלונג און צי האָבען מיר נישט קיין גרונד זיך צו פרעהען דערמיט, וואָס מיר האָבען עררייכט? וויפיעל גע־זונד און דענקענס־קראַפט דאַרף מען עס בעזיצען, אום זיך צו דערהויבען ביז אַ פראַגע וועגען דעם תכלית פון דער נאַטור! ווי־ברייט און וויים דאַרף עס זיין דער מענשליכער בליק, אום צו פועל׳ן ביי זיך צוצוטרעטען צו אַזאַ פּראָבלעם! און וויפיעל שענע ערטער האָט עס דער מענש געמוזט האָבען געזעהען, וויפיעל גייסטיגע בעפריעדיגונגען און פערגעניגענס האָט ער עס געמוזט

האָבען געגאָסען אויפ'ן וועג, ביז ער איז צוגעקומען צו דעם הויכען פּונקט, וועלכער גיט איהם דעם מוט און די קראַפט צוצורופען דער נאַטור צו זיך, און אויסצושרייען מיט דעם אויטאָריטעטען טאָן פון אַ אויבער־אינספּעקטאָר: „דו מוזט זיך פיהרען לויט אַ בעשטימטען פּלאַן; און דעם פּלאַן וויל איך איבערקוקען און אַרויסזאָגען מיין מיינונג וועגען איהם!" די חיות, אפילו די, וואָס האָבען ערררייכט די העכסטע שטופע פון ענטוויקלונג, ווייסען נישט, וואָס דאָס איז אַזוינס „וועלט־שמערץ", און די זיידעם אונזערע, וואָס האָבען געלעבט אין איין צייט מיט דעם בער פון דער מערה, האָבען זיך גאָר נישט געבראָכען דעם קאָפּ אויף צו זוכען דעם תכלית פון מענשען'ס לעבען. קוים האָט דער אור־אַלטער מענש נאָר געהאַט זיך גוט אָנצועסען, אַזוי האָט ער שוין געפונען דעם ציעל פון זיין לעבען, און אויב נאָך דעם דאָזיגען אָנעסען זיך, איז איהם נאָך איבערגעבליבען עפּעס אַ פערלאַנג, איז עס אָהן אַ שום צווייפעל בעשטאַנען אין דעם, — זיך אונגעשטערט אויסצושלאָפען. מיר אָבער, מענשען מיט אַ ענטוויקעלטען געזיכטס־ווינקעל, זענען מעהר אַריסטאָקראַטיש און אַ שטיק געבראָטענע פלייש איז ווייניג פאַר אונז; וואָס גרעסער עס ווערט אונזער גייסטיגער קאַפּיטאַל, אַלץ ברענעדיגער ווערט אונזער ליידענשאַפט איהם נאָך גרעסער צו מאַכען; און איצט, אַז מיר זענען שוין אַרויפגעקומען אַזוי הויך, קענען מיר בשום אופן נישט פערטראָגען דאָס, וואָס עס עקזיסטירט בכלל עפּעס אַ גרענעץ פאַר אונזער שכל.

די זעלבע זאַך איז אויך מיט די טענות, וואָס דער פּעסימיזם האָט צו די פערשידענע פיזישע קראַנקהייטען און וועהטאָגען. וואָס'רא קורצזיכטיגקייט, וואָס'רא אונדאַנקבאַרקייט, וואָלט איך זאָגען, ליעגט אין די טענות! מיינע העררען פּעסימיסטען, ווען עס וואָלטען קיין יסורים און וועהטאָגען נישט זיין, וואָלטען מיר זיי מוזען ערפינדען! יסורים — דאָס איז די בעסטע מתנה, וואָס די נאַטור האָט אונז געשענקט. קודם־כל זאָגט דער וועהטאָג עדות אויף דעם, אַז דער, וואָס פיהלט איהם, איז אַ מענש מיט אַ געזונדטען, שטאַרק־ענטוויקעלטען נערווען־סיסטעם, אַ דאַנק וועלכען ער האָט די מעגליכקייט צו געניסען פון יענע אַנגענעמע עררעגונגען אין געפיהלען, אָהן וועלכע דאָס לעבען איז, ווי אָהן זאַלץ. די נידריגע בעלי־חיים קענען נישט פיהלען קיין שטאַרקע וועהטאָגען, מיר

קענען זיך אבער פארשטעלען, אז זייערע געפיהלען פון פערגעניגען און אנגענעמליכקייט זענען אויך א סך בלאסער און שוואכער פון אונזערע, ווייל זייער השגה בכלל איז א שוואכע. צי וואלט עס דען נישט מאדנע ווילד זיין, ווען מיר וואלטען קענען מיט אונזערע איידעלע חושים געניסען און פערשכורט ווערען פון דער שמעקעדיגער בלום, פון בעטהאווענ'ס סימפאניעס און פון טיציאנ'ס בילדער, און אין דער זעלבער צייט וואלטען מיר בלייבען אונפיהלבאר אינגאנצען צו דעם ריח פון א נבלה, צו דעם סקריפען פון א פייל איבער די ציינער פון א זעג און צו דעם בילד פון א צוגאסענער וואונד! פרעגט א היסטערישער קראנקער, וואס פיהלט נישט איהר האלבען אדער איהר גאנצען קערפער, — פרעגט איהר צי זי פרעהט זיך דערמיט, וואס זי פיהלט נישט קיין וועהטאגען! די אויסערליכע וועלט קען איהר טאקע קיין וועהטאגען נישט פערשאפען; זי קען איהר אבער קיין אנגענעמע איינדריקע אויך נישט געבען, און סוף=כל=סוף הויבט זי אן בעטען, מ'זאל איהר צוריקגעבען די מעגליכקייט צו פיהלען וועהטאג. איך האב א סך מאל געהערט דעם פריידיגען אויסגעשריי, וואס אזא מין קראנקע האט ארויסגעלאזען, ווען זי האט דערפיהלט דאס ערשטע מאל דעם וועהטאג פון א שטאך, וואס מ'האט איהר געגעבען מיט א נאדעל! דער וועהטאג — דאס איז יענער גוטער מלאך, וואס לייזט אונז אויס פון אלע צרות; ער זאגט אונז אן פאראויס וועגען די סכנות, וואס שטעהען אונז פאר און צווינגט אונז מלחמה צו האלטען מיט זיי אדער זיך צו דערווייטערן פון זיי. דער וועהטאג איז אויף אזא אופן אונזער בעסטער פריינד — דער וועכטער פון אונזער לעבען און די קוועלע פון אונזערע שטארקסטע פערגעניגענס־געפיהלען. דער וועהטאג טרייבט אונז זיך אנצושטרענגען מיט אלע כחות, אום צו דערווייטערן די סבה זיינע, און די דאזיגע אנשטרענגונג, אין וועלכער עס קאנצענטרירט זיך אונזער גאנצע פערזענליכקייט, פערשאפט אונז אונענדליכע אנגענעמליכקייטען. ווען מיר וואלטען נישט פיהלען קיין וועהטאג, וואלטען מיר נישט קענען וויסען, וואס עס איז שעדליך פאר אונז און אלזא אויך — פון וואס זיך צו היטען. די גרויסע רעפארמאטארען פון דער נאטור וועלען אפשר זאגען, אז אנשטאט דעם וועהטאג, וואלט אונזער פארזיכטיגקייט אליין גענוג געקענט זיין אויף צו שיצען דעם גע=

זונד; אַז אַ נאַטירליכער אינסטינקט, אָהן אַ שום וועהטאָג, וואָלט אונז אויך געקענט אָנזאָגען, פון וואָס מיר האָבען זיך צו שיצען. אויף דעם קען מען ענטפערן: די דאָזיגע פאָרזיכטיגקייט וואָלט זיין אָדער צו=שוואַך אויף צו צווינגען אונז אָנצונעהמען שאַרפע מיטלען; דאַן וואָלטען מיר איהר נישט שטענדיג און נישט גענוג געפאָלגט און מיר וואָלטען לייכט בעזיעגט געוואָרען פון אונזערע לעבענס=שונאים; אָדער די פאָדערונגען פון דעם דאָזיגען נאַטירליכען אינסטינקט וואָלטען זיין אַזוי שטאַרק און שאַרף, אַז מיר וואָלטען זיי אויך פיהלען אין אונזערע נערווען, ווי אַ וועהטאָג, נישט קיין לייכטערן פון דעם, וואָס מיר פיהלען איצט פון דעם, וואָס דיענט אונז אַלס קראַנקהייטס=אָנזאָגער.

און אַזוי גוט ווי דער וועהטאָג איז נויטיג פאַר דער ערהאַלטונג פונ'ם קערפער, אַזוי איז די אונצופריעדענהייט נויטיג פאַר'ן גייסט. אויב דעם מענשענס גייסט איז נישט צופריעדען פון זיין לאַגע און פון אַלץ, וואָס עס טהוט זיך מיט איהם, אָדער וואָס ער אַליין טהוט און ער ליידט דערפון, וועט ער געוויס אָנווענדען אויף דעם אַלע כחות צו ענדערן און צו פערבעסערן די בעדינגונגען, אין וועלכע ער געפינט זיך. דער גליקליכער מענש טראַכט נישט קיינמאָל וועגען צושטערען די סביבה, אין וועלכער ער לעבט און זוכט נישט אויסצובעסערן די בעדינגונגען פון זיין עקזיסטענץ; אַ שמשון הגבור אפילו, וואָס קיין זאַך איז פאַר איהם נישט צו שווער, וועט אויך די מינדעסטע זאַך נישט טהון, נישט האָבענדיג קיין סבה דערצו, און ווען עס וואָלט נישט פריהער האַרט זיין צו'ם ליעגען, וואָלט זיך קיינער דעם געלעגער נישט אויסגעבעט. פון דער אונצופריעדענהייט שטאַמט אַלזאָ אונזער גאַנצער פּראָגרעס; און דער, וואָס קלאָגט זיך אויף איהר און געפינט זי פאַר אַ שטערונג אין אונזער גייסטיגען לעבען, דער דאַרף בעזיצען די קראַפט זיך אָפען מודה צו זיין, אַז זיין אידעאַל איז דאָס: די מענשהייט זאָל בלייבען שטעהן אויף איין אָרט; זי זאָל זיך נישט ענדערן, פערבעסערן און ענטוויקלען, נאָר פערגליווערט ווערען אויף אייביג.

און נאָך אַלעמען קאָן מען גאָרנישט קוקען אויף דער אונצופריעדענהייט מיט די הערשענדע בעדינגונגען, אין וועלכע עס קומט אויס צו לעבען אַנ'איינצעלנעם מענשען אָדער אַ גאַנצען

פאָלק, — ווי אויף אַ פּעסימיסטישער איבערצייגונג, וואָרום זי, די דאָזיגע אונצופריעדענהייט אַליין, דינט גאָר, פערקעהרט, אַלס בעווייז אויף דעם, אַז דער אונצושטערבאַרער אָפּטימיזם שטעלט פאַר מיט זיך דעם פונדאַמענט פון אונזער זיין, דעם פונדאַמענט פון אונזער טראַכטען. יעדע קריטיק איז אַ רעזולטאַט פון דער פערגלייכונג, וואָס מיר פיהרען דורך צווישען דעם, וואָס עס איז, און דעם, וואָס עס דאַרף זיין, צווישען דער ווירקליכקייט און יענע אידעאַלע בעדינגונגען, וועלכע מיר האָבען זיך אַליין בעשאַפען אין אונזער איינבילדונג און וועלכע מיר רעכענען פאַר פאָלקאָמענע; אין דעם גרונד אָבער פון דער ערשיינונג ליעגט דער גלויבען, וואָס לאָזט זיך נישט אויסדריקען מיט קיין ווערטער, אַז מען קאָן ענדערן די לעבענס-בעדינגונגען און זיי פערבעסערן, און אַזאַ גלויבען איז דאָך געוויס אָפּטימיזם! נאָך מעהר: אין דער צייט, ווען מיר זענען נישט צופריעדען פון עפּעס; אין דער צייט, ווען עס אַרבייט זיך אויס ביי אונז אין קאָפּ אַ קלאָרער געדאַנק וועגען דעם, — אָדער ווען מיר פיהלען דאָס נאָר אפילו נישט קלאָר, — אַז און ווי אַזוי יענע און יענע זאַך וואָלט געקאָנט פערבעסערט ווערען, — איז דאָך די פערבעסערונג בכח (פּאָטענציעלל) שוין געמאַכט געוואָרען. די זאַכען פון דער ווירקליכער וועלט, פון וועלכע אונזער גייסט איז נישט צופריעדען, זענען שוין געענדערט און פערבעסערט געוואָרען אין דער וועלט פון אונזער פאַנטאַזיע: די גייסטיגע וועלט, וועלכע ווערט בעשאַפען דורך דער צוזאַמענגעזעצטער קאָמבינירענדער טעטיגקייט פון די מאַרך-צעלען, האָט נישט קיין קלענערע ממשות, וועניגסטענס אין אונזערע אויגען, פון יענער אויסערליכער וועלט, וועלכע מיר קאָנען פיהלען מיט דער הילף פון אונזערע חושים. יעדער, אַלזאָ, וועמען עס קלאָגט זיך אויף דער ווירקליכקייט, פערריכט אָדער בעשאַפט דערמיט אַליין אַ נייע וועלט, אַ וועלט, וואָס געפינט זיך אינגאַנצען ביי איהם אין קאָפּ און נעהמט אַריין אין זיך די אַלע בעדינגונגען, וועלכע זענען נויטיג פאַר'ן מענשליכען גליק. און אויב דער מענש בעזיצט די פעהיגקייט צו אַנאַליזירען זיינע געפיהלען און געדאַנקען, וועט ער זיך גאַנץ לייכט איבערצייגען אין דעם, אַז זיינע פּרעטענזיעס צו דער וועלט פערשאַפען איהם אַליין דאָס גרעסטע פערגעניגען, און אַז די צו-

פריעדענהייט פון זיין גייסטיגער וועלט, פון דער שענער וועלט, וואס ער האט זיך אליין בעשאפען אין זיין אייגענער פאנטאזיע, איז יעדענפאלס נישט קלענער און שוואכער פון דער אונצופריעדענהייט, וואס עס רופט ארויס אין איהם די ווירקליכע אויסערליכע וועלט. איך פרעג דעם ערהרליכען פעסימיסטישען פילאזאף, צי איז ער נישט צופריעדען מיט זיך און צי האט ער נישט קיין פערגעניגען דאן, ווען עס גיט זיך איהם איין צו שילדערן מיט די שווארצסטע און שרעקליכסטע פארבען די שלעכטקייט פון דער וועלט און די נארישקייטען פון לעבען?

ווען עס געלינגט אזא מין פילאזאף אנצושרייבען אין זיין בוך וועגען די שלעכטע זייטען פון דער וועלט איין זייטעל, וואס צייכענט זיך בעזונדער אויס מיט איהרע ביטערע איבערצייגונגען און פינסטערע פארבען, — קאן זעהר זיין, אז ער שפרינגט אויף פון זיין שרייב־טיש, לויפט צו צו זיין ווייב און כאפט זי ארום פון גרויס התפעלות. און נאך דעם ווי ער האט געענדיגט שרייבען דאס בוך און לייענט איבער די ערשטע קאפיטלען פון איהם אין דעם ענגען קרייז פון זיינע גוטע פריינד, האט ער בעשטימט אזא הנאה דערפון, אז צוליעב איהר אליין איז שוין באלד כדאי זיך צו מאטערן אויף דער חושכ'דיגער וועלט.

מיר זעהען אלזא, אז דעם מענשענס אונצופריעדענהייט דערמיט, וואס ער פערשטעהט אזוי ווייניג דעם חאראקטער פון דער וועלט און איהר תכלית, איז נאר א בעווייז (אויף דער הויכער ענטוויקלונג פון אונזער דענקענס־קראפט, וואס בעשאפט אונז בעפריעדיגונג און פערגעניגען. דער קערפערליכער וועהטאג דיענט אונז אלס בעווייז אויף דער געזונדקייט און ארבייטס־פעהיגקייט פון אונזער נערווען־סיסטעם, וועלכען מיר האבען צו דאנקען פאר אלע געפיהלען פון אנגענעהמליכקייט און פערגעניגען, די אונצופריעדענהייט איז דער קוואל פון אונזערע אנגענעהמע גייסטיגע פארשטעלונגען און פאנטאזיעס. ווי אזוי־זשע די אלע זאכען קאנען ברענגען צו פעסימיזם — פערשטעה איך נישט.

איך גלויב, אז קיינער וועט קיין טעות נישט האבען אין מיינע ווערטער און וועט מיך נישט צורעכענען צו די תלמידים פון דעם פילאזאף פאנגלאס. איך אנערקען נישט די לעהרע פון דעם צופריעדענעם פילאזאף און זאג נישט, אז אונזער וועלט איז די

בעסטע פון אַלע וועלטען. איך זאָג גאָר אַנ'אַנדער זאַך. איך זאָג: די וועלט, אין וועלכער מיר לעבען, קאָן זיך זיין די בעסטע, די ערגסטע אָדער די מיטעלסטע פון אַלע וועלטען; דאָס אָבער איז זיכער, אַז די מענשהייט וועט זי שטענדיג רעכענען פאַר גוט. דער מענש איז בעגאַבט מיט אַ מערקווירדיגער פעהיגקייט זיך צו־צופּאַסען צו די נאַטירליכע בעדינגונגען, אין וועלכע ער געפינט זיך און וועלכע ער האָט נישט די מעגליכקייט צו ענדערן, און נישט נאָר ער פערטראָגט די דאָזיגע לעבענס־בעדינגונגען זיינע מיט אַנ'אונצופריעדענער סבלנות, נאָר ער בעטראַכט זיי אַלס אַנ־גענעהמע, אַלס זאַכען, וואָס זענען זעלבסטפערשטענדליך און קאָ־נען גאָר אַנדערש נישט זיין. דער מענש פּאַסט זיך אַזוי צו צו דער נאַטירליכער סביבה, אין וועלכער ער לעבט, אַז איהם ווילט זיך שוין גאָרנישט אומבייטען איהר אויף אַנ'אַנדערער, ווען אפילו ער קאָן זיך פאָרשטעלען אין דער פאַנטאַזיע — אַ בעסערער. דאָס איז מעגליך נאָר דערפאַר, וואָס דער פאָן (די גרונד־פאַרב פון דער מענשליכער עקזיסטענץ, אויף וועלכען דאָס לעבען ציי־כענט אויף זיינע טרויעריגע בילדער און בלומען, איז דער אָפּטי־מיזם, די ליעבע צום לעבען.

צי נויטיגט זיך נאָך די מיינונג מיינע אין ביישפּיעלען און ראיות? אָט זענען זיי. דער פּראָפּעס'אָנעלער פּעסימיסט אפילו אַנערקענט אויך די שענקייט פון דער נאַטור און אין אַ ליכטיגען זומער־טאָג, ווען די זון שיינט אין דעם לויטער־קלאָרען הימעל, אָדער אין אַ וואַרימער תמוז־נאַכט, ווען ער זעהט די פולע לבנה שוועבענדיג צווישען מיליאָנען בלישצענדע שטערן, — צוגיסט זיך אין זיין האַרץ אויך אַ הימלישע גליקזעליגקייט און ער האָט אויך פערגעניגען. נו, און לאָמיר זיך פאָרשטעלען, אַז איינער אַנ'איינוואָהנער פון דעם קאָמעט וועגעראָס איז פּלוצלונג אַראָב אויף אונזער ערד; צי וואָלט ער זיך נישט געפיהלט ווי אין אַ פּוסטען מדבר, וואָס איז פול מיט פינסטערניש און קעלט? ער איז צוגע־וועהנט צו דער פערבלענדענדער ליכטיגקייט און ברענענדער היץ פון זיין פּלאַנעט, און וואָלט געפרוירען ווערען אפילו אונטער די טראָפּיקען פון אונזער ערד־קוגעל, און אונזערע העלסטע און ליכטיגסטע פאַרבען וואָלטען איהם אויסזעהן בלאַס און דונקעל. און ווי אומעטיג און טויט וואָלט עס אויסזעהן אונזער שענער

הימעל מיט דער איינציגער לבנה, וואס שוועבט איבער איהם. ביי דעם איינוואהנער פון דעם פלאנעט סאטורן, וואס איז געוועהנט צו זעהן אויף זיין הימעל גאנצע אכט לבנות מיט צוויי, און אפשר נאך מעהר, קרוינען, וועלכע פערשאפען איהם מיט זייער אויפגאנג און אונטערגאנג, מיט זייערע כסדר זיך ענדערנדע פאזיציעס און בעציהונגען איינע צו דער אנדערער, אזא מין רייכען פערגעניגען, וואס מיר קאנען זיך פון איהם אפילו די מינדעסטע פארשטעלונג נישט מאכען! מיר אבער, איינוואהנער פון דעם ערד־קוגעל, בענקען גארנישט נאך דער ברענענדער זון פון דעם פלאנעט ווענערוס און נאך דעם ווילדען טאנץ פון די לבנות, וואס בעגלייטען דעם פלאנעט סאטורן, און מיר בעגנוגענען זיך מיט אונזערע ארימע אסטראנאמישע בעדינגונגען, ריכטיג טאקי, ווי ווען מיר וואלטען זיין אמת'ע תלמידים פון דעם פילאזאף פאנגלאס! נאר צו וואס זאלען מיר עס קריכען אזש אויפ'ן הימעל, אום פון דארטען צו דערווייזען דעם מענשליכען אפטימיזם? מיר קאנען עס אויף דער ערד אויך זעהן — אין די פאליוס־געגענדען. דארטען לעבען מענשען, וועלכע רופען ארויס בעוואונדערונג ביי אלע רייזענדער מיט זייער פרעהליכקייט. זיי קאנען זיך נישט פארשטעלען קיין שענערס פון זייערע אייז־בודעס און זייער איביגער נאכט, און ווען ביי זיי וואלטען אויך זיין פאעטען, וואלטען זיי געוויס בעזונגען זייערע אימה'דיגע שנעע־מדבריות מיט דער זעלביגער התפעלות, מיט וועלכער אונזערע פאעטען בעזינגען די רהייניש לאנדשאפטען מיט זייערע בערג, פעלדער און וועלדער. דערביי קאן מען אגב־אורחא בעמערקען, אז די ערשיינונג עפענט פאר אונז א ליכטיגע פערספעקטיווע בנוגע צו דעם אייז־פעריאד, צו וועלכען עס דערנעהנטערט זיך די ערד, אויב ס'איז אמת, אז אונזער ערד ווערט אלע מאל קעלטער. ווען מיר שטעלען זיך פאר די דאזיגע צוקונפט, זעהען זיך פאר אונזערע אויגען די לעצטע מענשען, איינגעוויקעלט אין פעל פון ים־הינד, ווי זיי זיצען איינגעטוליעט, איינגענורעט, ציהען אויס זייערע אויסגעדארטע, ציטערנדע הענד צו'ם קליינעם פייערל פון די לעצטע עטליכע ברענענדע קויהלען און אויף זייער פנים איז אויסגעגאסען א טיעפער, נאגענדער טרויער, אזוי ווי אויף דעם פנים פון דער שווינדזיכטיגער מאלפע אין בערלינער זאאלאגישען גארטען. אין אמת'ען

אָבער איז דאָס דאָזיגע בילד נישט קיין ריכטיגעס. בעטראַכטענדיג דאָס לעבען פון אונזערע אור־אור־איינקלעך אין דעם קומענדען אייז־פעריאָד, לויט דאָס היינטיגע לעבען פון די עסקימאָסען, קום איך צו דער איבערצייגונג, אַז זיי וועלען זיין די סאַמע פרעה־ליכסטע און מונטערסטע, וואָס מיר קאָנען זיך נאָר פאָרשטעלען. זיי וועלען זיך איינאָרדנען אויפ'ן אייז פערשיעדענע פערוויילונגען און פאָלקס־ימים־טובים און וועלען דערוואַרימען זייערע גליעדער מיט שטורמדיגע ווילדע טענץ; זיי וועלען טרינקען זייער פיש־עהל, זינגענדיג פרעהליכע; לעבעדיגע ליעדער און וועלען מיט זייער לעבען העכסט צופריעדען זיין. און גאָר צום סוף שוין, ווען עס וועט געפרוירען ווערען דער לעצטער מענש, וועט אויף זיינע ליפּען אַרומשוועבען אַ פרעהליך שמייכעלע און אין זיינע געפרוירענע הענד וועט ער האַלטען דעם לעצטען נומר פון דעם הומאָריסטישען זשורנאַל, וואָס איז ערשיענען אין זיין צייט.

דער דיכטער זאָגט, אַז דאָס לעבען איז נאָך נישט דאָס העכ־סטע גליק; מיר אָבער נעהמען אָן דאָס לעבען אַלס אַזעלכעס. דער געדאַנק, אַז עס וועט איבערגעריסען ווערען אונזער בעוואוסט־זיין, אַז עס וועט פערניכטעט ווערען אונזער „איך" — איז פאַר אונז שרעקליך; דער טויט פון אונזערע עלטערן, קינדער און אַלע, וועלכע זענען אונז ליעב און טייער, — רופט אַרויס ביי אונז די שטאַרקסטע און טיעפסטע וועהטאָגען, און די בעסטע פון אַלע ברכות, וואָס מיר ווינשען איינער דעם אַנדערן, איז די: פון לאַנג לעבען. וואָס אָבער איז עס אַזוינס לאַנג לעבען? לאַנג לעבען הייסט הונדערט, הונדערט און צוואַנציג יאָהר; דאָס איז די גרעסטע ציפער, מעהר וויל קיינער נישט. אַ הונדערט־יעה־ריגען מענשען זענען אַלע מקנא, און ווען עס שטאַרבט אַ יונ־גער מאַן פון צוואַנציג יאָהר, בעוויינען אַלע זיין גורל. אַזוי פיהרט זיך די וועלט, אַזוי טראַכטען מענשען און קיינער פון אונז האָט נישט קיין טענות צו דער אָרדנונג און קריטיקירט איהר נישט — דאָס אַליין איז דאָך אַ ערשיינונג, וואָס שטאַמט פון דעם מענ־שענס שטאַרקער ליעבע צום לעבען, פון דעם מענשליכען אָפּטי־מיזם. מיר בעגנוגנען זיך מיט הונדערט יאָהר און זאָגאַר מיט נאָך ווייניגער, ווייל עס איז זעהר זעלטען צו זעהן היינט אַ מענשען, וועלכער האָט אָבגעלעבט מעהר פון דער צאָהל יאָרען. ווען אַ

Ex bibl. univ. Tart.

מענש האָלט לעבען צוויי־דריי הונדערט יאָהר, ווי אַ קראָה אָדער העלפאַנט, האָלט ער זיך געוואונשען צו לעבען אַזוי לאַנג, און אויב ער וואָלט וויסען, אַז איהם איז בּעשערט צו לעבען נאָר הונדערט מיט פופציג יאָהר, וואָלט ער געוויינט און געקלאָגט, נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס היינט וויל ער גאָר נישט לעבען מעהר ווי הונדערט יאָהר. פערקעהרט ווידער, ווען דעם מענשען וואָלט בּעשטימט זיין, לויט זיין קערפּער־בּוי, צו לעבען נישט מעהר ווי פינף און דרייסיג — פיערציג יאָהר, ווי צום בּיישפּיעל, אַ פערד, וואָלט ער זיך נישט ווינשען צו לעבען לענגער, און דער, וואָס האָלט געשטאָרבּען אין די יאָהרען האָלט גערעכענט געהען פאַר אַ גליקליכען, אַזוי גוט ווי ער ווערט היינט גערעכענט פאַר אַ אונגליקליכען.

נאָך מעהר: ווען מיר וואָלטען זיך דערוואוסט פון איין־איינציגען צופאַל, אַז אַ מענש האָט אויסגעמידען דעם טוידט און איז געבּליעבּען אייביג לעבּען, וואָלט קיינער נישט געוואָלט שטאַרבּען; יעדערער וואָלט געהאָפּט און געחלומ'ט וועגען דעם, אַז דער איינציגער פאַל וועט פאָרקומען מיט איהם אויך, און די מעהרהייט פון דער מענשהייט וואָלט געקוקט אויפ'ן טוידט, ווי אויף אַ אויסער־געוועהנליכער שווערער שטראָף, וואָס ווערט אַרויסגעגעבּען אַמאָל אויף אַ איינצעלנעם מענשען און וואָס מ'ווענדעט אָן אַלע מעגליכע מיטלען זיך צו בּעפרייען פון איהר. אַזוי, אָבּער, ווי קיינער פון אונז האָט נאָך קיינמאָל נישט געהערט פון אַזאַ פאַל, אַז אַ מענש זאָל האָבּען אויסגעמידען דעם טוידט, געוועהנט זיך יעדערער צו, אָהן בּעזונדערע אָנשטרענגונגען און אָהן איבּריגע ליידען אפילו, צו דעם געדאַנק, אַז אַ מענש מוז שטאַרבּען, און ער בּעט נאָר דער טוידט זאָל קומען וואָס שפּעטער. צי וואָלט דען דער מענש נישט געקאָנט לעבּען עטליכע הונדערט יאָהר אָדער עטליכע טויזענד יאָהר? מיר האָבּען נישט קיין ריכטיגען מאָטיוו אויף צו ערקלערן, פאַרוואָס דאָס קען נישט זיין. און פון דעסטוועגען שטרעבּען מיר נישט דערצו, ווייל מיר זעהען דאָס נישט. צי מוז דען דער טוידט בּכלל פערניכטען די פערזענליכע עקזיסטענץ? מיר פערשטעהען נישט, פאַרוואָס דאָס מוז אַזוי זיין, חאָטש געטהע מיט וויסמאַנ'ען האָבּען פּראָבּירט דערווייזען, אַז די ערשיינונג פון טויט איז נויטיג פאַר דער ערהאַלטונג פון דעם געשלעכט. און פון דעסטוועגען

ציטערן מיר נישט פאַר'ן טוידט, ווייל מיר ווייסען, אַז מ'קען זיך פון איהם נישט בעפרייען. מיר זענען אַזוי געלונגען צוזאַמענגע-שטעלט, אַז די אַלע שלעכטע זאַכען, פון וועלכע ס'איז אַבסאָלוט קיין מיטעל נישטאָ זיך צו בעפרייען, רופען נישט אַרויס אין אונז קיין בעזונדער טרויער. דערמיט ערקלערט זיך די מעגליכקייט פון דעם תליה־געלעכטער, די פרעהליכע שטימונג פון דעם עלענדען פערברעכער, וועלכען מ'פיהרט צו'ם עשאַפאָט. מענשען, אויף וועלכע מ'קען זיך פערלאָזען, האָבען עדות געזאָגט, אַז זיי האָבען אַזעלכע ערשיינונגען בייגעוואָהנט און דאָס איז אָהן אַ שום צווייפעל ריכטיג. דער פער'משפט'ער צו'ם טוידט טהוט זיך אַליין אַרויף דעם שטריקעל אויפ'ן האַלז, אויב ער איז נאָר איבערציינגט, אַז ס'איז שוין פאַר איהם קיין שום רעטונג נישט מעגליך.

אין, פערקעהרט ווידער, אויב עס איז פערהאַן די קלענסטע, ווייטסטע מעגליכקייט, צו פערבעסערן אונזערע לעבענסבעדינ-גונגען, צו בעפרייען זיך פון עפּעס אַ צרה אָדער צו בעגליקען אין עפּעס, — ווי שטאַרק און קרעפטיג רייסט זיך עס דאַן אַרויס דעם מענשען'ס נאַטירליכער אָפּטימיזם! אַזאַ קליינע מעגליכקייט אפילו, וואָס קיין מענש מיט אַ געזונדטען פערשטאַנד, וואָלט נישט געוואָלט איינלעגען אויף דעם די קלענסטע סוממע און וואָס לאָזט זיך גאָרנישט צורעכענען צו דער שורה פון די ווייטע מעגליכקייטען, — אַזאַ קליינער שאַנס איז שוין גענוג פאַר'ן מענשען אויפצובויען אויף איהם די גרעסטע לופט־שלעסער. אָט נאָט אייך אַ מערקווירדיגען ביי-שפּיעל: אין פראַנקרייך זענען אַרויסגעלאָזען געוואָרען פיערצעהן מיליאָן לאָטעריע־צעטלען צו 1 פראַנק; דאָס גרויסע געווינס פון דער לאָטעריע איז געווען 500,000 פראַנק. יעדערער, וואָס האָט געקויפט איין צעטעל, האָט זיך אַלזאָ געקויפט אַ טייל מעגליכקייט, וואָס מאַכט אויס איין פראָצענט פון פיערצעהן מיליאָן צו געווינען דאָס גרויסע געווינס. אום צו ווייזען דעם ווערט פון אַזאַ מין טייל מעגליכקייט, קען מען ברענגען דעם משל. די צאָהל פון די מיליאָנערען אין אייראָפּאַ מאַכט אויס הונדערט טויזענד, און די צאָהל פון יענע, וואָס פערמאָגען צו האַלבען מיליאָן, מאַכט אויס פינף הונדערט טויזענד. מיר וועלען לאָזען די פינף הונדערט טויזענדט האַלבע מיליאָנערען און אַוועקשטעלען פאַר דעם יסוד פון אונזער רעכנונג די הונדערט טויזענד מיליאָנערען. איצט וועלען מיר זיך משער זיין,

אַז פון צעהן מיליאָנערען איז איינער אַזאַ, וועלכער האָט נישט נישט קיין קינדער און נישט קיין קרובים אָדער אַזאַ, וועלכער לעבט נישט גוט מיט זיין פאַמיליע און איז פעהיג אָבצושרייבען זיין גאַנצעס פערמעגען אַ ווייטיגען מענשען, מיט וועלכען ער האָט זיך צופע־ ליג בעקאַנט און וועלכער האָט ביי איהם נושא־חן געווען. אין אייראָפּאַ רעכענט זיך היינט אַ ערך פון דריי־הונדערט מיט צוואַנציג מיליאָן איינוואָהנער; ס׳מאַכט אַלזאָ אויס אויף יעדע צוויי און דרייסיג טויזענד איינוואָהנער אין אייראָפּאַ איין מיליאָנער, וועלכער וואַרט נאָר אויף אַ צופאַל, אום צו לאָזען איינעם פון די דאָזיגע צוויי און דרייסיג טויזענד זיין מיליאָן אָדער זיינע מיליאָנען. פאַר אַ דייטש אָדער אַ ענגלענדער איז דער חשבון נאָך בעסער, ווייל אין דייטשלאַנד און אין ענגלאַנד זענען פערהאַן אַ סך מעהר מיליאָנערען, ווי, למשל, אין רוסלאַנד און איטאַליען. יעדערער פון אונז האָט אַלזאָ איין טייל מעגליכקייט פון צוויי און דרייסיג טויזענד צו ירשה׳נען, נישט נעמענדיג קיין לאָטעריע־צעטעל, דאָס פערמעגען פון וועלכען ס׳איז מיליאָנער, — אַ טייל מעגליכקייט, וואָס איז פיער־הונדערט־זיעבען־ און־דרייסיג מאָל גרעסער פון דער טייל מעגליכקייט צו געווינען דעם האַלבען מיליאָן פראַנק, וואָס עס בעזיצט דער קויפער פון דעם דערמאָנטען לאָטעריע־צעטעל. און אויב מיר וועלען זיך בעגנוגענען מיט ווייניגער און צופריעדען זיין מיט דער קליינער סוממע פון האַלבען מיליאָן אויך, וועט אונזער מעגליכקייט צו ירשה׳נען אַזאַ סוממע פון וועלכען ס׳איז פילאַנטראָפּ, אָדער פון אַזאַ קרוב, וועלכער איז נאָך ווייטער פון אַ „רייכען פעטער" אין אַמעריקאַ, וואָס מיר האָבען קיינמאָל נישט געוואוסט פון איהם, — וועט די מעגליכקייט אונזערע זיין מיט צוויי־טויזענד־פינף־הונדערט מאָל גרעסער פון דער מעגליכ־ קייט, וואָס עס האָט דער קויפער פון דעם לאָטעריע־צעטעל צו געווינען זיין האַלבען מיליאָן. און פונדעסטוועגען האָפט נישט קיינער פון אונז אויף אַזאַ ירושה. און זעה: אין איין לאַנד האָבען זיך גע־ פונען צוועלף מיליאָן מענשען, וואָס האָבען בעצאָהלט צו פראַנק פאַר דעם איין פּראָצענט פון פיערצעהן מיליאָן מעגליכקייט צו געווינען דאָס גרויסע געווינס, און זיי האָבען אויף דעם פּראָצענט זייערע לופט־שלעסער געבויט, חאָטש דער פּראָצענט איז פיער־ הונדערט זיעבען און דרייסיג אָדער צוויי טויזענד פינף הונדערט מאָל קלענער פון די שאַנסען, וואָס מיר האָבען, — נישט בע־

צאָהלענדיג, וועניגסטענס, אפילו איין פּרוטה — צו ירושה'נען אַ אונגעהויערעס פערמעגען. נאָך מיין מיינונג איז דער בעסטער בעווייז, אויף צו איבערצייגען גרינדליך די געשוואָרענע פּעסימיסטען, — אַ בילעט פון דער דערמאָהנטער לאָטעריע.

איצט וועלען מיר בעטראַכטען די זעלביגע ערשיינונג פון אַנ־אַנדער זייט. יעדער פון אונז טהוט אַזעלכע זאַכען, וואָס ענטהאַלטען אין זיך לעבענס-געפאַהר מעהר ווי 1/14,000,000. אויף די אייראָפּעאישע אייזענבאַהנען אַליין, למשל, ווערט געה'רג'עט יעדעס יאָהר מעהר ווי איין מענש פון פיערצעהן מיליאָן. און געפינט זיך דען אפילו איין פּעסימיסטישער מענש, וועלכער וועט זיך אָבזאָגען דעריבער צו פאָהרען מיט'ן באַהן? אַזאַ קליינע, שוואַכע מעגליכקייט איז וועניג, ווייזט אויס, אונז אָבצושרעקען; זי איז אָבער גענוג אויף אַרויסצורופען אין אונז האָפנונגען. אונזער גייסט ווערט נישט שטאַרק נתפעל פון דער שוואַכער ווירקונג, וואָס עס מאַכען אויף איהם וועלכע ס'איז נישט-אַנגענעהמע פאָרשטעלונגען, און אין דער זעלביגער צייט דערפיהלט ער גלייך די ווירקונג, וואָס עס מאַכט אויף איהם אַנ'אַנגענעהמע פאָרשטעלונג. פאַרוואָס איז דאָס אַזוי? ווייל דער מענש איז פון דער נאַטור געניינט צו זעהן די גוטע זייטען פון לעבען, און נישט די שלעכטע.

דאָס בעמערקען מיר אין די גרעסטע, ווי אין די קלענסטע ערשיינונגען. ווער פון אונז וואָלט זיך עס אויסקלייבען אַ בעשעפטיגונג אויף'ן גאַנצען לעבען, ווען ער וואָלט נישט זיין קיין פער'עקשנ'טער אָפּטימיסט, ווען ער וואָלט נישט מיט אַזאַ עקשנות ליעב האָבען דאָס לעבען. אויף יעדער לעבענס-וועג זענען גאַנץ וועניג יענע, וועלכע קומען צו ביז דער העכסטער מדרגה. פון פופציג אָפיציערען ווערט איינער אַ גענעראַל; פון הונדערט דאָקטוירים ווערט איינער פּראָפעסאָר אין אוניווערזיטעט; די איבריגע בלייבען אַלע אין דער פינסטערניש, אָפט אויך אין אָרימקייט און נויט, און מוזען מלחמה האַלטען זייער גאַנצעס לעבען מיט די צרות און וועהטאָגען פון זייער פּראָפעסיע, נישט איבערלעבענדיג קיין איינע אפילו פון איהרע גוטע זייטען און פערגניגענס. דאַן אָבער, ווען מיר קלויבען זיך אויס אַ פּראָפעסיע, שטעלען מיר זיך פאָר נאָר דעם איינציגען גליקליכען צווישען די פופציג

אָדער הונדערט און נישט די נײַן־און־פיערציג אָדער נײַן־און־נײַנציג, און מיר זענען פעסט איבערצײַגט אין דעם, אַז מיר וועלען זײַן דער דאָזיגער איינציגער, חאָטש דאָס איז שווער און עס זענען פאַרהאַן אַ מאַסע שטערונגען דערצו. דאָס זעלבע איז מיט אַלע אונזערע מעשים און געשעפטען. אָנוועהרען איז גיכער מעגליך ווי פערדינען, און פונדעסטוועגען טרעטען מיר דאָך צו צו אונזערע געשעפטען: פאַר'ן אָנוועהרען האָבען מיר קײַן מורא נישט און אין דעם גליקליכען פערדיענסט גלויבען מיר יאָ. דער אָפּטימיזם, וואָס איז טיעף אַיינגעוואָרצעלט בײַ יעדען פון אונז אין האַרצען, ער רוימט דאָס אונז אײַן אין אויער און זאָגט אונז צו גאָלדענע בערג, ער פערצידט דאָס מיט אַ גאָלדענעם פאָרהאַנג די פענסטער, פון וועלכע עס זעהען זיך די שלעכטע רעזולטאַטען.

בערעכענט נאָר גוט: דאָס אַלץ איז גערעדט געוואָרען נאָר בנוגע צו אונז אַליין און צו אונזערע אייגענע ענינים. ווען אַני אַנדערער אָבער קומט צו אונז פרעגען אַ עצה וועגען דעם, וואָס פאַר אַ פּראָפעסיע ער זאָל זיך אויסקלויבען, אָדער וועגען די אויסזיכטען און האָפנונגען פון די געשעפטען, וואָס ער האָט געמאַכט אָדער וויל מאַכען, — דאַן זענען מיר קלוג. דאַן וועגען מיר און מעסטען יעדע זאַך מיט אַ קלאָרען פערשטאַנד, און זעהען פאָראויס די אַלע שטערונגען און שטרויכלונגען, וואָס קאָנען זיך מאַכען אויפ'ן וועג, אַזוי אַז מען זאָל נישט קאָנען צוקומען צו'ם ציעל. ווען עס האַנדעלט זיך וועגען אַ צווייטען, זענען מיר שטענדיג געניײַגט צו זאָגען שלעכטע נביאות. פאַרוואָס איז דאָס אַזוי? ווײַל דאַן פעהלט דער פערזענליכער, נאַטירליכער אָפּטימיזם, וועלכער מאַכט, געוועהנליך, קאַליע אַלע אונזערע חשבונות און ווירקט אויף אונזער אָבשאַצונג. מיר זעהען די אַלע שוועריגקײַטען און שטערונגען, וואָס ליעגען זיי אין וועג, מיר זעהען אָבער נישט די האָפנונגען און דעם אימפּעט, מיט וועלכען מען קאָן בעזיעגען אַלע שטערונגען. דעם דאָזיגען אימפּעט פיהלט נאָר דער מענש אַליין, וועלכער האָט זיך גענומען פאַר וועלכער ס'איז אַרבײַט, און ער זעהט דעריבער די רעזולטאַטען פון דער אַרבײַט אויך אַנדערש, ווי עס זעהט זיי דער זײַטיגער מענש.

ס'איז לעכערליך און אנגענעהם צו זעהן, ווי די סאַמע גרעס־טע פעסימיסטען בעזיצען אויך דעם דאָזיגען אָפּטימיסטישען אינ־סטינקט און זיי ווייזען איהם אַרויס ביי יעדער געלעגענהייט, אַליין דאָס נישט בעמערקענדיג. מענשען, וועלכע רעכענען זיך פאַר פערביסענע שונאים פון לעבען, מרה־שחורה'ניקעס, וועלכע גלוי־בען, אַז פאַר זיי איז שוין קיין מיטעל נישט פאַרהאַן, ווייזען אַרויס אַ טיעפע עהרפורכט אין דער בעציהונג צו אַלטקייט און אַ פריידיגע התפעלות אין דער בעציהונג צו קינדהייט. דער זקן איז ביי זיי דער סימבאָל פון קלוגהייט און לעבענס־ערפאַהרונג, און דאָס קינד — פון פריהלינג און פון דער ענטוויקלונג פון די קרעפטען.

און דאָס קינד איז דאָך פאָרלויפיג נישט מעהר, ווי אַ קליינע, אונבעוואוסטזיניגע היה'לע, וואָס שמוצט זיך כסדר, שרייט און קוועלט זיינע אַרומיגע; און דער אַלטער מאַן, בעטראַכטענדיג איהם אָהן וועלכע ס'איז פאָראורטיילען, שטעלט פאָר מיט זיך קער־פערליך אַ בילד פון צופוילטקייט, שוואַכקייט און צופאַלעניש, און גייסטיג — אַ בלינדען עגאָאיזם, וואָס ווייסט נישט פון קיינע גרענע־צען, אַ ווילדע אייגען־ליעבע, וואָס לאָזט נישט דענקען וועגען קיין אַנדער זאַך אויסער וועגען זיך. דעם אַלטען מאַן אינטערעסירען נאָר די זאַכען, וואָס זענען נוגע איהם פערזענליך; דער פאָר־ראַט פון זיין אָבגעשוואַכטען, בעשרענקטען דענקען בעשטעהט נאָר פון אַלטע טעותים און אָבגעלעבטע פאָראורטיילען, וואָס זענען שוין לאַנג פערשימעלט, און דער דאָזיגער פאָרראַט איז פערמאַכט און פערשלאָסען פאַר יעדען נייען געדאַנק און בעגריף. הייַנט פאַר־וואָס־זשע בעטראַכטען מיר פאָרט דעם אַלטען מיט אַזא טיעפען דרך־ארץ און פאַרוואָס ווערען מיר דאָך פול מיט אַ צערטליכער זיסקייט, זעהענדיג אַ קינד? ווייל מיר זענען גליקליך דאַן, ווען מיר קענען זיך בעשאַפען פערשידענע אילוזיעס, און ווייל דער אָנהויב פון לעבען און זיין ענדע, דאָס ערשטע און לעצטע קאַפּיטעל פון דעם לעבענס־ראָמאַן, גיבען אונז די מעגליכקייט אויסצופילען די פעהלענדע קאַפּיטלען, ווי מיר ווילען אַליין און זיך אויסצוועבען די שענסטע בעצויבערענדסטע בילדער. דעם אַלטען גיבען מיר אין אונזער פאַנטאַזיע אַ רייכע פערגאַנגענהייט, און דאָס קינד — אַ גלענ־צענדע צוקונפט, האָטש ביי נייַן־און־נייַנציג פאַלען פון הונדערט

איז אַט דער עהרווירדיגער אַלטער מאַן געוועזן יונגערהייד אַ איינפאַכער שוטה, מיט די קליינליכע מעלות און הסרונות פון וועלכע ס'איז גאַס-מענשען, און פון דעם קליינעם „מלאכ'ל", פונ'ם קינד, וועט אויסוואַקסען אַ אויסגעפּראַנטעוועטער אידיאָט, אַ סוחר'ל, אַ קרע-מער'ל און בכלל איינער פון יענע טויזענדער, וואָס האַלטען אין איין אָפּנאַרען, רכילות זאָגען, הנפ'נען דעם שטאַרקערן און אַזוי ווייטער, וואָס ווימלען און שווינדלען אַרום אונז און רופען נישט אַרויס אין אונז נישט קיין אַכטונגס-געפיהלען און נישט קיין פער-גניגען. מיר אַנערקענען די עקזיסטענץ פון שלעכטע טהאַטזאַכען און ערשיינונגען נאָר דאַן ערשט, ווען מיר שלאָגען זיך אָפּ אָן זיי די נאָז, און אויך דאָס נישט שטענדיג; דאָרט אָבער, וואו אונזערע פאַנטאַזיע האָט די פרייע מעגליכקייט, — ווי ביי די ביישפּיעלען, וואָס איך האָב דאָ געבראַכט פון דעם קינד און אַלטען מאַן — זיך אַליין אויסצופילען דעם פּלאַץ פון גענויע ידיעות בנוגע צו דער פער-גאַנגענהייט און דער צוקונפט, מיט אייגענע גוטע אָדער שלעכטע, שענע אָדער מאוסע בילדער, — דאָרט צווייפלען מיר נישט אפילו איין סעקונדע און שטעלען זיך אָפּ אויף דאָס ערשטע. אויף אַזאַ אופן ווערען ביי אונז, נישט-לאַנג-קלערענדיג, דאָס קינד און דער אַלטער פערוואַנדעלט אין „האַלב-געטער", וועלכע זענען אין דער אמת'ן נישט מעהר ווי ערשיינונגען, וואָס אילוסטרירען אַמבעסטען אונזער אינערליכען, טיעף-איינגעוואָרצעלטען אָפּטימיזם.

די מעשה'לעך און לעגענדעס, אין וועלכע עס דריקט זיך אויס די וועלטאַנשויאונג פון דעם פּראָסטען המון און זיינע אי-נערליכע נייגונגען, אילוסטרירען אויך הונדערטער מאָל דעם עלע-מענטאַרען אָפּטימיזם, וואָס לעבט טיעף אין די פאָלקס-מאַסען. איך האָב שוין פריהער געוויזען, ווי ווייט קאַלטבלוטיג און רוהיג יעדער איינצעלנער מענש בעציהט זיך צו דעם שרעקליכען געדאַנק וועגען טוידט. דער המון געהט נאָך ווייטער: ער מאַכט פון דער צרה אַ גליק, און טראַכט זיך אויס אַ מעשה, וואָס דריקט אויס דעם געדאַנק, אַז דער טוידט איז גאָר אַ גליק פאַר'ן מענשען און דאָס אייביגע לעבען וואָלט זיין שרעקליך און אינערטרעגליך. וואָרום דאָס איז דאָך דער קלאָרער מוסר פון דער לעגענדע וועגען דעם אייביגען יודען, וואָס בעט אויף זיך דעם טוידט מיט דער שטאַרקס-טער פערצווייפלונג, און קאָן איהם נישט געפינען. איז דען נישט

גלײַך דער המון, וואָס האָט די לעגענדע אויסגעקלערט, צו יענעם פוקס, וועלכער זעהענדיג, אַז ער קען נישט צוקומען צו די טרויבען, וואָס העגגען אויפ'ן שפּיץ בוים, זאָגט ער, אַז זיי זענען ביטער? מיר קענען נישט לעבען אייביג, רעדען מיר זיך איין, אַז דאָס אייביג לעבען איז אַנ'אומגליק; און דער לעבּ־יונג טרייסט זיך דערמיט, און שרייט טאַנצענדיג: עס און טרינק, כל־זמן דו לעבסט!

דער אֱמת איז, אַז דער אָפּטימיזם איז דער וויכטיגסטער עלע־מענט אין דעם מענשענ'ס וועלטאַנשויאונג, און דער נאַטירליכער אינסטינקט, וואָס בעגלייט דעם מענשען אומעטום. דאָס, וואָס מיר רופען אָן אָפּטימיזם, איז אייגפאַך די פאָרם, אין וועלכער עס דריקט זיך אויס אונזער לעבענס־קראַפט; אין וועלכער דער גאַנצער לע־בענספּראָצעס פון אונזער אָרגאַניזם קומט צום בעוואוסטזיין. דער אָפּטימיזם איז אַלזאָ נאָר אַ צווייטע בעצייכנונג פאַר דעם בעגריף פון לעבענסקראַפט, און אַ דאַנק איהם פיהלען מיר שטאַרקער דעם פאַקט פון אונזער זיין, פון אונזער עקזיסטירען. מיר שפּירען די לעבענסטעטיגקייט אין יעדע צעללע פון אונזער איך, — יענע פּרוכט־באַרע טעטיגקייט, וואָס טרייבּט אונז כסדר צום אַרבּייטען און גיט אונז פאַראויס צו פיהלען דעם טעם פון דער אַרבּייט; מיר גלויבען אין אַ צוקונפט, ווייל מיר פיהלען איהר פריהער אין אונזער גאַנצען וועזען; מיר האָפען, ווייל מיר זענען דורכגעדרונגען מיט דעם בע־וואוסטזיין, אַז מיר וועלען נאָך לעבען, אַז מיר וועלען נאָך לאַנג עקזיסטירען. און ערשט דאַמאָלס, ווען מיר פערליערען דעם דאָ־זיגען בעוואוסטזיין צוזאַמען מיט דער לעבענסקראַפט, — ערשט דאַן פערליערען מיר אויך דעם לעצטען פונק פון האָפנונג און די ליכט־פולערן פון דער צוקונפט פערשליעסען זיך; דאַמאָלס אָבער זענען שוין די אויגען אויך פערמאַכט און זיי קענען שוין נישט זעהן מעהר די פינסטערניש. די פעהיגקייט פון אונזער אָרגאַניזם זיך צו־צופאַסען צו די בעדינגונגען, אין וועלכע ער געפינט זיך, די פע־היגקייט, וואָס אָהן איהר וואָלטען מיר גאָרנישט קענען עקזיסטירען, און וואָס טרייבּט אונז און צווינגט אונז זיך צו ענטוויקלען לויט אַ געוויסען פּלאַן, — די דאָזיגע פעהיגקייט איז דער לעבּעדיגער יסוד פון דעם אָפּטימיזם, וועלכען מיר האָבען קענען געלערנט פון איין זייט אין אונזער בענוגענען זיך מיט וואָס מיר האָבען, און פון דער אַנדערער זייט — אין אונזער האָפען און וואַרטען אויף בעסערע ציי־

טען. שטאַרקעס שטרעבען צו אַ הויכען ענטוויקלונגס־ציעל, קראַפט צו בעשיצען זיך געגען פיינדליכע ווירקונגען, בעוועגונג, פּאָרט־שריט, האָפנונג, לעבען, — די אַלע אויסדריקען זענען נאָר סינאָנימען פון אָפּטימיזם.

דער אַלטער רוימער, וועלכער האָט אויסגעקלערט דעם שפּריכ־וואָרט: Dum spìro spero (אַזוי לאַנג, ווי איך אָטעם, האָף איך), האָט אויסגעדריקט די פילאָזאָפיע פון דעם לעבענס־פּראָצעס אין קורצע, קלאָרע ווערטער.

די פיזיאָלאָגיע פון ליעבע.

די ליעבע, — דער וויכטיגסטער אינסטינקט פאַר דער ערהאַלטונג פון דעם מענשליכען געשלעכט, — וואָס'רע מאָדנעם אויסזעהן האָט זי געקראָגען אַ דאַנק דעם איינפלוס פון דער שענער ליטעראַטור! ס'איז נישטאָ נאָך איין גרונד־אינסטינקט אין דעם מענשליכען אָרגאַניזם, וואָס מ'זאָל איהם האָבען אַזוי בעשענט און בעפוצט, און נאָך איין גייסטיגע ערשיינונג, וואָס מ'זאָל איהר האָבען אַזוי פערנעבעלט און פערשמירט, ווי דער ליעבע.

און ביז אַזוי ווייט איז די זאַך צוגעקומען, אַז ביי היינטיגען טאָג איז דאָס שוין נישט פון די לייכטע זאַכען אויסצופאָרשען מיט אַ קלאָרען פערשטאַנד און מיט אַ וויסענשאַפטליכער, שטרענג־אָביעקטיווער מעטאָדע דעם וועזען פון דער ליעבע, איהר פּראָצעס, איהר צוועקמעסיגקייט, איהרע ווירקונגען און די פערשיעדענע גייסטיגע ערשיינונגען, וואָס בעגלייטען איהר. די אַלע טרוימער און פאַנטאַזיאָרען, די אַלע עקזאַלטירטע היץ־קעפּ, די מענער, ווי די פרויען, וואָס זייער איינציגע גייסטיגע שפּייז, די שענע ליטעראַטור, האָט צוטומעלט און פערנעבעלט זייער שוואַכען קאָפּ, — וועלען מאַכען אַ געוואַלד אויף דעם פאָרשער, וואָס אַנאַליזירט דעם ליעבעס־געפיהל און צוגליעדערט די קלענסטע עלעמענטען זיינע, און וועלען פאָדערן, אַז מ'זאָל איהם האַטש נעהמען און פערוואַרפען מיט שטיינער. זייער כעס אויף דעם דאָזיגען פאָרשער האָט גאָר קיין גרענעץ נישט. און ער זעהט אויס ביי זיי, ווי אַ מענש אָהן אַ האַרץ און ווי אַ

גייסטיגער בעל מום, וואס די נאטור האט פון איהם אוועקגענומען די ערהאבענסטע און איידעלסטע געפיהלען. דער דאזיגער קאלטער פארשער איז א שווערער פערברעכער, וואס איז מורד אין דער קעניגליכער האהייט פון דער פרוי און פערשוועכט דאס הייליגסטע הייליגטום פון דער ליעבע. מיט אזעלכע נעמען און טיטולען האבען זיי געקרוינט דעם פילאזאף שאפענהויער און זיין נאכפאלגער עדוארד הארטמאן; און אזוי האלטען די דאזיגע דינער פון דעם ליעבעס-גאט געוויס גערופען אויך דארווינ'ען, ספענסער'ן און דעם דענקער בען, ווען זיי האלטען נאר לייענען זייערע ווערק און פערשטעהן, וואס עס טהוט זיך אין זיי. די ליעבע טאר נישט געשילדערט, נאר בעזונגען ווערען. צו איהר טאר מען נישט צוגעהן אלס בעאבאכטער און פארשער, נאר אלס פערליעבטער. אבער, רבותי: דאס איז דאך א גזרה, וואס מיר קענען איהר נישט ביישטעהן. אט קען איך דאך רעדען וועגען הונגער אפילו אויך דאן, ווען איך בין נישט הונגעריג; אט קען איך דאך רעדען וועגען שרעק, אפילו אויך דאמאלס, ווען איך שרעק מיך נישט. איך מעג, הייסט עס, קאלטבלוטיג צוגליעדערען די דאזיגע ערשיינונגען, און קיינער וועט מיך פון דעסטוועגען נישט חושד זיין, אז איך בין גארנישט מסוגל אין גאנצען אבצושאצען דעם ווערט פון א געשמאקען מיטאג, אדער אז איך בין אינגאנצען נישט פעהיג צו שפירען די אויפרעגונגען, וואס עס רופט ארויס אין א מענשען א שווערע געפאהר, למשל, פון וועלכער ער האט נישט קיין שום מעגליכקייט זיך צו פערהיטען. היינט פארוואס-זשע זאל איך נישט קענען בעאבאכטען מיט א קלארען בליק און גרינדליך ערפארשען אויך די ליעבע, און דאך זאל מען נישט זאגען אויף מיר, אז איך בין אינגאנצען נישט מסוגל די ליעבע צו פיהלען, און ממילא אויך איהר צו בעגרייפען? דער מענש, ווען ער איז הונגעריג, אדער ווען ער שרעקט זיך, איז דאך גארנישט פעהיג גוט דורכצונעהמען דעם געפיהל פון הונגער אדער פון שרעק, איהם גרינדליך אויסצופארשען און צו אורטיילען וועגען איהם. פון דעם הונגעריגען קענען מיר דאך נישט פערלאנגען, ער זאל אונז וויסענשאפטליך און מעטאדיש איבערגעבען די ווירקונג פון דער פאנטאזיע וועגען א גוטע שטיק געבראטענס אויף זיין נערווען-סיסטעם, ווען דאס זעלביגע שטיק געבראטענס ליעגט איהם פאר די אויגען; און דער,

וואָס שרעקט זיך, אויב ער איז נאָר קיין נאַר נישט, וועט בעסער טראַכטען וועגען אַ מיטעל אויף צו ראַטעווען זיך פון דער פאַר=שטעהענדער סכנה, און וועט זיך נישט אַוועקשטעלען דאַמאָלס גריבלען אין זיך און אַנאַליזירען זיינע געפיהלען. דאָס זעלבע קאָנען מיר אויך נישט פאָדערן פון דעם פערליבטען, ער זאָל אונז בעלייכ=טען דעם פראָצעס פון דער ליעבע און אַלע איהרע ערשיינונגען. דאָס קאָן טהון נאָר דער זייטיגער, אָביעקטיווער צושויער, וועל=כער האָט די פולע מעגליכקייט צו רעדען וועגען ליעבע, נישט פאַ=לענדיג אויף די קניע, נישט אויפהויבענדיג די אויגען צום הימעל· און זיך נישט אַוועקלאָזענדיג אין אַ ים פון לידישער מליצה. און דוקא דערפאַר, וואָס די ליעבע איז דאָס מעכטיגסטע און פאַר דער מענשהייט אַממעהרסטענ=בעדייטענדע געפיהל, מוז מען זי בעטראַכ=טען נאָך מיט אַ קלערערען קאָפּ און ווי ווייט נאָר מעגליך איז זיך היטען פון שהערמעריי און אויפרעגונג, פון וועלכער ס'איז ביל=דער=אין בלומענ=שפּראַך, ווען מיר רעדען וועגען איהר, אום אויף אַזאַ אַרט נישט צו פערדעקען דעם ווירקליכען פאַקט מיט אַ שלייער פון בלומען און מליצות.

און דער פשוט'ער אמת איז, אַז די ליעבע איז נישט קיין הימלישעס וועזען, נאָר אַ קינד פון דעם איינפאַכען „בשר=ודם". דאָס איז דער פשוט'ער אמת, נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס די געליעבטע און פערליעבטע ווילען איהם נישט אַנערקענען. אין דעם מענשליכען מאַרך איז פאַראַן אַ העכסטעס געשלעכטס=צענ=טרום, פון וועלכען עס זענען אָבהענגיג די ניעדריגערע צענטערן, וועלכע געפינען זיך אינ'ם רוקען=מאַרך (חוט=השדרה), און וועלכע ווירקען פון זייער זייט אויף דעם הויכען צענטר מיט זייערע אויפ=רעגונגען. אין דער צייט, ווען די געשלעכטס=אָרגאַנען פון דעם מאַנספּערזאָן אָדער פון דער פרוי ווערען פאָלשטענדיג צייטיג און ענטוויקעלט, געפינט זיך דאָס געשלעכטס=צענטרום פון זייערע גע=הירען אויך אין אַ שטענדיגען צושטאַנד פון געשפּאַנטקייט און ווערט זעהר לייכט אויפגערייצט. די דאָזיגע רייצבאַרקייט בעהערשט דעם גאַנצען אינערליכען בעוואוסטזיין פון די אויפגערעגטע נאַטורען און פון יענע, וואָס זייער גייסט איז מיט קיין זאַך נישט בעשעפטיגט, און ווירקט אויף זייער דענקענס=קראַפט, אויף זייער פאַנטאַזיע, אויף זייער ווילען. אַ דאַנק דער דאָזיגער רייצבאַרקייט ווערט דער מוח פול

מיט פערשיעדענע פאַרשטעלונגען פון די געשלעכטס־בעציהונגען און זיין גאַנצע טעטיגקייט בעקומט איין־איינציגע ריכטונג — אַ געשלעכטליכע. דער מאַנספּערזאָן אָדער די פרוי, וואָס געפינט זיך אין דעם צושטאַנד, פיהלט אין זיך אַ אינערליכע אויפרעגונג און אַ ליעבעס־דראַנג, און עס איז געניג, זיי זאָלען זיך נאָר בעגעגענען, אום די דאָזיגע ליעבעס־בענקשאַפט זאָל געפינען פאַר זיך עפּעס אַ געגענשטאַנד און אָננעהמען דעם האַראַקטער פון ליעבע. דאָס געליעבטע וועזען פילט דאַן אויס די גאַנצע טעטיגקייט פון מאַרך, אַזוי אַז עס בלייבט נישט אין איהם קיין פּלאַץ פאַר קיין אַנדער געדאַנק, און דער מאַרך אורטיילט וועגען דעם וועזען נישט ווי עס איז אין דער ווירקליכקייט, נאָר ווי עס פאַסט פאַר די אָרגאַנישע בעדערפנישען פון דעם ליעבענדען וועזען.

יעדע געזונדטע מענשליכע פּערזענליכקייט פיהלט אינסטינקטיוו די אַלע אייגענשאַפטען, וואָס עס מוז בעזיצען די פּערזענליכקייט פון דעם אַנדערן געשלעכט, אום די פעראייניגונג מיט איהר זאָל דערהאַלטען און נאָך ווייטער בּרענגען איהרע אייגענע אייגענשאַפטען און די נאָכקומענדע, וואָס וועלען געבוירען ווערען פון איהר. און וואָס מעהר געבילדעט, אייגענאַרטיג און דיפערענצירט די דאָזיגע פּערזענליכקייט איז, אַלץ העכער און קאָמפּליצירטער זענען אויך די אייגענשאַפטען, מיט וועלכע זי בעקרוינט דעם געווינשטען און ערוואַרטעטען אינדיווידואום פון דעם אַנדערן געשלעכט. בעזיצט אַ מענש די ברירה זיך אויסצוקלייבען איינעם פון אַ סך אינדיווידואומען, וועט ער זיך זיכער און אונגעפעהלט אָבשטעלען אויף דעם, וואָס איז אַמנעהנטסטען צו זיין אָרגאַנישען אידעאַל, וועלכען ער האָט זיך בעשאַפען אין דער סעקונדע, ווען ער איז געשלעכטליך צייטיג געוואָרען; און בעזיצט ער אַזאַ ברירה נישט, וועט ער צופריעדען זיין מיט דעם ערשטען און בעסטען אינדיווידואום, וואָס וועט זיך איהם מאַכען, אויב עס וועט נאָר נישט זיין אויף אַזוי פיעל וייט און אַנדערש פון זיין אידעאַל, אַז עס וועט גאָרנישט בעזיצען די קראַפט אויפצורעגען זיין געשלעכטס־צענטר און וועט איהם לאָזען ביי דער זעלביגער גלייכגילטיגקייט, ביי וועלכער עס וואָלט איהם געלאָזען אַ אינדיווידואום פון זיין געשלעכט, אַ בהמה, אָדער בכלל אַ טוידטער געגענשטאַנד.

וואָס נעהענטער איין אינדיווידואום איז צו דעם אָרגאַנישען אי־

דעאל פון דעם אנדערן, אלץ שנעלער געהט די נאטורליכע ארבייט פון דער פעראיינינונג וייטער; הארמאנירען זיי אינגאנצען איינער מיט'ן אנדערן, דאן טהוט א קלאפ דער בעקאנטער בליצשטראהל און זיי פערליבען זיך אין דער סעקונדע, אין דעם ערשטען אויגענבליק, און עס דאכט זיך זיי, אז זיי קאנען און ליבען זיך שוין לאנג; און קוים וענען פערהאנען געוויסע אונטערשידען צווישען דעם אידעאל און דעם אנדערן אינדיווידואום, ווענדעט אן דער מענש אלע מעגליכקייטען די דאזיגע אונגלייכהייטען נישט צו זעהן, זיי אויסצוגלייכען, זיך צו זיי צוצופאסען און צוצוגעוועהנען און בכלל צו דערנעהנטערן, ביי זיך אין גייסט, זיין אידעאל צו דעם אינדיווידואום. אין אזעלכע פעלען פערליבט מען זיך ביסלעכווייז, לאנגזאמער אדער שנעלער, אבהענגיג פון דער מעגליכקייט צוצופאסען דעם געגענשטאנד פון דער ליבע צו דעם אידעאל, וואס האט זיך אויסגעוועבט פריהער. ליבען ליבט מען אייגענטליך קיינמאל נישטט קיין מענשען, נאר דעם אידעאל, וואס מ'האט זיך אליין בעשאפען; דאס, וואס מ'רופט ליבעסדראנג, איז די שטרעבונג צו געפינען די פערקערפערונג פון דעם אייגענעם אידעאל, און דאס, וואס מיר רופען ליבע, איז די אילוזיע, מיט וועלכער מיר נארען זיך אליין אב און רעדען זיך איין, אז מיר האבען די דאזיגע פערקערפערונג געפונען, און דאס געליבטע וועזען איז דער סימבאל און די פארשטעלונג פון אונזער אידעאל. דאס ליבעס=לעבען פון יעדען אינדיווידואום הויבט זיך אלזא אן צוזאמען מיט זיין געשלעכטס=צייטיגקייט און ציהט זיך אויך אזוי לאנג ווי זי. דאס אידעאל איז דאן ארגאניש אויסגעארבייט און פונקציאנירט, וועהרענד דער גאנצער צייט, נישט אבהענגיג דערפון, צי עס ווערט פערווירקליכט, צי נישט. דאס אידעאל שטעהט און װארט אב די געלעגענהייט, וואס זאל איהם געבען די מעגליכקייט זיך צו פערקערפערן. געפינט מען נישט פאקטיש װעמען צו ליבען, ליבט מען בכח (פאטענציעל), אין געדאנק; געפינט מען נישט קיין בעשטימטען מענשען צום ליבען, ליבט מען דעם אידעאל אליין. װאס נידריגער און איינפאכער דאס אידעאל איז, אלץ לייכטער איז איהם צו פערקערפערן. דעריבער קענען זיך געמיינע, איינפאכע נאטורען גאנץ לייכט פערליבען און אומבייטען איין ליבעס=וועזען אויפ'ן אנדערן, אזוי, אז זיי קענען הײנט ליבען איינער און מארגען — דער אנדערער, דאן װען פײנע,

קאָמפּליצירטע נאַטורען, קומט אָן זעהר שווער צו געפינען אין לעבען זייער אידעאַל אָדער עטוואָס עהנליכעס צו איהם, און קוים האָבען זיי איהם איין מאָל געפונען און צוליעב וועלכע ס'איז סבה פערלוירען, — מוז אַוועקגעהן אַ לאַנגע צייט, ביז זיי געפינען אַנ'אַנדערן אויף זיין אָרט.

בעציהונגען מיט אַ פּערזאָן פון אַנ'אַנדער געשלעכט ווירקען אַלס שטאַרקער רייץ אויף דעם געשלעכטס־צענטר און די פּער־זאָן, וואָס דיענט אַלס געגענשטאַנד פאַר דער בעציהונג, קען אונטער דעם איינפלוס פון דעם אויפגערעגטען צושטאַנד, אין וועלכען עס געפינט זיך זיין געשלעכטסצענטער, גאַנץ לייכט פערליערען די זי־כערהייט פון דעם אינסטינקטיווען געפיהל דערפון, וואָס עס איז אָרגאַניש נויטיג פאַר דער ערהאַלטונג און ענטוויקלונג פון זיינע איי־געשאַנפטען און זיינע נאָכקומענדע, און אויף אַזאַ אופן בעגעהן אַ פעהלער, וואָס דויערט, איבריגענס, נישט לענגער פון די בע־ציהונגען, ד. ה. פון די צושטערענדע אויפרעגונגען. די איבערצייגונג פון דעם דאָזיגען פעהלער רופט אַרויס געפיהלען פון חרפּה און פערדרוס, וועלכע ווערען דערנאָך פערוואַנדעלט אין אַ ביטערער שנאה צו דעם אינדיווידואום, וואָס האָט געבראַכט דערצו, און וועלכע גע־העֶרען צו די שאַרפסטע עמפפינדונגען פון אונצופריעדענהייט, אויף וועלכע דער מענש איז נאָר פעהיג.

די געזונדטע און נאַטירליכע ליעבע האָט זיך שטענדיג איהר קלאָרען ציעל פאַר די אויגען. זי שטרעבט צו יענער קערפּערליכער פעראייניגונג, פון וועלכער עס קאָן אַרויסקומען אַ נייער חוה. ביי שטאַרקע נאַטורען רופט די ליעבע אַרויס אַ אונגעוועהנליכע ווילענס־קראַפט, אום צו בעזיעגען יעדען ענטקעגען־שטעהענדען ווילען און בייצוקומען די שווערסטע שטערונגען. ביי שוואַכע נאַטורען רופט זי די פעהיגקייט נישט אַרויס; זיי בלייבען ביים ווילען. מיר קענען אַלזאָ נישט מעסטען די שטאַרקייט פון העמענס ס'איז ליעבע, לויט די אָנשטרענגונגען, וואָס ער ווייזט אַרויס, אום צו בעקומען זיין גע־ליעבטער, וואָרום די שווערקייט פון די דאָזיגע אָנשטרענגונגען איז אָבהענגיג פון זיין שטאַרקען ווילען און נישט פון זיין שטאַרקער ליעבע. מ'מוז אָבער צוגעבען, אַז ביי אַ געזונדטען און נאָרמאַלען מענשען זענען אַלע מאַרך־צענטערן אין אַ גלייכער מאָס ענטוויקעלט, און מענשען מיט שוואַכע נאַטורען האָבען אפשר טאַקע נישט אין

זייער מאַרך קיין שטאַרקע געשלעכטסצענטערען. בכלל זעהט מען, אַז די מענשען, וועלכע קענען שטאַרק ליעבען, בעזיצען אויך שטאַרקע נאַטורען.

דער אונטערשיעד צווישען דעם מאַנספערשוין און דער פרוי אין דער בעציהונג צו דער ערהאַלטונג פון דעם גאַנצען מענשליכען געשלעכט, רופט אַרויס אַ אונטערשיעד אויך אין זייער ליעבעס־פראָצעס. די ראָליע פון דער פרוי איז דאָ אונפערגלייכליך וויכטיגער: איהר שטעהט פאָר צו געבען דעם גאַנצען מאַטעריאַל פאַר דער אויסבילדונג פון דעם נייעם וועזען, און דעם דאָזיגען מאַטעריאַל דאַרף זי איינגאַנצען אויסאַרבייטען אין איהר אָרגאַניזם און איבערגעבען איהם הויפטזעכליך די אייגענע אייגענשאַפטען, ווי זי האָט זיי געירשה'נט פון איהרע עלטערן. דאַגעגען דער מאַנספערזאָן טראָגט אַריין אין דער דאָזיגער לאַנגדויערענדער, שווערער און העלדישער אַרבייט נאָר זיין אָנרעגונג, זיין אימפולס. ביי דער פרוי איז דעריבער דאָס געשלעכטסצענטרום שטאַרקער ענטוויקעלט, ווי ביי דעם מאַנספערזאָן, און זיין טעטיגקייט איז לעבעדיגער און וויכטיגער פאַר דער אַלגעמיינער מאַרך־טעטיגקייט. דאָס אידעאַל פון דעם איהר אָרגאַניש־נויטווענדיגען מאַנספערזאָן איז ביי דער פרוי דייטליכער און קלערער אויסגעאַרבייט, ווי ביי איהם, און אויב זי האָט געפונען איהר אידעאַל אין לעבען, איז איהר כמעט אונמעגליך זיך אָבצוזאָגען פון איהם און די שטאַרקע אויפרעגונג פון איהר געשלעכטס־צענטרום שטייסט אַרויס פון איהר בעוואוסטזיין אַלע אַנדערע שטרעבונגען, אַזוי אַז זי איז דאַן איינגאַנצען פערנומען — נאָר מיט דעם איינציגען געפיהל פון ליעבע. איהר גאַנצען ווילען, איהר גאַנצען פערשטאַנד און איהר גאַנצע פאַנטאַזיע גיט זי איבער דער ליעבע און לאָזט גאָרנישט צו דעם פאַל, אַז דער פערשטאַנד זאָל בעזיעגען איהר עמאָציע. די פרוי פיהלט אינסטינקטיוו, אַז זי טאָר קיין פעהלער נישט מאַכען, אַז יעדער פעהלער קען ברענגען צו אונאַנגענעמע רעזולטאַטען פאַר איהר און איהרע נאָכקומענדע, דעריבער היט זי זיך מעהר און איז פאָרזיכטיגער אין איהרע בעציהונגען. פון דער אַנדערער זייט אָבער, דערקענט זי זיכער און גלייך, אַז זי האָט נישט געגרייזט, ווען זי געפינט דעם מאַנספערזאָן, וואָס זי האָט געזוכט, און דאַן וועט זי זיך שוין לייכטער אָבזאָגען פון לעבען, ווי פון דעם איהר־אויסערוועהלטען. ביי דעם מאַנספערזאָן איז אַלץ

אנדערש. ער קאן לייכטער א טעות האבען, ווייל דער טעות וועט זיך מיט קיין זאך נישט אברופען אויף זיין ארגאניזם. דעריבער איז אויך זיין אידעאל פון דער איהם ארגאניש-נויטהוענדיגער פרוי וועניגער דייטליך אויסגעבילדעט; דעריבער קען ער זיך פערליעבען, אהן שום שהיות, אין דער ערשטער און בעסטער פרוי, וואס מאכט זיך איהם; דעריבער איז ער אזוי אונבעשטענדיג אין זיין ליעבע, קען אזוי אפט ליעבען, אזוי לייכט פערגעסען און אזוי שנעל זיך פערליעבען אין אן אנדערער, און דעריבער אויך קען זיין ליעבע פערהעלטניסמעסיג לייכט פערנומען ווערען פון אנדערע געדאנקען, אבגעשוואכט ווערען מיט'ן פערשטאנד און זאגאר אויך אינגאנצען בעזיעגט ווערען.

דאס איז אין קורצען די נאטור-געשיכטע פון דער ליעבע, ווי מען בעאבאכטעט זי ביי גאנץ געזונדטע און נארמאלע מענשען פון ביידע געשלעכטער. צי בעגעגענט מען אבער דער דאזיגער איינפאכער, אמת'ער און צוועקמעסיגער ליעבע אויך אין יענע קרייזען פון דער געזעלשאפט, וועלכע שפייזען זיך כסדר מיט דער אונטערהאלטונגס-ליטעראטור? איך צווייפעל אין דעם. דאס, וואס עס ווערט גערעכענט אין יענע קרייזען פאר ליעבע און אנגערופען מיט דעם נאמען, איז אין דער אמת'ן נישט מעהר ווי נאכאהמונגען פון די נישט-געזונדטע און נישט-אמת'ע גייסטעס-צושטאנדען, מיט וועלכע עס זענען פול די שילדערונגען פון די ראמאנען און דראמען.

שטערונגען און קראנקהייטען אין דעם געשלעכטס-צענטער געהערען היינט צו די אפטע ערשיינונגען ביי די הויכ-ציוויליזירטע מענשען. שוואכקייט, מיעדיגקייט און דאס אונטערגעהן פון איינצעלנע אינדיווידואומען און פון גאנצע פעלקער און ראסען, דריקט זיך פריהער פון אלץ אויס אין פערשיעדענע אנאמאליען בטנע צו די פונקציעס פון דעם געשלעכטס-צענטרום, אזוי, אז די ליעבע ווערט אוננאטירליך אין איהר פארם, אין איהר שטארקייט און אין איהר אויסוואהל. דאס געשלעכטס-צענטרום ביי געזונדטע מענשען אפילו שטרעבט אויך נאר צו בעהערשען די גאנצע טעטיגקייט פון דעם ארגאניזם און איהר אינגאנצען אין זיין דיענסט צו שטעלען, נאר די איבריגע צענטערן לאזען דאס נישט. דאן אבער ווען דער מארך איז אבגעשוואכט אדער ווען ער האט פערלארען דאס גלייכגעוויכט, הויבט אן דאס געשלעכטס-צענטרום פריי צו הערשען און צו בע-

פֿעהלען. פֿילט אויס מיט זײַן אויפֿרעגונג דעם גאַנצען בעוואוסטזײַן,
מאַכט דעם גאַנצען אָרגאַניזם פֿאַר זײַן שקלאַף, און אויף די חורבות
פֿון דעם פֿערשטאַנד און דער דענקענס־קראַפֿט העכט ער אַרויס
זײַן טריאומפֿירענדע פֿאָהן, וואָס נעהמט אָן אַמאָל דעם אויסזעהן
פֿון אַ אונטערראָק און אַמאָל — פֿון אַ נאַרעשען קאָלפּאַק. די
פּאָעטישע ליטעראַטור, בעזונדער די פֿון אונזער צײַט, שילדערט
אַם מעהרסטענטהייל דער ליעבע אין איהרע נישט נאַטירליכע פֿאָר־
מען. די שריפֿטשטעלער אַליין זענען מענשען מיט צוריסענע נערווען
אָדער אַזעלכע, וואָס לעבען אין גרויסע שטעדט און זעהען נישט
פֿאַר זיך קיין אַנדערע בײַשפּיעלען אויסער יענע, וואָס האָבען פֿערלוירען
זייער אָרגאַנישע גלײַכגעוויכט. און אויב נישט אַלע העלדען, וואָס
זענען געשילדערט אין דער שענער ליטעראַטור, לײַדען פֿון וועלכער
נישט־איז ליעבעס־קראַנקהײַט, שטעהען זיי אָבער אַלע אויף דער
גרענעץ צווישען פֿאָלשטענדיגער געזונדהײַט און משוגעת. דער פּסי־
כיאַטאָר, לייענענדיג אין די דאָזיגע אונטערהאַלטונגס־ווערק די שיל־
דערונגען פֿון די פֿערליעבטע, זייערע האַנדלונגען און געפֿיהלען,
דערקענט אין זיי גלײַך די סימפּטאָמען פֿון יענע גײַסטעס־קראַנקהײַ־
טען, וואָס זענען איהם גוט בעקאַנט. געוועהנליך זענען די געפֿעהרליכע
סימפּטאָמען נאָר לײַכט אָנגעוואונקען; ווען זיי וואָלטען אָבער אַ ביסעל
שטאַרקער אויסגעדריקט געוואָרען, וואָלטען מיר געקענט געפֿינען
אין זיי קלאַסישע עקזעמפּלאַרען פֿון עראָטישער מאַניע, עקסטאַטישער
פֿערשכּור'ונג, רעליגיעזער משוגעת און פֿון נאָך אַ סך גײַסטעס־
קראַנקהײַטען, וועגען וועלכע עס פּאַסט נישט צו רעדען פֿאַר אַ
פּובליקום פֿון נישט קיין וויסענשאַפֿטס־מענשען. ווען אַ פֿערשטענדיגער
לעזער, בעזונדער אַזאַ, וואָס האָט אַ שטיקעל ידיעה אין מעדיצין,
וועט זיך נעהמען אַנאַליזירען די דאָזיגע ווערק, וועט זיך איהם דאַכ־
טען, אַז ער געפֿינט זיך ערגעץ אין אַ שפּיטאָל. כּסדר נאָר קראַנקע
און צרה'דיגע! אָט איז אַ אינדיווידואום, וואָס דערזעהענדיג אַ פֿרוי,
פֿערליערט ער דעם פֿערשטאַנד און טהוט אָב די ווילדעסטע זאַכען;
אָט איז אַ צווייטער, וואָס דערזעהענדיג אַ הענדשקע אָדער אַ בלומעל
פֿון זײַן געליעבטער פֿרויענצימער, פֿאַלט ער אַרײַן אין אַ געפֿעהר־
ליכען עקסטאַז, אַ ווילדען אָדער אַ רוהיגען. דאָ רופֿט די ליעבע אַרויס
פֿערברעכערישע אימפּולסען, און דאָרט — אומעט און טרויער; אַמאָל
ווײַזען זיי אונז דעם צווייפֿעלהאַפֿטען איבערגאַנג פֿון קאַפּריז־מע־

סיגער קאַלטקייט צו אַ פּלוצלונגער צערטליכקייט, און אַמאָל — די צובּראָכענקייט פון אַ שטאַרקען כאַראַקטער און גייסט, די עלענדע ווילענסלאָזיגקייט און שוואַכקייט, וואָס קומט אַלס רעזולטאַט פון שטאַרקער ליידענשאַפט. און די דאָזיגע אַלע משוגעת'ן און מערקווירדיגקייטען, עקזאַלטאַציעס און אָבּזאָגונגען, שווערמערייען און ליידענשאַפטליכקייטען, קלייניניקע תאוה'לעך און ווילדע געוואַלד־טהאַטען ווערען געשילדערט אַלס געזונדטע און נאָרמאַלע ליעבעס־ערשיינונגען, און דער לעזער האָט אַפילו די מינדעסטע אַהנונג נישט דערפון, אַז דאָ האַנדעלט זיך נאָר וועגען קראַנקהאַפטע אויסנאַהמען.

אַזאַ מין לעזע־מאַטעריאַל מאַכט אַ טיעפען און זעהר־שעדליכען איינדריק אויף אַ געזונדטען מענשען אויך; היינט ווער רעדט נאָך וועגען אַזאַ לעזער, וואָס זיינע נערווען זענען שוין עטוואָס צוטרייסעלט און וואָס האָט שוין אפשר אַ ביסעל פערלוירען זיין גייסטיגעס גלייכגעוויכט, און וועגען די גרויסשטעדטיגע פרויען? די פרוי איז פון דער נאַטור געניינט צו בעטראַכטען די ליעבע אַלס דעם איינציגען תכלית און אינהאַלט פון דעם מענשליכען לעבען, און די דאָזיגע מיינונג, וואָס איז אפשר ריכטיג בנוגע צו איהר, אָבער נישט אויסגעהאַלטען בנוגע צו דעם מאַנספערזאָן — די דאָזיגע מיינונג שטאַרקט זיך ביי איהר פון טאָג צו טאָג, ווען זי זעהט, אַז די ביכער, פון וועלכע זי שעפּט אַלע איהרע ידיעות וועגען וועלט און לעבען, זענען פול פון דער ערשטער ביז דער לעצטער שורה בלויז מיט ליעבע. די שילדערונגען פון דעם קאַמפּף, וואָס ווערט געפיהרט צוליעב דער פרוי און פון דעם פייערדיגען טריאומף, מיט וועלכען דער דאָזיגער קאַמפּף ענדיגט זיך געוועהנליך, פערגרעסערן נאָך מעהר איהר נאַטירליכע איבּערטריבּענע מיינונג וועגען זיך און ברענגען איהר ביז צו גרויסקייטס־משוגעת, ביז צו זעלבּסט־פערגעטערונג, און זי הויבּט ווירקליך אָן צו גלויבּען, אַז בעזיצען איהר איז אַזאַ הימלישעס גליק, וואָס צאָהלט זיך נישט אָב אַפילו מיט דעם אָבּזאָגען זיך פון אַלע אַנדערע לעבּענס־אויפגאַבּען און ציעלען. זי לערנט זיך אויס אורטיילען מענשען נאָר לויט זייער פעהיגקייט צום ליעבען; דעם עלענדען נפש, וואָס דער מאַרך זיינער איז פשוט צו שוואַך, אום זיך וויפיעל־ס'איז ענטקעגען צושטעלען זיינע ליעבעס־אויפרעגונגען און דער שטראָם פון זיינע תאוות טראָגט איהם און שלעפּט איהם אָהן אַ שום אָבּהאַלט, — געפינט זי פאַר ריהרענד און

ליבּענסווירדיג; דאַגעגען דעם געזונדטען און שטאַרקען מענשען, וואָס דער פערשטאַנד צוימט איין זיינע תאוות, וואָס פערליערט זיך נישט אפילו אין זיינע ליבּעס־אויפרעגונגען און איבּט זיי אויס נאָר אויף אַזוי פיעל, אויף וויפיעל זיי שטימען מיט דער לאָגיק, געפינט זי פאַר קאַלט און האַרצלאָז. פוטער־ווייכע צולאָזענקייט, מינעס און ווינענדע תנועות נעהמט זי אָן פאַר איבּערגעגעבּענקייט און די מונטערע שטאַרקייט, וואָס דריקט זיך אויס אין זעלבּסט־בּעהערשונג און אין דער שטאָלצער אַנערקענונג פון דער אייגענייער ווערדע, יענע שטאַרקייט, וועלכע ווייס צו שעצען די אייגענע געפיהלען אַזוי הויך, ווי די עמפפאַנגענע — הייסט בּיי איהר אָבּשטויסענדע גראָבּקייט. דאָס קראַנקהאַפטע אונטערגעהן, וואָס מאַכט דעם מאַנספערזאָן פאַר אַ שפּיעל־בּאַלל אין די הענד פון דער פרוי און פאַר אַ קרבּן פון זיינע אייגענע אויפרעגונגען, נעהמט בּיי איהר אָן דעם כאַראַקטער פון אמת'ער מענשליכקייט, און אין איהר איינבּילדונג גיעט זי גלייך צו דעם ליבּעס־העלד אַזעלכע אויסערליכע סמנים, ווי אַ בּלאַס געזיכט, אַ שמאַכטענדען בּליק, אַ טרוימערישען שטערען און אַזוי ווייטער, — סימנים, וואָס הויבּען גאָרנישט אָן געהערען צו די אַטריבּוטען פון געזונדקייט און מונטערקייט. זי שטעלט זיך פאָר, אַז די טיעפע און אמת'ע ליבּע מוז אָננעהמען די פאָרם פון משוגעת און פערשכור'ונג; זי ערוואַרטעט פון דער ליבּע גייסטיגע און קערפּערליכע „קונצשטיקער", נאַרעשע האַרץ־אויסגיסונגען אין פּראָזאַ און אין פערזען, זיפצען, טרעהרען, פערבּרעכען מיט די הענד, אונפערשטענדליכע, פערנעבּעלטע מליצות, פערשידענע ווילדע איינפאַלען און משוגעדיגע מעשים; אַ שטילעס, איינגעהאַלטענעס געפיהל, וואָס פלוידערט נישט און זשעסטיקולירט נישט, וואָס בּערויבּט נישט דעם אַפּעטיט פון עסען, שטערט נישט דעם שלאָף און געהט האַנד בּיי האַנד מיט דער ערפילונג פון די אַלטעגליכע פליכטען — אַזאַ געפיהל רעכענט זיך נישט פאַר קיין ליבּע. דער לעצטער שטעלט מען זיך פאָר נאָר אין דער פאָרם פון אַ שטורעם; זי מוז קומען מיט דונערן און בּליצען: דער פערליבּטער מוז זיך בּעווייזען פאַר זיין געליבּטער, ווי צעאוס פאַר סעמעלאַ'ן, און בּעווייזט ער זיך אַנדעריש, — איז ער נישט דער ערוואַרטעטער גאָט.

דאָס איז נאָך נישט אינגאַנצען. די שענע ליטעראַטור שטערט

דעם ענטוויקלונגס-גאַנג פון די ליעבעס-געפיהלען ביי דעם יונגען לעזער און בעזונדער — לעזערין, דאָס איז אַ כלל אין דער נאַטור, אַז צוזאַמען מיט דער צייטיגקייט פון דעם גאַנצען אָרגאַניזם ווערט צייטיג אויך דער געשלעכטס-צענטער, און רופט אַרוס אים בעוואוסטזיין עראָטישע אויפרעגונגען און פאָרשטעלונגען. ביי דער יוגענד פון די געבילדעטע קלאַסען קומט אָבער פאָר די ערשיינונג פערקעהרט. די עראָטישע אויפרעגונגען און פאָרשטעלונגען ענטוויקלען זיך ביי זיי — צוליעב דעם לעזען פערשיעדענע ראָמאַנען — קינסטליך און זייער געשלעכטס-צענטער ווערט טהעטיג נאָך פריהער איידער ער ווערט צייטיג. אויב דער ליעבענסדראַנג איז אַ רעזולטאַט פון דעם אינדיווידואומ'ס געשלעכטליכער צייטיגקייט, האָט דאָך דער אָרגאַניזם זיינער געהאַט גענוג צייט און קראַפט זיך אויסצואַרבייטען דעם אידעאַל פון זיין געגענ-אינדיווידואום, וואָס איז נויטיג פאַר איהם; אויב אָבער, פערקעהרט, די עראָטישע פאָרשטעלונגען ווערען פאַר דער צייט אַרויסגערופען מיט דער הילף פון ליינען, אַזוי ווערט דער אָרגאַניזם פון זיי איבעראַשט, עהדער נאָך ער האָט געקאָנט אויסבילדען דעם אידעאַל וואָס איז נויטיג פאַר איהם און דער רעזולטאַט דערפון איז דאָס, וואָס ער פאָלגט נישט מעהר די דונקעלע שטימען פון זיין אייגענער נאַטור, נאָר די שטימע פון דעם דיכטער אָדער שריפטשטעלער. זיין פאַנטאַזיע נעמט דאָס בילד פון דעם געווינשטען אינדיווידואום נישט פון דער געהיימער צעללען-טיעפעניש און דעם נערווען-געוועב, נאָר פון די ראָמאַנען-בלעטער. די יונגע ראָמאַנען-לעזערין אָדער טעאַטער-בעזוכערין ווייס נישט, צי דער מאַנספערזאָן, וואָס דערנעהנטערט זיך צו איהר, איז טאַקע דער, וועלכען זי זוכט, וואָרום זי האָט נישט קיין אָרגאַנישען אידעאַל פון זיין פערזענליכקייט, נאָר בלויזע ערינערונגען פון געוויסע ראָמאַנען-אָדער דראַמען-העלדען. זי פערבייט איהרע קאַפּריזען מיט די אמת'ע בעדערפנישען פון איהר אָרגאַניזם און בעגעהט לייכטזיניג אַזעלכע פעהלערן, וואָס פערגיפטען אויף עביג דעם פרויען-לעבען.

דאָס, וואָס די געבילדעטע קלאַסען, בעזונדער אין די גרויסע שטעדט, רופען אָן ליעבע, איז, ביי ניין-און-ניינציג פאַלען פון הונדערט, נישט קיין נאַטירליכע, אָרגאַנישע ליעבע, נאָר אַ ווירקונג פון דער פאָעטישער סוגעסטיאָ. ווען די זיך ליעבענדע פון דער

קלאַס האָלטען קיינמאָל נישט האָבען געליינט קיין ראָמאַן אָדער נישט האָבען געזעהן קיין סענטימענטאַלע טעאַטערשטיק, וואָלטען זיי בעשטימט זיך נישט געפונען אין דעם גייסטעס־צושטאַנד, אין וועלכען זיי געפינען זיך איצט, און ווען זיי וואָלטען זיך ליעבען איינע די אַנדערע מיט אַנ׳אמת, וואָלטען זיך זייערע געפיהלען אויסגעדריקט אין געדאַנקען, ווערטער און טהאַטען, — יעדענפאַלס, גאָר אַנדערע פון די, אין וועלכע זיי דריקען זיך היינט אויס. די דאָזיגע מענשען לעבען נישט מיט׳ן געשלעכטס־צענטער, נאָר מיט׳ן זכרון. בעוואוסט־אָדער נישט־בעוואוסטזיניג שפיעלען זיי אַ סאַלאָן־אָדער בולוואַר־קאָמעדיע און חזר׳ן ערנסט און פלייסיג איבער די ראָמאַן־און דראַמען־סצענעס, וואָס האָבען זיך גוט איינגעקריצט אין דער פאַנטאַזיע זייערער. דער מאַנספערזאָן, וועלכער ווערט געליעבט פון אַ בעלעזענער פרוי, דאַרף זיך מיט דער ליעבע נישט גרויס האַלטען, וואָרום אין דער אמת׳ן ליעבט זי נישט איהם פערזענליך, און אויך נישט איהר אָרגאַנישען אידעאַל, צו וועלכען ער האָט עפּעס אַ שטיקעל עהנליכקייט, נאָר דער ראָמאַנטישער פיגור, וואָס איז אויסגעקלערט געוואָרען פון וועלכען ס׳איז שריפטשטעלער און פאַר וועלכער זי זוכט עפּעס אַ פערקערפּערונג.

די שריפטשטעלער פון אַלע פעלקער, וואָס אַרבייטען לויט אַ בעשטימטען שאַבלאָן, האָבען אין דעם פערלויף פון אַ סך דורות צוגעשריבען דער פאַריזערין אַ איינגענאַרטיגען רייץ און אַ בעזונדער „שיק“. דער רעזולטאַט דערפון איז דאָס, וואָס יעדער טפש הויבט אָן צו שלינגען דאָס שפּיעכץ פון מויל און מיט די אויגען צו ווינקען הערענדיג דעם וואָרט פאַריזערין אָדער גאָר איהר זעהענדיג פאַר די אויגען. און אויב איהר וועט פרעגען דעם דאָזיגען אידיאָט, וואָס אַזוינס ער האָט געפונען אין דער פאַריזערין, וועט ער אַייך כסדר בלעקען מיט׳ן צונג, ווי אַ קאַלב: שיק! שיק! ער זעהט דער פאַריזערין נישט מיט זיינע אויגען, נאָר מיט די אויגען פון יענע שריפטשטעלער, וועלכע האָבען איהר געשילדערט אַלס דעם מוסטער פון פרויען־שענהייט. אַזאַ מין רעקלאַמע (קיין אַנדער נאָמען דערפאַר געפין איך נישט) האָט די ליטעראַטור געמאַכט אויך די אַרטיסטינ׳ס און קונסטרייטערינ׳ס, און דעריבער פערנעהמען די פּערזאָנען אַזאַ גרויסען אָרט אין דער ליעבעס־שוואַרמעריי פון אַלע יונקער׳ס, גימנאַזיסטען און שען־גייסטיגע געשעפטס־געהילפען.

מיר וועלען פראָבירען, איב מיר וועלען דאָס קאָנען, גרינדליכער בעטראַכטען די ליעבעס־ערשיינונגען, וואָס ענטשטעהען און וואַקסען אין אונזער אייגענער געזעלשאַפטליכער סביבה און פיהרען אָדער צו אַ גליקליכער חופּה אָדער צו שטורמדיגע קאַטאַסטראָפען. בכלל בעמערקען מיר דאָרט דעם פאָלגענדען ענטוויקלונגס־גאַנג: דער מאַנספּערזאָן געפינט זיך פערפליכטעט, לויט די אָנגענומענע עטי־קעטע־געזעצען, אַרויסצוווייזען אַ בעזונדער נאָהנטקייט דער פרוי, געבען וועלכער ער זיצט ביי'ם טיש, אָדער ער טאַנצט, און ער האַלט זיך אין דער בעציהונג צו איהר עטוואָס גאַלאַנטער, ווי אין דער בעציהונג צו אַנאַנדערער. די דאָזיגע פרוי פיהלט זיך אין אָנהויב זעהר צופריעדען פון דעם געוועהנליך זעהר איבערטריבענעם אייג־דרוק, וואָס זי האָט אויף איהם געמאַכט און זיינע שמייכלערייען און כלומר'שטע צערטליכקייטען רופען אַרויס ביי איהר אַ ליעבענס־ווירדיגע און ענטקעגען־קומענדע שטימונג, וועלכע ווערט ווייטער שלעכט אויסגעטייטשט פון דעם מאַנספּערזאָן'ס אייגענליעבע. איצט הערט שוין אויף צו ווירקען דער צופאַל און עס הויבט זיך אָן די טעטיגקייט פון דער דיכטערישער סוגעסטיאַ. „ער" און „זי" זענען שוין אַביסעל אויפגערעגט, די פאַנטאַזיע אַרבייט אויס און ציהט ווייטער די אויפרעגונג, דער זכרון רופט אַרויס און שטעלט פאַר לעבעדיג פאַר זייערע אויגען די בילדער פון אַלע בעריהמטע ליעבעס־פּאָר־לעך; אַלע וועץ ס'איז געלייענטע לירישע ליעדער, ליעבעס־בריעף און ליעבעס־ערקלערונגען הויבען אָן אַרומצובלאָנדזשען אין געדאַנק און דריקען זיך אויס מיט די ליפּען אָדער מיט'ן פעדער. ער און זי לאָזען זיך אַוועק אַלע מאָל העכער, פערזינקען זיך אַלע מאָל שטאַרקער אין דער עראָטישער ראָליע, וואָס זיי האָבען אָנגעהויבען צו שפּיעלען, און סוף כל סוף שטעהען זיי אונטער דער חופּה, וואו גאַנצע שאַרען אונזיכטבאַרע שריפטשטעלער שפּרייטען אויס זייערע בענשענדע הענד אויף די קעפּ פון דעם פּאָר'ל, וועלכען זיי און נישט קיין אַנדערע האָבען צוזאַמענגעפיהרט. דאַן ווייזט זיך גאַנץ אָפט אַרויס, אַז די ראָליען זענען זעהר נישט פּאַסענד איינגע־טיילט געוואָרען, און עס שפּיעלט זיך אָב אַנאַנדער קאָמעדיע, וואָס ווערט אויך רעזשיסירט פון וועלכען ס'איז שריפטשטעלער, — אַ קאָמעדיע פון אונטרייהייט, פון זעלבסטמאָרד אָדער פון אַוועק אין וועלכען ס'איז מאָנאַסטיר. יעדענפאַלס אָבער האָבען מיר דאָ צו

טהון נאר מיט א פאנאגראפישער ליעבע, אין וועלכער דער מאנס־פערזאן און די פרוי חזר'ן איבער ווארט ביי ווארט, ווי אין עדיסאנ'ס אינסטרומענט, אלץ, וואס פערשידענע דיכטער האבען פריהער אין זיי אריינגערעדט.

איהר ליעבעס־קענער, וועלכע שילדערט דעם קווינט־עסענץ פון דער ליידענשאפט, איהר פאטאלאגען פון דעם מענשענ'ס הארץ אין ערפינדער פון אונגאטירליכע לאגען, אויסערגעוועהנליכע מענשען מיט דאפעלע נשמות און אונגעהערטע צופאלען, — וואס דאס איהר מיט אייערע מארד־און רויבער־מעשיות געמאכט פון דעם איינפאכסטען ריכטיגסטען און בעסטען מענשליכען אינסטינקט, ווי גרוים איז אייער פערברעכען געגען אונז!

די מעהרהייט און די מינדערהייט.

פאר יעדער העכערער נשמה איז דער פיליסטער א שווארצע פערזענליכקייט. ווער עס שפירט נאר אין זיך א טראפען גאונות, אזא טראפען, וואס איז קוים גענוג אויף מסכים צו זיין צו דער אידעע פון טראגען לאנגע האר און מבטל צו זיין די מיינונג וועגען דעם צילינדערהוט, דער ערלויבט זיך שוין אויסצואיבען די מוסקולען פון זיינע הענד, אראבלאזענדיג זיי אויף דעם פיליסטער'ס קאפ, — געוועהנליך נאר אין דער פאנטאזיע, ווארום דער פיליסטער האט געווים א געזונדטען שווייצאר ביי'ם טהיר, אויב ער איז דאס אליין נישט. די דאזיגע פיינדשאפט איז א שענדליכע אונדאנקבארקייט. דער פיליסטער איז נוצליך און בעזיצט זאגאר די פערהעלטניסמעסיגע שענהייט, וועלכע איז צוגעפאסט צו דער פאלקאמענער צוועקמעסיגקייט. ער שטעלט פאר מיט זיך דעם הינטערגרונד אינ'ם בילד פון דער ציוויליזאציע, און אהן זיין קינסטלערישער קליינליכקייט וואלטען די פיגורען פון דעם פאדערגרונד נישט געמאכט דעם איינדרוק פון גרויסקייט. דאס איז זיין עסטעטישע ראליע, זי איז אבער נישט די וויכטיגסטע פון די, וועלכע ער שפיעלט מיט אזא אויטאריטעט. ווען מיר בעוואונדערן די פיראמידען זענען מיר דען נישט מודה, אז צו דאנקען פאר זיי האבען מיר דעם אזוי פעראכטעטען פיליסטער? דעם פלאן פון זיי האט געוועהנליך אויסגעארבייט א בעגאבטער אלטעגיפטישער רעגירונגס־אינזשיניער פון ערשטען ראנג, אויפגעשטעלט אבער זענען זיי געווארען דורך די אידישע קינדער,

װעלכע זענען געװען מסתמא, גאַנץ געװעהנליכע נאַטורען. װעל־
כע נוצען ברענגען אונז די פּלענער און אויספאַסונגען פון דעם
געניע? זיי לעבען נאָר אין זיין אייגענעם קאָפּ און פאַר איהם
אַליין; פאַר אונז אָבער זענען זיי נישט פערהאַן, אַזוי לאַנג ווי
עס קומט נישט דער נישט־אינטערעסאַנטער פיליסטער מיט זיין
לייזענטענער מיץ אויפ׳ן קאָפּ און פערווירקליכט זיי נישט; דער
פיליסטער צערשטרייט נישט זיין צום־דינסט־בערייטע אויפמערק־
זאמקייט מיט אייגענער ערפינדונגס־טעטיגקייט, און וואַרט, אין זיין
געדאַנקענלאָזיגקייט, אויף די אימפּולסען, ערפינדונגען און בעפעה־
לען פון דעם אויסדערוועהלטען, פון דעם געניע. דער, וועלכער
קאָן אַליין עטוואָס שאַפען, רעכענט געוועהנליך די אַרבייט פון איבער־
זעצען פאַר נידריגער פון זיין ווערדע. די אַרבייט פון די אויס־
דערוועהלטע גייסטער איז — טראַכטען און וועלען; די אַרבייט
פון דעם מיטעלמעסיגען המון איז — צו פערקערפּערן די דאָזיגע
געדאַנקען און שטרעבונגען און זיי איבערצוטראָגען אין דער פאָרם
פון ערשיינונגען. אין וואָס־זשע נאָך בעשולדיגט מען דעם פיליסטער?
אַז ער האַפּט זיך נישט אַזוי שנעל אויסצופיהרען די פּלענער פון
דעם געניע? דאָס איז אויסגעצייכענט; דערפאַר זאָל ער בעזונדער
געבענשט זיין. זיין שווערפעליגקייט, זיין זיכערעם גלייכגעװיכט, וואָס
לאָזט זיך נישט אַזוי לייכט צושטערען, מאַכען איהם פאַר דעם גימ־
נאַסטישען אינסטרומענט, אויף וועלכען די אויסדערוועהלטע גייסטער
קאָנען אויספּראָבירען און ענטוויקלען זייערע כחות. אמת, ס׳איז
שווער דער דאָזיגער פוילער מאַסע אין בעוועגונג צו ברענגען.
די אָנשטרענגונגען אָבער, וואָס דער געניע מאַכט ביי איהם געלינגט
דאָס, זענען פאַר איהם געזונד און נוצבאַר. אויב וועלכער ס׳איז
נייער געדאַנק איז נישט אימשטאַנד דעם פיליסטער פון אָרט צו
ריהרען, איז דאָס אַליין שוין אַ פאַקט אויף דעם, אַז ער טויג
איננאַנצען נישט, אָדער אַז ער איז נאָך נישט צייטיג גענוג; אויב
אָבער פערקעהרט, וועלכע ס׳איז קאָנצעפּציע ווירקט גלייך אויף
דעם פיליסטער, אַזוי האָט זי שוין אויסגעהאַלטען איהר ערשטע
און וויכטיגסטע פּראָבע.

געוועהנליך, איז ער נישט אימשטאַנד אַליין, מיט זיין
אייגענעם פערשטאַנד, צו בעאורטיילען און צו קריטיקירען די אידעען
פון די אויסדערוועהלטע. ער בעזיצט אָבער אַ בעזונדער געלאַסענ־

קייט און זי גיט איהם די מעגליכקייט אונבעוואוסטזיניג און דעריבער
נאָך זיכערער אונטערצושיידען די צייטיגע און לעבענספעהיגע אידעען
פון די נישט־צייטיגע און ווערטלאָזע.

עס וואָלט זיין פערשטענדליך, ווען די פיליסטער אליין וואָלטען
זיך בעקלאָגט איינער אויפ'ן אַנדערן און געלאַכט איינער פון אַנדערן,
ווען איין פיליסטער וואָלט אַוואָרף טהון דעם אַנדערן אין פנים
אַריין דעם דאָזיגען שימפּף־וואָרט, אַזוי ווי איין שוואַרצער רופט
אָן, אין כעס ווערענדיג, דעם אַנדערן נעגער; וואָרום אין דער אמת'ן
קאָן איין פיליסטער מיט דעם אַנדערן גאָרנישט מאַכען: ער קאָן
פון איהם נישט ערוואַרטען גישט קיין אימפּולס און נישט קיין
אונטערהאַלטונג; אין דעם פּראָסטען געזיכט פון דעם אַנדערן זעהט
ער דאָס שפּיעגעל־בילד פון זיין אייגענער פּראָסטקייט, און איינער
דעם אַנדערן געגעצט אויס לאַנגווייליגקייטס־מאָטיווען. ווען צווי פון
זיי קומען זיך צונויף, שרעקען זיי זיך געגענזייטיג פאַר דער מוראדי־
גער שטילקייט פון זייער גייסט, און זיי פאַלען אַריין אין יענער
אונטערדריקטער שטימונג, אין יענער הילפלאָזיגקייט, אין וועלכער
עס פאַלט געוועהנליך אַריין אַמענש, וועלכער איז געוועהנט צו
האָבען נעבען זיך שטענדיג אַפיהרער, ווען יענער לאָזט איהם אין
שטיך. דער בעגאַבטער מענש דאַרף אָבער שעצען דעם פיליסטער.
ער איז זיין עשירות, ער איז דאָס פעלד, וואָס שפּייזט איהם.
מען מוז שווער אַרבייטען, אום איהם פרוכטבאַר צו מאַכען; מ'מוז
פון איז דער פריה ביז שפּעט ביינאַכט אַקערען, זעהען, צודעקען,
ברעכען, שניידען; מ'מוז שוויצען און פריערען — דאָס געוועטענעניש
איז אָבער זיכער, אויב נאָר די קערענדלעך זענען גוטע. ס'פערשטעהט
זיך, אַז דער, וואָס האָט פערזעהט זיין פעלד מיט צופוילטע, שלעכטע
קערנער, האָט נישט וואָס צו האָפען אויף אַגעוועטעניש. ווען
אָבער דאָס פעלד בלייבט טוידט ביי אַזאַ בעל־הבית'ישקייט, איז
שולדיג אין דעם נישט דאָס פעלד, נאָר דער טרוימער, וואָס אַר־
ביט איבער איהם. פאַר דעם גענינע איז נאָך וועניג דאָס, וואָס ער
אַרבייט אויס הויכע און אפילו פרוכטבאַרע געדאַנקען; ער מוז
זעהן אויך זיך אויסגעפינען דעם ריכטיגען אָרט און די פּאַסענדע
צייט אויף צו ענטדעקען זיינע געדאַנקען. קוים פערשטעהט ער
נאָר ווי דער רעכט איז זיך אויסצוגעפינען דעם ריכטיגען אָרט און
די פּאַסענדע צייט, וועט ער שטענדיג געפינען פאַר זיך בערייטע

פּיליסטער־מחנות, אויף צו שניידען דאָס, וואָס ער האָט פער־זעהט. ביי יעדעס מאָל, וואָס אַ קאָמפּאַניע גרויסע גייסטער קומען זיך צונויף אויף וועלכען ס׳איז באַנקעט, וואָלטען זיי מצד היושר גע־דאַרפט טרינקען דעם ערשטען כוס פאַר דאָס געזונד פון דעם פּיליס־טער.

און וואָס איז אייגענטליך דער גרעסטער חטא פון דעם פּיליס־טער? דאָס, וואָס מ׳דאַרף נישט לאַנג זוכען, אום איהם צו געפינען; דאָס, וואָס ער איז פערהאַן אין די גרויסע מאַסען; דאָס, וואָס ער איז דער כלל און נישט דער פרט. וויל מען אָבער איינמאָל בע־טראַכטען איהם, זיך נישט רעכנענדיג מיט זיין צאָהל, וויל מען איינמאָל בעטראַכטען איהם אַליין אַן און פאַר זיך, אַזוי מוז מען מודה זיין, אַז ער איז אַ גאַנץ וואוילער יונג. אויסזעהן זעהט ער אויס אַממעהרסטענטייל שענער אפילו פון דער סאַמע שענסטער מאַלפּע, און אויב ער איז נישט אַזוי שען ווי אַפּאָלאָ פון בעלוועדער, דאַרף מען פערשטעהן, אַז דער לעצטער וואָלט אויך נישט אַזוי שען זיין, ווען ער וואָלט פאַרשטעלען מיט זיך דעם דורכשניטליכען טיפּ פון דער מענשהייט; ער איז אַ סך געשיקטער און פלינקער אפילו פון דעם געלעהרנטסטען הונד, ווען ער קאָן אפילו נישט נאָכ־מאַכען די קונץ־שטיק פון דעם צירקוס־קלאָון, וועלכען מ׳וואָלט אויך געהאַלטען פאַר אומגעלומפּערט און באַנאַל, ווען יעדעס דאָרף־יונגעל וואָלט אויך געקאָנט אַזוי שטעהן אויפ׳ן קאָפּ און אַזוי שפּרינגען אין דער לופטען. דער מאַסען־מענש איז גאַנץ אָפט בע־דייטענד קליגער פון אַ ראַק און אפילו פון אַ קלוגען העלפאַנט, חאָטש זיין שכל איז נישט אַזוי טיעף און שאַרף, ווי דער שכל פון דאַרווינ׳ען, למשל, וואָס די פילאָזאָפען פון דער צוקונפט וועלען איהם מסתמא שעצען נישט העכער, ווי מיר שעצען היינט די פיזיאָלאָגישע טעאָריעס פון פאַרמענידעס אָדער פון אַריסטו. ווער עס זאָגט: פּיליסטער, דער זאָגט איינפאַך: מעהרהייט, און ווער עס פעראַכטעט דער דאָזיגער מעהרהייט, דער שטעלט זיך געגען די טעאָרעטישע יסודות, אויף וועלכע עס זענען געגרינדעט די אַלע איינריכטונגען פון דער מלוכה און פון דער געזעלשאַפט.

אמת, ס׳זענען פערהאַן אַ סך, וואָס נישט נאָר זיי האָבען קיין מורא נישט דעם טריט צו מאַכען, נאָר, אדרבא, זיי פיהלען צו איהם אַ געמאַכטע אָדער אַ אמת׳ע ליעבע. זיי זאָגען צוזאַמען מיט דעם

רוימישען דיכטער האראציוס: איך האס דעם פראסטען המון און האלט זיך מיט איהם פון דערווייטענס; זיי ערקלערען אויסדריקליך, אז זיי געהערען צו דער מינדערהייט און זענען שטאלץ דערמיט; זיי אקצענטירען כסדר, אז זיי פיהלען אנדערש, טראכטען אנדערש און אורטיילען אנדערש פון דעם פינסטערן המון, ד. ה. זיך אויסדריקענדיג מיט ווייניגער פערסטשוננג, פון דער מעהרהייט, און קיין זאך קאן נישט זיין פאר זיי מעהר בעליידיגענד, ווי זאגען אויף זיי, אז זיי זענען באנאל, מיט וואס עס איז פאקטיש זיידער געזאגט נאר דאס, אז זיי זענען ענליך צו דער מעהרהייט. מיר ווילען זיך באלד בעשעפטיגען מיט דער פראגע, פון וואנען שטאמט עס די דאזיגע שנאה צו'ם המון און צי זי האט עפעס א לאגישען באדען אונטער זיך; דערווייל אבער ווילען מיר זעהן, אויף וויפיעל עס זענען לאגיש און אויסגעהאלטען אין זייער דענקען און ווירקען די פארנעהמע מענשען, וועלכע קאנען אזוי שטארק נישט ליידען דאס, וואס מ'רעכענט זיי צו צו דער מאסע. ווען זיי וואלטען ווירקליך זיין לאגיש און אויסגעהאלטען, וואלטען זיי געדארפט ארויסווייזען אין אלע זייערע לעבענס-ערשיינונגען יענע שטריכען, מיט וועלכע זיי צייכענען זיך אויס פון דער מאסע און ארויסשטעלען כסדר די אריגינאליטעט פון זייער האראקטער, אום מ'זאל זיי נישט אויסמישען מיט דער געוועהנליכער מעהרהייט, וואלטען זיי געדארפט דעמאנסטראטיוו טראגען קליידער פון אנ'אנדער פאסאן, בעזיצען אנדערע געוואהנהייטען, זיטען און מאראלישע בעגריפען און כסדר קעמפפען געגען די בעשטימונגען פון דער מעהרהייט. טהוען זיי דאס? ניין, זיי טהוען ריכטיג דעם היפוך פון דעם אלעמען. זיי געפינען פאר געשמאקפולער און איידעלער זיך נישט צו ווארפען אין די אויגען, ד. ה. זיך נישט אונטערצושיידען פון דעם פעראכטעטען המון; זיי בויגען דעם קאפ פאר דער געזעלשאפטליכער מיינונג און זיי איז זעהר נישט אנגענעהם צו שטעהן מיט איהר אין וועלכע ס'איז געגענזעצליכע בעציהונגען; זיי שטעלען פאר מיט זיך די שטארקסטע זיילען פון דעם געזעץ, וואס איז דאך פאקטיש נישט מעהר, ווי די צוזאמענגעפאסטע אנשויאונג פון פאלק, ד. ה. פון דער מעהרהייט, אין דער פארם פון געבאטען און פערבאטען; זיי פערטיידיגען דעם פארלאמענטאריזם, וואס איז געבויט אינגאנצען אויף דעם: „אחרי רבים להטות!“, ד. ה. אויס דער אנערקענונג פון יענער מיינונג,

לויט וועלכער די מינדערהייט איז פערשקלאַפט בײַ דער מעהרהייט און איז געצוואונגען זיך אונטערגעבען איהר ווילען, זײַ הלומ'ען זאָגאַר בײַ געוויסע פעלען וועגען אַלגעמײַנעס וואָהל־רעכט, וואָס איז די פעריעטערונג פון המון, די פערגעטערונג פון באַנאַליטעט. איך האָב נישט פערזעהען דאָס, אַז אַממעהרסטען טײַל לאָזט מען שווימען מיט'ן שטראָם, נישט ווײַל מען וויל טאַקע שווימען אין דער ריכטונג נאָר ווײַל מ'איז נישט גענוג שטאַרק צו קעמפפען מיט איהם. דער מענש, וואָס האָט אויסגעקלערט דעם שפּריכוואָרט: „אויב דו ווילסט לעבען צווישען וועלף, מוזטו הוילען ווי אַ וואָלף", האָט געוואָלט אויסדריקען דערמיט די קראַפט פון דער שרעקליכער נויטווענדיגקײַט, און נישט קײַן טיעפע אַכטונג צו די וועלף. ס'איז אָבער פערהאַן נאָך אַ שפּריך־וואָרט, וואָס מאַכט די שטימע פון המון פאַר דער שטימע פון פאָלק און פיהרט אַרויף דעם פיליסטער גלײַך אויפ'ן אָלימפּ. און עס בלײַבט אַ פאַקט, אַז אויך יענע, וואָס פעראַכטען דעם המון, זעהען צוצופאַסען אין דער שטיל זײַערע אַלע מעשים און פאַקטען צו דעם גײַסט פון דער מעהרהייט און אין האַרצען זענען זײַ אַלע מסכים, אַז די אַנשויאונגען פון דעם המון זענען אין גרונד ריכטיג אַכטונגס־ווערט.

אַ קלײַנע צאָהל מענשען, אַזאַ קלײַנע צאָהל, אַז מ'קאָן זי מיט די פינגער פון אײַן האַנד אויסצעהלען, האָט דעם מוט געהאַט לאָגיש צו זײַן. טרײַטשקע ריהמט דעם געבילדעטען דעספּאָטיזם, ד. ה. יענעם רעגירונגס־סיסטעם, וואָס רעכענט זיך גאָרנישט מיט דער מעהרהייט און גיעט איבער דער ביז־צו־אײַנהייט־צוזאַמענגעשמאָלצענער מינדערהייט דאָס רעכט, פאַר דאָס גאַנצע פאָלק צו דענקען און זײַן גורל צו בעשליעסען. קאַרלײַל פרעדיגט דעם העראָענדיענסט און פאָדערט, אַז די מעהרהייט זאָל זײַן אינגאַנצען אונטערגעוואָרפען דעם אײנציגען שטאַרקען אינדיווידואום. מאָנטעסקיע לאַכט און זאָגט, אַז אַ געריכט פון געשוואָרענע האָט נאָר דאַן דאָס רעכט צו עקסיסטירען, ווען עס נעהמט אָן פאַר אַ געזעץ דעם כלל פון פאָלגען דער מינדערהייט, וואָרום צווישען צוועלף געשוואָרענע ריכטער זענען געוויס פאַרהאַן מעהר המורים ווי קלוגע. דאָס איז אָבער מעהר נישט ווי אַ שאַרפע פראַזע, אין וועלכער ס'איז אויסגעדריקט דער געדאַנק, אַז די מינדערהייט איז קליגער און דורכדרינגענדער פון דער מעהרהייט. מאָנטעסקיע פערגעסט אָבער דאָס, אַז אין דער דאָזיגער

מינדערהייט, אין דער קלײנער צאָהל מענשען, וואָס שטעהען אויסער
דעם ווילדען המון, זענען פערהאַן נישט נאָר אַזעלכע, וואָס זענען
העכער פון דעם געוועהנליכען, דורכשניטליכען טיפּ, נאָר אויך אַזעל=
כע, וואָס שטעהען ניעדריגער פון איהם; אונטער די עטליכע גע=
צעהלטע מענשען איז פערהאַן גאונות און פּוסטע נאַרישקייט, גע=
זונדטע אָריגינאַליטעט און קראַנקהאַפטע משוגעת'ן. די מיטגליעדער
פון דער אַקאַדעמיע זענען טאַקע אַ קלײנע מינדערהייט אין דער
בעציהונג צו'ם גאַנצען פאָלק, דאָס זענען דאָך אָבער אויך אײנוואָהנער
פון דעם משוגעים=הויז און מאָנטעסקיע'ן שטעהט פאַר די געפאַהר,
איין פאַרשער און צוויי אידיאָטען דעם זיעג איבערצוגעבען איבער
נײַן מיטעלמעסיגע בירגער, וואָס עס וואָלט שוין זײַן אַ נאַרישקייט.
איך האָב אָבער מורא, אַז אפילו קאַרלײל און טרײטשקע פעראַכטען
אויך נישט דער מעהרהייט אַזוי ווי ס'פּאַסט זיך אָדער ווי זיי אַליין
גלויבען אפשר. מאָדערנער דעספּאָטיזם! העלדענדיענסט! הם! לאָמיר
נאָר אָקאָרשט די זאַך גרינדליכער בעטראַכטען: צי ליעגט דען
נישט אין דעם אויסדריק „מאָדערנער דעספּאָטיזם" דאָס, אַז איין
רעגירענדער גאָניע פיהרט דער מאַסע און ברענגט איהר אַזוי ווייט,
אַז זי שטימט איין מיט זײַנע אַנשויאונגען און אַבזיכטען, נעמט
אָן זײַנע מיינונגען, לאָזט זיך געהן מיט איהם אין איין ריכטונג און
בעשאַפט אַ מין האַרמאָנישע פעראײניגונג צווישען איהם מיט איהר?
און דאָס העלדענדיענסט — צי ליעגט נישט אין דעם דער פערלאַנג,
אַז דער העלד, ד. ה. די אויסנאַהמס=ערשײנונג, זאָל געלויבט,
געפּײַערט און פערגעטערט ווערען פון ראובנ'ען און שמעונ'ען, פון
הײַקלען און פּײַטלען? מיר שײַנט, אַז דאָס דאָזיגע אומקוקען זיך
שטענדיג צו דער מאַסע שטימט גאָר נישט מיט דער טיעפער
פעראַכטונג צו איהר. וואָס געהט עס אָן יענעם, וואָס פעראַכטעט
דעם פּיליסטער, דעם זעלביגען פּיליסטער'ס מיינונג וועגען איהם? צו
וואָס דאַרף ער זײַן הסכמה און זײַן בעוואונדערונג? לויט טרײטשקע'ס
טעאָריע קומט אויס, אַז אַזאַ פרידריך דער גרויסער אָדער יאָסיף דער
צווייטער האָט אײגענטליך זיך געדאַרפט אָבזאָגען פון כסא=המלוכה
און איהם איבערגעבען וועלכען ס'איז פּשוט'ען מענשען פון זײַן
משפחה, וואָרום אַזאַ מענש, ווי פרידריך, איז צו גרויס, אום זיך
אָבצוגעבען מיט אַזעלכע המונים; אַזאַ מענש, ווי ער, קאָן נישט
געפינען קיין אינטערעסע אין דעם איבערצײַגען וועלכען ס'איז גראָ=

בען־יונג אין זײַנע גרױסע, ליכטיגע געדאַנקען, און זײַנע פעהלער זענען נישט צוליעב דעם בעשאַפען געװאָרען, מ'זאָל זיי פאַר הוזרים האַרפען. לויט קאַרלײַל'ס טעאָריע איז עס אַ בעלײדיגונג פאַר דער אײגענער העלדע, װען אַזאַ מיקעל אַנדזשעלאָ, למשל, האָט אַרױס־געשטעלט זײַן „משה" פאַר די נאַרישע קוקערס פון גאַס, אָדער װען אַזאַ געטהע האָט געלאָזען אָבדרוקען זײַן „פויסט" פאַר דעם געבױך פון דערװאַקסענע טעכטער; די בראַװאַ־פּאַטשערײַען פון דער מענשען־כמאַרע האָבען געדאַרפט, אָנשטאָט זיי פערשאַפען פערגניגען, פער־קערט: אַרױסרופען בײַ זיי אַ פעררדרוס, און זיי האָבען אײגענטליך געדאַרפט אױסשרײַען, הי יענער רעדנער, װאָס איז װירקליך קאָנ־סעקװענט געװען: „מ'אַפּלאָדירט — צי האָב איך דען געזאָגט אַ נאַרעשקײַט?" אַזאַ פרידריך דער גרױסער האָט זיך אַלזאָ אײַנ־שליסען אין זײַן פּאַרק און קײנע געשעפטען נישט האָבען מיט דעם געמײנעם המון, און אַזאַ געטהע דאַרף אַװעק ערגעץ אין אַ מדבר אָדער אױף אַ װיסטען אינזעל און דאָרט דעקלאַמירען זײַנע לידער פאַר זײַנע אײגענע אױערן, און עס לעבע די לאָגיק!

דאָ איז פערהאַן אַ סתירה, װעלכער מ'קאָן נישט אָבלײקענען. פון אײן זײַט האַלט מען אין אײן איבערצײַגען, אַז מ'פעראַכטעט דעם המון, און פון דער אַנדערער זײַט טהוט מען אַלץ, זיך רעכענענדיג מיט איהם. מ'זאָגט, אַז די מאַסע פערשטעהט נישט אָבצושאַצען דעם װערט פון אַ גאָנישעם װערק, און דער בעסטער חלום פון דעם זעל־ביגען גאון איז בערימטקײַט און אומשטערבליכקײַט, דאָס הײסט די אַנערקענונג פון דער מאַסע. מ'שרײַט כסדר, אַז דער המון האָט קײן שכל נישט, און דער פּאַרלאַמענטאַריזם, דאָס געריכט מיט דער בעזיצונג פון געשװאָרענע ריכטער, די עפענטליכע מײנונג, — אַלץ אַנשטאַלטען, װעלכע זענען בעקרוינט מיט דער טיעפסטער אַכטונג, זענען כסדר געבױט אױף דעם יסוד פון דער הנחה, אַז די מעהרהײַט איז נישט נאָר גענוג קלוג, אום זיך צו קאָנען פערלאָזען אױף איהר, נאָר אַז זי איז גאָר נישט פעהיג אַ טעות צו האָבען. מ'געפינט פאַר אַ ערנידערונג צוגערעכענט צו װערען צו דער מאַסע, און בײַ יעדעם גרױסע געשעהעניש שטאָלצירט מען דערמיט, װאָס מ'פיהלט און מ'טראַכט ריכטיג װי די מאַסע. אין אַ צושטאַנד פון דעם העכסטען עקסטאַז, געפינט נישט דער אַלטער רױמער קײן שענערען שבח אױף זיך צו זאָגען, װי דאָס: „איך בין אַ מענש און קײן מענשליכע

זאך איז מיר נישט פרעמד״; און ער וואלט אפשר פון הויט ארויסגעשפרונגען, ווען א צינישער דיאלעקטיק פון זיין צייט וואלט איהם געענטפערט אויף דעם: „דו זאגסט, אז דו ביזט א מענש, עהנליך צו אלע אנדערע מענשען, הייסט עס, אז דו שטאלצירסט מיט דיין באנאליטעט?״

איך גלויב, אז איך בין אימשטאנד דעם דאזיגען ווידערשפרוך צו ערקלערען. מיר שטעלט זיך פאר מיט א איבערצייגענדער קלארקייט, אז ער איז געגרינדעט אויף א ביאלאגישען יסוד. די אונבעקאנטע קראפט, וואס מאכט פון דער רוידער מאטעריע א לעבעדיגען וועזען, ברענגט ארויס באלד אין אנהויב נישט קיין געשלעכטען, נאר אינדיווידואומען. איך וויל מיך דא נישט אריינלאזען אין די פערשיעדענע חקירות מכח דעם אנהויב פון לעבען און לאז שטעהן אן א זייט די פראגע וועגען דעם, צי די פראטאפלאזמא האט זיך אויסגעבילדעט אין א געוויסער צייט פון דער נישט-לעבעדיגער מאטעריע, ווי מ'גלויבט היינט בכלל, אדער — ווי פרייער מיינט — דאס לעבען האט שטענדיג פארגעשטעלט מיט זיך די אייגענשאפט פון דער מאטעריע, אזוי גוט ווי בעוועגונג און אנציהונג. גענוג איז פאר אונז דאס, אז די מאטעריע בעקומט היינט דעם אנטריעב צו דער אויסבילדונג. פון א לעבעדיגען וועזען פון די אנדערע לעבעדיגע וועזענס, וואס האבען עקסיסטירט פאר איהם און פון וועלכע ער שטאמט. די בעשעפינעש'ן, וואס ווערען היינט געבוירען זענען אלזא די פרוכט פון יענע בעלי חיים, וועלכע זענען שוין לאנג בעשאפען געווארען, חאטש מיר וויסען נישט היינט, ווי אזוי די לעצטע זענען ענטשטאנען און פון וואנען זיי שטאמען. דאס לעבען איז די אויסבילדונג און צושיידונג פון איינווייסארטיגע שטיקשטאפ-פערבינדונגען אונטער דער ווירקונג פון זויערשטאף; דער דאזיגער פראצעס קאן אננעהמען די פערשיעדענסטע פארמען און ווען די נאטור קלייבט זיך (איך דריק מיך אויס אזוי נישט גענוי און אזוי אנטראפאמארפיש נאר אום דער בעקוועמליכקייטס וועגען) צו בילדען א לעבעדיגע בעשעפעניש, האט זי די מעגליכקייט אויסצוקלויבען פאר איהר איינע פון די ביליאנען אדער טריליאנען מעגליכע פארמען. ווען זי וואלט איצט פון דאס-ניי בעשאפען לעבעדיגע וועזענס פון דער ערשטער מאטעריע, וואלט יעדע פון זיי געוויס זיין אנדערש און זיי וואלטען האבען צווישען זיך נאר יענע שוואכע עהנליכקייט, וועלכע וואלט זיין דער רעזולטאט דערפון, וואס

זיי זענען דאך אלע, נאך אלעמען, דער אויסדריק און די ערשיינונגספארם פון איין און דעם זעלביגען כימישען גרונד-געזעץ, דאס ווערקצייג פון איין און דער זעלביגער פונקציע. ביי היינטיגען טאג אבער ענטשטעהען די לעבעדיגע וועזענס, — ווענינסטענס יענע, פון וועלכע מיר וויסען — נישט גלייך פון דער ערשטער מאטעריע מיט דער הילף פון א נאטירליכער זעלבסטגעבורט, נאר זיי בילדען זיך אויס פון איהר דורך דער פערמיטלונג פון אנאנדער ארגאניזם, דורך דער פערמיטלונג פון עלטערן. דער שטאף, פון וועלכען דאס נייע וועזען האט זיך אויסגעבילדעט, איז אלזא דורכגעגאנגען פריהער דורך א בעשטימטען מעכאניזם, האט זיך געפונען אונטער זיין איינפלוס און טראגט אויף זיך זיין שטעמפעל. און אויב דאס איז אפילו אונערקלערליך, בלייבט עס אבער דאך א אומצווייפעלבארער פאקט, אז איינע פון די אייגענשאפטען, וואס די מאטעריע אדער גענויער זיך אויסדריקענדיג, איהר צוזאמענזעצונג, האט אין זיך, איז די אייגענשאפט אבצוהיטען און צודערהאלטען די איינדריקע, גרופירונגען און פארמען, וואס זי האט איבערגענומען. אויף דעם יסוד פון דער אייגעשאפט איז געבויט דער זכרון ביי דעם איינצעלנעם מענשען און דאס ירושה-געזעץ ביי דעם געשלעכט. דאס נייע לעבעדיגע וועזען, דער בוימאטעריאל פאר וועלכען ס'איז גענומען געווארען פון אנאנדערן פריהערדיגען בעל-חי, היט אב און דערהאלט אין זיך די איינדריקע פון דעם לעצטען און איז עהנליך צו איהם. עס קומט אלזא אויס, אז אין איהם ווירקען צוויי פערשידענע געזעצען: דאס גאר-ערשטע לעבענס-געזעץ, וואס שטרעבט צו בעשאפען זעלבסטשטענדיגע, פערשידענע פון אנדערע און אונאבהענגיגע ארגאניזמען, וועלכע זענען צוגעפאסט נאר דערצו, זיי זאלען קאנען אויסבילדען און פונאנדערנעהמען אייווייסארטיגע שטיקשטאף-פערבינדונגען, און דורכפיהרען די דאזיגע אויפגאבע זייערע אויף א נייען, אריגינעלען ארט, ד. ה. אין איינער פון די מעגליכע פארמען, וואס האבען גאר קיין צאהל נישט, און נישט דוקא אין דער אנגענומענער, לעבעדיגער פארם, און דאס ירושה-געזעץ, וואס שטרעבט דעם נייעם ארגאניזם עהנליך צו מאכען צו זיינע עלטערן, צו יענע ארגאניזמען, פון וועלכע ער קומט ארויס.

יעדער ארגאניזם איז דעריבער דער רעזולטאט פון א קאמפף צווישען צוויי טענדענצען: דעם פרימיטיווען לעבענס-געזעץ און דעם ירושה-געזעץ. דאס ערשטע שטרעבט צו בעשאפען נייע פארמען,

וואס זאלען קאנען ווייטער ציהען דעם לעבענס-פראצעס, און דאס צווייטע איבערצו'חזרן נאכאמאל די שוין פערהאנענע סכעמא פון די עלטערן. איך בין נישט אימשטאנד גענוג שטארק אונטערצושטרייכען דעם פאקט, אז נאך מיין מיינונג איז די איינגעגרענעצטע פרייהייט, וואס די נאטור גיט דעם נייעם וועזען, זיך אויסצוקלויבען פון אלע מעגליכע פארמען איינע א נייע, אן אריגינעלע, — אז די דאזיגע פרייהייט איז געווען די ערשטע, און די אנדערע קראפט, וואס שטרעבט צו בעגרענעצען די פרייהייט און צו מאכען דעם נייעם ארגאניזם ענליך צו זיינע עלטערן, איז ערשט שפעטער צוגעקומען. נאר די הנחה מאכט פערשטענדליך דארווינ'ס טעאריע: די דאזיגע טעאריע אהן דער הנחה איז נישט קיין ערקלערונג, נאר א בלויזע קאנסטאטירונג פון די בעשטעטיגטע פאקטען.

און אין דער אמת'ן: ווען עס וואלט טאקע זיין, ווי דארווין — און מיט איהם די גאנצע מחנה פון זיינע תלמידים און מפרשים — גלויבט, אז די קראפט, וואס גיט איבער די קינדער אלע איינגענשאפטען פון די עלטערן, — אז די ירושה-קראפט איז דאס ערשטע און וויכטיגסטע געזעץ, וואס בעשטימט דעם גורל פון דער פערזענליכער ענטוויקלונג, ווי אזוי וואלט דאן געקאנט מעגליך זיין, אז איין ארגאניזם זאל אבטרעטען פון דעם געזעץ און איהם זאגאר אינגאנצען מבטל זיין? דער בעשאפענער ארגאניזם האט שטענדיג און מיט אלע זיינע איינגענשאפטען געדארפט ענליך זיין צו דעם, פון וועלכען ער קומט ארויס, און אויב די אויסערליכע בעדינגונגען האלטען דאס מאכען פאר א אונמעגליכע זאך, וואלט דער ארגאניזם אינגאנצען געדארפט פערלוירען געהן. די גרויסע ערשיינונג פון צופאסען זיך צו בעשטימטע לעבענס-בעדינגונגען, וואס לויט דארווינ'ס טעאריע איז זי איינע פון די הויפט-סבות, וואס האבען ארויסגערופען דער ענטשטעהונג פון די ארטען (מינים), — די דאזיגע ערשיינונג וואלט אן דער פריהערדיגער הנחה בלייבען אינגאנצען א אונ'לעזבארע רעטעניש. דער לעבעדיגער ארגאניזם, זאג איך, איז נישט צוגעבונדען מעהר צו דער פארם, ווי צו אנ'אנדערער; ער דארף נאר האבען וועלכע פארם ס'איז, וואס זאל איהם געבען די מעגליכקייט איינצואטעמען דעם זויער-שטאף און אויסצוארבייטען די איי-ווייס-מאטעריען, און דוקא די דאזיגע ערשטע און אבסאלוטע פרייהייט ערלויבט איהם אנצונעהמען יענע פארם, וואס עס פרעסען אב אויף איהם די אויסערליכע בע-

דינגונגען, אַזוי ווי אַ רוהיגער, פריי־שוועבענדער קערפּער קלייבּט זיך אויס פון אַלע מעגליכע ריכטונגען יענע, אין וועלכער עס שטויסט איהם דער לייכטעסטער ווינדטעל. דער אָרגאַניזם פון די עלטערן גיט איהם זיין פאָרם: גוט; דער יונגער אָרגאַניזם נעהמט גלייך אָן די פאָרם פון זיינע עלטערן. די אויסערליכע בעדינגונגען, אין וועלכע ער לעבּט, שטרעבען איהם צו געבען אַן אַנדער פאָרם, איהם צו מאַכען נישט עהנליך צו זיינע עלטערן: גוט; ער וועט אַוועקלאָזען די געירשה'נטע פאָרם, און פאָלגענדיג די נייע אימפּולסען, וועט ער אָננעהמען די פאָרם, וואָס עס זוכען אָבצופּרעסען אויף איהם די אויסערליכע בעדינגונגען. אויף אַזאַ אופן ערקלערט זיך גלייך און לייכט די צופּאַסונגס־קראַפט, וועלכע איז שוין נישט, נאָך דער הנחה, קיין געגענזאַץ צו דעם ירושה־געזעץ, נאָר, פערקעהרט, עהנליך און גלייך צו איהם.

די ביאָלאָגיע, די וויסענשאַפט פון לעבען, קען נאָר דעם אינדיווידואום, דעם פּרט, און נישט דעם געשלעכט, דעם כלל. נאָר דער פּרט איז אַ זאַך, וואָס איז ווירקליך פערהאַן, וואָס איז וועלבּסט־שטענדיג און שאַרף בעגרענעצט; דער כלל — דאָס איז שוין אַזוינס, וואָס איז אַ סך אונבעשטימטער, און גאַנץ אָפט איז כמעט אונמעגליך איהם גענוי צו דעפּעניר'ען. צוויי אינדיווידוען ווערען קיינמאָל נישט צוזאַמענגעשמאָלצען און פון זיי ביידע קאָן אין קיין פאַל נישט ווערען איינער, אפילו אויך דאַן, ווען זיי זענען ביידע צוגעקלעפּט איינער צום אַנדערען, ווי דער סיאַמער צווילינג. מיט די געשלעכטען איז עס שוין גאַנץ אַנדערש. זיי האַלטען כסדר אין איין ענדערען זיך — האָטש לאַנגזאַם — און זייערע גרענעצען זענען אַזוי פליסענד און אָבגעריבען, אַז מ'קאָן זיי גאָר נישט דערקענען. די געשלעכטען ענטוויקלען זיך און נעהמען אָן אין יעדער געאָלאָגישער עפּאָכע אַנדערע פאָרמען. די געשלעכטען, וועלכע געפינען זיך היינט, זענען אַנדערש פון יענע, וועלכע האָבען געלעבט אין אַ פריהערדיגע עפּאָכע. און געוויס אויך פון יענע, וועלכע וועלען לעבען אין דער עפּאָכע, וואָס וועט קומען. די איינציגע זאַך, וואָס פערבינדט דעם פּרט, דעם אינדיווידואום, מיט דעם געשלעכט, איז דאָס ירושה־געזעץ, ד. ה. די פּרימיטיווע איינענשאַפט פון דער מאַטעריע צו בלייבען אין דער אָרדנונג, וואָס זי האָט איינמאָל איבערגענומען, און איהר צו ענדערען נאָר אונטער דעם שטויס פון נייע סבות, וועלכע זענען שטאַרקער פון דער איינענשאַפט. די איצטיגע עקאָנאָמיע פון דער נאַטור ווייס,

ווײַזט אויס, נאָר פון די לעבעדיגע ווערענס, וואָס ענטשטעהען פון אַנדערע בעלי־חיים, פון אַזוינע לעבענס, וואָס שטאַמען פון לעבען. טעאָרעטיש קאָנען מיר זיך גאַנץ שען פאָרשטעלען, אַז דאָס לעבען ענטשטעהט אַלע מאָל פונ'ס־נײַ פון נישט לעבעדיגע שטאָפען; און אויב מיר זעהען נישט היינט די ערשײַנונג, איז עס געווים נאָר דערפאַר, וואָס די נאַטור דאַרף נישט אויסברענגען אַזוי פיעל כחות אויף דעם בעשאַפען איין לעבעדיגען אָרגאַניזם פון דעם אַנדערן, ווי אויף דעם בעשאַפען אַ אָרגאַניזם פון דער ערשטער מאַטעריע. די נאַטור איז, ווי בעוואוסט, עקאָנאָמיש און שפּאָרזאַם. זי האָט פײַנד אויסצוברענגען אַ סך כחות דאָרט, וואו זי קאָן ערדײַכען איהר ציעל מיט ווייניגער. אויף אַזאַ אופן האָבען מיר דאָ די לאָגישע קייט פון די לעבענס־ערשײַנונגען: די פאָרם, אין וועלכער זיי דריקען זיך אויס, איז דאָס אינדיווידואום, און נישט דאָס געשלעכט. און דאָס, וואָס די אינדיווידוּ'ען זענען דאָך ענליך איינער צו'ם אַנדער'ן און דאָס געשלעכט זעהט אויס, אַזוי ווי עס וואָלט האָבען אַ פעסטען באָדען אונטער זיך, שטאַמט פון די צוויי סבות: ערשטענס, דערפון, וואָס ביי היינטיגען טאָג ווערען, אויף וויפיעל מיר ווייסען, די לעבענס בעשאַפען פון אַנדערע לעבענס; און צווייטענס דערפון, וואָס עס עקסיסטירט און הערשט דאָס איבער־ערקלערטע ירושה־געזעץ. די אָבשטאַמונג פון אַ עלטערליכען אָרגאַניזם איז די סבה פון דער ענליכקייט און דעם צוזאַמענהאַנג, וואָס מ'בעגעגענט צווישען די אינדיווידואומ'ען, און דאָס ערשטע לעבענס־געזעץ איז די סבה פון זייער זעלבסטשטענדיגקייט און פערשיעדענקייט. אין דער ווירקליכקייט זענען טאַקע גאָרנישט פערהאַן קיין צוויי אינדיווידואומ'ען, וואָס זאָלען אין אַלעמען ענליך זײַן איינער צו'ם אַנדער'ן, און עס איז זיכער זאָגאַר, אַז איין אינדיווידואום איז מעהר אַנדערש פון דעם אַנדער'ן אין די אינערליכע כעמישע און מעכאַנישע פּראָצעסען, וואָס קומען פאָר אין זײַנע עלעמענטאַרע גרונדטיילען, — ווי איין געשלעכט פון דעם אַנדער'ן. דערמיט ערקלערט זיך אויך די מעגליכקייט פון עגאָאיזם, וועלכער וואָלט זײַן נאַריש און אונערקלערליך, ווען מ'וואָלט מוזען בעטראַכטען דעם געשלעכט אַלס עטוואָס אַזוינס, וואָס איז ווירקליך פערהאַן און נישט נאָר אַלס אַבסטראַקציע פון דעם מענשליכען גייסט. יעדער לעבעדיגער אָרגאַניזם פיהלט קודם־כל זײַן אייגענעם איך אַלס דאָס איינציגע, וואָס איז פערהאַן און עקסיסטירט, און

ערשט די העכערע אויסבילדונג פון זיין דענקען גיט איהם אריין די איבערצייגונגען דערפון, אז צווישען איהם און די ארגאניזמען, וואס זענען ענהנליך צו איהם, זענען פערהאן נויטווענדיגע בעציהונגען און א געוויסער צוזאמענהאנג און אז ער אליין וועט פערדיענען דערפון, וואס ער העט זיך רעכנען מיט זיי. דער געזעלשאפטליכער אינסטינקט איז אלזא נישט קיין נאטירליכע נייגונג, ווי, למשל, דאס געפיהל פון אבגעזונדערטקייט און עגאאיזם, נאר א ערווארבענע מיינונג. דער אלטרואיזם איז נישט קיין געגענזאץ, נאר די פערטיעפונג און אויסברייטונג פון עגאאיזם, און דער מענש איז צוגעקומען צו פאליציאישע בעגריף פון סאלידאריטעט, אזוי ווי ער איז צוגעקומען צו פאליציאישע אנשטאלטען און צו א ביודושעט: נאך דעם, ווי ער האט זיך איבערצייגט, אז דאס איז נוצבאר פאר איהם.

און איצט קומט צו אונזער ביאלאגישע בעטראכטונג, אין וועלכער דער לעזער האט אפשר ביז אהער נישט געפונען קיין שום צוזאמענהאנג מיט דעם אנגעהויבענעם שמועס, צו אונזער פריהערדיגער פארשונג. דאס ירושה-געזעץ איז די סבה פון דער געוועהנליכקייט, פון דער באנאליטעט, און דאס ערשטע לעבענס-געזעץ—פון דער אריגינאליטעט. די נידריגסטע פונקציעס פון ארגאניזם, וועלכע זענען די נויטווענדיגסטע און דעריבער אויך די אפטעסטע און וועלכע זענען שוין מסתמא בעקאנט געווען אויך אונזערע זיידעס און עלטערזיידעס, זענען אונטערגעווארפען דעם ירושה-געזעץ: דאגעגען אבער די העכערע און העכסטע פונקציעס, וועלכע זענען זעלטען-וואן נויטיג, און וועלכע אונזער זיידע און עלטער-זיידע האט גאנץ זעלטען — און אפשר קיינמאל נישט אויסגעאיבט אזוי אז זיי האבען נישט בעוויזען צו לאזען נאך זיך קיין טיעפע שפורען אין זיין ארגאניזם, אום צו קאנען איבערגעהן בירושה צו די שפעטערדיגע, — די פונקציעס ווערען דורכגעפיהרט זעלבסטשטענדיג און איינענארטיג. די ראליע, וועלכע איהם קומט אויס אפט צו שפיעלען און וועלכע איז ביי אלעמען די זעלבע, שפיעלט דער ארגאניזם אב אויף א גאנץ באנאלען אופן. יענע ראליע אבער, וועלכע איהם קומט אויס צו שפיעלען דאס ערשטע מאל, וועט ער שוין דורכפיהרען אריגינעל, אויב ער העט נאר נישט קאנען איינגאנצען זיך אויסדרעהען פון איהר. דער גרעסטער געניע עסט אויך מיט'ן מויל און הערט אויף מיט די אויערן אלין איינס, ווי דער נידריגסטער וואסערטרעגער, און דער

פראַנצעזישער דיכטער האָט גאַנץ שאַרף אויסגעדריקט דעם געדאַנק, זאָגענדיג: „מ׳מאַכט שטענדיג אימיצען נאָך, ווען מ׳פלאַנצט קרויט". די פונקציע, וואָס איז ביי אַלע מענשען גלייך, ווערט פון אַלע מענשען גלייך דורכגעפיהרט. דערפאַר וועט מען גלייך זעהן דעם אונטערשיעד אין דער אַרבייט פון צוויי מענשען, וועלכע מ׳וועט איבערגעבען צו גרינדען אַ געוויסע געזעלשאַפט אין אַ ווייסטער, פוסטער לאַנד אָדער וועלכע מ׳וועט שטעלען די אויפגאַבע, איינצונעהמען אַ נייע, אונבעקאַנטע וועלט און איהר אויפבויען אויף דעם יסוד פון אַ נייער מלוכה־אָרדנונג.

דער אָרגאַניזם, וואָס דאָט אין זיך אַ געוועהנליכע מאָס לעבענס־קראַפט, וועט קיינמאָל נישט קומען דערצו, ער זאָל אויסאַקען וועלכע ס׳איז הויכע פונקציע; ער געהט אין דעם אויסגעטרעטענעם וועג און זוכט גאָרנישט אַזעלכע וועגען, אין וועלכע זיינע עלטערן האָבען נאָך נישט געטרעטען. קוים געפינט ער זיך אַמאָל געגען זיין ווילען אין אַזאַ נייער לאַגע, זעהט ער קודם־כל זיך אינגאַנצען אַרויסצודרעהען פון איהר, און אויב דאָס געלינגט איהם נישט, זעהט ער צו האַנדלען ביי איהר, אַזוי ווי ער האַנדעלט ביי אַנדערע, געוועהנליכע און מעהר אָפטע לאַגען, וועלכע זענען געוויסע־מאַסען ענהליך צו דער. און אויב די מיטלען העלפען איהם אויך נישט זיך אַן עצה צו געבען מיט די פאָדערונגען פון דער נייער לאַגע, לאָזט ער עס אינגאַנצען „געהן, ווי עס געהט" און האָט קיין תקומה נישט, סיידען נאָר, ווען ער האָט אין זיך באַהאַלטענע כחות, וועלכע האָבען ביי זיינע געוועהנליכע באַדינגונגען נישט געהאַט די געלעגענהייט זיך צו ענטוויקלען, און איצט דורך דער נויטווענדיגקייט ערוואַכען זיי און ווערען טעטיג. אַזאַ מענש בלייבט אַלזאָ שטענדיג אין דעם קרייז פון דער גע׳ירשה׳נטער וועלט. ער האָט מורא מ׳שנה צו זיין אפילו איין פינטעל פון די מנהגים, ביי וועלכע עס האָבען זיך געהאַלטען זיינע זיידעס און עלטער־זיידעס, ער טראַכט נישט אָב אויף אַ האָר פון דעם, וואָס עס טוהען און ווי עס פיהרען זיך זיינע חברים און ענדיגט זיין לעבען, אַזוי ווי ער האָט עס אָנגעהויבען: אַלע זיינע מעשים, מנהגים און באַגריפען זענען נישט מעהר, ווי אַ קאָפּיע פון דאָס אַלץ, וואָס איז געווען פאַר איהם און איז פאַרהאַן איצט אַרום איהם.

יענער אָרגאַניזם אָבער, וועלכער האָט אין זיך מעהר ווי אַ

געוועהנליכע מאס לעבענסקראפט, שטרעבט אליין צו נייע אומשטענדען און בעדינגונגען אין זיין לעבען, און אויב דער צופאל שטעלט איהם אוועק אין אזעלכע, וועט ער אדער זיי אונטערווארפען זיין אייגענע קראפט אדער זיך צופאסען צו זיי, זיך נישט רעכענענדיג מיט די פערהאנענע ביישפיעלען און נישט געהענדיג אין די וועגען, אין וועלכע זיינע זיידעס זענען געגאנגען. אזא ארגאניזם וואקסט טריאומפירענדיג איבער די גרענעצען פון דער געירשה'נטער וועלט, וואס קומען צו נאר ביז א געוויסער הויכקייט, און עררייכענדיג אזא הויכע ענטוויקלונגסשטופע, וואס די שוואכערע אינדיווידואומען וועלען זיך קיינמאל ביז איהר נישט אויפהויבען, ענטוויקעלט ער זיך פריי אין זיינע אייגענע פארמען, וואס זענען גארנישט עהנליך צו די אנדערע.

איך האב אלזא אבהענגיג געמאכט אריגינאליטעט און דורכשניטליכקייט פון דער מאס לעבענסקראפט. איז פערהאן די קראפט גראדע אין אזא מאס, וואס איז גענוג אויסצוהאלטען דעם ארגאניזם פון א געוויסען טיפ, בלייבט ער אין די פארמען, וואס ער האט איבערגענומען בירושה, און העלפט דעם געשלעכט דערהאלטען די געוועהנליכע פיזיאנאמיע; אויב אבער די דאזיגע לעבענסקראפט איז פערהאן אין דעם ארגאניזם מעהר ווי א געוועהנליכע מאס, איז זי גובר דער פוילקייט, וואס טרייבט דער מאטעריע אין די געירשה'נטע פארמען. אזא ארגאניזם ענטוויקעלט זיך אין פולער פרייהייט לויט זיין אייגענעם דראנג, און בעשאפט זיך זיין אייגענע ערשיינונגספארם און מ'קען זיך זאגאר ערלויבען צו זאגען, אז ער ווערט דער פאטער פון א נייעם ארט אין דעם געשלעכט. דאס לעבען איז די העכסטע פונקציע פון דער מאטעריע; דער, וואס בעזיצט עס א סך, רופט ארויס ביי אלעמען א אינסטינקטיווע אכטונג, עהנליך צו דער אכטונג, וואס עס רופט ארויס רייכטום ביי ארעמע לייט. און ווייל די אריגינאליטעט איז געבויט אויף א סך לעבענסקראפט, שעצט מען איהר העכער פאר דער געוועהנליכקייט, וועלכע האט געקריגען נאר א קליינעם פראצענט פון דער דאזיגער קראפט. מ'פעראכטעט דעריבער די באנאליטעט און מ'ווענדעט אן אלע מעגליכקייטען צו זיין אדער, אויב דאס איז נישט מעגליך, לכל־הפחות אויסצוזעהן אריגינעל. נישט וועלען געהערען צו דער מאסע, הייסט ארויסשטעלען זיך פאר א עושר פון לעבענסקראפט. די פעראכטונג צו דעם פי־

ליסטער, צו דעם געוועהנליכען גאַס-מענשען, איז איינע פון די פאָרמען, אין העלכע עס דריקט זיך אויס די פערגעטערונג פון לעבען. מ'שטאָלצירט אַ סך מעהר מיט דער ראָליע פון אַ פאַמיליענ-פאָטער, ווי מיט דער ראָליע פון אַ קעסט-קינד, און יעדערן ווילט זיך בעסער פיגורירען אַלס בעזונדער טיטול-בלאַט פון אַ בוך, ווי אַלס איינגענעהטע, מיט אַ לויפ-נומער בעצייכענטע זייטעל. אַזוי אָבער, ווי יעדער פאַמיליענפאָטער איז צוזאַמען דערמיט אויך אַ זוהן און יעדער בעשעפער פון אַ נייער ליניע האָט פאַר זיך אויך אַ ליניע פון זיידעס און עלטער-זיידעס. וואָס ציהט זיך ביז אָדם הראשון אָדער ביז דער ערשטער פראָטאָפּלאַזמאַ, — איז אפילו דאָס אָריגינעלסטע אינדיווידואום אויך פערבונדען מיט דעם גאַנצען געשלעכט, און דער, וואָס בעזיצט אפילו אַ אונגעוועהנליכע מאָס לעבענסקראַפט איז אויך אין זיינע נידריגע פונקציעס אונטערגעוואָרפען דער באַנאַליטעט. דערמיט ערקלערט זיך דער געגענזאַץ אין דעם האַראַקטער פון די רייכערע נאַטורען, וואָס פון איין זייט זענען זיי אָבגעזונדערט פון דער מאַסע און ווילען מיט איהר קיינע בעציהונגען נישט האָבען, און פון דער אַנדערער זייט גיעסען זיי זיך גאַנץ אָפט צוזאַמען מיט איהר. דער פיליסטער קען שטאָלצירען האָטש דערמיט, וואָס אפילו געטהע און נאַפּאָלעאָן, נישט קוקענדיג אויף זייער אָריגינאַליטעט, האָבען אויך נישט געקענט לאַכען און וויינען, שלאָפען און זיך ראַזירען אַנדערש, ווי ער.

ביי די בעלי-חיים, וואָס זענען פונאַנדערגעטיילט אויף צוויי געשלעכטער. זעהען מיר, אַז די נקבה איז אָרעמער אין לעבענסקראַפט פון דעם זכר. פאַרוואָס דאָס איז אַזוי, ווייס איך נישט; אַ זיכערער פאַקט אָבער איז דאָס. דאַרווין האָט אין זיין בוך „די אָבשטאַמונג פון דעם מענשען" צוזאַמענגעקליבען עטליכע הונדערט זייטלעך איינצעלנע בעאָבאַכטונגען, פון וועלכע ס'איז צו זעהן, אַז ביי די מעהרסטע טייל בעלי-חיים דיענט די נקבה נאָר אויף צו ערהאַלטען די פיזיאָגנאָמיע פון דעם געשלעכט, דאַן ווען דער זכר דערווייטערט זיך גאַנץ אָפט פון דעם אַלגעמיינעם טיפּ און ענטוויקעלט זיך אויף אַ גאַנץ אינדיווידועלער אַרט. אין דער נקבה הערשט, אויף אַזאַ אופן, דאָס ירושה-געזעץ, און אין דעם זכר — דאָס געזעץ פון אָריגינאַליטעט, וועלכען איך רעכען פאַר דעם ערשטען לעבענס-

געזעין. די דאָזיגע בעציהונג עקסיסטירט אויך ביי דעם מענשליכען געשלעכט. די פרוי איז אַממעהרסטען טייל טיפיש, דאַגעגען דער מאַנספּערזאָן— אייגענאַרטיג. איהר פיזיאָנאָמיע איז אַ דורכשניט־ליכע, עהנליך צו דער פון אַלע פרויען, זיינע— אַ בעזונדערע, אַ אינדיווידועלע. די מיינונג איז דאַגעגען דער געוועהנליכער אַנשויאונג, די לעצטע איז אָבער דורך און דורך פאַלש. זי שטאַמט דערפון, וואָס געוועהנליך שעפּט מען די פאָרשטעלונגען וועגען פרויען פון ליעדער און ראָמאַנען. די דיכטער לאָזען זיך דיקטירען ביי זייער שילדערן דער פרוי נישט פון זייערע עהרליכע בעאָבאַכטונגען, נאָר פון זייערע אונבעוואוסטזיניגע געשלעכטליכע אויפרעגונגען. אין די בעלעטריסטיש־וויסענשאַפטליכע ווערק איז די פרוי קיינמאָל נישט קיין ניכטערע, נאַטור־היסטאָרישע שילדערונג, נאָר אַ אידעאַלע בע־שעפעניש פון אַ היים־אויפגעברויזטער מענליכער פאַנטאַזיע; דער דיכטער וויל נישט שילדערן דער פרוי, נאָר איהר קאָמפּלימענטען מאַכען; ווען ער רעדט וועגען פרויען איז ער שוין נישט קיין אָביעקטיווער בעאָבאַכטער, נאָר אַ אינסטינקטיווער ליעבעס־זוכער. דאָס פיהרט איבער זיינע בעאָבאַכטונגען, און מ'קען זאָגען, אַז אין דער פּאָעזיע פון אַלע צייטען און פעלקער איז די פרוי געשילדערט נישט, ווי זי איז אין דער ווירקליכקייט, נאָר ווי זי שטעלט זיך פאָר אין דער פאַנטאַזיע פון אַ פערליעבטען טרוימער. דאָס איז אַ נאַטירליכער רעזולטאַט דערפון, וואָס די גאַנצע פּאָעזיע ליעגט פון אָנהייב־אָן ביי מענער אין די הענד. ווען די פרויען וואָלטען ערפונדען די ליריק און דעם עפּאָס, וואָלט די שילדערונג פון דער פרוי אין דער ליטעראַטור געווים געווען אָביעקטיווער און דעריבער אויך גלייכגילטיגער. היינט, ווען דאָס שרייבען ראָמאַנען איז, ווייניגסטענס אין געוויסע לענדער, געוואָרען כמעט אויסשליסליך אַ ווייבערשע האַנד־אַרבייט, הזר'ט די פרוי־פערפאַסערין אויך איבער די געוועהנליכע, פון דעם מאַנס־פערזאָן ערפונדענע שילדערונג פון דער פרוי איינפאַך דערפאַר, וואָס זי איז נישט פעהיג איבערצוואַקסען די אָנגענומענע אַנשויאונגען און אייגענאַרטיג צו דענקען. „די פרוי איז אונערגרינדליך און פער־שיעדענאַרטיג, ווי די וועלע פון ים", לעהרנט אייך טיעפזיניגער פּי־לאָזאָף; „ווער קען זיך עס ריהמען, אַז ער קען דער פרוי!" שרייט אויס אַ בעגייסטערטער ליריק, בעלעקענדיג זיך פון זיינע אַנגענעמע פאָרשטעלונגען; „יעדער פרוי איז אַ סוד און אַ רעטעניש, און קיין

איינע פון די ספינקסען איז נישט ענלעך צו דער אַנדערער", פערזיכערט אַ ראָמאַניסט, און װעלענדיג בעסער אילוסטרירען דעם געדאַנק פלאָנטערט ער אָן אַ גאַנצע רײהע מעשיות, װאָס זענען נישט־געשטויגען־נישט געפלויגען. דאָס זענען אָבער אַלץ נישט מעהר, װי פּוסטע פראַזען, פון װעלכע די קלוגע פרויען לאַכען אָממעהרסטען און פון װעלכע עס האָבען פערגניגען נאָר די „נאַרעשע גענז", אָננעהמענדיג דאָס פאַר אַ פּערזענליכען קאָמפּלימענט. די פרויען זענען אַ סך װעניגער פערשידענאַרטיג פון די מענער, און װער עס קען איינער פון זיי, קען כמעט אַלע. זייערע געדאַנקען, זייערע געפיהלען, זייערע געזיכטער אפילו זענען כמעט בײ אַלע די זעלביגע; גרעסטענטהײלס, טאַליע און אָפּעליע זענען אַזוי ענליך איינער צו דער אַנדערער, אַז מ'װאָלט זיי געקענט אָננעהמען פאַר שװעסטער מיט עטװאָס נישט קיין גלײכע טעמפּעראַמענטען, און עטװאָס נישט קיין גלײכער ערציהונג. דערמיט ערקלערט זיך אויך דאָס, װאָס די פרויען שפרינגען אַזוי שנעל אַרויף אויף דעם געזעלשאַפטליכען לייטער און שטענדיג געפינען זיי זיך אויף זייער אָרט. פון אַ שטאַלקנעכט, װאָס װערט דורך דער ליעבע פון אַ קייזערין „הערצאָג פון קורלאַנד", פיהלט מען דאָס גאַנצע לעבען זײנס דעם ריח פון שטאַל, און דער טאָכטער פון אַ פויער, װאָס װערט די גליקליכע בעהערשערין פון אַ קייזערליכע האַרץ, װעט מען אין עטליכע מאָנאַטען און אפשר אין עטליכע װאָכען אַרום נישט קענען אונטערשיידען פון די דאַמען, װאָס זענען געבוירען און ערצויגען געװאָרען אין אַ קעניגליכען שלאָס. קוים האָט זיך די פרוי נאָר צוגעפּאַסט צו די פאַרמען פון איהר נײעם הויכען ראַנג, — און בײ איהר בעזונדער נייגונג צו אַלעם אויסערליכעס און קליינליכעס קומט איהר אָן די דאָזיגע צופּאַסונג גאַנץ לײכט — אַזוי איז זי שוין פאָלשטענדיג דערװאַקסען ביז דעם ראַנג; צװישען דער פרינצעסין און דער װעשין איז נישט מעהר װי אַ גאַנץ קליינער אויסערליכער אונטערשיעד פערהאַן און דער עצם פון זיי ביידען איז די װירקליכקײט, ד. ה. די נישט זעלבסטשטענדיגע איבערהזרונג פון דער געשלעכטס־פיזיאָנאָמיע. מישלע פעראייניגט זײן גאַנצע פילאָזאָפיע פון דער פרוי אין איין װאָרט; ער זאָגט: „די פרוי איז אַ פערזענליכקײט". דאָס איז איינער פון די גרעסטע טעותים, װאָס מ'קען געפינען בײ דעם דאָזיגען פײערדיגען, מיט אַ רײכער פאַנטאַזיע בעגאַבטען, נאָר איבערפלעכליכען

שריפטשטעלער. דער אמת איז ריכטיג פערקעהרט: „די פרוי איז נישט קיין פערזענליכקייט, נאר א געשלעכט".

אמת, ס'זענען פערהאן אריגינעלע פרויען אויך. זאל איך אבער פועל'ן ביי זיך, ליעבער לעזער, דיר אנ'עצה צו געבען? אט האסטו די: היט דיך פון די אריגינעלע פרויען. דאס וואס א פרוי איז ווייט פון דעם אלגעמיינעם פרויען־טיפ, איז אין אכציג פעלען פון הונדערט א קראנקהייט. די אייגענארטיגע פרוי אונטערשיידעט זיך פון דער געוועהנליכער, ווי א שווינדזיכטיגער פון א געזונדטען. און אין די איבעריגע צוואנציג פעלען, ביי וועלכע איך קען זיך נישט בעגנוגען מיט דעם אויסדריק קראנקהייט, איז די אייגענארטיגקייט א גייסטיגע פערביטונג פון די געשלעכטער. וואס מ'דארף פערשטעהן אונטער דעם אויסדריק איז, גלויב איך, אלעמען בעוואוסט. אין אזעלכע פעלען האבען מיר פאר זיך דעם קערפער פון א פרוי, מיט דעם האראקטער, מיט די אנשויאונגען און נייגונגען פון א מאנספערזאן, אדער פערקעהרט. די מיינונג פון פאלק איז גאנץ שארף און ריכטיג, ווען זי רופט אן אזא מין פרויענצימער „א מאנספערזאן אין א קלייד". אין דעם אויסדריק ליעגט די ערקלערונג פון דער ערשיינונג. ווי נאר א פרוי טרעט ארויס פון דער געוועהנליכער גלייכפארמיגקייט, פערליערט זי גלייך דעם עיקר פון איהרע פסיכאלאגישע געשלעכטס־אייגענשאפטען. אלס פאקט, אויף צו דערווייזען די ריכטיגקייט פון דער מיינונג, קען איך ברינגען דאס, וואס אריגינעלע פרויען מאכען געוועהנליך א איינדריק נאר אויף שוואכע, אבגעריבענע מענליכע פערזענליכקייטען, דאן ווען מענליכע אינדיווידואומען מיט א שארף געצייכענטער גייסטיגער פיזיאנאמיע האבען מעהר נייגונג צו געוועהנליכע פרויען. די ערשיינונג איז אזוי בעקאנט, אז ס'איז איבריג אויסצורעכענען די נעמען געטהע, היינע, קארלייל, בייראן, וויקטאר הוגא און אנדערע, וועלכע האבען געליעבט איינפאכע פרויען. דאס הייסט אלזא, אז דער מאנספערזאן, אין וועלכען די לעבענסקראפט איז נישט גענוג אויף צו קענען בעשאפען נייע פארמען, שטרעבט זיך צו פעראייניגען מיט אזא פרוי, וואס בעזיצט מעהר לעבענסקראפט פון איהם, אום אהייערנאך צו בעפריעדיגען דעם גרונד־טריעב פון זיין ארגאניזם, צו בילדען אייגענארטיגע פארמען און זיי צו ענטוויקלען; דער מאנספערזאן אבער, וועלכער איז פון דער נאטור בעסער פערזארגט, נויטיגט זיך נישט אין דעם; פאר איהם איז גענוג זיין אייגענע אריגינאליטעט.

מיט דעם טיפישען כאראקטער פון דער פרוי איז פערבונדען אויך די באנאליטעט פון איהרע נייגונגען. אמת; יעדער אונגעוועהנליכער מאנספערזאן,— סיי ווען די אונגעוועהנליכקייט איז א קערפערליכע און סיי ווען זי איז א גייסטיגע— ווי יעדער אונגעוועהנליכע ערשיינונג, רעגט אויף דער פרוי'ס פאנטאזיע און האט פאר איהר א שטארקע ציציהונגסקראפט. וואס בעווייזט דאס אונז אבער? דאס ווייזט אונז נאר דאס, אז יעדע נייע ערשיינונג ווירקט שטארק אויף דער פרוי, אזוי ווי עס ווירקט אויך אויף אלע העכערע בעלי-חיים. די ערשטע אינערליכע נייגונג פון דער פרוי איז אבער שטענדיג צו דעם געוועהנליכען, אלטעגליכען מאנספערזאן, צו דעם מאנספערזאן, וואס צייכענט זיך נישט אויס נישט מיט קיין איבריגע חכמה און נישט מיט קיין איבריגע טפשות, צו דעם מאנספערזאן, וואס קען מאכען קאמפלימענטען לויט די גוטע מוסטערן פון דער אנשטענדיגער געזעלשאפט, וואס קען רעדען פון דעם וועטער און התפעלות האבען פון די אין די פאלקסשולען איינגעפיהרטע אידעאלען, וואס איז סאלידאר מיט דעם גייסט פון דער צייט און איז איינשטימיג מיט די מיינונגען און איבערצייגונגען פון דעם גרעסטען טייל אנשטענדיגע בעלי-בתים, און דערצו איז די פארב פון זיין האלסטוך נאך דער לעצטער מאדע,— אזא מין מוסטערווערק פון וועלכען ס'איז שאבלאן-מאלענדען ראפאעל, וועט ניין-און-ניינציג פרויען פון הונדערט דעם קאפ פערדרעהען און געגען איהם וועט נישט ביישטעהן קיין איין עקזעמפלאר און העכערע מענשענבילדונג, וואס איז געצייכענט געווארען פון א פרייער האנד.

אין הונדערטער יאהרען ווערט א מאל א פרוי געבוירען, וואס איז בעגאבט מיט א געפיהל פון ליעבע צו כבוד, מיט א געפיהל פון עהרגייציגקייט. איך בעט דעם לעזער, ער זאל נישט פערביטען דעם דאזיגען הויכען געפיהל מיט דער געמיינער גאוה, וואס גיט זיך גאנץ אפט אויס פאר דעם ערשטען. פרויען, וואס הערשען מיט דער הילף פון זייערע אינטריגעס, קאמעדיאנטקעס, ליאלקעס, כאלעטקעס, סאלאן-דאמען, וואס ווילען גלענצען, און נאך אזעלכע, בילדען זיך אפילו גאנץ אפט איין, אז זיי זענען עהרגייציג; זיי הויבען דאס אבער גארנישט אן צו זיין. זיי דארפען נישט מעהר, ווי דעם אונמיטעלבארען איינדרוק פון זייער פערזענליכקייט: זיי ווילען בעפריעדיגען זייער נידעריגער אייגענליעבע, דערמיט, וואס אלע

וועלען זיי אנערקענען פאר שען, פאר געשמאַקפאָל געקליידעט, פאר קלוג; זיי ווילען, אז א סך פרויען זאָלען זיי מקנא זיין, אז א סך מענער זאָלען ליגען ביי זייערע פיס, אז אין גאַס זאָל מען זיך אָבשטעלען קוקען אויף זיי, און אין טעאַטער זאָל מען כסדר האַלטען אָנגעשטעלט געגען זיי דעם בינאָקעל. זיי דאַרפען נאָר די אויסערליכע, נאַרעשע ערשיינונגען, וואָס געהען צוזאַמען מיט דער אָרטיגער בערייהמטקייט. עהרגייציגקייט איז אָבער גאָר אַנ'אַנדער זאַך; דאָס איז אַ געוואַלטיגע שטרעבונג צו פערקערפערן דעם אייגענעם איך אין ווערכען ס'איז ווערק, אין וועלכער ס'איז שעפפונג, וואָס זאָל פערזיכערן דעם שעפפער אַ עקסיסטענץ, אַ סך אַ לענגערע און אַ ווייטערע פון זיין קערפערליכען לעבען; דאָס איז אַ ליידענשאַפטליכער קאַמפף געגען דעם אַלגעמיינעם געזעץ פון דער פערגענגליכקייט, אַ היציגער פערלאַנג צו דערהאַלטען און אָבצוהיטען דעם אייגענעם איך, וועלכען מ'רעכענט פאַר אַ פילבערעכטיגען, שטאַרקען און נויטיגען וועזען, אין זיין בעזונדער פאָרם און דער נאַטור אַליין זאָגאָר צווינגען איהם צו שיצען. דאָס, וואָס מ'רופט אָן עהרגייציגקייט, שטאַמט פון דעם ערשטען לעבענסגעזעץ און זי טאַקע איז דער שאַרפסטער אויסדריק פון דעם געזעץ. דאָס לעבענסגעזעץ שטרעבט ניט נאָר צו זעלבסטשטענדיגע אָרגאַנישע אויסבילדונגען, וועלכע זאָלען נישט ענליך זיין צו קיין אַנדערע, נאָר פראָבירט אויך דערהאַלטען די דאָזיגע אויסבילדונגען, פערזיכערען זיי אַ לאַנגע עקסיסטענץ און, אויב דאָס איז מעגליך, ענטוויקלען פון זיי אַ נייעם אַרט. די עהרגייציגקייט איז געגרינדעט אויף דעם בעזיצען אַ סך לעבענסקראַפט, און דאָס טרעפט זעלטען ביי פרויען. זיי הלומ'ען דעריבער, אמת, וועגען נצחונות, קיינמאָל אָבער נישט וועגען דער אַזוי-גערופענער אונשטערבליכקייט. דער פרוי אינטערעסירט נאָר די געזעלשאַפט, וועלכע קען איהר גלייך מיט היץ אויסשרייען: „מאַדאַם, איך ליעב אייך!“: יענע נאָך נישט געבוירענע דורות פון דער ווייטער צוקונפט, וואָס זייערע קאָמפלימענטען און בוקעטען קענען שוין צו איהר נישט קומען, האָבען פאַר איהר קאָקעטעריע קיין שום אינטערעסע נישט; איהר פעהלט אינגאַנצען יענער נאַטירליכער פערלאַנג זיך אָבצוזונדערן פון דעם אַלגעמיינעם געשלעכטס-טיפּ און צו גרינדען אַ נייעם אַרט, פאַר וועלכען זי זאָל דינען אַלס מוסטערבילד.

דערמיט, וואָס דאָס ירושה-געזעץ האָט אין דעם פרויען-

אָרגאַניזם אַ גרעסערע שליטה, ווי דאָס לעבענסגעזעץ, ערקלערן זיך אויך די איבריגע אייגענטימליכקייטען פון דעם פרויען-כאראַקטער. זי איז כמעט שטענדיג אַ שונא פון פראָגרעס און די פעסטסטע שטיצע פון דער רעאַקציע אין יעדער פאָרם און אויף יעדען געביט. זי האַלט זיך ליידענשאַפטליך ביי אַלעם אַלטעם און טראַדיציאָנעלעם און קוקט אויף יעדע נייעס, — אויף היפּיעל עס האַנדעלט זיך נישט וועגען דער מאָדע, פון וועלכער זי ערוואַרטעט די פערגרעסערונג פון איהר קערפּערליכער שענקייט — ווי אויך אַ פערזענליכער בעליידיגונג. שקלאַפיש נאָכטועענדיג דאָס אַלץ, וואָס איז געטהון געוואָרען פאַר איהר, פערוואַנדעלט זי אין איהר געדאַנקען-וועלט רעליגיאָן אין אַבערגלויבען, קלוגע איינריכטונגען אין אויסערליכע פאָרמען, געדאַנקען-רייכע האַנדלונגען אין פּוסטע צערעמאָניעס, און די זיטען פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען, וועלכע האָבען זיך אויסגעבילדעט מיט דעם צוועק, בעקוועמער צו מאַכען די מענשליכע בעציהונגען צווישען זיך, — אין אַ טיראַנישער און נאַרעשער עטיקעטע. זי איז שטענדיג (אויסער די זעלטענע אויסנאַהמען, וועלכע איך האָב שוין דערמאָהנט) אַ גייסטיגער אויטאָמאַט, וואָס דאַרף זיך בעוועגען, אַזוי ווי מ'האָט איהם אָנגעשטעלט, און וועלכער קען אַליין נישט ענדערן דעם מעכאַניזם פון זיין גאַנג.

איצט, נאָכדעם ווי איך האָב ערקלערט מיין ביאָלאָגישע בעגרינדונג פון דער באַנאַליטעט, פערשטעהט זיך שוין מיין מיינונג וועגען די גרענעצען פון דער אָריגינאַליטעט — פון זיך אַליין. סוביעקטיוו זענען איהרע רעכטע אונבעגרענעצט, אָביעקטיוו האָבען זיי אָבער יאָ אַ גרענעץ. ווען איך בין אַליין, קען איך מיר זיין אָריגינעל; ווען אָבער איך געה צו צום המון, איז מיין ערשטע בירגערליכע פליכט צו זיין געוועהנליך. אַזעלכע געדאַנקען און האַנדלונגען, וואָס זענען נוגע אויסשליסליך נאָר זיך אַליין, זענען ביי יעדערן פריי פון יעדער געוועהנליכער אַפּוטרופּסות; יענע האַנדלונגען אָבער, וועלכע ריהרען אָן דעם לעבענסקרייז פון אַנדערע, דאַרפען שוין אויף זיך טראָגען די הערשאַפט פון די אַלגעמיינע, געזעלשאַפטליכע רעגעלן. אַ דאַנק דער קראַפט פון דעם ערשטען לעבענסגעזעץ בין איך טאַקע אַ אונאַבהענגיגעס, זעלבסטשטענדיגעס וועזען, ווי אַ בעזונדער אַרט פאַר זיך, וואָס איז גאָרנישט עהנליך צו קיין אַנדער וועזען און וואָס ענטוויקעלט זיך נאָר לויט זיינע אייגענע אָרגאַנישע געזעצען; צו-

ליעב דער קראפט אבער פון דעם ירושה-געזעץ בין איך אין א געד היסער הינזיכט צוזאמענגעבונדען מיט'ן אלגעמיינעם געשלעכטס-טיפ, מיט די העזענס, וואס א דאנק דער זעלביגער אבשטאמונג זענען זיי עהנליך צו מיר, און דער טייל פון מיין פערזענליכקייט געפינט זיך שוין אויסער די ספערען פון מיין פרייער זעלבסט-בעשטימונג. דא קומט פאר מיט יעדען פון אונז דאס זעלבע, וואס מיט דעם סיאמער צווילינג. טראכטען קען זיך יעדער קאפ פאר זיך, מונטער אדער טרויעריג, קלוג אדער נארעש; געהן אבער אדער זיצען מוזען ביידע נפשות צוזאמען. די דאזיגע לאגע לאזט זיך אנווענדען אויך אין דער בעציהונג צו נאך ערשיינונגען. זי פערטיידיגט דעם געדאנק פון אלגעמיינעם וואהלרעכט, זי הנפה'ט דער דעמאקראטיע, זי שטיצט די הערשאפט פון דער מעהרהייט אין געזעלשאפטליכע און אין רעגיערונגס-אנגעלעגענהייטען. מיין גייסטיגער האריזאנט געהער צו מיר אליין; האָרט דארף איך נישט פערטראגען קיין זאך, וואס שטערט מיך אדער וואס געפעלט מיר נישט, און איך קען מיר מיט דעם שפיץ פון מיין שוך רוהיג אוועקווארפען דעם שטריימעל, וואס זיינע עקען שטופען זיך מיר אין די אויגען, ווי א בעוואקסענער בארג, אויסער די גרענעצען פון מיין האריזאנט; די גאס אבער, די שטאדט, דאס לאנד געהערן אונז אלעמען צוזאמען; דא בין — מיין ברודער, געעהרטער פיליסטער; דא דארף איך דיר אין די אויגען קוקען און זעהן, וואס דו פערלאנגסט; דא טאר איך קיין זאך נישט טהון אזעלכעס, וואס דיר געפעלט נישט און אויב איך וויל, אז דו זאלסט מיר א טובה טהון, צווינגט מיר מיין פערשאלטענע פליכט צו זאגען דאס דיר אין אזא שפראך, וואס דו פערשטעהסט זי, און דיר עס צו בעווייזען מיט אזעלכע מופתים, וואס קענען דיך איבערצייגען.

דעריבער קען נישט זיין קיין אריגינעלער פאליטיקער, געזעצגעבער אדער מלוכה-מענש. וואס מעהר באנאל יעדער פון זיי איז, אלץ בעסער איז עס פאר איהם, אלץ בעסער פאר זיין פאלק. דער, וואס זיין אויפגאבע איז צו שאפען אינסטיטוציעס פאר דעם גרויסען המון, מוז זיך רעכנען מיט דער מעהרהייט און נישט מיט די איינצעלנע. דער מיליטערישער שניידער נעהט די שינעלין פאר'ן גאנצען פאלק לויט א אלגעמיינער מאס, נישט לויט דער מאס פון זיינעם א בעקאנטען שען-געוואקסענעם סאלדאט און וואס עס קומט ארויס דערפון, וואס דער פוקס פערבעט צו זיך דעם באציאן (שטארך) און

איז איהם מכבד מיט גוטע זאכען אין זיינע פאמיליען-געפעס. מעג יעדערער איבערלייענען אין די קינדערשע פאבעל-ביכלעך. דאס נאטירליכע שפיעל פון די קרעפטען שטערט אליין אויך יעדע אריגינאליטעט בנוגע צו די אינטערעסען פון דער מענשהייט אדער פון פאלק. מ'דארף נישט זיין בעזונדער טיעפזיניג, און נישט קיין בעזונדערער שארפער בעאבאכטער, אום צו בעמערקען, אז יעדע גרויסע פערזאמלונג איז מיטעלמעסיג. פראבירט צוזאמענקלייבען פיער-הונדערט געטה'עס, קאנט'ס, העלמהאלצ'ס, שעקספיר'ס, ניוטאנ'ס א. א. וו. און גיט זיי אויף צו בעהאנדלען און צו בעשטימען געוויסע קאנקרעטע פראגען. ס'קען זיין, אז זייערע רעדעס וועלען זיין שענער און בעסער פון די רעדעס, וואס ווערען געהאלטען אויף א פערזאמלונג פון געוועהנליכע מענשען; זייערע ההלטות אבער וועלען זיין אקוראט די זעלביגע, ווי פון יענער פערזאמלונג. פארוואס? ווייל יעדער איינציגער פון זיי בעזיצט אויסער די פערזענליכע אייגענשאפטען, וואס מאכען איהם פאר א אויסגעצייכענטער אינדיווידואליטעט, אויך געירשה'נטע געשלעכטס-אייגענשאפטען, וועלכע זענען איינע און די זעלבע נישט נאר ביי די אלע מיטגליעדער פון דער פערזאמלונג, נאר אויך ביי די אלע פשוט'ע פערביי-געהער פון גאס. מ'קען דאס אזוי אויסדריקען: אלע נארמאלע מענשען בעזיצען געמיינזאם א זאך פון גלייכען ווערט, וואס מיר וועלען אנרופען א, און די אויסגעצייכענטע פערזענליכקייטען האבען דערצו נאך עפעס, אזוינס, וואס איז ביי יעדען פערשיעדען און וואס מיר וועלען אנרופען אויך פערשיעדען, למשל ב ג ד און אזוי ווייטער. אויב אלזא עס קלייבען זיך צוזאמען פיער הונדערט מענשען, וועלכע זענען אפילו אלע גאונים, בעקומען מיר אויך פיערהונדערט „א"-ען, געגען איין ב, איין ג, איין ד און אזוי כסדר; עס קומט דעריבער אויס, אז די פיערהונדערט „א"-ס זענען שטענדיג מנצח די איינצעלנע ב'ען, ג'ען, ד'ען, ה'ען און אזוי ווייטער, ד. ה. אז דער אלגעמיין-מענשליכער עלעמענט פערטרייבט דעם אינדיווידועלען, און די ווארעמע היטעל פון דעם נאכט-וועכטער פערשטעלט דעם עהרען-הוט פון אוניווערזיטעט. דאס פערשיעדענארטיגע לאזט זיך נישט צוזאמענרעכנען, און מ'קען זיך גיכער פארשטעלען א פארטיי פון אויבערפלעכליכע קעפ, ווי א פארטיי פון גאונים. איבער דעם געשמאק פון זייערע קוויט, איז די בעשליעסונג מיט דער הילף פון דער מעהרהייט שטי-

מען גאַנץ לאָגיש, די דאָזיגע אָבשטימונג האָט אָבער קיין ווערט נישט דאָרט, וואו עס האַנדעלט זיך וועגען פערשידענע וועלטאַנשויאונגען. חען מ׳וואָלט איינגעאָרדענט אַזאַ מין אָבשטימונג איבער אַזעלכע פראַגען, וואָלט פאַר יעדער וועלט־אַנשויאונג אָבגעגעבען געוואָרען איין שטימע — די שטימע פון איהר בעשעפער.

אין דער ווירקליכקייט איז אַלזאָ דער פיליסטער דער בעל־הבית פון לאַנד, און דער איינגעשעכטסטער אָריגינאַל מוז איך מיט־טאַנצען צום טאַקט, וועלכען מ׳שפּיעלט די אַלגעמיינע האַפּקע. נישט די גייסטיגע אַרבייט פון אַ דזשאָן סטיוּאַרט מילל אָדער פון אַ הערבערט ספּענסער בעשאַפט דעם אינהאַלט פון אַלע געזעלשאַפטליכע אַנשטאַלטען און פון דער גאַנצער פּאָליטיק, נאָר דער סטערעאָטיפּירטער געדאַנק פון וועלכען ס׳איז קרעמער, וואָס קריכט קוים דורך זיין ציימונג מיט דער הילף פון דעם ווייז־פינגער. דער איינגעאַרטיגסטער געניע פערליערט זיין פיזיאָנאָמיע און ווערט פערזונקען אין דער מאַסע, וואָס לויפט צום וואַהל־קעסטעל אין די וואַהל־טעג.

צי דאַרף דען אָבער דער געניע זיך אָבזאָגען דעריבער פון צו פערשפּרייטען זיינע נייע געדאַנקען, וואָס זענען נישט ענהליך צו די אַלע ביז־אַהער־בעקאַנטע, צי דאַרף ער זיך אָבזאָגען דעריבער פון דער שטרעבונג זיי צו פערווירקליכען און פון דער אַרבייט זיי פערשטענדליך צו מאַכען פאַר׳ן המון? אין קיין פאַל נישט. נישט נאָר ער דאַרף דאָס נישט, — ער קען דאָס גאָרנישט טהון. וואָרום מיר האָבען דאָך שוין געזעהען, אַז יעדע אָריגינעלע פערזענליכקייט בעזיצט פון דער נאַטור אַ אונבעצווינגליכע שטרעבונג זיך צוצובינדען צו דער מאַסע און איהר צו ענדערן לויט זיין פאָרם. און אויב דער געניע מוז זיך יאָ פון עפּעס אָבזאָגען, איז עס נאָר דערפון, צו פּראָפּאַגאַנדירען זיינע אַנשויאונגען אין דער פאָרם פון בעפעהלען און נישט וואַרטען, ביז די מאַסען־אַרמעע וועט איהם פאָלגען, ווי אַ גוט דיסציפּלינירטער פאָלק. ער דאַרף פרעדיגען, און נישט קאָמאַנדעווען. צווישען די ביידע אויסדריקען איז אַ געוואַלטיגער אונטערשיעד פערהאַן, — דער אונטערשיעד צווישען דעם מיסיאָנער און דעם אָפיציער. איך האָב אויבען געזאָגט, אַז דער פיליסטער איז דאָס פעלד פון דעם געניע. דער משל געפעלט מיר אַזוי, אַז איך קער מיך אום צו איהם נאָכאַמאָל. דעם אָריגינעלען דענקער קומט אויס זיך צו פערנעהמען מיט אַ שווערער בעל־הבתישקייט, אַזוי

ווי דעם קינדער=ערציהער — מיט אַ אידעאַלער גאָרטען=קונסט. דער לעצטער זעצט נאָר צו צו די יונגינקע פּלאַנצונגען פּערטיגע צווײַגעלער, וואָס זענען אויסגעוואַקסען אויף אַנדערע אידעאַלע, אַלטע בוימער, און דער ערשטער דאַרף מיט'ן האַנד פונאַנדערשיטען די זאַמען און דורכהאַקערנדיג מיט'ן שווייס דעם באָדען, מוז ער נאָך געדולדיג וואַרטען, ביז עס ווײַזען זיך די ערשטע אויסגעוואַקסענע קערנדלעך. דאָ איז אַלץ אַ פראַגע פון צײַט. דער געוועהנליכער מענש היל איבערנעהמען זײַנע געדאַנקען בירושה, און נישט אַליין אויסאַרבייטען זיי. אויב מ'וויל אַלזאָ וועלכען ס'איז געדאַנק מאַכען פאַר דער אַלגעמיינער ירושה פון דעם קומענדיגען דור, דאַרף מען איהם אַרײַנבריינגען אין דעם איצטיגען. די פאָרשטעלונגען און אידעענפערבינדונגען, האָבּ האָבען זיך שוין געפונען אין דער קאָפּ פון זיידען און עלטער=זיידען און האָבען זיך אָפּט איבערגע'חזר'ט אין דעם פערלויף פון אַ סך דורות, — די געדאַנקען און פאָרשטעלונגען ווערען דער גרונדטייל פון אָרגאַניזם און זיי אַליין אָרגאַניזירען זיך. פערנעהמען זיך מיט זיי איז פאַר'ן אָרגאַניזם נישט שווערער, ווי עסען, געהן, שלאָפען, ד. ה. ווי אויספיהרען וועלכע ס'איז אַלגעמיינע אָרגאַניש=געוואָרענע פונקציע. דאַגעגען אָבער נײַע פאָרשטעלונגען און אידעען=פערבינדונגען, וואָס ערשײַנען דאָס ערשטע מאָל פאַר'ן אינדיווידואום, שטערען די גאַנצע אַרבייט פון דער דענק=מאַשין, רופען אַרויס די נויטהענדיגקײַט פון נײַע אײַנריכטונגען, בכדי זיי זאָלען זיך קאָנען אָננעהמען און פאָדערן אַ שטאַרקע אויפמערקזאַמקײַט צוזאַמען מיט דער אַרײַנמישונג פון דעם ווילען מיט'ן בעוואוסטזײַן. עס איז ריכטיג, ווי בײַ דער מעכאַנישער וועבערײַ. אַזוי לאַנג, ווי עס וועבט זיך דער אַלטער מוסטער, אויף וועלכען די מאַשין איז אַנגעשטעלט און דער אַרבייטער אײַנגעאיבט, געהט אַלץ גלאַט, ווי אין שלאָף: דער אַרבייטער קאָן זיך אַוועק'חלומ'ען אין די ווײַטעסטע וועלטען און דאָס געוועבעכץ וואַקסט אַ אַרשין נאָך אַ אַרשין. נעהמט מען אָבער אַרײַן אין דער מאַשין אַ נײַעם מוסטער, אַזוי מוז מען שוין דעם וועבשטוהל פּינ'ס נײַ אָנשטעלען, די קייט אַרומקניפּען — דער אויפזעהער מוז שוין אַליין אויך אַ האַנד צולעגען, דער אַרבייטער מוז זיך בעקוועם מאַכען אויף זײַן בענקעל, גרייט צו פלײַסיגער אַרבייט, קורץ: דאָס געוועבעכץ מאַכט זיך שוין נישט מעהר אַליין, נאָר וויל דורכאויס מ'זאָל צולעגען צו איהר האַנד און קאָפּ. פּינטט'ע

מענשען טויגען נאָר צו אָרגאַנישער גייסטיגער אַרבייט און זענען נישט פעהיג צו קיין אַנדערער. זיי זענען נישט שטאַרק און נישט געשיקט גענוג, איינצוריכטען זייער וועבשטוהל פאַר אַ נייעם מוסטער. דערפאַר איז די אויפגאַבע פון די העכערע נאַטורען נישט נאָר נייע מוסטערען צו ערפינדען, נאָר אויך אַזוי איבערצושטעלען די וועבשטוהלען אין דער גרויסער פאַבריק, וועלכער מ'רופט מענשהייט, אַז זיי זאָלען קאָנען וועבען דעם נייעם מוסטער, ווי זיי האָבען פריהער געוועבט דעם אַלטען. די מאַסע לאָזט נישט צו צו זיך קיין נייע געדאַנקען, נישט ווייל זי וויל זיך מיט זיי נישט פערנעהמען, נאָר ווייל זי קאָן דאָס נישט טהון. דאָס פאָדערט אָנשטרענגונג, יעדע אָנשטרענגונג איז שמערצליך און וויל קיינער נישט צולאָזען צו זיך.

דאָס אַלץ איז אין פלוג דאַגעגען דעם פאַקט, וועלכער איז אַלעמען גוט בעקאַנט, אַז דער המון האָט, פערקעהרט גאָר, ליעב נייעס און יעדע נייע זאַך האָט ביי איהם אַ ערפאָלג. ס'איז אָבער גענוג נאָר עטוואָס טיעפער די זאַך צו פערשטעהן, אום צו זעהן, אַז די סתירה האָט קיין גרונד נישט.

צו עמפפינדונג און צו בעוואוסטזיין קומען צו נאָר די ענדערונגען אין אונזער נערווען-סיסטעם. ווען אין דעם לעצטען ריהרט זיך קיין זאַך נישט, דערגעהט אונזער דענקענדער און פיהלענדער איך אויך גאָר-נישט. דאָס מיטטיילונגען-ביוראָ אין אונזער אָרגאַניזם איז נישט איינגעריכטעט לויט יענעם מוסטער, לויט וועלכען אינ'ם מיטעלפונקט פון אונזער איך וואָלט זיך דאַרפען געפינען אַ האַבעדיגער אויבעראויפזעהער, וואָס זאָל אַלע מינוט אַרויסשיקען שלוחים אין די פאָדערשטע צימערן און אין קאָרידאָר אַ פרעגע טהון, צי עס איז נישט פאָרגעקומען עפּעס נייעס; אונזער אויבער-אויפזעהער זיצט זיך גאָר אונבעוועגליך ביי זיין טיש טיעף-איננעוועניג אין קאַבינעט, וואו עס לויפען זיך צוזאַמען אַלע מעלדונגען פון אויסענוועניג. קומען קיין מיטטיילונגען אינגאַנצען נישט אָן, האַלט ער זיך רוהיג, דרימעלט זאָגאַר צו אַ ביסעל און ווייזט נישט אַרויס קיין שפור פון לעבען. ווען אָבער פון אויסענוועניג קומט אָן די ידיעה: „מ'קלאַפּט אין דעם רעכטען טויער!" אָדער: „אינ'ם פענסטער פון ערשטען שטאָק האָט מען אַ שטיין געוואָרפען!" אָדער: „דער וואַכט-פאָסטען אינ'ם פאָרהויף נעהמט איבער אַ טראַנספּאָרט

שפּײַזו״, — האָפּט זיך דער איבער אויפזעהער גלײַך אויף און גיעט אײַגענפּליקליך וועניגסטענס די בעשטימונג, אַז די ידיעה איז ערהאַלטען געוואָרען, אָדער ער ענטפערט מיט אַ בעפעהל הענגען דעם. וואָס האָט געזאָלט פּאַרקומען צוליעב דער מיטגעטיילטער געשעהעניש. ווען עס וואָלט מעגליך זײַן, אַז די וועלט זאָל פּלוצלונג פערגליווערט אָדער אונבעוועגליך ווערען, וואָלטען אונזערע נערווען בלײַבען אין דעם צושטאַנד, אין וועלכען זיי האָבען זיך געפינען: קיין זאַך וואָלט נישט געווירקט אויף זיי, קיין זאַך וואָלט זיי נישט אויפגערעגט, קיין זאַך וואָלט נישט אַרויסגערופען אין זיי אַ אַנדערונג, וואָס וואָלט געקאָנט צוקומען ביז בעוואוסטזײַן. אונזערע אויגען וואָלטען נישט זעהען, אונזערע אויערען וואָלטען נישט הערען. די פּאַרפּאַסטען וואָלטען צושטעלט געוועזען בײַ דער אויסערליכער גרענעץ פון אונזער פערזענליכקײַט, זיי וואָלטען אָבער נישט האָבען אויף וואָס אַכטונג צו געבען און וואָס אונז מיטצוטיילען. מיר וואָלטען אויפהערען טראַכטען, און אונזער בעוואוסטזײַן וואָלט זײַן ווי פערזונקען אין אַ טרוימלאָזען שלאָף. עמפּפינדען הייסט אַלזאָ אויפנעהמען די ענדערונגען, וואָס קומען פּאָר אין איין ווינקעל פון אונזער נערווענסיסטעם דורך דעם, וואָס איין בעשטעהענדער צושטאַנד געהט איבער אין אַנאַנדערען. די כמעט אונמעסטבאַרע קורצע צײַט צווישען דער ענדע פון איין צושטאַנד און דעם אָנהויב פון אַנדערן איז אײַגענטליך דער גאַנצער אינהאַלט פון אונזער עמפּפינדונגס-וועלט. דערפון איז צו דרינגען, אַז דער מענש מוז פריהער האָבען אַ געוויסע אָנרעגונג, אַ געוויסען אימפּולס, אום צו קאָנען דענקען, אום בעוואוסטזיניג צו עמפּפינדען זײַן איך. די אָנרעגונג אָבער קומט נאָר דורך דער ווירקונג פון ענדערונגען, ד. ה. פון עפּעס אַ נײַעס. און אַזוי ווי דאָס בעוואוסטזײַן פון דעם אייגענעם איך איז די נויטווענדיגע בעדינגונג פון אַלע אַנגענעמע עמפּפינדונגען, אַזוי ווי דאָס דאָזיגע בעוואוסטזײַן איז זאָגאַר פאַר זיך אַליין אַ אַנגענעמע עמפּפינדונג, און אפשר די אַנגענעמסטע און שטאַרקסטע פון אַלע, ווערט יעדע נײַעס, יעדע ענדערונג, וואָס ווירקט אויף די נערווען און ווערט אַזויערנאָך דער קוואַל פון דעם זעלבסט-בעוואוסטזײַן, אויפגענומען מיט פערגניגען און מיט אַ געוויסער ערוואַרטונג, בכדי אָבער די ענדערונג זאָל מאַכען אַ גוטען אײַנדריק, איז גאָר נישט נויטיג, זי זאָל קומען דוקא פּלוצלונג און זאָל דוקא שטאַרק זײַן.

דאס נייע, וואס ווירקט אויף די נערווען און רעגט זיי אויף, דארף זיך אונטערשיידען פון דאס אלטע נאר עטוואס, נאר מיט איין ריגאר, מיט דער שאטירונג. דאס נייע מוז זיין דער שכן פון דאס אלטע און קומען אלס פארטזעצונג פון איהם. מ'קען דאס איללוסטרירען מיט א בעקאנטען ביישפיעל: א נייער פאסאן פון א פראק וועט גאנץ לייכט אריין אין דער מאדע, ווען ער וועט נישט ענדערן די גרונד־ליניען פון דעם לייכטזיניגען און צוזאמען דערמיט זעהר בכבוד'יגען בגד און וועט אבטרעטען פון דעם אנגענומענעם פאסאן נאר אין די נישטוויכטיגע איינצעלהייטען, ד. ה. ווען ביי איהם וועלען זיין קירצערע אדער מעהר־קיילעכדיגע פאלעס, שמעלערע אדער ברייטערע ברוסט־לאצען און די לאצען — גלאטע אדער ארומגענעהטע מיט זיידענס. דאגעגען אבער וואלט גאנץ שווער אנקומען וועלכען ס'איז שטארק־גייסטיגען און פון־יעדען־פאראורטייל־פרייען שניידער אריינצוברענגען אין דער מאדע א פאראד־אנצוג, וואס וואלט אין גאנצען גאר נישט עהנליך זיין צו דעם ביזהעריגען פאסאן אין אויסזעהען, ווי א רוימישע טאגא אדער ווי עפעס אזוינס, וואס איז נאך מעהר אונבעקאנט. דאס נייע, וואס איז דורך־און־דורך אנדערש פון דאס אלטע, רופט ארויס אזעלכע אונאנגענעמע געפיהלען, וואס קאנען צושטייגען ביז א שטארקען עקעל, ביז א שרעק. לאמבראזא, דער גרויסער איטאליענישער פסיכאלאג, האט געפונען פאר דעם גייסטיגען צושטאנד א געלונגענעם ווארט: ער רופט אן דעם דאזיגען עקעל, דעם דאזיגען שרעק „מיזאנעאיזמוס", ד. ה. א שנאה צו אלעם נייעס, און ער געפינט די שנאה ביי אונגעבילדעטע מענשען, ביי קינדער און זאגאר ביי חיות. זיך אומקעהרענדיג צוריק צו מיין פריהערדיגען וועב־שטוהל קומט עס אזוי אויס: אזוי לאנג ווי דער מוסטער בלייבט דער אייגענער קאן מען אומבייטען א פאדים אויף אנ'אנדערען און דאס רופט נישט ארויס קיינע בעזונדערע שוועריגקייטען נישט פאר דער מאשין, נישט פאר'ן ארבייטער. עס פאדערט זיך נישט דערביי נישט די איבערשטעלונג פון דעם וועבשטוהל און נישט קיין איבריגע אויפמערקזאמקייט פונ'ם ארבייטער. דאן אבער, ווען מ'בייט דעם מוסטער איבער, קומען צו די נאר־וואס געשילדערטע שוועריגקייטען. אויף אזא אופן ערקלערט זיך גאנץ לייכט, אז די מאסע האט טאקע ליעב נייעס און יעדע נייעס געפעלט איהר: דאס אבער, וואס איז ווירקליך ניי, דאס, וואס איז דורך

און דורך אַנדערש פון איהרע געוועהנליכע בעגריפען און פאַר־שטעלונגען, שטויסט זי אָב פון זיך מיט אַ אמת'ער צוקאַכטקייט און גאַנץ אָפט אויך מיט אַ פערצווייפעלטער אָנשטרענגונג.

איך בין זעהער געניגט צו גלויבען, אַז די ווילדע שבטים קאָנען דעריבער נישט אויסהאַלטען דער אַיינברעכענדער ציוויליזאַציע, ווייל די געוואַלטיגע ענדערונג פון אַלע בעציהונגען אַרום זיי — פאָדערט פון זייער גייסט צופיעל נייע פאָרשטעלונגען און אינדיווידו־עלע אַנשטרענגונגען. דער איינצעלנער ווילדער דאַרף אַליין, אָהן דער הילף פון די געירשה'נטע דענקענס־פּראָצעסען, אויפנעמען, איבעראַרבייטען און פערבינדען די נייע בעגריפען, אויסבילדען פון זיי געדאַנקען און פאָרשטעלונגען און זיך אָבּרופען אויף זיי מיט אַזעלכע אינדיווידועלע החלטות און מעשים, וואָס זענען אינגאַנצען פרעמד זיין אָרגאַניזם און וועלכע זענען גאָרנישט צוגעפּאַסט צו זיין מאַרך און צו זיינע נערווען. דאָס איז אַזאַ מין אַרבייט, פון וועלכער דער קולטור־מענש קאָן זיך גאָר קיין פאָרשטעלונג נישט מאַכען. וואָרום אפילו דעם אָריגינעלסטען קולטור־מענש, דעם איינגענאַרטיגס־טען אפילו פון אַלע זיינע חברים, קומט אויך פערהעלטניסמעסיג זעהר זעלטען פאָר אויפצונעהמען אינגאַנצען נייע געדאַנקען און צו בעשאַפען אינגאַנצען נייע קאָמבינאַציעס פון אַנשויאונגען און החלטות, און דעם ווילדען קומט אויס אויסצוהיבען די דאָזיגע העכסטע טעטיגקייט פון דעם מענשליכען אָרגאַניזם פּלוצלינג און גלייך אין אַ גרויסער מאָס. ס'איז דעריבער קיין וואונדער נישט, וואָס זי שוואַכט איהם גלייך אָב, און וואָס ער פאַלט אַ דערשטיקטער אונטער איהר משא. ווען עס וואָלט זיין במציאות אַזאַ מין ציוויליזאַציע, וואָס וואָלט זיין אַזוי ווייט פון אונזערער, ווי אונזערע איז ווייט פון דער ציוויליזאַציע, וואָס הערשט ביי די נייגווינעאישע פּאַפּואַסען, און ווען זי וואָלט זיך אַריינגעריסען צו אונז אָהן אַ שום פאָרבערייטונג, — וואָלטען די גרעסטע פילאָזאָפען און דיפּלאָמאַטען פון דער ווייסער מענשהייט אין אונזער צייט פערשוואונדען וועלען דורך איהר, אַזוי ווי עס פערשווינדען איצט די ווילדע דורך אונזער ציוויליזאַציע.

פון דעם אַלעמען קאָן שוין דער לעזער זעהן, אַז מיין מיינונג וועגען דער בעציהונג צווישען דעם גאָניע און דעם פיליסטער, איז ריכטיג דער היפוך פון קאַרלייל'ס מיינונג וועגען דעם. ער זעהט דעם גאָניע שטעהענדיג פאַרן המון אין דער געשטאַלט פון וועלכען

ס'איז קאַפּיטאַן קוק, למשל, וועלכער קומט צו צו אַ אינזעל פון מענשענפרעסער, און אַנהייזענדיג אויף זיינע גוטע האַרמאַטען און ביקסען, פאָדערט ער פון זיי, זיי זאָלען איהם אונטערטעניג ווערען, זיי זאָלען אַנערקענען זיין גרויסקייט און בעוואונדערען זיין העכערע קונסט און זיין רייכערע וויסענשאַפט. איך קוק נישט אויף דעם לעבענסגאַנג פון די אויסערוועהלטע מענשען, ווי אויף אַ ענטדעקונגסרייזע אין דעם ים־ההרהמי און ווי אויף דעם איינגעהמען אַ מהנה נאַקעטע מענשענפרעסער. נאָך מיין מיינונג האָט דער געניע קיין רעכט נישט צו פאָדערן פון דער טיפּישער מאַסע, וועלכע האָט געירשה'נט איהרע געדאַנקען פאַרטיגערהייד, די זעלביגע איינגענאַרטיגע, אונאַבהענגיגע אָריגענעלע גייסטעסטעטיגקייט, וועלכע קומט איהם, דעם נישט טיפּישען אינדיווידואום, גאַנץ לייכט אָן, ווייל ער האָט אין זיך אַ סך לעבענסקראַפט. אויב די איינזאַמע גרויסקייט בעפריעדיגט נישט זיין שטרעבונג צו ווירקען אויף אַנדערע, אויב זיין לעבענסקראַפט טרייבט איהם אַזוי געוואַלטיג צו פערזיכערן זיין פאָרם אַ לאַנגדויערענדע עקסיסטענץ און איהר דורכאויס איבערצוגעבען אַנדערע אָרגאַניזמען, — דאַרף ער דינגען פאַר זיין אָריגינאַליטעט יענער געזעלשאַפטס־דאַמע, וועלכער מ'רופט סבלנות. ער דאַרף דעם הויפען פון זיינע נייע געדאַנקען אַריינברענגען אין המון ביסלעכווייז, ווי מ'לערנט אַ פרעמדע שפּראַך אָדער אַ קונסטפאָלע קערפּערליכע איבונג: מיט דער הילף פון ביישפּיעלען, סיסטעמאַטישע איינשטעלונגען און אָפטע איבער'חזר'ונגען. קורץ: דאָ האַנדעלט זיך וועגען דעם, איינצושפּאַנען דעם המון אין דעם יאָך פון אַ נייעח געוואָהנהייט, וועלכען ער קאָן טראָגען אויף זיך אויך אַזוי רוהיג און געלאַסען, אויך אַזוי האַלבשלאָפענדיג, נישט־טראַכטענדיג און אויטאָמאַטיש, ווי ער האָט געטראָגען דעם אַלטען, און דאָס שליעסט אויס אינגאַנצען די מעגליכקייט פון בענוצען זיך דערביי מיט שטאַרקע, פּלוצלינגע ווירקונגען.

דער לעזער זעהט, אַז איך רעד דאָ כסדר וועגען אַלטע געדאַנקען און נייע, און דערמאָהן נישט קיין איין וואָרט וועגען דעם, וועלכע פון זיי ס'זענען בעסערע און וועלכע — ערגערע, וועלכע העכערע און וועלכע ניעדעריגערע, קורץ: אַז איך מייד אויס אַזעלכע ביי'חערטער, וואָס ענטהאַלטען אין זיך הסכמה אָדער ליעבע צו איין מיינונג, און עקעל אָדער שנאה צו דער אַנדערער. די גאַנצע שטילע

אָדער שרײַענדיגע מלחמה פון דער אָריגינעלער מינדערהייט געגען דער טיפּישער מעהרהייט בעשטעהט פּאַקטיש נאָר אין דעם, דעם פּלאַן פון די אַלטע, געירשה'נטע בעגריפען אויסצופּילען מיט נײַע; די האַזיגע נײַע בעגריפען מוזען נישט זײַן דורכאויס בעסער פון די אַלטע; זייער וויכטיגסטער סימן איז נאָר דאָס, וואָס זיי זענען נײַ, וואָס זיי זענען נישט ענהליך צו די פריהערדיגע. דער מאַסע האַלט מען געוועהנליך פאַר נאַרעש. דאָס איז אַנ'עולה. איהם בעטראַכטענדיג אַן און פאַר זיך, איז דער מאַסען=מענש גאָרנישט נאַרעש. ער איז נאָר נישט אַזוי, קלוג, ווי די קליגסטע אינדיווידואומען פון דעם דור. ער שטעלט איינפאַך פאַר מיט זיך די ענטוויקלונגס=שטופע אויף וועלכער עס זענען נעכטען געשטאַנען די בעסטע און גרעסטע. די היינטיגע בעסטע זענען שוין, געוועהנליך, אַ סך ווייטער, מאָרגען אָבער וועט זיי די מאַסע דעריאָגען, און אום צו האָבען דאָס רעכט זיך צו קרימען אויף איהר און זיך צו קלאָגען אויף איהר אָבגע=שטאַנענקייט, וועט דער מאָרגענדיגער געניע האַרפען זײַן אויף אַזוי פיעל העכער פון דעם היינטיגען, אויף וויפיעל דער איז העכער פון דעם היינטיגען המון. אָריגינאַליטעט און מיטעלמעסיגקייט זענען אַלזאָ נישט קיין אַבסאָלוטע, נאָר רעלאַטיווע בעגריפען. דער אויסנאַהם דער פּרט שטרעבט צו ווערען אַ כלל און די אָריגינאַליטעט — צו ווערען אַ טיפּ. די מעכטיגע נאַטורען האָבען דעם ווערט פון פרײַערפונדענע מוסטערען, וואָס אַלע מאַכען זיי גלײַך נאָך. די הוט=פאָרם, וואָס איז נעכטען אויסגעקלערט געוואָרען פון אַ דרייסטען, ערפינדערישען טאַלאַנט און אַרויסגערופען אַ שטאַרקע אויפמערק=זאַמקייט אינ'ם פּאַרק פון דער הויפּשטאָדט, וועט מאָרגען שײַנען אויף די קעפּ פון אַלע קליינשטעדטילדיגע דיענסטמעדלעך און קיינער וועט זיך שוין נישט אומקוקען אויף איהר. מיט וואָס ערקלערט זיך עס? איז דען די פאָרם אַנ'אַנדערע געוואָרען? ניין. זי האָט מעהר נישט, ווי אויפגעהערט זעלטען צו זײַן. באַנאַליטעט איז אָבגעטראָגענע אָרי=גינאַליטעט און אָריגינאַליטעט — די ערשטע פאָרשטעלונג, — די Première, ווי די פראַנצויזען זאָגען, פון דער באַנאַליטעט. מיר הויבען היינט מיט די אַקסלען, ווען מיר פּאַקען וועלכען ס'איז לירישען דיכטער דערבײַ, ווי ער פערגלײַכט די אויגען פון זײַן געליעבטער מיט די שטערען פון הימעל און געפינט נישט קיין מעהר אָריגינעלע פערגלײַכונג. און דאָך, — וואָס'רע טיעפען אײַנדריק האָט עס די

זעלביגע פערגלייכונג געמוזט מאכען אויף די לעזער אדער אויף די הערער פון די אלטע, שוין־לאנג־פערגאנגענע צייטען, ווען עס האט איהר דאס ערשטע מאל אויסגעפונען דער פאעטישער געניע! היינט איז זי באנאל געווארען. פארוואס? ווייל זי איז אויסגעצייכענט. און דערצו טאקע האב איך געוואלט צוקומען: די היינטיגע באנאליטעט איז נישט נאר סתם די אריגינאליטעט פון נעכטען, זי איז זאגאר דער תמציה, דאס בעסטע, ווערטפולסטע און וויכטיגסטע פון דער אריגינאליטעט, דער טייל איהרער, וואס האט פערדיענט א לאנג לעבען, ווייל ער איז געוועזען נישט ניי אליין, נאר ניי, אמת און גוט. דרך־ארץ פאר דער באנאליטעט! זי איז די זאמלונג פון דאס בעסטע, וואס דער מענשליכער גייסט האט בעשאפען ביז היינטיגען טאג.

דאס, וואס מ'רופט עפענטליכע מיינונג, ד. ה. די אנשויאונג פון דער מאסע, קאן נישט דיענען אלס מאסשטאב פאר די אויסגעוועהלטע, גרויסע גייסטער. אויף אזוי פיעל אבער, אויף וויפיעל די דאזיגע אנשויאונג שטעלט פאר מיט זיך די פרוכט פון דער גאנצער ביזהעריגער מענשליכער ענטוויקלונג, דארף זי אינטערעסירען אפילו די גרעסטע פערזענליכקייטען. דאס נארעשע געשריי פון א פאלקס־פערזאמלונג האט אין זיך די שטימען פון די גרעסטע דענקער, וועלכע רעדען אלים פון זייערע אפט טויזענדיעהריגע קברים דורך דעם הייזעריגפערשכור'טען האלז פון וועלכען ס'איז שוסטער אדער בעל־עגלה: און ווער עס נעהמט זיך די מיה, פונאנדערצוטיילען דעם דאזיגען ווילדען ליארם אויף זיינע איינצעלנע עלעמענטען, קאן יעדען נארעש־קלינגענדען שלאגווארט, יעדער פוסטע פראזע צו פיהרען אין דער פערגאנגענהייט ביז א בכבוד'יגער קוועלע. די אבגעדראשענע באנאלע שטעלען אין דער רעדע פון דעם היינטיגען פיליסטער זענען אמאל, אין זייער צייט, געוועזען איבערראשענדע, גלענצענדע איינפאלען און יעדע אינסטינקטיווע נייגונג אדער אבנייגונג, יעדעס פאראורטייל, יעדע אונבעוואוסטזיניגע האנדלונג פון א היינטיגען פיליסטער איז געוועזען אמאל ביי וועלכען ס'איז אויסנאהמס־מענשען די פרוכט פון זיין ערנסטער, שווערער גייסטעס־ארבייט. די מעהרהייט שטעלט פאר מיט זיך אין דער אונטערשטער שורה דער פערגאנגענהייט און די מינדערהייט קאן בעדייטען די צוקונפט, אויב איהר אריגינאליטעט וועט זיך דערהאלטען. אריסטו, דער פאטער פון די

מעהרסטע ווישענשאפטסצווייגען אין אונזער צייט, וואלט היינט אין קיין פאל נישט אויסגעהאלטען דעם עקזאמען פון א גאנצען גימנאזיום־קורס, אט האטש צוליעב דער גריכישער שפראך אליין, וועלכער ער האט נישט געהאט די מעגליכקייט אויסצולעהרנען אזוי גרינדליך, ווי א היינטיגער פילאלאג; דארוויי'ס טעאריע וועגען דער בלוט־צירקו־לאציע,, וואס איז אויפגענומען געווארען אין זיין צייט, ווי א אונ־געהערטע הציפות און ווי אנ'אפיקורס'ישער ארויסטריט געגען אלע אנערקענטע הנחות, ווערט היינט געלעהרנט אין די פאלקס־שוהלען אהן א שום חדוש און דער געניע, וואס האלט זיך היינט אבגעזונדערט פון דער מאסע און איז שטאלץ דערמיט, וואס צווישען איהם מיט איהר איז קיין שום געמיינזאמעס נישט פערהאן, וואס ער טראכט און פיהלט אנדערש, ווי זי און וואס זי פערשטעהט איהם גארנישט, דער זעלביגער געניע, ווען ער וואלט געקאנט אויפשטעהן פון קבר אין טויזענד יאהר ארום, וואלט אפשר ערשטוינט געווארען, הערענדיג, ווי קליינינקע יונגעלעך זאגען איבער זיינע אריגענעלע און איבער־ראשענדע געדאנקען מיט דער זעלביגער געלויפיגקייט און זעלבסט־פערשטענדליכקייט, מיט וועלכער זיי פלידערען און שטיפען צווישען זיך.

ביי אזעלכע אומשטענדען קאן איך נאר איין זאך נישט בעגרייפען: פארוואס די קאנסערוואטיווען און רעאקציאנערען, די פער־טיידיגער פון דאס אלטע און בעקעמפפער פון יעדע נייע רעפארם, פארוואס זיי זענען שונאים פון דער דעמאקראטיע. ווען זיי וואלטען האבען א שטיקעל חוש פאר זייערע ווירקליכע אינטערעסען, וואלטען זיי אלע זיין פערברענטע דעמאקראטען, וואלטען זיי געראטען דעם קייזער ער זאל איינפיהרען אין רוסלאנד אלגעמיינעס וואהל־רעכט און די בעשלוסען פון פאלקס־פערזאמלונגען האלטען זיי שטעלען א סך העכער ווי די בעשלוסען פון א מיניסטארען־ראט. די מאסע איז שטענדיג קאנסערוואטיוו, ווייל זי לאזט זיך דיקטירען פון די גע'ירשה'נטע געשלעכטס־נייגונגען, און נישט פון די נייע אינדי־ווידועלע דענקענס־פראצעסען. זי קאן דעריבער זיך א עצה געבען נאר מיט די גע'ירשה'נטע פערהעלטניסע, און נישט מיט די נייע. זי קאן זיך לאזען פיהרען פון וועלכען ס'איז מעכטיגען איינציגען חילען, וועלכער קאן איהר ארויסרייסען פון איהר אויסגעטרעטענעם וועג, אליין אבער, אויס איינענער איניציאטיווע, אויס דעם אייגענעם

דראַנג צו אַ פרייער באַוועגונג, האָט זי קיינמאָל נישט אויסקלאַזען די הויגען, וועלכע זיינען שוין אויסגעטרעטען פון די פריהערדיגע דורות. רעוואָלוציעס און איבערקערענישען זיינען שטענדיג די אַרבייט פון דער מינדערהייט, וואָס זייער אָריגינאַליטעט קאָן נישט אויסקומען מיט די איבערגעקומענע באַדינגונגען, וועלכע זיינען נישט צוגעפּאַסט צו איהר און נישט אויף איהר אויסגערעכענט. די מעהרהייט לאָזט אַ לאַנגע צייט נישט צו דערצו, אַז די עקזיסטירענדע באַדינגונגען זאָלען אַנערקענט ווערען פאַר אָבגעלעבטע און איבעריגע; סיידען נאָר, ווען זי איז אין דעם פערלויף פון אַ סך דורות צוגעגרייט געוואָרען דערצו. די איינציגע אמת'ע נאָװאַטאָר'ס, פון וועלכע די היסטאָריע ווייס, זיינען געוועזען די אויפגעקלערטע דעספּאָטען, וועגען וועלכע עס חלומ'ען די קאָנסערוואַטיווע היסטאָריקער. דאַגעגען האָבען זיך אַ סך רעוואָלוציעס, וואָס האָבען געשטאַמט פון די מאַסען, גלייך אומגעקעהרט צו דער באַנאַליטעט. אויף דער הילע פון אַ רעאַקציאָנערען היסטאָרישען ווערק וואָלט מען געדאַרפט אַרויסזעצען נישט די פּאָרטרעטען פון פרידריך דעם גרויסען אָדער יאָסיף דעם 2-טען, נאָר דאָס בילד פון איינעם פון די 1848-ער דעמאָקראַטען מיט דעם כאַראַקטעריסטישען הוט פון יענער עפּאָכע, און ווען די רעאַקציאָנערען וואָלטען עהרליך און אויפריכטיג זיין, וואָלטען זיי מוזען מודה זיין, אַז די באַרריקאַדע איז אַ שטיצע פאַר דעם מלוכה-און געזעלשאַפטס-בנין.

איבעריגענס, אויב איך האָב דאָ דערמאָהנט דאָס וואָרט באַנאַליטעט אינ'ם צוזאַמענהאַנג מיט פּאָליטיק, האָט עס געהאַט אין מיין מויל די באַדייטונג פון אַ אַכטונגס-אויסדריק. דער צוועק פון דער פּאָליטיק איז צו שאַפען, פאַר די גרויסע מאַסען וואָס מעהר גינסטיגע, וואָס מעהר לייכטע באַדינגונגען צו'ם עקסיסטירען; זי מוז זיך דעריבער רעכנען מיט די באַדערפנישען פון דעם גרויסען המון. די מאַסע דענקט און פיהלט אויטאָמאַטיש, ד. ה. לויט אַ געירשה'נטען נוסח און לויט אָרגאַניזירטע געוואָהנהייטען, זי האָט דעריבער דאָס פולע רעכט צו פאָדערען, מ'זאָל איהר נישט צווינגען צו לייסטען אַזאַ נייע אינדיווידועלע גייסטעס-אַרבייט, וואָס איז כמעט שטענדיג איבער איהרע כחות אונטער דעם וואָרט פּאָליטיק דאַרף מען אַלזאָ פערשטעהן די הערשאַפט פון דער מעהרהייט, באַנאַליטעט, טראַדיציע. (דער בייז-געשטימטער מענש, וואָס די ווערטער קלינגען איהם צופיעל

אונפאַרטייאיש, קאָן פון מיינעטוועגען שטעלען אויף זייער פלאַץ
די טיראַניע פון דער מיטעלמעסיגקייט און שלעפּעניש) דער מעכ=
טיגער אינדיווידואַליטעט מיט איהר איינגענאַרטיגער ענטוויקלונג איז
אמת, נישט אַנגענעהם זיך צו צופּאַסען צו די סטערעאָטיפּישע בעדינ=
גונגען, וועלכע זענען ריכטיג גוט פאַר דער טיפּישער מאַסע. איהר
איז טאַקע פינסטער און ביטער. זי האָט אָבער פון דעסטוועגען פאָרט
קיין רעכט נישט, אַריינצושטופּען די גרויסע פיס פון דעם אַלטעג=
ליכען מענשען אין איהרע עלעגאַנטע שיכלעך. יעדע אַנשטאַלט,
וואָס געפעלט דער מעהרהייט, איז גוט; ס'פערשטעהט זיך: זי איז
גוט נישט אַן און פאַר זיך, נאָר אין דער בעציהונג צו די בע=
דינגונגען, אין וועלכע זי געפינט זיך. דאָס קאָן נישט זיין אַנדערש.
לאָמיר אָננעהמען, אַז די מאַסע גרייזט, אַז זי פערלאַנגט— אין אַ דאַנק
דעם פערלאַנג ווערען בעשאַפען – אַזעלכע געזעצען, וועלכע זענען
געגען דעם גלייכען מענשליכען שכל. וואָס אַמשנעלסטען ערפילט
איהר פערלאַנג און פיהרט איין די דאָזיגע נאַרישע געזעצען! די
מאַסע וועט זיך גלייך איבערצייגען, אַז די געזעצען האָבען איהר אַ
רעה געטהון, דאַן וועלען קומען קליגערע און ווייטער=בליקענדע
גייסטער און איהר ערקלערען די סבה דערפון און איהר מעגט זיכער
זיין, אַז זי אַליין וועט גלייך פאָדערן, מ'זאָל די געזעצען ענדערען
און איבערמאַכען. אויב ווייטער עס וועט זיך אַרויסשטעלען, אַז די
מאַסע פיהלט זיך גאַנץ גוט מיט די דאָזיגע נאַרעשע געזעצען און
אַז זיי האָבען איהר ווירקליך אַ טובה געטהון, – האָט זי דאָך
ווידער דאָס פולע רעכט אָנצוווייזען דער פּאָליציי אויף די דאָזיגע
הכמים, וועלכע זוכען איהר איבער געוואַלט צו איבערצייגען, אַז
דאָס איז נישט קלוג פון איהר זייט, ווי אויף מאַיעסטעטס=בעליידיגער
און מורדים. אויב דער המון איז נאַרעש, דאַרף מען קודם-כל איהם
לאָזען נאַריש זיין. פון דעם קליגערען איז עס גאַנץ שען און
איידעל, ווען ער וויל זיך אונטערנעהמען שווער צו אַרבייטען אום
דעם המון אויפצוהויבען בּיסלעכווייז, אום איהם קליגער צו מאַכען;
דערווייל אָבער נויטיגט זיך די מאַסע אין אַזעלכע אַנשטאַלטען
און 'געזעצען, וואָס זענען אויסגערעכענט פאַר בהמות, און נישט
פאַר קיין היטרע בערזען=ספּעקולאַנטען. דער מינדערהייט קלוגע,
וועלכע עס קומט אויס צו לעבען אונטער דער הערשאַפט פון די
געזעצען און אַנשטאַלטען, קאָן איך נאָר מיין הערצליכסטען מיטלייד

אויסדריקען. מיר וועלען זיך נאָר פאָרשטעלען אויף איין מינוט אַזאַ
שטאָדט, וואָס איז בעפעלקערט פון כסדר בלינדע. טעאָרעטיש קאָן
דאָך דאָס מעגליך זיין. פלוצלונג וועט זיך אהין אַריינכאַפּען אַ
זעהענדיגער און פאָדערען, מ'זאָל דאָרט איינפיהרען אין די גאַסען
גאַז-בעלייכטונג. זיין פאָדערונג פאַר זיך איז געוויס אַ גאַנץ שענע;
ער האָט די מעגליכקייט אָהן אַ שום אָנשטרענגונג צו ברענגען די
איבערצייגענדסטע פאַקטען און ראיות, אויף צו דערווייזען די נויטיג-
קייט פון גאַז-לאַמטערנעס און מיט דער אַנציהענדסטער בערעדזאַמ-
קייט צו שילדערן די שענקייט פון אַ העל-בעלויכטענער נאַכט. און
דאָך וועט די בלינדע בעפעלקערונג איינשטימיג אָבוואַרפען דעם
דעם פּראָיעקט, און איך וואָלט וועלען זעהן דעם חכם, וועלכער
וואָלט זיי געגעבען אונרעכט און דעם פערטיידיגער פון דעם פּראָ-
יעקט — גערעכט! אַבדעראַ דאַרף האָבען אַ געזעצגעבענדע פער-
זאַמלונג פון אַבדעריטען און פאַר די געסט פון די פּלאַטאָנישע
סימפּאָזיען איז דאָרט קיין אָרט נישט פאַרהאַן. בלייבען זיי דאָך
וואוינען אין שטאָדט און ווילען פון דאָרטען נישט אַוועק, קאָנען זיי
זיך יעדענפאַלס אונגעשטערט אַ קלוב גרינדען און צווישען זיך אָב-
לאַכען פון זייערע מיט-בירגער.

איך גלויב, אַז דער פּיליסטער קאָן גאַנץ צופריעדען בלייבען
מיט דעם פּלאַן, וואָס איך גיב איהם אָב אין דער וועלט. איך
אַנערקען איהם באַר אַ מאָנומענטאַלע ערשיינונג, ד. ה. פאַר אַ
אַ דענקמאַל פון דער פערגאַנגענהייט, וועלכע דערהאַלט זיך אָפט,
געוועהנליך, גאַנץ שלעכט: מיט אַ צוקריפּעלטע נאָז, מיט משונה'דיגע
אויסבעסערונגען און צוקלעפּעכצען: פון וועלכען ס'איז שטאָדטישען
מוליער. זיין פיזיאָנאָמיע איז די כראָמאָליטאָגראַפיע פון אַ בילד,
וואָס האָט אַ היכען קינסטלערישען ווערט. ער איז דער יורש פון
דעם געניע, וואָס לאָזט איהם כסדר איבער זיינע קאָסטבאַרע אוצרות.
גייסטיג זעה איך שטענדיג איבער זיין פערשמאָלצענער נאַכט-
יאַרמולקע דעם גרינעם טורבאַן, פון וועלכען ס'איז אַמאָליגען נביא.
געוועהנליך, וועט איהם דער געניע נישט אַריינלאָזען אין זיין אינער-
ליכער וועלט — זי געהערט נאָר איהם אַליין און אין דער בע-
ציהונג צו איהר עקסיסטירט נישט קיין מעהרהייט. ווי ער טראַכט
און פיהלט, דאָס איז זיין זאַך. ווי נאָר אָבער ער טרעט אַריבער
די גרענעצען פון זיין אינערליכער וועלט, ווי נאָר ער הערט זיך

אויף צו בענוגנען דערמיט, בלויז מיט זיין בײַשפּיעל צו ווירקען און
בלויז פאר זיך אליין צו ארבייטען, — דארף ער אראָבנעהמען פון
זיך זיין אָריגינעלען קאָסטיום און אָנטהון די אוניפאָרם פון דער
קאנאליטעט. דאָ איז ער נישט מעהר, ווי נאָך איין עהרען-פיליסטער
צווישען די פיליסטער'שע מאסען. אין ענגלאנד איז איינגעפיהרט,
אז יעדער פרינץ אָדער לאָרד, וועלכער וויל שפּיעלען א שטיקעל
ראָליע אין דער שטאָדטפערוואלטונג, מוז זיין צוגעשריבען צו וועלכען
ס'איז פאך. ער מוז לויט דעם נאָמען זיינעם ווערען א שניידער,
א שוסטער אָדער וואס ס'איז עהנליכעס. דאָס איז אינגאנצען, וואס
איך מיין.

ערפאלג.

וואס איז דער לעצטער צוועק פון די שולען, פון אלע למודים און פון דער ערציהונג? אויף דער פראגע איז נאר איין ענטפער פערהאן: דער לעצטער צוועק פון דעם אלעמען איז דאס לעבען צו פערטיעפען, צו בערייכערן און צו פערשענערען און אזויערנאך עס אנגענעהמער צו מאכען; אנדערש געזאגט, הייסט עס: אויפצו־הויבען די לאגע פון דעם איינצעלנעם מענשען און פון דעם כלל. די פעדאגאגען, וועלכע שרייבען צו דער שול אנדערע אויפגאבען, שטעלען זיך איינפאך אב אין מיטען וועג און דערגעהען נישט ביז דעם ענדליכען ציעל. מ'זאגט, למשל, אז די אויפגאבע פון דער שול איז אויסצובילדען דעם האראקטער. וואס בלייבט פון דער פראזע, ווען מ'צוגליעדערט איהר עטוואס? מען בילדעט דאך נישט אויס דעם האראקטער צוליעב זיין אייגענער שענקייט אדער צוליעב דעם, ער זאל קאנען בעפריעדיגען די אויגען פון וועלכען ס'איז מבין, אזוי ווי ווען מ'גיעסט אויס בראנז־פיגורען; מ'האט דאך דערביי עפעס נוצען אין זינען! א אויסגעבילדעטער האראקטער, דאס הייסט: בעשטימטע שטרעבונגען, שטייפקייט אין די האנדלונגען, פעסטקייט אין די איבערצייגונגען, זיכערקייט אין די נייגונגען און פורכטלאזיגקייט אין די נויטיגע פיינדשאפטען, — איז א גאנץ גוטעס געוועהר אינ'ם קאמפף אום דאס זיין. אזא שטארקער גייסט מאכט לייכטער דעם נצחון איבער די שונאים און געגנער, און אויב עס איז שוין יא

נגזר געוואָרען מן השמים, אַז דאָס שלעכטע זאָל מנצח זיין דאָס גוטע, האָט אויך דער שטאַרקער כאַראַקטער די מעגליכקייט צופריעדען צו בלייבען מיט זיך און צו שטאָלצירען גראַדע מיט די אייגענשאַפטען, וועלכע זענען געוועזען די סבה פון זיין מפלה.

אַנדערע ווידער זאָגען, אַז די אויפגאַבע פון דער שול איז צו בילדען דעם גייסט, צו שטאַרקען דעם ווילען, צו ענטוויקלען דעם געפיהל פון אַלץ, וואָס איז שען און גוט. צו וואָס אָבער ניצט דאָס אַלץ? דעם גייסט בילדעט מען צוליעב דעם, ער זאָל פערשטעהן די ערשיינונגען פון דער נאַטור און פון דער געזעלשאַפט; ער זאָל קאָנען געניעסען דעם פערגניגען פון בעגרייפען, וויסענשאַפטען ביז אַ געוויסער גרענעץ, דעם עצם און די סבה פון אַ סך זאַכען; ער זאָל פערשטעהן אויסצומיידען אַ געפאַהר און אויסצונוצען אַ געלעגענהייט. דעם ווילען שטאַרקט מען צוליעב דעם, ער זאָל בעזייטיגען פון דעם אינדיווידואום אַלעס שעדליכעס. דעם געפיהל פון אַלץ, וואָס איז שען און גוט, ענטוויקעלט מען דערפאַר, כדי דאָס בעוואוסטזיין זאָל קאָנען האָבען וואָס מעהר אַנגענעהמע איינדריקע. און דער לעצטער צוועק פון די אַלע זאַכען, איז — דעם אינדיווידואום דאָס לעבען אַנגענעהם צו מאַכען.

ערפילט די שול מיט איהרע איצטיגע אָרדנונגען און אַרבייטסמעטאָדען די דאָזיגע אויפגאַבע? איך לייקען אין דעם. כמעט אַלע מענשען שטרעבען נאָר צו איין איינציגען ציעל — צו דעם אויסערליכען ערפאָלג אין לעבען. אָהן ערפאָלג האָט דאָס לעבען פאַר זיי קיין אַנגענעהמליכקייט נישט אין זיך. אויב עמיצער וועט זיי זאָגען, אַז ער וויל זיי דאָס לעבען אַנגענעהמער מאַכען, וועלען זיי פערשטעהן אונטער די ווערטער נאָר דאָס, אַז מ'וויל זיי לייכטער מאַכען און פערזיכערען דעם אויסערליכען ערפאָלג אין לעבען, און קוים וועט די האָפנונג זייערע נישט פערווירקליכט הערען, וועלען זיי זיך רעכנען פאַר אָבגענאַרטע. אַזוי, אורטיילען אין אַזוי טראַכטען ניין-הונדערט-ניין-און-ניינציג מענשען פון טויזענד. און עס קאָן זיין, אַז אין דער ווירקליכקייט איז די צאָהל פון יענע מענשען, וועלכע פאָדערן פון לעבען נישט קיין ערפאָלג, נאָר עפּעס אַנאַנדער זאַך, נאָך קלענער פון דער צאָהל, וואָס איך האָב דאָ משער געווען. די שול אָבער פאָרבערייטעט צו וואָס איהר ווילט, נאָר נישט צו דעם אויסערליכען ערפאָלג, נאָר נישט צו דעם, וואָס דיענט

אלס קוועלע פון גליק און צופרידענהייט פאר דער אונגעהייערער מעהרהייט. די אידעאלען פון דער שול זענען נישט נאר איינגאנצען פערשידען פון די לעבענס-אידעאלען, נאר זאגאר דאגעגען זיי. דער גאנצער לעהר-און ערציהונגס-פלאן איז ווי ס׳זעהט אויס בעשאפען געווארען מיט דער ספעציעלער כונה צו ערציהען אזעלכע מענשען, וואס דער ערשטער הו-הא פון דעם ווירקליכען לעבען זאל ארויסרופען אין זיי א שנאה צו דער וועלט און צו דער מענשהייט, וואס זאלען מיט א געפיהל פון פעראכטונג צו דעם קאמפף איבער די געזעלשאפטליכע און מלוכה׳דיגע פעטע ביסען׳ס אנטלויפען פון דארטען און זיך בעהאלטען אין דער פרידליכער און צניעות׳דיגער זעלבסטבעטראכטונג, אין דער פאנטאסטישער וועלט פון העכערע שטימבילדער, קורץ: אזעלכע, וואס זאלען אהן א שום קאמפף אבטרעטען אנדערע, געמיינערע פון זיי, זייער פלאץ אויף דעם באל פון לעבען. דאס איז דער עיקר. עס זעהט אויס ריכטיג, ווי אלע שולען האלטען זיין די ערפינדונג פון היטרע מענשען, וועלכע ווילען זיך און זייער גלייכען פערזארגען מיט די בעסטע ביסענס און זיי פערדארבען פאראויס דעם אפעטיט פון די יונגע, געזונדטע מאגענס, דער הונגער, פון וועלכע עס קאן זיין געפעהרליך פאר זיי אין דער צוקונפט; ווי אלע לעהרער וואלטען זעהען אין זייערע תלמידים אונטערוואקסענדע קאנקורענטען און זיי ווענדען אן אלע מעגליכקייטען זיי פאראויס אונשעדליך צו מאכען, זיי אבצושניידען די נעגעל, זיי טעמפ צו מאכען די צייהנער און ארויפצוזעצען בלויע ברילען אויף זייערע דורכדרינגענד-שארפע אויגען. די שול פארבערייטעט אזוי פיעל איהרע תלמידים צו דעם קאמפף אום דאס זיין, וויפיעל עס פארבערייטעט סאלדאטען צום קריעג יענער רעגלאמענט, וואס לערנט זיי און זאגט זיי איין, אז דאס געוועהר דארף מען נישט מיטנעהמען מיט זיך, אז אויף די קוילען פון שונא דארף מען נישט ענטפערן מיט קיין קוילען, אז מ׳דארף אבטרעטען דעם געגנער די בעסטע פאזיציעס און אז אין אלגעמיין איז מעהר עהרע דערשלאגען צו ווערען, ווי צו זיעגען. א סך מענשען וועלען אזא מין רעגלאמענט געפינען פאר נארעש; דער שונא אבער וועט געוויס פון איהם צופרידען זיין.

דעם ערפאלג, וועגען וועלכען איך רעד דא, קען מען האראקטעריזירען מיט עטליכע ווערטער. האבען ערפאלג — הייסט זיין גע-

אַכטעט פון דער מעהרהייט. צו דעם ציעל קען מען, געוועהנליך, צוקומען דורך אַ סך וועגען. די אַכטונג פון דער מעהרהייט קען מען זיך ערווערבען, ווען מ'האָט אַ סך געלד אָדער ווען מ'מאַכט זיך פאַר אַ גביר; ווען מ'קען איינפּאַסען דעם איינגענעם נאָמען, ווי אַ טייערען שטיין, אין אַ ראַהם פון פערשיעדענע טיטולען; ווען מ'קען בעפּוצען די ברוסט מיט לענטעס און אָרדענס; ווען מ'בעזיצט מאַכט און איינפלוס; ווען מ'קען זיך קונה=שם זיין אין שטאָדט אָדער אין לאַנד פאַר אַ גרויסען, פאַר אַ קלוגען, פאַר אַ געלעהרנטען און פאַר אַ עהרליכען מענשען. די פרוכט פון דער אַכטונג איז אויך נישט ביי אַלעמען גלייך: אַמאָל איז זי אַ מאַטעריעלע, אַמאָל אַ גייסטיגע און אַמאָל אויסגעמישט פון ביידע צוזאַמען, מיט דער איבערגעוויכט פון דעם אָדער יענעם עלעמענט. די מאַסע האָט אַ גוטע געוואָהנהייט, — אַ געוואָהנהייט אויסצודריקען איהרע אַכטונג אין דער פאָרם פון מזומ'ענע געלד. דער געאַכטעטער דאָקטאָר האָט אַ סך פּאַציענטען און בעקומט גרויסע האָנאָראַרען. דער געאַכטעטער שריפטשטעלער פערקויפט זיינע ווערק אין אַ מאַסע אויפלאַגען. ווען מ'האָט ערפאָלג, קען מען אַלזאָ אַמעהרסטענטייל אַ סך געלד פערדיענען און זיך פערשאַפען די אַלע פערגניגענס, וועלכע מ'קען נאָר בעקומען פאַר געלד אין אונזער השכ'דיגער וועלטעל. איינער טראַכט דערביי וועגען טריפלעך און געבראָטענע טויבען, אַ צווייטער וועגען ווין און ליקער, אַ דריטער וועגען שענע טענצערינ'ס, וועלכער ס'איז משונה'דיגער נפש אפשר זאָגאַר וועגען שטיצען אָרעמע און עלענדע. נאָר ווער איז דאָס אימשטאַנד אויסצורעכנען כסדר אַלע אינדיווידועלע נייגונגען! די נישט=מאַטעריעלע פערדיענסטען פון ערפאָלג טראָגען אַ גאַנץ אַנדער האַראַקטער, און נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס לויט דעם פאָלקסטימליכען שפּריכטוואָרט, קען מען קיין ברויט פון אַזעלכע פערדיענסטען נישט עסען, האָבען זיי דאָך אַ הויכען ווערט אין די אויגען פון דער מעהרהייט מענשען. דאָס איז אַ מערקווירדיגער געגענזאַץ אין דער מענשליכער נאַטור. דער בשמים=קרעמער שעצט די דאָזיגע פערדיענסטען ביי אַנדערע אַזוי וועניג, אַז עס וועט אויף זייער רעכנונג קיין טוטעלע געמאָהלענעם פעפער, אפילו נישט קיין ריינעם, נאָר צוגעמישטען מיט אַליוועס=קערנער — נישט באָרגען; און ער אַליין ברענגט פאַר זיי די גרעסטע קרבנות, — קרבנות פון צייט, פון געדולד, פון היטען

שטרעבען, זאָגאַר פון געלד, פון דעם געבענשטען, טײַערען געלד. און בעשטעהן בעשטעהן די דאָזיגע ניִשט־מאַטעריעלע פערדיענסטען אין דעם, וואָס אין גאַס בעגריסט מען דיך, וואָס אין די צײַטונגען דערמאָהנט מען אָפט דײַן נאָמען און אַמאָל זעצט מען נאָך צו צו איהם געוויסע הניפה'דיגע עפּיטעטען. זיי נעהמען אויך אָן פערשיעדענע פאָרמען, אָבהענגיג פון די פערשיעדענע געזעלשאַפטס־שיכטען און ספערען: אַ אײַנלאַדונג אויף אַ הויף־באַל, אַרויסשטעלונג פון דער פאָטאָגראַפיע אין די שויפענסטער; פליכטמעסיגע וויזיטען פון אויסלענדישע רײַזענדע; אַכטונגס־אויסדריקען פון פערטהייענספולע אונבעקאַנטע; אַ עהרענבירגער־דיפּלאָם; טיעפער דרך־ארץ פון די קעלנער אין דעם ערשטקלאַסיגען רעסטאָראַן; אויפּפּאָדערונגען אַנ'אַנטייל צו נעהמען אין דעם אויפשטעלען אַ דענקמאַל וועלכען ס'איז בעריהמטען זייפען־זיעדער; הניפה'דיגע אײַנלאַדונגען צו מיטאָג אָדער צו אָבענדברויט אין רײַכע, פײַנע הײַזער— דאָס זענען עטליכע בײַשפּיעלען פון די ניִשט־מאַטעריעלע, אָבער אינערליך זעהר הויך פערלאַנגטע פערדיענסטען, וועלכע שטעלען פאַר מיט זיך די פּראָצענטען פון דעם קאַפּיטאַל, וואָס הייסט ערפאָלג. ניִשט על־פּי טעות האָב איך דאָ אַרײַנגערעכענט די אײַנלאַדונגען צו מיטאָגען און אָבענדברויטען אין דעם רייסטער פון די ניִשט־מאַטעריעלע פערדיענסטען. וואָרום דאָ שפּיעלען דאָך די הויפּטראָליע ניִשט די גוטע מאכלים, וואָס ווערן דערלאַנגט בײַ'ם עסען, נאָר דער בעוויזענער כבוד. די מאכלים זענען דאָ נאָר דער מאַטעריעלער אויסדריק פון דעם כבוד און אויסער דעם קומט אויס צו בעצאָהלען פאַר זיי מיט טײַערע יום־טוב־מתנות; דער כבוד אַליין אָבער איז ריינער רוח און נאָר געמיינע נאַטורען שעצען איהם ניעדעריגער, ווי דעם מעניו.

איצט אַקאָרשט וועלן מיר זעהן, צי די שול גיט ווירקליך דער יוגענד די כלי־זין, וואָס זענען נויטיג אום זיך צו קענען אויסקעמפען דעם דאָזיגען ערפאָלג אין לעבען, און צי זי לעהרנט איהר אויס האָטש נאָר די עלעמענטאַרע כללים פון דער קונסט, ווי אַזוי זיך צו ערווערבען די אויסגערעכענטע מאַטעריעלע און גײַסטיגע בעפריעדיגונגען. צי דער פאָלקסשול קען מען קיין גרויסע פּרעטענזיעס ניִשט האָבען. אין דער עלטער, אין וועלכער די קינדער בעזוכען זי, קען מען נאָך מיט זיי וועגען קיין ערנסטע זאַכען ניִשט רעדען, ווײַל די מיטלען, מיט דער הילף פון וועלכע דער מענש אַרבייט זיך

אויס א וועג אין לעבען, פאדערן שוין א געוויסע פערשטאנדס־ענטוויקלונג און א געוויסע צייטיגקייט. די פאלקס־שול לערנט די קינדער לעזען, שרייבען און רעכענען און די אלע זאכען, בעזונדער דאס לעצטע, קענען נאר נוצען ברענגען. קענען רעכנען איז בעזונדער נוצבאר, ווען עס קומט אויס צו געבען, און עטוואס ווייניגער נוצבאר, ווען מ'דארף נעהמען. קענען שרייבען און לעזען קומט אויך אממעהרסטענטייל צוניץ, אויב מ'פערשטעהט זיך איינצוהאלטען און דאס נישט שלעכט אויסנוצען. מיט דער אוניווערזיטעט קען מען אויך ווי ס'איז דורכקומען, ווייל די קארפאראציעס און פעראיינען שטעלען פאר מיט זיך א גוטע געלעגענהייט אויסצוגעפינען און צו ענטוויקלען עטליכע וויכטיגע טאלענטען, ווי למשל, דעם טאלאנט צוצוציהען צו זיך די אויפמערקזאמקייט פון גלייכע און העכערע פערזאנען מיט דער הילף פון שרייענדיגע דרשות און געשעפטליכקייט; צו דערגעהן די הערשענדע שטרעמונגען און זיך מיטצולאזען מיט זיי; צו הנפה'נען איינפלוסרייכע מענשען; א אויפמערקזאמע בעאבאכטונג פון די בעציהונגען, וואס הערשען צווישען די אסיסטענטען, דאצענטען און פראפעסארען, קען אויך געבען דעם בעגאבטען מענשען אזעלכע ידיעות, וואס האבען א גרויסען ווערט פאר'ן לעבען. צום בעדויערן, איז די אויפמערקזאמקייט פון די העכערע שולען נישט געווענדעט אינגאנצען אויף די קארפאראציעס און זיי בעגרענעצען זיך נישט דערמיט, צו ווירקען ערציהעריש מיט דעם ביישפיל פון די אקאדעמישע קאריערעס. זיי בעלעסטיגען דער יוגענד אויך מיט לעקציעס און פארלעזונגען, מיט אודיטאריום'ס און לאבאראטאריום'ס און איך צווייפעל שטארק אין דעם, צי די אלע זאכען ברענגען וועלכע ס'איז ממשות'דיגע נוצען דער צוקונפט פון די סטודענטען. די גימנאזיום'ס אבער זענען אינגאנצען קיין אויסגעבלאזענע איי נישט ווערט. זיי ברענגען אין קיין בעציהונג קיינע נוצען נישט די זיי אנפערטרויטע צוקינפטיגע בירגער. אדרבא, זיי מאכען זיי נאך ווייניגער געשיקט פאר דעם קאמפף אום ערפאלג, און דער, וואס לערנט אין זיי, פערברענגט אין גארנישט זיינע טייערסטע יוגענד־יאהרען. עס פרעגט זיך, וועלכע נוצען ברענגט דער יוגענד דאס לעזען האמער'ן און האראצ'ן? צי מאכט דאס איהר שפעטער לייכטער צו פערשטעהן דער בולוואר־ליטעראטור? אדער וועלכע נוצען וועט זי האבען שפעטער דערפון, וואס זי איז בעגייסטערט געווארען פון געטה'עס

„איפיגעניע"? וועט דאָס דען איהר געבען דערנאָך די מעגליכקייט לומדיש צו פלודערן וועגען „קאַוואַלעריאַ רוסטיקאַנאַ"? מ'זוכט איינצופלאַנצען אין איהר, אַלס דעם לעצטען אויסצוג פון דער געשיכטע, דעם כלל: „שטאַרבען פאַר'ן פאָטערלאַנד!" צי קען דען אַזאַ קלינגענדע פראַזע דיענען אַלס צופיהר פאַר ערגעבענהייטס-אַדרעסע אויף דעם נאָמען פון פרעמיער-מיניסטער? קורץ: אין דער שול לערנט די יוגענד נישט, וואָס זי וועט שפּעטער דאַרפען און קיין זאַך וועט זי נישט דאַרפען דערפון, וואָס זי לערנט דאָרט יאָ.

אין אונזער בילדונגסלעבען בעמערקט זיך אַ לעדיגער פּלאַץ, וואָס קען ווירקליך לענגער נישט בלייבען אונאויסגעפילט. איך טרוים וועגען אַ שול, וואָס זאָל אָפּען פאַרבערייטען נאָר צו דעם שפּעטערדיגען ערפאָלג אין לעבען, נישט פערמאַסקירענדיג זיך מיט איך-ווייס-אַליין-נישט-וועלכע, פלומר'שט-הויכע אידעאַלען. געוועהנליך זענען ביי היינטיגער צייט פעראַן מענשען, וועלכע האָבען ערדייכט ערפאָלג אין לעבען, האָטש זיי האָבען זיך נישט געבילדעט אין אַזאַ שול. דערמיט אָבער איז נאָך נישט דערוויזען, אַז מיין געדאַנק איז נישט ריכטיג. אָט האָבען זיך דאָך אין די פינסטערע באַרבאַרישע צייטען און אין די לענדער, אין וועלכע עס זענען קיין שולען אינגאַנצען נישט געווען, אויך אַרויסגעהאָפּט איינצעלנע געלעהרטע, וואָס האָבען זיך ערהאָרבען זייער וויסען און בילדונג אויסשליסליך נאָר מיט דער אייגענער התמדה, אָהן קיינע מעטאָדעס און אָהן קיינעמס הילף. ווי שווער אָבער קומט עס אָן אַזאַ מין לערנען! וויפיעל צייט פערליערט מען דערביי אָהן שום נוצען און אָהן דער מינדעסטער נויטווענדיגקייט! וויפיעל טעותים הור'ט מען זיך עס איין! ווי איינזייטיג און נישט פאָלקאָמען איז עס דער רעזולטאַט פון אַזאַ לערנען אפילו שוין ביי די גינסטיגסטע בעדינגונגען! די מענשען, וועלכע האָבען ערדייכט ערפאָלג אויף אַן אויטאָדידאַקטישען אופן, וועלען, ערדיינענדיג דעם ציעל אין אומקוקענדיג זיך צוריק אויף דער אָבגעגאַנגענער וועג, מיט אַ ביטערניש אין האַרצען זעהן, וויפיעל אָנגעלעגטע וועג, וויפיעל צודרעהטע זאַמד-און בלאָטע-ערטער עס וואָלט זיי געקענט איינשפּאָרען אַ גענייטער וועג-ווייזער אָדער וועניגסטענס אַזאַ, וואָס איז פיעל-וועניג בעקאַנט מיט דער געגענד.

איין זאַך ערקלער איך פאָראויס: קיין אַבטיילונגען פאַר מעדלעך וועלן אין מיין ערפאָלגס-שולע נישט זיין. די פרוי געפינט זיך אין אַזאַ

גליקליכער לאגע, אז זי דארף קיין ערציהונג נישט האבען, אום זיך די וויסענשאפט צו ערוועררבען. זי איז פון דער נאטור בעגאבט מיט די אלע קענטעניסען. וועלכע זענען איהר נויטיג אויף צו ערדייכען ערפאלג אין לעבען, אין די קליינע חכמות, וואס פעהלען אין דער היגזיכט, לערהנט זי זיך אליין אויס שפעטער אין א גאנץ קורצער צייט. אין דער היינטיגער וועלטאָרדנונג שטרעבען די מעהרסטע טייל פרויען נאר צו איין פאָרם פון ערפאָלג: זיי ווילען געפעלן ווערן די מענער. אום דעם ציעל צו ערדייכען דארפען זיי נאר שען זיין אָדער זיך מאכען אויספאלענד און עפעקטיש. מענשען מיט משונה'דיגע געדאנק צו עפנען פאר מעדלעך העכערע לעהראנשטאלטען. דאָרט לערהנט מען די אָרעמע נפשות צייכנען, פויקען אויפ'ן פּאָרטעפּיאן, „שפּרעכען" מיט א לעכערליכען אקצענט עטליכע פרעמדע לשונות און פערפּלאָנטערן די היסטאָרישע דאטומס, ד. ה. אלזאָ גראדע דאס, וואס מאכט זיי שפעטער פאר א געגענשטאנד פון שרעק און פחד אין די אויגען פון די מענער. דער פלאן פון די דאָזיגע שולען האָט געקענט איינפאלען נאר וועלכע ס'איז פערביטערטע אלטע מעדלעך אָדער ווען ס'איז פון די התונה־קאליקעס, וועלכער האָט זיך געוואָלט נוקם זיין פאר די קלעפּ, וואס ער האָט געקריגען פון זיין ווייב. אין דעם פלאן ווייזט זיך ארויס, ווי ווייט די בעשעפער פון זיי האבען נישט אנגעהויבען צו פערשטעהן די לעבענסציעלען פון דער פרוי. די מזרח־פעלקער מיט זייער פארצייטיגער חכמה בעציהען זיך צו דער פראגע א סך פראקטישער. ביי זיי לערנען נישט די מעדלעך קיין שום אנדער זאך אויסער זינגען, טאנצען שפּיעלען אויף א פייפעל, מעשה'לעך דערצעהלען, פארבען זיך די נעגעל און די האָר, קורץ: דאס אלץ, וואס מאכט זיי אנציהענד אין די אויגען פון די מענער; וואָס גיט זיי די מעגליכקייט ארויסצו־ווייזען זייערע אלע רייצען און הנ'ען אין א גינסטיגער בעלייכטונג: וואס ענטציקט זייערע מעגליכע לעבענסבעגלייטער און בינדט איהם פעסט צו זיי. אונזערע אָרעמע מעדלעך אין מערב־אייראָפּא זענען איינפאך פערשקלאפט ביי דעם הערשענדען ערציהונגס־סיס־טעם, וואָס לאָזט זיי נישט פאָלגען זייערע אייגענע נייגונגען, — יענע נייגונגען, וועלכע האלטען זיי א סך ווייטער געפיהרט ווי די אלע לעהרע פון גימנאזיום אין ברילען אָדער אָהן ברילען. נאר דאן ערשט. ווען זיי פטר'ן שוין אריבער די אלע שוועריגקייטען און

מאטערנישען פון דער שול, קענען זיי זיך פריי איבערגעבען זייערע אייגענע אינערליכע נייגונגען און זיי צוועקמעסיג ענטוויקלען. דאן ערווערבען זיי זיך אליין די קונסט פון פוצען און פודערן זיך; דאן פערשטעהען זיי אליין צו טראגען שרייענדיגע קליידער; אזוי צו זיצען, צו געהן און צו שטעהן, אז אליץ, וואס איז מעהר אויפרייצענד אין דער פארם פון זייערע קליידער, זאל זיך בעזונדער שטארק ווארפען אין די אויגען; דאן לערנען זיי זיך אליין אויס צו שפיעלען מיט'ן פעכער, צו ווארפען אויגלעך, זיך שען צו פערקרימען, זיך ליעבליך צו בעוועגען און דער שטימע צוצוגעבען די בעצויבערטע ביגונגען פון קינדערשער אינשולד, יוגענדליכער שטיפעריי און פיקאנטער נאאיוויטעט. בעוואפענט מיט די מיטלען וענען זיי זיכער, אז אומעטום, וואו אר זיי וועלן ערשיינען, וועלן זיי ארומזאמלען ארום זיך א גאנצע מחנה פערעהרער, קאוואלערען, טענצער: וועלן זיי זיך אויסגעפינען א מאן, און בכלל דאס אליץ, וואס מאכט דאס לעבען אנגענעהם און שען. די פרויען וועלן, געוועהנליך, זיך קרימען אויף זיי און אויף א געוויסער צאהל העכערע, מעהר אנשטענדיגע מע=נער וועלן זיי, אמת, ווירקען מעהר אבשטויסענד, ווי אנציהענד, די דאזיגע מענער וועלן גאר איינגעפינען, אז פעטקייט, מעהלשטויב, פארבענפלעקען און אלערהאנד שמירעכצען פאסען זיך אזוי צו א ווייבערשען געזיכט, ווי צו א סאמעטענעם קלייד; אז הויבען מיט די פלייצעס און זאטעל=טורנירען גיעבען דער פרוי א האר=באטען, א שווינדזיכטיגען אדער גאר א האטענטאטישען אויסזעהען און אז דאס וועלן הורכאיס געפעלן ווערן און די קאקעטעריע קענען אפילו דעם שענסטען וועזען אויך אונערטרעגליך מאכען. וואס געהען עס אבער דער פרוי אן אט די אלע מיינונגען? ביי די פארשטעהער פון איהר געשלעכט הארט איהר אינגאנצען נישט, אז זי וועט נישט מוצא-חן זיין; מיט דער סימפאטיע קען זי סיי-ווי-סיי גאר=נישט מאכען. און וואס עס געהער צו די מענליכע קריטיקער, בלייבט זי ביז דער העכסטער שטופע גלייכגילטיג, ווען וועלכער ס'איז בטלן אדער קאבינעט=מענש ווענדעט זיך אב פון איהר מיט פער=אכטונג, אזוי לאנג ווי די יונגע הערען פון קלוב אדער פון טעאטער האלטען פעראינטערעסירט אנגעשטעלט געגען איהר דעם מאנאקל. זי קען בכלל נישט צופאסען איהרע מאניערען און האלטונגען צו דעם אמת'ן געשמאק פון וועלכען ס'איז העכערן גייסט. ער איז

אַ אויסנאַהם. אַ סך פרויען לעבען און שטאַרבען, נישט אָנקוקענדיג אידהם אפילו איין מאָל אין די אויגען. דער שלאָפענדער שענהײַט איז גוט נאָר אין דער קינדערשער מעשה'לע: דאָרט קומט דער ריטער און בעפרײַט איהר. אין דעם ווירקליכען לעבען אָבער קען מען אויף דעם העלד נישט רעכנען, און ווער עס בעהאַלט זיך אונטער'ן פלויט, האָט טאַקע אַלע שאַנסען — פערגעסען צו ווערן. די פרוי ווײַזט אַלזאָ אַרויס אַ סך פערשטאַנד, ווען זי זוכט געפעלען צו ווערן דער מעהרהײַט און נישט דעם אויסנאַהם.

אויב אָבער די פרוי אין אַלגעמיין קען זיך בעגעהן אויך אָהן די טעאָרעטישע אויסבילדונגען צום ערפאָלג, שטעהט עס מיט די מענער נישט אַזוי גוט. אום זיך אויסצואַרבײַטען אַ שטיקעל וועג אין לעבען, מוז דער מאַנספערזאָן געפעלען ווערען זײַנע איינענע געשלעכטס-ברידער און דאָס איז נישט אַזוי איינפאַך, ווי מאַכען אַ גוטען איינדריק אויף אַ מענשען פון אַנ'אַנדער געשלעכט. אמת, אויף געווויסע געביטען האָט דער מאַנספערזאָן אויך די זעלביגע פריווילעגיעס וואָס די פרוי; ער קען מיט זײַן איינענער פערזענ-ליכקײַט ווירקען און דאַרף געפעלען ווערען נאָר פרויען; אַזעלכע פריווילעגיעס בעזיצען צום בײַשפיעל ערשטע ליבהאָבער, טענאָרען און פערקויפער אין בלומען-מאַגאַזינען. פאַר די מענשען פון דעם קלאַס איז די ערפאָלגס-שול איבריג, און קוים האָט זיי נאָר די נאַטור מוטערליך בעהאַנדעלט, קענען זיי שנעל און לײַכט זיך דערשלאָגען אין דער הויך אָהן אַ שום טעאָריע. די בעסטע שול-לעהרע קען, צום בעדויערן, נישט געבען קיין שען-געקרײַזעלטע האָנסען און קוים וועט דער האָרקרויזלער נישט געפינען קיין סך האָר אויפ'ן קאָפּ, וועט ער, מיט זײַן קינסטליכער פריזור, אויך גאָרנישט אויפטאָן. דער אין בלוט און פלייש פערקערפערטער אַפּאָלאָ פון בעלוועדער אָדער דער שענגעוואַקסענער אָפיציער פון דער בערלינער שלאָסבריק דאַרף קיין סך נישט זאָרגען וועגען זײַן ערפאָלג אין לעבען. אַזאַ מין שענער בחור וועט שוין אין ערגעץ נישט פערלוירען געהן. קוים איז ער אַ שליח, וועט ער גאַנץ שנעל אַרײַנקומען אין די פאָדערשטע צימערן; קוים איז ער אַ קעלנער וועט ער דעם רעסטאָראַן אין ענדליך זיך אויף רײַך מאַכען; אַזאַ מין ליעבלינג פון פרויען וואָלט זיך נאָר שאַדען ברענגען, ווען ער וואָלט זיך אָנשטרענגען צו ערווערבען אויסער זײַנע קערפערליכע מעלות, אויך גײַסטיגע. עס וואָלט אַ

שאַד זײַן, װען ער װאָלט זיך מיט׳ן לעזען אַ סך איבערפֿיהרען דעם גלאַנץ פֿון זײַנע שענע אױגען. מיט בילדונג און װיץ װאָלט ער אַ שרעק אַרױפֿװאַרפֿען אױף די אײנפֿאַכע מעדלעך און זײ געשטערט פֿון אױסצודריקען פֿרײַ זײערע געפֿיהלען. זײַ שען, װי אַ גריכישער גאָט און נאַרעש װי אַ פֿיש,— און דו האָסט מהמד׳ס גן־עדן אױף דר׳ערד מיט אַלע זײַנע הורים (שענע מעדלעך) און אַלץ, װאָס דאָרט איז נאָך פֿערהאַן, לױט דעם גלױבען פֿון זײַנע אנהענגער. אַזעלכע בעגאַבטע אינדיװידואומען דאַרפֿען אױך קײן ערפֿאָלגסשול ניט האָבען, אַזױ װי עס דאַרף זי ניט דער געניע.

דער געניע אָבער איז אַ זעלטענע אױסנאַהמע און די מענשליכע אײנריכטונגען זענען אױסגערעכענט אױף דעם דורכשניטס־מענשען. בעטהאָהען האָלט אָהן אַ קאָנסערװאַטאָריום אױך װערן דאָס, װאָס ער איז געװאָרען; געװעהנליכע הונ׳שע קינדער מוזען אָבער לאַנג זיצען איבער דעם קאָנטראַפּונקט, אום צו בעקומען װען ס׳איז די שטעלע פֿון אַ קאַפּעלמײַסטער מיט אַ רעכט אױף פּענסיע. מיר װעלן אַלזאָ לאָזען אָן אַ זײַט שטעהן די אַלע אױסנאַהמס־ערשײַנונגען: די אַפּאָלאָ׳ס, די הױכע אַריסטאָקראַטען מיט זײערע יעהרליכע הכנסות, די מיליאָנערישע קינדער און אַזױ װײַטער. זײ דאַרפֿען דעם ערפֿאָלג נישט נאָכלױפֿען, דער ערפֿאָלג לױפֿט זײ נאָך. מײַן ערפֿאָלגסשולע איז בעשטימט בלױז פֿאַר דער עלענדער מאַסע, װעלכע איז געבױרען געװאָרען אָהן רענטעס און טיטולען און הלומ׳ט פֿון דעסטװעגען פֿאָרט װעגען הױכע שטײַערונגען און אָרדענס לענטעס מיט די מיטעלמעסיגע װיעדער האַלטען געװיס מיט אַ סך מעהר שאַנסען אָנגעהױבען דעם קאַמפּף אום דאָס זײַן, װען זײ װאָלטען פֿריהער סיסטעמאַטיש פֿאָרבערײַטעט געװען, זיך צו קענען אַ עצה געבען מיט די שװעריגקײַטען פֿון לעבען.

װען די דאָזיגע פֿאָלקס־שולע װאָלט װירקליך עקסיסטירט, װאָלט דער דירעקטאָר איהרער קודם־כּל זיך געמוזט װענדען צו יעדער פֿאַטער, װאָס װאָלט מרוצה װערען איהם אָנצופֿערטרױען זײַן אינגעל, מיט אַזאַ מין אָפֿענהערציגער רעדע: מײַן ליעבער פֿרײַנד! גיט זיך פֿריהער אָב אַ קלאָרען רעכנונג פֿון דעם: װאָס װילט איהר אײגענטליך. אױב אײַער זוהן שטעהט פֿאַר צו פֿערברענגען דאָס לעבען אין אַ װעלט פֿון אידעאַלען, װאו דאָס גוטע װאָרט בעקרױנט מיט לאָרבער־קראַנצען; װאו דאָס בעשײדענע, װאָס

בעהאלט זיך אין א פינסטערן ווינקעל, ווערט אויפגעזוכט און בע־לויהנט; וואו מ'ווייס נישט פון קיין נארעשקייט, פון קיין גאוה און פון קיין שלעכטסיגקייט; וואו דאס גוטע, שענע און עדעלע הערשט מיט דער פולער מאכט, אדער אויב איהר גלויבט, אז אייער זוהן וועט שטענדיג שעצען זיין זעלבסטאכטונג העכער ווי דעם ביישפאל פון דער מאסע; אז ער וועט זיך רעכנען נאר מיט זיין אייגענעם געוויסען, און נישט מיט דער מיינונג פון המון; אז ער וועט זיך בעפריעדיגען מיט דער דורכפיהרונג פון זיינע אויפגאבען און דערמיט, וואס זיין אינערליכע שטימע וועט איהם ריהמען און לויבען דערפאר, — דאן האט ער אין מיין שול נישט וואס צו טאן. דאן וועט איהר בעסער טאן, אויב איהר וועט איהם שיקען אין וועלכער ס'איז אנדער שול און לאזען איהם ערציהען לויט דעם אלטען דרך. דאן זאל ער לעזען די ווערק פון אלטע און נייע דיכטער, אמוזירען זיך מיט דער וויסענשאפט און שווערען ביי די הייליגע ווערטער פון רבי'ן. אויב אבער איהר ווילט, אז אייער זוהן זאל ווערן א מענש, וועלכען אלע בעגריסען אין גאס, וועל־כער פאהרט אין א סאלאן־וואגאן און שטייגט אראב אין א האטעל פון ערשטען ראנג; אויב איהר ווילט, אז ער זאל בעזיצען געלד און מאכט און קענען פעראכטען די הונגעריגע שנארער'ס, — גיט איהם איבער צו מיר. איך גאראנטיר אייך נישט דערפאר, אז ער וועט אמאל זיך אריינהאפען אין דעם לעבענסקרייז פון די גרויסע מענשען; דערפאר אבער גאראנטיר איך אייך, אז זיין נאמען וועט פערנעהמען א אנגעזעהענעם פלאץ אין אדרעס־קאלענדאר".

די ערפאלגסשול מוז נאטירליך אויך האבען פערשיעדענע אבטיילונגען, העכערע און ניעדעריגערע, אזוי, ווי די שול פון די אבסטראקטע וויסענשאפטען. אזוי גוט, ווי נישט יעדער גימנאזיסט שטרעבט אנצוקומען אין א אוניווערזיטעט און צו ווערן א פראפעסאר, אזוי וויל אויך נישט יעדער עהרגייציגער ווערן גלייך א מיניסטער אדער א מיליאנער. א סך בענוגנען זיך מיט בעשיידענע ציעלען און נויטיגען זיך דעריבער נאר אין א עלעמענטארישער בילדונג. עס וואלט דעריבער זיין גאנץ צוועקמעסיג און גלייך איינצוטיילען די ערפאלגסשול אין א ניעדריגער, מיטעלער און הויכער. די ניעד־ריגע שול וואלט זיין בעשטימט פאר יענע, וואס ווילען זיך אי־בערגעבען די געוועהנליכע בעשעפטיגונגען: די האנדארבייט, דעם

מסחר און אזוי ווייטער. מיט זיי וואלט מען דארפען איינהורן נאר איין־איינציגען כלל, וואס די חכמה פון המון האט איהם שוין לאנג אנערקענט, דעם כלל, לויט וועלכען „ערליכקייט איז די בעסטע פאליטיק און דער אמת איז דער בעסטער ליגען". דאס קלינג אפילו צו וועניג מאקיאוועליסטיש, מ'קען אבער דא גארנישט מאכען: ביי די נידעריגע בעשעפטיגונגען קען מען שטייגען און וואקסען נאר מיט דער הילף פון ערליכקייט און פינקטליכקייט. דער שיסטער, וועלכער נעהט איף א פאר גוטע קאמאשען און בעט פאר זיי נישט טייער און דער קרעמער, וואס גיט נישט קיין זאמד אנשטאט צוקער,— וועלן זיך אויסטרעטען זייער בעשיידענעם וועג אין לעבען און וועלן זיין גליקליך, אויב זיי וועלן נאר נישט פער־רייסען די נעזער און זיך בענוגנען מיט דער צופרידענהייט פון זייערע קונדען און מיט א זאטען מיטאג טעגליך. די זעלביגע חכמה פון המון זאגט אפילו, אז רעקלאמען און געשרייען געהערן אויך צום געשעפט, ווען מ'בעטראכט אבער די זאך גרינדליכער, זעהט מען, אז די מיינונג איז נישט קיין ריכטיגע. צו איינפאך זענען די בעציהונגען צווישען דעם בעל־מלאכה און דעם קויפער, אז שארלאטאניזם זאל דא קענען גילטען. די גרעסטע נאראנים אפילו האפען דא אויך גלייך דעם ליגען, די בעריהמערייען און לאזען זיך שוין מעהר נישט נארען. אויף די געביטען איז דער ערפאלג ווירק־ליך א בעלוינונג פאר טיכטיגקייט און רעעלקייט, ווייל יעדערער קען דא זיין א מבין, ווייל יעדערער פערשטעהט זיך אויף דעם. צי דער פראק איז ברייט אדער ענג, זעהט יעדערער; ווען דאס בעטעל וויל זיך נישט האלטען, בעמערקט עס אפילו דער גרעסטער שוטה און די צומישונג פון ציקאריע צום קאווע רופט נישט ארויס קיין פראטעסט, נאר אין געוויסע שיכטען פון דער זאקסישער בעפעלקערונג.

אנדערש איז די זאך ביי העכערע פרנסות. ווער עס קלייבט זיך זיי אויס מוז שוין לענגער און פלייסיגער פארבערייטעט ווערן צום ערפאלג, און די פארבערייטונג וואלט איהם געקענט געבען די מיטלע און העכערע שול. דא דארף מען איינהורן מיט'ן שילער עטליכע אזלעכע פרינציפען, וואס זענען פאלשטענדיג דער היפך פון יענע, וועלכע עס פלאנצט אין איהם איין די געוועהנליכע ערצי־הונגס־מעטאדע. אויף די פאלקס־שפריכווערטער דארף מען אויס־

מערקזאַם אַכטונג געבען, וואָרום זיי ענטהאַלטען אין זיך אָפט
אַ סך קערנער פון אמת. אָט איז, צום ביישפּיעל, אַ קלוגער האָטש
נישט קיין גראַמאַטיקאַלישער פערז: „בעשיידענהייט איז אַ ציער
(ציערונג), דאָך קומט מען ווייטער אָהן איהר". דאָס איז אַ גאַנ־
דענע לעהרע, וואָס קען גאָרנישט גענוג געלויבט ווערן. אין דער
אמת'ן: ס'איז נישטאָ קיין גרעסערע און מעהר געפעהרליכע שטע־
רונג פאַר ערפאָלג אין לעבען, ווי בעשיידענהייט. דו מעגסט האָבען
די גרעסטע פערדיענסטען, דו מעגסט זיין ביז דער העכסטער שטופע
טאַלאַנטפאָל, דו מעגסט אויפטאָן די גרעסטע, די שווערסטע זאַ־
כען,— קוים ביזטו אָבער בעשיידען, קוים האַלסטו דיך שטענדיג
אָן אַ זייט, וועסטו קיינמאָל נישט בעלוינט ווערן פאַר דיין אַרבייט.
יאָ, ס'קען זיין, אַז ווען ס'איז וועט מען אויף דיין קבר אַ דענקמאָל
אַוועקשטעלען.— זיכער איז דאָס אויך נישט!— ביי דיין לעבען
אָבער, וועסטו נישט אָנזעהן נישט קיין געלד און נישט קיין כבוד.
זיין בעשיידען הייסט: שטעהן ביי'ם טהיר און אָבטרעטען אַנדערע
די בעסטע פלעצער; נישט וואַגען זיך אַוועקצוזעצען ביים טיש דאָן,
ווען אַנדערע האָבען זיך שוין לאַנג אָנגעגעסען; וואַרטען, ביז מ'וועט
בעטען נעהמען דעם ביסען, אָנשטאָט איהם פאַראויס צו בעטען,
אָנשטאָט איהם צו פאָדערן, אָנשטאָט איהם מיט געוואַלט אַרויס־
צורייסען. דער, וואָס שטעלט זיך אַוועק אין אַזאַ מין נאַרעשער
לאַגע, האָט נישט מעהר צו ערוואַרטען ווי דאָס, אַז מ'וועט איהם
לאָזען שטעהן ביים טהיר, אַז ביים טיש וועט פאַר איהם גאָרנישט
איבערבלייבען און אַז קיינער וועט איהם נישט בעטען, ער זאָל
עפּעס נעהמען. „דו זאָלסט שטענדיג אויסמיידען צו רעדען וועגען
זיך; דאָס איז נישט טאַקטיש". וואָסר'אַ טפּשות! ריכטיג פערקעהרט:
רעד שטענדיג אויסשליעסליך, סיסטעמאַטיש נאָר וועגען דיך אַליין.
זאָל עס דיך גאָרנישט אָנהויבען אַהרען, וואָס יענעם ווילט עס נישט
קודם־כל ווילט עס דיך אַליין; צווייטענס ווייטער, לאָזטו דערווייל
נישט רעדען וועגען אַנ׳אַנדערן און אפשר טאַקע וועגען דיין קאָנ־
קורענט; און דריטענס — עפּעס, וואָס ס'איז פון דיינע ווערטער
וועט שטענדיג בלייבען אפילו אין דעם לעבעדיגסטען זכרון. גע־
וועהנליך, דאַרפסטו אַליין דעם שכל האָבען און פערשטעהן, אַז
רעדען וועגען זיך דאַרפסטו נאָר גוטס. אין דער הינזיכט לאָז נישט
צו צו זיך קיינע בעגרענעצונגען און בעשרענקונגען; לויב, ריהם

אין הויז דיך, זיי רעדעוודיג, בעגייסטערט, אונערשעפליך. גיב דיר אליין די שענסטע טיטולען, הויב אויף ביז אין זיעבעטען הימעל דאָס, וואָס דו טהוסט אָדער וואָס דו האָסט געטהון, בעלייכט עס פון אַלע זייטען, לעג צו דערצו די בעסטע מעלות, ערקלער עס פאַר דער וויכטיגסטער געשעהעניש פון דעם יאָהרהונדערט, פערזיכער, אַז די גאַנצע וועלט בעוואונדערט עס, הוז איבער אַלע מינוט די גוטע מיינונגען וועגען דעם, וואָס דו האָסט געהערט אָדער וועלכע דו קענסט זיך פריי אליין אויסטראַכטען. דו וועסט זעהן, ווי ווייט דו וועסט קומען אַ דאַנק דעם סיסטעם. די חכמים וועלען לאַכען פון דיר אָדער זיי וועלען צושפּרונגען ווערען פון כעס, וואָס געהט עס דיך אָן? די קלוגע שטעלען פאַר מיט זיך אַ פערשווינדענדע מינדערהייט און נישט זיי טיילען פונאַנדער די פערגניגענס פון לעבען. דיינע קאָנקורענטען וועלען אויך שיטען אויף דיך פעך און שוועבעל. נאָך בעסער! דו וועסט זיי פאַראויסזעהן און ערקלערן, אַז די קנאה רעדט אַרויס פון זיי און דאָס וועט זיין אַ פרישער בעווייז אויף דיין גרויסקייט. די גרויסע מעהרהייט, אָט היקא יענע מאַסע, וועלכע בעשאַפט דעם ערפאָלג, וועט דיר גלויבען, וועט איבער'חזר'ן דיינע אייגענע ווערטער וועגען דיר אַליין און וועט דיר אָבגרויסמען דעם פּלאַץ, וועלכען דו האָסט דיר אָנגעמערקט. פאַר דעם רעזולטאַט זעגען דיר ערוב די פּהדנות און די גייסטיגע פּוילקייט פון דער מאַסע. צוליעב איהר פּהדנות וועט זי נישט פּועל'ן ביי זיך דיר אָבצושלאָגען, דיך, די מ'זאָגט, אויף דיין פּלאַץ אַוועקצושטעלען. מ'וועט דאָס אָננעהמען פאַר אָריגינאַליטעט און מ'וועט איהר בעמערקען פערביגעהענדיג, אָבשטעלען זיך לאַנג אויף איהר וועט מען אָבער נישט. ווען מ'וועט דיך ערגעץ־וואו איינלאַדען, וועט די בעל־הבית'טע זאָגען: דאָס איז אַ מענש מיט אויסערגעוועהנליכע פאָדערונגען. אָט היפּיעל דו זאָלסט ניט אָנזוענדען, וועט ער אַלץ זאָגען, אַז מ'האָט איהם שלעכט אויפגענומען, אַז מ'האָט זיך צו־וועניג אַרומגעקוקט אויף איהם. וואָס קען מען טאָן? איך מוז איהם זעצען נעבען זיך, וואָרום קיים נישט איז ער אימשטאַנד אַוועקצוגעהן פון מיטען אַ בעליידיגטער". אויב עס געפינט זיך דערביי אַ בעשיידענער מענש, וועלכער האָט ווירקליך דאָס רעכט אויף דעם פּלאַץ, וועט מען איהם זאָגען גאַנץ רוהיג: „נישט אמת, איהר וועט דאָך נישט זיין אין כעס, וואָס האָב איך איהם אַוועקגעגעבען דעם אויבען־אָן? איהר זייט דאָך העכער פון אַזעלכע קליינ־

ליכקײַטען?"— און אַזוי ערנאָך וועסטו זיך ערווערבען דעם ערשטען פּלאַץ, וועסטו צוגעוועהנען מענשען איהם דיר אָבצורוימען, און נאָך אַ קורצע צײַט וועט שוין קיינעם גאָר אין מה נישט אַרײַנפאַלען, אַז עס קען אַנדערש זײַן. די גײַסטיגע פוילקײַט פון דער מעהרהײַט איז די צווייטע גאַראַנטיע פאַר דעם ערפאָלג פון דײַן בעריהמטהײַט. גאַנץ ווייניג מענשען זענען אימשטאַנד אָדער געוואָהנט אַרויסצוציהען אַ בעשלוס פון דעם רויהען פאַקטען-מאַטעריאַל, ד. ה. אויפצונעה-מען אײַנדריקע, די ערפאַהרונגען גענוי צו בעטראַכטען, זיי צו פער-גלײַכען, צו ערקלערן, גײַסטיג איבערצואַרבײַטען און צוצוקומען צו אַ בעשטימטער אייגענער מיינונג; אַלע אָבער דאַגעגען קענען נאָכזאָגען און איבער'חזר'ן דאָס, וואָס אַנדערע האָבען שוין געזאָגט. די מאַסע נעהמט דעריבער צו פאַרטיגע מיינונגען פון אַנדערע מיט צופרידענהײַט און איבערצײַגונג. עס מאַכט נישט אויס, וואָס די מיי-נונגען זענען דורך און דורך פאַלש, וואָס זיי זענען דער היפוך ריכטיג פון די פאַקטען. אום דאָס צו בעמערקען, וואָלט די מאַסע געדאַרפט אַליין קאָנטראָלירען די פאַקטען און לאָגיש זיי פונאַנדערנעהמען און אָבשאַצען, און דאָס איז די אינגאַנצען נישט בכח. דאָ נישט לאַנג האָב איך איבערגעלעבט אַ מערקווירדיגען בײַשפּיעל דערפון. אַלס דאָקטאָר איז מיר אויסגעקומען פאַרצושרײַבען אַ קליין קינד, מעד צום טרינקען, און איך האָב געהייסען מ'זאָל דאָס איהם געבען פון צײַט צו צײַט אין אַ קאַווע-לעפעלע. אַ האַלבע שעה נאָך מײַן וויזיט בײַ דעם קליינעם פאַציענט, פאַלט אַרײַן די מוטער, ווי אַ באָמבע בײַ מיר אין צימער און שרײַט אויס אָהן אַ אָטעם נאָך אין טהיר שטעהענדיג: „אוי, העֶר דאָקטאָר, דאָס קינד שטאַרבט! ווי דאָס האָט נאָר עטליכע טראָפּען פון דעם העלישען מעדיצין פאַר די ליפּען גענומען, איז עס אינגאַנצען שוואַרץ געוואָרען, האָט אָנגעהויבען שרעקליך צו הוסטען און איז שיער נישט דערשטיקט געוואָרען. אָ וואָס'רע רפואה האָט איהר דעם אונגליקליכען קינד געגעבען!" איך האָב גלײַך פערשטאַנען, אַז דעם קינד איז אַרײַן אַ טראָפּען האָניג „אין לינקען קעהל" ווי מ'רופט עס, און עס האָט זיך פערהוסט. דאָך האָב איך איהר געענטפערט מיט אַ אומעטיגער מינע: „יאָ, יאָ, מיך וואונדערט עס נישט. ווען עס קומט אויס אָנצווענדען אַזאַ שאַרפען מיטעל, ווי מעד, טרעפען זיך גאַנץ אָפט אַזעלכע ווירקונגען". די פרוי האָט פערבראָכען די הענד און ווידער אָנגעהויבען:

— ווי קען מען עס אָבער אַזאַ שאַרפען מיטעל —

— איהר ווייסט, פון וואָס מען בעשטעהט? — האָב איך זי איבער איגמיטען.

— ניין.

עס איז אַ געמישעכץ פון האָניג מיט וואַסער.

איהר געזיכט האָט אויסגעדריקט שרעק און ליידען, פונקט ווי ווען איך וואָלט זאָגען: „פון שוועבעלזייערע און מישיאַק".

— איהר פערשטעהט, — רעד איך צו איהר ווייטער — העון מיגיט איין אַזעלכע געוואַלטטעטיגע שטאָפען, ווי וואַסער און האָניג —

— דאָס איז אמת — האָט זי אָבגעזיפצט און אויף איהר געזיכט האָט זיך צוזאַמען מיט שמערצען אָבגעשפיגעלט אויף ביטערע פאַרוויפע.

אַזוי ווי די מוטער, נעהמט אויך די מאַסע אָן אַלץ, וואָס מ'זאָגט איהר אין דעם בוכשטעבליכען זין און הזר'ט עס געטריי איבער, נישט אונטערשיידענדיג דאָס אמת'ע פון דאָס פאַלשע, דאָס ערנסטע פון דאָס לצנות'דיגע. גאַנצע פעלקער האָבען דאָס צו פערדאַנקען זייער בעריהמטקייט און זייער ראַנג אין דער וועלט. אין דער אמת'ן בעזיצען זיי די ערגסטע און נידריגסטע אייגענשאַפטען, וואָס קע־נען נאַר געבען, און דאָך, האַלטען זיי אין איין פערזיכערן, אַז זייערע אייגענשאַפטען זענען די שענסטע און די בעסטע. זיי זע־נען דורכגעדרונגען מיט קנאה און זאָגען, אַז זיי זענען גרויסמוטיג; זיי זענען עגאָאיסטיש און שטעלען זיך אַרויס פאַר די גוטהערציגסטע; זיי קענען נישט אָנקוקען און פעראַכטען אַלע אַנדערע פעלקער און אין דער זעלביגער צייט ריהמען זיי זיך מיט זייער אַלוועלט־ליכער, ברידערליכער ליעבע צו דער מענשהייט; זיי שטעלען זיך דאַגעגען יעדען פראָגרעס און שרייען כסדר, אַז זיי זענען דאָס וויגעלע פון אַלע נייע געדאַנקען; זיי זענען אָבגעשטאַנען אין אַלע געביטען פון דענקען, און שרייען, אַז זיי שטעהען אָן דער שפיץ פון אַלע קולטורעלע בעוועגונגען; אין דער ווירקליכקייט פערשקלאַפען זיי און דערשטיקען די שוואַכערע פעלקער, נעהמען אַוועק ביי זיי די פרייהייט. ברעכען די אָבמאַכונגען און טוען, וואָס זיי הילען און פונדעסטוועגען הערען זיי נישט אויף צו דרשה'נען וועגען די שענע פרינציפען פון פרייהייט און יושר. און די וועלט זוכט נישט זיך גוט

צוציקעקען צו די פאקטען אליין; זי הערט נאר די ווערטער און רעדט זיי נאך. זי בעמערקט נישט די סתירות צווישען די ווערטער און די מעשים און איז איבערצייגט, אז די פעלקער זענען טאקע אזוי. ווי זיי שטעלען זיך ארויס.

אלזא, בהוריל-לעבען, ווארף אוועק די עניוות, אויב דו ווילסט שפיעלען עפעס א שטיקעל ראליע אין דער וועלט. ערניעדריג זיך אליין און — אנדערע וועלן דיך ערניעדריגען. לאז אנ'אנדערן ארויס-געהן פריהער און דער צושויער וועט מיינען, אז איהם קומט עס, אז ער האט עס פערדיענט. מאך דיך אליין פאר א גארנישט, דיין ארבייט פאר נישט וויכטיג, דיינע פערדיענסטען פאר איבערטריבען, — און דיינע העדער וועלן די דאזיגע מיינונגען וועגען דיר גלייך צוטראגען אין אלע ווינקעלעך, נישט אנווייזענדיג פון וועמען זיי האבען עס גענומען. איך זאג נישט, פערשטעהט זיך, אז בעשיידענהייט טויג קיינמאל נישט. ס'זענען פערהאן אזעלכע מאמענטען, ווען זי איז נישט נאר נישט-שעדליך, נאר קען נאך ברענגען זאגאר נוצען. דאס קומט פאר דאמאלס, ווען דער ציעל איז שוין אינגאנצען ערדייכט. אויב דו האסט ערדייכט א אנערקענטע, אונצווייפעלבארע הויכע לאגע, אויב דיין ראנג איז אזוי פעסט געזיכערט, אז קיינער צווייפעלט שוין נישט מעהר אין דיין רעכט אויף איהם, — מעגסטו דיך מאכען פאר אנ'עניו. בלייב דאן כסדר ביים טהיר שטעהן, — מ'וועט דיך שוין מיט טריאומף אויפ'ן ביהנע ארויפפיהרען. טריי-סעל דיך פריי אב פון קאמפלימענטען, — מ'וועט זיי שוין אנהייבען פונ'ם ניי נאך מיט מעהר היץ, מיט מעהר בעגייסטערונג. רעד פריי און אויסבעזארגט וועגען דיין נישט-וויכטיגקייט — דיינע ארדענס און דיין געשטיקטער פראק וועלן דיר שוין געניג דייטליך און קלאר אב-לייקענען. דו וועסט דיך דערמיט נישט שאדען און וועסט נאך האבען דעם רוח, וואס אלע וועלן זיין געריהרט און ענטציקט פון דיין עניוות.

דו פערשטעהסט שוין איצט, אז ארויסשטעלען זיך איז א סך וויכטיגער, ווי זיין. טרינק וויין, וויפיעל דיין הארץ געלוסט דיר נאר אנדערע הייס טרינקען וואסער. דאס איז נישט אויסגעשלאסען אפילו אויך אין דעם פאל, ווען דיין נאז ברענט ווי א פאנטאסטי-שעס פייער, און דו פאלסט פון די פיס. און אויב דיינע ליפען וועלן ציטערן פון דעם נאר וואס אויסגעטרונקענעם ריינעם ספירט דאן אפילו,

װען דו װעסט דעקלאַמירען פּינדאַר'ס הימנע לכבוד דאָס װאַסער, — שרעק דיך ניט: דײַנע הערער װעלן דאָס אָננעהמען פאַר טיעפּער התלהבות און װעלן פאַר דיר נאָך דאָפּעל דרך־ארץ האָבען.

דער אַנדערער גרונד־פּרינציפּ איז: זײַ ניט קיין בעל־טובה, האָב ניט ליעב קיין טובות צו טאָן. דערמיט װעסטו גאָרניט מאַכען. דײַנע קאָקורענטען װעלן דיך פעראַכטען, דײַנע שונאים װעלן לאַכען פון דיר און דײַנע גוטע פרײַנד װעלן דיך געפינען פאַר ניט אינטערעסאַנט, פאַר לאַנגװײַליג. קיינער װעט זיך אויף דיר ניט אומקוקען, װײַל מ'װעט זאָגען: „אַ, דער ד. ער איז אַזאַ גוטער: קוים טרעט מען איהם אָן אויפ'ן פוס, ענטשולדיגט ער זיך מיט אַ שמייכעל". קורצזיכטיגע, נאַרישע עצה־געבער'ס װעלן דיר אפשר אײַנרעדען, אַז די בעסטע פּאָליטיק איז רעדען גוט װעגען אַלעמען, װײַל דערמיט ענטװאָפּענט מען די שטאַרקסטע געגענער. דו בילד דיך דאָס ניט אײַן. עס איז ריכטיג פערקעהרט. אויב מענשען װעלן זיך ניט מורא האָבען דערפאַר, טאָמער װעסטו אין זיי צוריק־שיעסען, װעלן זיי אין דיר שיעסען אָהן אַ אויפהער. די מוזע זײַן שלעכט, װי אַ מכשפה און אַ גיפטיגע צונג האָבען, װי אַ שלאַנג. דײַן װאָרט דאַרף שװעבעל־זויערע זײַן און מאוסע לעבער אויסברענען אין אַלץ, צו װאָס עס ריהרט זיך צו. זאָל יעדער נאָמען, װאָס איז אַראָב פון דײַנע ליפּען אויסזעהן אַזוי, װי ער װאָלט אַ װאָך צײַט אין אַ קרוג מיט װיטריאָל געלעגען. זאָל מען פאַר דיר מורא האָבען, און שרעק דיך ניט דערפאַר, װאָס מ'װעט דיך האַן פײַנד האָבען. װי דיר איז שוין פריהער ערקלערט געװאָרען, װעלן די טרוסען, די פּחדנים, װאָס שטעלען פאַר מיט זיך די גרויסע מעהרהייט, זיך בענעהן מיט דיר, װי די װילדע פעלקער מיט פײַנדליכע, בעזע געטער: זיי װעלן דיר הנפה'נען און ברענגען קרבנות, אום דיך אין אַ גוטער שטימונג צו דערהאַלטען. עס קען, איבריגענס, זײַן, אַז אַנדערע װעלן דיר אָבצאָהלען מיט דער זעלביגער מטבע; דו בערעכען אָבער, װי אַנגענעהם עס װעט דיר זײַן צו ענטפערן, הויבענדיג מיט די פּלייצעס, אויף די בעמערקונגען פון דעם מענשען, װעלכען דו האָסט פערשװאַרצט: „דער עלענדער יונג װיל זיך איצט נוקם זײַן אָן מיר. איהר װייסט דאָך, װאָס איך האָב שטענדיג געטראַכט און גערעדט װעגען איהם!" יעדע ניט־מיטפּיהלענדע מיינונג װעגען דיר װעט פערליערען איהר װערט אין די אויגען

פון דער מאַסע, אויב דו ביזט געווען: אויך אַזוי פיעל קלוג, אַז דו האָסט זיך פאַראויס שלעכט אָבגערופען וועגען דעם אַרויס־זאָגער פון דער מיינונג, וואָרום דו האָסט דאָך די פולע מעגליכקייט צו זאָגען, אַז די דאָזיגע שלעכטע מיינונג, איז נאָר אַ רעזולטאַט פון זיין וועלן זיך נוקם זיין אָן דיר.

עס איז זעהר פאָפולער דער פאַראורטייל, — וואָס שטאַמט, ווי ס'ווייזט אויס, פון נישט פראַקטישע אידעאַליסטען — לויט וועלכען יעדער מענש דאַרף זעהן אַרויסרופען אַכטונג צו זיך און אַ גוטע מיינונג וועגען זיך ביי זיינס גלייכען, ביי זיינע חברים. היט דיך, פון צו גלויבען אין דער ריכטיגקייט פון דעם כלל. דיינע חברים זענען— דיינע קאָנקורענטען. די גרעסטע מעהרהייט פון זיי שטרעבט אויך, אַזוי ווי דו, צו ערפאָלג און נאָר צו ערפאָלג, און דער פּלאַץ וואָס דו פערנעהמסט, ווערט קלענער מאַכען דעם פלאַץ, וואָס איז פאַר זיי געבליבען. ערוואַרט נישט פון זיי נישט קיין יושר און נישט קיין טובות. דיינע פעהלערן וועלן זיי איבערטרייבען און צוטראָגען אין אַלע ווינקעלעך, דיינע מעלות אָבער וועלן זיי קלוגעריש פערשווייגען. דו דאַרפסט דיך נאָר קימערן וועגען צוויי קאַטעגאָריעס מענשען: וועגען דער מאַסע, וועלכע שטעהט ניעדריגער פון דיר, און וועגען יענע איינצעלנע איינפלוסרייכע פערזאָנען, אין וועמענס הענד עס געפינען זיך טיטולען, גוטע שטעלעס, קורץ: דיין שטייגען און וואַקסען. דו דאַרפסט דיך צופאַסען צו דעם געזעץ פון דער דאָפּעלער אָפּטיק און אויסלערנען זיך אַזוי האַלטען, אַז קוקענדיג אויף דיר פון אונטען אַרויף זאָלסטו אויסזעהן זעהר גרויס, און פון אויבען אַראָב — זעהר קליין. דאָס איז נישט גאַנץ לייכט, נאָך אַ לאַנגער איינאיבונג אָבער און ביי אַ געוויסען אָנגעבוירענעם טאַלאַנט קען מען דאָס זיך איינאַרבייטען. די מאַסע דאַרף גלויבען, אַז דו ביזט אַ געניע פון אויסערגעוועהנליכער אַרט, דיינע בעפעהלער, האַנדלונגען, און די העכערע גייסטליכע פון דיין פראָפעסיע דאַרפען דיך האַלטען פאַר אַ פלייסיגער, אַרבייטס־וויליגער מיטעלמעסיגקייט, וואָס שווערט ביי די הייליגע ווערטער פון רבי'ן, פערשפּרייט פלייסיג זיין בעריהמטקייט און איז בערייט צו שטאַרבען גיכער, ווי צו פערדונקלען די דאָזיגע בעריהמטקייט מיט קריטיק אָדער מיט אייגענע פערדיענסטען. אויב דו קענסט זיך האַלטען אַזוי, אַז די מענשען, וועלכע שטעהען העכער און ניעדריגער פון דיר, זאָלען דיר שטענדיג

זעהען אין דעם ריכטיגען פּאָקוס, דאַרפסטו דיך גאָרנישט אָנהויבען רעכנען מיט דער מיינונג פון דיינע חברים. דו וועסט געהן פאָרווערטס, און דאָס איז פאַר דיר דאָס וויכטיגסטע. און ווי נאָר דו לאָזט דיינע חברים הינטער דיך, ווי נאָר דו וועסט זיך געפינען אין אַזאַ לאַגע, װאָס וועט דיך געבען די מעגליכקייט זיי אַ טובה אָדער אַ רעה צו טאָן, וועסטו האָבען דעם פערגניגען צו זעהן, ווי שנעל און פאָלשטענדיג עס וועלן פערוואַנדעלט ווערן די אַלע שלעכטע רכילות'ן וועגען דיר אין בעגייסטערטע שבחים און לויבליעדער, די קאַלטע צוריקגעהאַלטענקייט אין הייסער פריינדשאַפט און די גרינגשעצונג אין אַ דרך־ארץ'דיגער בעוואונדערונג.

ס'פערשטעהט זיך, אַז צוליעב די פילאָזאָפישע פרינציפען, ביי וועלכע דו מוזט זיך האַלטען, טאָרסטו נישט פערנאַכלעסיגען די אויסערליכקייט. נאָר זעהר אַ רייכער מענש, אין די מיליאָנען פון וועלכען קיינער קען שוין נישט צווייפלען, האָט דאָס רעכט צו פיהרען אַ בעשיידענע בעל־הבתי'שקייט. אַזעלכע אָבער נויטיגען זיך אינגאַנצען נישט אין אונזער ערפאָלגס־שול. וואָס אָרעמער דו ביזט, אַלץ נויטיגער איז פאַר דיר רייך אויסצוזעהן. קלייד דיך רייך, וואָהן שען, לעב אַזוי, ווי ווען דו וואָלסט האָבען ערגעץ אַ רייכע ירושה אָבצונעהמען. אַ וואָס — דאָס קאָסט געלד? געוויס קאָסט, און טאַקע אַ סך. אויב אָבער מ'האָט נישט? מאַכט מען אָן חובות. חובות? יאָ, מיין טייערינקער, חובות. גאַנץ וועניג זענען פערהאַן אַזעלכע ליטעראַטן, אויף וועלכע מ'קען אַזוי שנעל און זיכער צוקומען צו די העכסטע ציעלען, ווי גראַדע אָט די — חובות. ס'איז איינפאַך „געוואַלד"! צו שרייען, ווען מ'זעהט ווי די פעדאַנטען האָבען זיי בעגנבע'ט און בעשמוצט. מ'איז געגען זיי, געגען די חובות — אַ שווערע עולה בעגאַנגען. דעם גאונישען הייננע קען מען מוחל זיין זיין חוצפה און זיין אויסגעלאַסענקייט, קיינמאָל אָבער נישט זיין פערז: „מענש, בעצאָהל דיינע חובות!" וואָסר'ע לייכטזיניגקייט, וואָסר'ע אונדיטליכקייט! אויב דו וועסט פאָלגען די עצה, ביזטו אַ פערפאַלענער. בערעכען נאָר איין זאַך: ווער וועט זיך אויף דיר אומקוקען, אויב דו וועסט זיך האַלטען ביי דעם קליינליכען, ענגהערציגען יושר און בעצאָהלען פאַר אַלץ, וואָס דיר וועט אויסקומען צו נעהמען, לאָזענדיג זיך אין דיין וועג? קיינער וועט אפילו אַ קוק ניט טאָן אויף דיר. געה דיר אין דיין צוריסענעם ראָק, לעב אונטער אַ דאַך, עס טרו=

קענעם ברויט און מאך נישט קיין טובות; די וועסט זעהן, וואס דערפון וועט אַרויסקומען. די הינד וועלן אויף דיר בילען, די פאַליציי־לייט וועלן דיך מיט אַ פערבאָרגענעם חשד בעטראַכטען און אַנשטענדיגע מענשען וועלן פערשליסען פאַר דיר די טהיר מיט אַ דאָפעלען שלאָס. דער קרעמער אַליין אפילו, וואס דו קויפסט ביי איהם, וועט אויך פערליערען צו דיר דעם מינדעסטען אינטערעס, פון דער מינוט, וואס דו וועסט אָנהויבען איהם צאָהלען מיט מזומנים פאַר זיין סחורה. פאַל אַנידער פאַר זיין טהיר און ער וועט נאָר וועגען דעם טראַכטען, ווי אַוועקצונעהמען די שטערונג פון זיין שוועל. און פערקעהרט: נעהם אַלץ אויף באָרג, נאָר אַרויס עפעס, וואו דו קענסט נאָר,— און דיין לאַגע וועט זיך ענדערן, ווי מיט דער הילף פון אַ צויבער־שטעקען. ערשטענס, זאָגען פאַר דיר אָפען די אַלע פערגניגענס, פון וועלכע דער נאַרעטער קבצן מוז זיך אָבזאָגען; צווייטענס, וועט דיין פערזאָן אומעטום אַרויסרופען גינסטיגע מיינונגען וועגען דיר; און דריטענס— וועסטו דיך ערווערבען אַ גאַנצע סוויטע פון פלייסיגע, פאַנאַטישע מיטאַרבייטער פאַר דיין ערפאָלג, ווארום יעדער קרעדיטאָר איז אַ פריינד, אַ בעל־טובה, אַ בעשיצער. ער לאָזט אויף דיך קיין שפרינקעלע נישט פאַלען און וועט געהן פאַר דיך אין פייער און אין וואַסער. קיין טאַטע וועט זיך אַזוי נישט הלאָפאָטשען וועגען דיך, ווי דיין קרעדיטאָר. וואס מעהר דו ביזט איהם שולדיג, אַלץ מעהר איז ער פעראינטערעסירט אין דעם, דו זאָלסט דיך אַרויפקריגען. ער וועט דיר נאָכגעהן און זעהן, אַז קיין האָר זאָל פון דיין קאָפ נישט פאַלען, ווארום דיין לעבען איז זיין געלד. ער ציטערט, ווען דיר שטעהט פאָר אַ געפאַהר, ווארום דיין אונטערגאַנג איז דער קבר פון זיינע פאָדערונגען. האָב אַ סך קרעדיטאָרס, טייערער, און דיין גורל איז פאָראויס געזיכערט. זיי וועלן דיר שוין איינשאַפען אַ רייכע ווייב, אַ הויכע שטעלע און אַ גוטען נאָמען. די בעסטע פינאַנציעלע אָפעראַציע איז די, ווען יענעמס געלד ווערט פערוואַנדעלט אין אַ אָרנאַמענט אויף דעם בילד פון אונזער עקסיסטענץ.

דאָס אומגעפעהר וואָלטען זיין די לייטענדע פרינציפען, אויף דעם יסוד פון וועלכע עס וואָלטען אויסגעבילדעט געוואָרען די שילער פון דער ערפאָלגסשול. די עלטערע תלמידים וואָלט מען געקענט ענטדעקען אויך די גרונד־אַנשויאונג, אויף וועלכער ס'איז געבויט

דִי גאַנצֶע חִיסֶענשאַפט פוּן דֶער עֶרפאָלגס=עֶרצִיהוּנג. זִי לאָזט זִיךְ
גאַנץ קוּרץ אוֹיספּאַסֶען; צוּ אַ ווֶעג אִין לֶעבֶען קֶען מֶען זִיךְ דֶער=
שלאָגֶען דוּרךְ צווֵיי מִיטלֶען: אָדֶער דוּרךְ אֵייגֶענֶע מעלות אָדֶער
יֶענֶעמס חסרונות. דאָס עֶרשטֶע מִיטֶעל אִיז אַ סך שווֶערֶער אוּן
ווֶענִיגֶער=זִיכֶער, וואָרוּם עֶרשטֶענס, מוּז מֶען דאָךְ צוּ אִיהם מעלות
האָבֶען, אוּן דאָס אִיז אַזאַ זאַךְ, וואָס נִישט יֶעדֶערֶער האָט עֶס,
אוּן צווֵייטֶענס, אִיז עֶס פֶערבּוּנדֶען מִיט דֶער בּעדִינגוּנג, אַז דִי מעלות
זאָלֶען צוּ דֶער צַייט בּעמֶערקט אוּן רִיכטִיג אָבּגֶעשאַצט ווֶערֶען,
וואָס עֶס טרֶעפט, ווִי דִי עֶרפאַהרוּנג ווַייזט, זֶעהר זֶעלטֶען. דאַגֶעגֶען
אָבֶּער דִי ספּעקוּלאַציֶע אוֹיף יֶענֶעמס חסרונות גִיט זִיךְ כּמעט שטֶענדִיג
אַיין. דֶער רבּי וואָלט דֶערִיבֶּער מִיט פוּלֶער רֶעכט גֶעקֶענט זאָגֶען
דֶעם תלמיד: מאַטֶער דִיךְ נִישט צוּפִיעֶל אוֹיפצוּטהוּן עֶפּעֶס גרוֹיסֶעס,
עֶפּעֶס אַזֶעלכֶעס, וואָס זאָל שוֹין רֶעדֶען פאַר דִיךְ; דִי שטִימֶע פוּן אַזאַ
אוֹיפטוּעֶכץ אִיז זֶעהר שוואַךְ אוּן דאָס גֶעשרֵיי פוּן דֶער אֵייפֶער=
זִיכטִיגֶער מִיטֶעלמֶעסִיגקַייט פֶערטוֹיבּט אִיהר; זִי רֶעדט אוֹיף אַזאַ
שפּראַךְ, וואָס דִי אוּנזוִיסֶענדֶע מאַסֶע פֶערשטֶעהט זִי נִישט; נאָר דִי
בּכבוד'יגֶע אוּן אֵיידֶעלֶע מֶענשֶען ווֶעלֶן בּעמֶערקֶען אוּן אָבשאַצֶען
דַיינֶע פֶערדִינסטֶען, ס'אִיז אָבֶּער אַ גרוֹיסֶער ספק, צִי זֵיי אפילו ווֶעלֶן
אַיךְ עֶפּעֶס טאָן פאַר דִיר, אוֹיבּ דוּ ווֶעסט זֵיי נִישט קרִיכֶען אִין דִי
אוֹיגֶען. אַנשטאָט אַלזאָ צוּ פֶערלִיערֶען דַיין צַייט אוֹיף עֶהרלִיכֶער
אוּן עֶרנסטֶער שאַפוּנג, בּעֶנוּץ אִיהר בּעֶסֶער אוֹיף דֶעם, צוּ דֶערגֶעהן
גרִינדלִיךְ דִי פֶעהלֶערן פוּן דֶער מאַסֶע אוּן פוּן זֵיי נוּצֶען צוּ צִיהֶען.
דִי מאַסֶע האָט נִישט קֵיין אֵייגֶענֶע מֵיינוּנג — שטוּפּ אִיהר אַריין דַיינֶע;
דִי מאַסֶע אִיז קלֵיין, זִי אִיז נִישט אִימשטאַנד צוּ דֶענקֶען — היט דִיךְ
אַלזאָ פוּן טִיעף זַיין אוּן פוּן אוֹיפגֶעבֶּען אִיהר שווֶערֶע גַייסטִיגֶע
אַרבּייט; דִי מאַסֶע האָט טֶעמפֶּע גֶעפִיהלֶען — טרֶעט דֶערִיבֶּער אַרוֹיס
פאַר אִיהר מִיט אַזאַ לִיאַרם, אַז דִי פֶערשטאָפּטסטֶע אוֹיעֶרן זאָלֶען דִיךְ
הֶערֶען אוּן דִי בּלִינדסטֶע אוֹיגֶען זאָלֶען דִיךְ זֶעהֶען; דִי מאַסֶע
פֶערשטֶעהט נִישט קֵיין המצאה אוּן נֶעהמט אָן יֶעדֶע זאַךְ בּוּכ=
שטֶעבּלִיךְ — רֶעד אַלזאָ אוֹיס, גלַייךְ אוּן אִין אַ צוּנגֶענגלִיכֶער פאָרם,
אַלדאָס בֵּייז ווֶעגֶען דַיינֶע קאָנקוּרֶענטֶען אוּן אַלדאָס גוּטס ווֶעגֶען זִיךְ;
דִי מאַסֶע האָט אַ קוּרצֶען זכּרון — נִיץ אַלזאָ אוֹיס אָהן אַ שום מורא
יֶעדֶען ווֶעג, וואָס קֶען דִיךְ פִיהרֶען צוּם צִיעל; ווֶעסטוּ נאָר האָבֶּען
דֶעם צִיעל עֶררֵייכט, ווֶעט קֵיינֶער זִיךְ נִישט דֶערמאָהנֶען, ווִי אַזוֹי

דו ביזט צו איהם צוגעקומען. מיט די פרינציפּען וועסטו זיין רייך און גרויס און וואויל וועט דיר זיין אויף דער ערד.

נאָר ווען איין שילער, וועלכען איך וואָלט ענטדעקען דעם סוד פון ערפאָלג, וואָלט איינפאַלען מיך צו פרעגען: „אויב איהר ווייסט אַזוי גוט, ווי מ'דאַרף דאָס אַלץ מאַכען; האָט איהר דאָך מסתמא אויך זיך בענוצט מיט די כללים?“ — וואָלט איך מיך געפונען אין אַ גרויסער פערלעגענהייט. איך וואָלט איהם בלויז נאָר דאָס געקענט ענטפערן: איך האָב געזעהן, ווי אַנדערע האָבען זיך דערשלאָגען צו ערפאָלג, און דאָס איז שוין גענוג פאַר מיר. ווען מ'שטעהט אין קיך און מ'זעהט, ווי דאָס פלייש ווערט געמאַכט און געקאָכט, פערליערט מען דעם אַפּעטיט צו איהם. אַנדערע אָבער קען מען איהם נאָך פונדעסטוועגען רעקאָמענדירען*).

---

*) מיט דעם אַרטיקעל מיינעם איז פאָרגעקומען אַ אומגלויבליכער פאַקט: אַ סך קריטיקער האָבען איהם בוכשטעבליך פערשטאַנען און פשוט געגלויבט, אַז איך האָב דאָ אין איהם אויסגעדריקט מיין מיינונג וועגען דער ערציהונגס-פראַגע! אַ שאָד, וואָס איך האָב נישט די פאָטאָגראַפיעס זייערע — איך וואָלט זיי געוון אַריינגענומען אין דעם בוך, אום צו געבען דעם לעזער די מעגליכ-קייט זיך צו בעקאָנען מיט די געזיכטסציגע פון די דאָזיגע חכמים.

געניע און טאלאנט.

I.

איידער איך טרעט צו צו די בעטראכטונגען, וועלכע ס'איז געווידמעט דער קאפיטעל, מוז איך ווי ווייט מעגליך גענויער בעגרענצען יענע בעגריפען, ארום וועלכע די בעטראכטונגען וועלען זיך דרעהען. וואס איז אזוינס טאלאנט? וואס איז אזוינס געניע? אלס תשובה אויף דער שאלה דינט געוועהנליך דער אנגעהויפטער מיש-מאש, אין וועלכען די הויפטווערטער דריקען אויס בעוואונדערונג, און די ביי-ווערטער — לויב. דערמיט אבער קענען מיר זיך נישט בענוגענען. מיר דארפען נישט קיין קאמפלימענטען, נאר א ניכטערע ערקלערונג. איך גלויב, אז מיר וועלען זיין זעהר נאהענט צום אמת, אויב מיר וועלען זאגען: א טאלאנט איז א וועזען, וואס איבט אויס אלגעמיינע אדער אפטע טעטיגקייטען בעסער, ווי די מעהרהייט פון יענע וועזענס, וועלכע זוכען אויך זיך איינצושאפען די דאזיגע פעהיגקייט. דער געניע אבער איז א מענש, וועלכער ערפינדעט נייע טעטיגקייטען, אזעלכע, וואס זענען נאך פאר איהם קיינמאל נישט אויסגעאיבט געווארען, אדער ער איבט אויס אלטע געהאנדהייטען לויט א פאלשטענדיג-אריגינעלער, ריין-פערזענליכער

מעטאדע. איך האב דא אומישנע דעפינירט דעם טאלאנט אלס וו ע=
ז ען און דעם געניע אלס מ ע נ ש ע ן. דאס טאלאנט איז, נאך מיין
מיינונג, אין קיין פאל נישט בעגרענצט נאר אויף דער מענשהייט
אליין, און עס איז אהן א שום ספק פארהאן אויך אין דער וועלט
פון די בעלי=חיים. דער הונד, וועלכען מ'קען אויסלערנען היינען
מעהר פערוויקעלטע קונצשטיקער, ווי אנדערע הינד, איז א טאלאנט.
דאס זעלבע קען מען זאגען אויך וועגען דעם סאלאווי, אדער וועגען
דעם קאנאריק, וואס זינגט בעסער פון זיינע ארט=חברים; און אפשר אויך
וועגען דעם העכט, וואס יאגט נאך מיט מעהר ערפאלג, איידער
וועגען דעם גליה=ווארם, וואס לייכט העלער פון די אנדערע. די גע=
ניאליטעט, דאגעגען, איז א אויסשליסליך מענשליכע אייגענשאפט,
וואס ווייזט זיך ארויס ביי א איינצעלנעם וועזען. זי בעשטעהט אין
דעם, וואס א אינדיווידואום טרעט אויס, ווי מ'זאגט, אזעלכע וועגען,
איבער וועלכע קיינער פאר איהם איז נישט געגאנגען. ביי איינ=
צעלנע בעלי=חיים בעמערקען מיר נישט אזעלכעס: דאס קענען בע=
ווייזען נאר גאנצע ארטען (מינים) זייערע. זיי קענען אלזא בעגאבט
זיין מיט געניאליטעט נאר געמיינזאם, צוזאמען; שפורען פון גע=
ניאליטעט געפינען זיך אין אלע לעבעדיגע וועזענס, צוזאמען גע=
נומען. דאס ווייזט דער ענטוויקלונגס=פראצעס פון דעם איינצעלליגען
בעל=חי, ביז דעם מענשען. מיר קענען אלזא זאגען, אז די אר=
גאנישע וועלט בכלל איז א געניע. עוואלוציע און געניאליטעט
זענען סינאנימען, און די טעאריע וועגען דער אבשטאמונג פון די
ארטען איז נישט קיין אנדער זאך, ווי דאס אנערקענען און אויס=
שרייען די הערשאפט פון דער געניאליטעט אין דער ארגאנישער
וועלט. אמת, א געוויסע פרייהייט אין דעם ענטוויקלען זיך, א גע=
וויסען דראנג הערויס, זיך אבצוזונדערן פון דעם אלגעמיינעם שטאס=
טיפ, עקזיסטירט ביי איינצעלנע בעלי=חיים אויך, ווארום די ענדע=
רונגען, וועלכע מיר בעמערקען אין דעם בוי און וועזען פון די
ארטען, נאך דעם פערלויף פון א לאנגער צייט, האבען דאך געמוזט
פארקומען ווען ס'איז אין איינצעלנע אינדיווידוען. ביי דעם איינ=
צעלנעם בעל=חי איז אבער דאס אבטרעטען פונ'ם אלטען און שטרע=
בען צום נייעם אזוי קליין און נישט=וויכטיג, אז מיר מוזען עס
איגנאנצען פערבייגעהן, וויל מיר זענען נישט אימשטאנד דאס צו
כאפען. א ביהן, וואס וואלט אנשטאט א זעקס=, אויפבויען א פיער=

אָדער אַכט-עקיגע האָניג-צעללע; אַ שוואַלב, וואָס וואָלט פאַר איהר נעסט אַ נייע פאָרם אויסגעפינען; אַ אָקס, וואָס וואָלט מרוצה געוואָרען בעסער אומצוקומען, איידער זיך צו לאָזען איינשפּאַנען אין אַ יאָך — וואָלט זיין אַ גאָניע. אַזעלכע ביישפּיעלען אָבער האָט נאָך די וועלט נישט געזעהען, אין דער צייט, וואָס צווישען מענשען האָט זי שוין אַ סך מאָל געזעהן אַזעלכע, וועלכע זענען אָבגעטרעטען אינגאַנצען פון די געירשה'נטע טעטיגקייטען. דער הלוק צווישען דעם טאַלאַנט און דעם גאָניע איז אַלזאָ נישט אין דער אויסערליכער מאָס און פאָרם, נישט אין דער כמות, נאָר אין דעם אינערליכען עצם, אין דער איכות. איך האָב נישט פערזעהן דערביי, אַז אין דער אונטערשטער שורה איז יעדער אינערליכער אונטערשייד, ווען מען בעטראַכט איהם גרינדליכער און טיעפער, פערבונדען מיט אַ הילוק אויך אין דער אויסערליכער מאָס און פאָרם. מיר וועלען דאָס אילוסטרירען מיט איין ביישפּיעל: אום צו ווערען אַ פּראָפעסאָר פון היסטאָריע, מוז מען האָבען אַ געוויסע מאָס זכרון, ווילענסקראַפט און דענקענס-פעהיגקייט. די אייגענשאַפטען, צוזאַמען גענומען, גיעבען ערשט אַ ערפאָלגרייכע מיטעלמעסיגקייט און אין בעסטען פאַל — אַ טאַלאַנט. אויב אָבער זיי ווייזען זיך אַרויס מיט אַ אונגעוועהנליכער קראַפט, קען שוין דער בעזיצער זייערער ווערען אַ גרויסער רעגיערונגס-מענש, אַ הערשער איבער מענשען. ער גיט אפשר אויך דער וועלט-געשיכטע אַ נייע ריכטונג און מ'מוז איהם אַנערקענען פאַר אַ גאָניע. אמת, דער אונטערשייד איז דאָ געגרינדעט נאָר אויף דער פערשיעדענער גרויסקייט פון איינע און די זעלביגע אייגענשאַפטען, ער איז אָבער אויף אַזוי פיעל וויכטיג, אַז די ביידע ערשיינונגען, וואָס שיידען זיך אונטער איינע פון דער אַנדערער נאָר אין דער כמות, זעהען אויס, ווי זיי וואָלטען זיין פערשיעדען אין דעם אינערליכען עצם זייערן און נישט האָבען קיין שום עהנליכקייט צווישען זיך. דער אונטערשייד צווישען דעם מאָנבלאַן און דעם קליינעם זאַמד-קערנדעל איז דאָך אויך נאָר אין דער כמות. וואָרום אינערליך זענען זיי דאָך איינס און דאָס זעלבע. דעם זאַמד-קערענדעל פעהלט נאָר אונגעהויער גרויס צו ווערען, אום אויך צו זיין אַ מאָנבלאַן; און זאָל מען דעם מאָנבלאַן איינציהען ביז דער סאַמע קלענסטער גרויס, וועט ער אויך ווערען אַ זאַמד-קערענדעל. פונדעסטוועגען געפינען מיר פאַרט, אַז ס'איז גענוג דער אונטערשייד אין דער

גרויס, צו מאַכען פון צווײ העלדענס, וואָס זענען לויט זײער עצם בײדע גלײך, אַזעלכע צווײ גרונד-פערשידענע ערשײנונגען, ווי דאָס זענען דער מאָנבלאַן און דאָס זאַמד-קערענדעל.

II.

אין דעם קאַפּיטעל וועגען דער מעהרהײט און די מינדערהײט האָב איך שוין געזוכט צו דערווײזען, אַז נישט יעדער אָרגאַניזם בעזיצט די פעהיגקײט צו רעאַגירען אויף די אײנדריקע, וואָס קומען פון אויסענווענדיג, מיט אײגענע, נײע, נישט קײן געירשה'נטע ווירקונגען פון דעם נערווען-און-מוסקול-סיסטעם, ד. ה. מיט אײגענע געדאַנקען און האַנדלונגען. דאָס קען נאָר דער אָרגאַניזם, וואָס איז בעזונדער פאָלקאָם געבױט, וואָס איז בעזונדער רײך אין לעבענסקראַפט. דער געניע, וואָס זײן גרונד-אײגענשאַפט איז די פעהיגקײט איבערצואַרבײטען מיט אַ אײגענער, אָריגינעלער מעטאָדע די אײנדריקע פון דער אויסערליכער וועלט, מוז אַלזאָ בעזיצען די העכסטע אָרגאַנישע ענטוויקלונג. דאָס קלאַוויאַטור פון זײן גײסט בעזיצט אויך אײן אָקטאַווע מעהר, ווי די קלאַוויאַטורען פון אַנדערע גײסטער, און די דאָזיגע גרויסע מתנה פון דער נאַטור קען מען זיך נישט אײנשאַפען, נישט מיט קײן התמדה און נישט מיט קײן אײנאיבען זיך. געטהע זאָגט זיך גאַנץ לײכט און מיט דער אונשולדיגסטער מינע, וואָס קען נאָר געבען: „טהוט זיך נאָר גוט אַרײן אינ'ם פולע מענשליכע לעבען!" די פראַזע קלינגט נאַאיוו, אין דער ווירקליכקײט אָבער איז דאָס די גרויסקײט פון אַ הויכען זעלבסטבעוואוסטזײן. „טוט זיך נאָר גוט אַרײן אין דאָס פולע מענשליכע לעבען..." אין דער אמת'ן! דער רעצעפט איז אַ זיכערער, אום איהם אײנצונעהמען מוז מען אָבער אַ געניע זײן. דער געוועהנליכער און אפילו בעגאַבטער מענש ווײס גאָרנישט, ווי זיך צו נעהמען פאַר אַזאַ מלאכה און אײב ער פראָבירט יאָ דאָס טאָן, טרעט ער גלײך אָב צוריק מיט לעדיגע הענד. עס קומט אַלזאָ אויס, אַז דער דורכשניטליכער מענש, און צו דער קאַטעגאָריע רעכען איך צו אויך דעם טאַלאַנט, זעהט גאָרנישט די וועלט, נאָר דעם שפּיגעל

איהרען אין די אויגען פון דעם געניע. ער וועהט „דאס פילע מענשליכע לעבען" נישט אין זיין לעבעדיגער ווירקליכקייט, נישט אין רעליעף, נאר דעם שאטען זיינעם אויפ'ן וואנד, — דעם שאטען, וואס פאלט פון דעם געניע'ס צויבער־לאמטערנע. ער קען זיך מאטערן אנטוהאפען דעם דאזיגען בליציגען און בעוועגליכען שאטען, אין די הענד ביי איהם וועט אבער גארנישט בלייבען. די ערשיינונגען פון דער וועלט שטעלען פאר מיט זיך א רויהען מאטעריאל, פון וועלכען דער געוועהנליכער מענש קען גארנישט אויסארבייטען, פון וועלכען נאר דער געניע אליין איז אימשטאנד צו בעשאפען עפעס אזוינס, וואס דער ערשטער קען עס שוין אויך פערשטעהן. דער מיטעלמעסיגער מענש וועהט פאר זיך זאכען און ערשיינונגען צוזאמפען אין פערשידענע גרופען, ווייל דער געניע האט די גרופען איינגעשטעלט; די וועלט אין דאס לעבען שטעלען זיך איהם פאר אין דער פארם פון בולט'ע בילדער, ווייל דער געניע האט זיי פעראייניגט און איינגעפאסט אין בעשטימטע ראהמען. ער פיהלט, דענקט און האנדעלט, ווי דער געניע האט געפיהלט, געדענקט און געהאנדעלט דאס ערשטע מאל פאר איהם. די ערשיינונגען, וועלכע דער געניע האט נישט אויסגעארבייט ארגאניש, געהט ער פערביי גארנישט בעמערקענדיג זיי, גארנישט פיהלענדיג און גארנישט טראכטענדיג וועגען זיי.

אילוסטרירען די ערשיינונג קען איך נאר מיט א ביישפיעל פון דער ארגאנישער וועלט. די שטאפען, אין וועלכע עס נויטיגט זיך יעדעס לעבעדיגע וועזען, ווי למשל קויהלען־און שטיקשטאף, זענען פארהאן אויף דער ערד אומעטום אין אונגעהויערע מאסען, די בעלי־חיים אבער קענען מיט זיי גארנישט מאכען: אין דער פארם, אין וועלכער די נאטור דערלאנגט זיי די דאזיגע מאסען, זענען זיי נישט אימשטאנד עס צו פערדייען. דארט וואו די אטמאספערע איז אנגעזאפט מיט קויהלענזויערע, דארט, וואו דער באדען איז פול מיט אזאט־זויערע זאלצען — קענען זיך קיינע בעלי־חיים נישט דערהאלטען.

איבערקאכען אין זיך די דאזיגע רויהע שטאפען און פערוואנדלען זיי אין שפייז קענען נאר די פלאנצונגען און פון זיי אויך נאר יענע, וואס האבען אין זיך כלאראפיל. די קויהלען־און שטיק־שטאפען קענען ערשט דאמאלס נוצען אלס שפייז פאר די בעלי־חיים, ווען זיי זענען איבערגעקאכט און איבערגעארבייט געווארען אין די ארגא־

נִיזמען פון די פּלאַנצונגען. דאָס זעלבע קומט פאָר אויך מִיט די געניעס און געוועהנליכע מענשען, צורעכנענדיג צו זיי אויך דעם טאַלאַנט. דער געוועהנליכער מענש קען די נאַטור נִישט פערדייהען, נִישט אַסִימִילִירען, נִישט פערוואַנדלען אין גרונד-טיילען פון דעם אייגענעם בעוואוסטזיין. ער זעהט די ערשיינונגען, ער מאַכט זיך אָבער פון זיי קיין בִּילד נִישט; ער הערט, ער פערשטעהט אָבער נִישט און בעגרייפט נִישט. דער געניע, דאַגעגען, האָט אין זיך עטוואַס בעזונדערס, עטוואָס אַזוינס, וואָס איז ענליך צו כלאָראָפיל, אַ דאַנק וואָס ער איז אימשטאַנד זיך בעשאַפען פון די ערשיינונגען פּאַרטיגע פאָרשטעלונגען, וועלכע עס קען שוין דערנאָך אויפנעהמען אין זיין בעוואוסטזיין אויך דער געוועהנליכער מענש. דאַרווין גיט אונז אין דעם ערשטען קאַפּיטעל פון זיין ווערק „אַ רייזע פון אַ נאַטורפאָרשער אַרום דער וועלט“ — אַ איבעראַשענדעס בִּילד פון לעבען אויף דעם אינגאַנצען נאַקעטען כט. פּאַול-פעלזען אין מיטען אַטלאַנטישען ים. דאָרט לעבען צוויי סאָרטען פויגעל: דער „נאַר“ און דער וואַסער-שוואַלב אונטער דעם נאָמען הייסע קאָפּ. אויף די פויגעל ווידער לעבען אַלס פּאַראַזיטען פערשידענע פליעגען און מילבען און האָטש דאַרווין זאָגט עס נִישט, קען מען דאָך זיכער אָננעהמען, אַז אַרום די דאָזיגע פויגעל, ד. ה. אַרום די העכערע בעלי-חיים, ווימעלט זיך אַ גאַנצע וועלט פון קלייניניקע מִיקראָסקאָפּישע בּרואים׳לעך, פון אינפוזאָריען, מִיקראָבען און באַקטעריען. ס׳איז אַלזאָ גענוג געזעהן, איין פויגעל נאָר זאָל זיך בעזעצען אויף דעם פעלזען, אום דער דאָזיגער נאַקעטער מדבר זאָל פערוואַנדעלט ווערן אין אַ נאַהרונגספאָרט פאַר אַ גאַנצער רייהע בּרואים׳לעך, וועלכע וואָלטען אָהן איהם נִישט געקענט אויסלעבען דאָ אפילו איין טאָג. דאָס זעלבע קומט פאָר אויך מִיט דער ענטשטעהונג פון אַ ליטעראַטור ביי וועלכען ס׳איז פאָלק. דער געניע מִיט די נאָר איהם אַליין אייגענטימליכע פעהיגקייטען אָרגאַנען בעשאַפט פון די פערשידענע אײנדריקע קינסטלערישע ווערק, וועלכע זענען צוגענגליך פאַר דעם מענשליכען גייסט. גלייך נאָכדעם בִּילדעט זיך אוים אַ גאַנצע מחנה פּאַראַזיטען. קודם-כל הייזען זיך נאָכאַהמער׳ס און זיי אַרבייטען איבער די דאָזיגע קונסט-ווערק מעהר אָדער ווענִיגער געלונגען. דאָס זענען די פליעגען, וואָס שפּייזען זיך מִיט׳ן בלוט פון דער וואַסער-שוואַלב. דאַן קומען אויף קריטישע און עסטעטישע שולען; זיי האָבען שוין קיין עסק נִישט מִיט דער נאָ=

קעטער נאטור און אינטערעסירען זיך נאר מיט די רעזולטאטען פון דער נאטור-פערדייהונג אין די מאגענס פון דעם געניע און זיינע נאכאהמער. דאס זענען די שפינען, וואס געהען נאך די פליעגען, און די מיסטשרצים, וואס נעהרען זיך מיט די פארעשטאפען. אב ענדע ערשיינען די היסטאריקער פון דער ליטעראטור, וועלכע דערצעהלען מיט א וויכטיגער מינע, ווי אזוי דאס אלץ איז צוגעגאנגען. פאר זיי געפין איך נישט איצט גראדע דעם צוגעפאסטען ביישפיעל-וועזען אויף דעם כט. פאל-פעלוזען, וויל איך האב נישט דאס רעכט זיי צו פערגלייכען מיט די דארטיגע מיקראבען און באקטעריען. און אזוי האבען מיר שוין א גרויסע נאציאנאלע ליטעראטור, מיט בעלעטריסטישע ווערק פון צווייטען ראנג, מיט עסטעטישע סיסטעמען, מיט גייסטרייכע קריטישע ווערק, מיט ליטעראטור-געשיכטע און מאנאגראפיעס איבער איינצעלנע עפאכעס אין איהר, מיט געלעהרנטע פירושים צו די אלע ווערק און מיט א גאנצער מחנה פראפעסארען, וועלכע לעבען נאר דערמיט, וואס זיי לייענען יאהראיין יאהראויס לעקציעס וועגען דער ליטעראטור. און די דאזיגע אלע ביכער מיט אלע זייערע לעבעדיגע הוספות אין דער געשטאלט פון פראפעסארען און געלעהרנטע ציהען זייער אנהויב און דאס רעכט אויף צום עקסיסטירען פון יענעם קונסט-ווערק, וואס עס האט געשאפען אמאל א נאאיווער געניע, וועלכער איז נישט געוועזען קיין געלעהרטער, נישט קיין פראפעסאר און האט ארויסגעבראכט זיינע ווערק, אזוי ווי דער עפעלבוים גיט ארויס עפעל, נאר דערפאר, וואס דאס איז געלעגען אין זיין נאטור. און די אלע אנדערע מענשעלעך, וועלכע זענען געקומען נאך איהם, וואלטען נישט געקענט אפילו קיין הע פון מויל ארויסברענגען, ווען מ'וואלט זיי צוזאמענשטעלען מיט דער נאקעטער נאטור; זיי וואלטען אפילו גארנישט אנהויבען צו ערשיינען, אזוי ווי די אלע קליינינקע בריאים'לעך וואלטען נישט ערשיינען אויף דעם סט. פאל-פעלוזען אהן די פויגעל, וועלכע האבען זיי געגעבען די מעגליכקייט צו עקסיסטירען.

די געניאליטעט איז אלזא דער רעזולטאט פון א געבוירענער העכערער ארגאנישער ענטוויקלונג, און דאס טאלאנט — פון דער דורך התמדה און איינאיבונג ערהייכטער אויסבילדונג פון די נאטירליכע פעהיגקייטען, וועלכע עס בעזיצען די מעהרסטע טייל געזונדטע און נארמאלע אינדיווידואומען פון דעם שטאם. נאר אויב איך זאג, אז

די געניאליטעט האט אונטער זיך א פיזיאלאגישען, סטרוקטורעלען באדען, האט מען דאך דאס רעכט מיך צו פרעגען, וועלכעס איז עס דאס געוועבעניץ אין דעם מענשליכען ארגאניזם, וואס זיין רייכערע ענטוויקלונג בעשאפט די אריגינאליטעט. די פראגע זעהט אויס זעהר שארף, דאך אבער וואלט מען אויף איהר גאנץ לייכט געקענט ענטפערן, ווען געניע און טאלאנט וואלטען זיין איינפאכע ערשיינונגען. דאן וואלט מען געקענט מיט א גאנץ פשוט'ער מעטאדע לעזען די פערהוי־קעלטע פראגע. מ'וואלט זאגען: דער טאלאנט בעזיצט א איבערראשענד־גרויסען זכרון, דער געניע בעזיצט א אונגעוועהנליך־שטארקען ווילען און ביי ביידע פעלען מסתמא זענען בעזונדער אויסגעבילדעט די מארך־צענטערן, פון וועלכע ס'איז אבהענגיג דער זכרון אדער דער ווילען. ביי היינטיגען טאג ווייס מען נאך נישט, וועלכע עס זענען די דאזיגע צענטערן; מיט דער צייט אבער ווער מען זיי געפינען און אויף דעם שפור פון עטליכע פון זיי איז מען שוין געפאלען. דאס צוגליידערן און ערקלערן די גייסטיגע אויסנאהמסערשיינונגען וואלט אויף אזא אופן זיין נאר א קינדערשפיעל. צום בעדויערן אבער איז די זאך נישט אזוי איינפאך, ווי מ'גלויבט. געניע און טאלענט זענען ביז דער העכסטער שטופע צוזאמענגעזעצטע ערשיינונגען; נאר זעלטען־ווען לאזען זיי זיך ערקלערן מיט דער איבערגעוויכט פון איין גייסטיגער גרונד־פעהיגקייט, האטש ביי די מעהרסטע טיילען איז טאקע יא פערהאן אזא איבערגעוויכט פון וועלכער ס'איז פעהיגקייט און זי קען זאגאר קאנסטאטירט ווערן דורך א געטייער אונטערזוכונג. כמעט שטענדיג בעטייליגען זיך אין דער צוזאמענגענומענער ערשיי־נונג פון דעם געניע אדער פון דעם טאלאנט עטליכע פעהיגקייטען, האטש נישט אין קיין גלייכער מאס, און זייערע פערשיעדענע צוזא־מענזעצונגען גיעבען אזעלכע פערשיעדענארטיגע רעזולטאטען, אז גאנץ אפט איז בכלל שווער דורכצוקריכען דורך זיי און צוצוקומען ביז זייערע ארגאנישע סבות. די גאנצע קונסט פון פסיכאלאגיש אנאליזירען דעם געניע אדער דעם טאלענט בעשטעהט דעריבער נאר אין דעם, אלץ, וואס עס זעהט אויס ווי א איינהייטליך־גאנצע זאך, פונאנדערצוגליידערן אויף די עלעמענטארסטע טיילען זיינע און אויס־צוגעפינען דעם מקור פון די דאזיגע טיילען אין ארגאניזם.

———

III.

יעדער געבילדעטער מענש ווייס היינט, אז אונזער צענטראלער נערווען=סיסטעם ד. ה. דער גרויסער, דער קליינער און דער פערלענגערטער מארך, דער הויט השדרה, די עמפפינדונגס=און בעוועגונגס=נערווען, שטעלען נישט פאר מיט זיך קיין איינהייטליכען ארגאן מיט איינפאכע פונקציעס הי, למשל, דאס הארץ אדער ניערען, נאר א צוזאמענזעצונג פון א סך ארגאנען, וואס האטש זיי זענען פערוואנדט צווישען זיך לויט זייער כאראקטער, האבען זיי דאך אויסצואיבען פערשידענע פונקציעס. דא קומט פאר דאס זעלביגע, וואס מיט דעם פערדייהונגס=סיסטעם. דאס גאנצע אינגעווייד, פון דעם אויפנעהמענדען ביז דעם ארויסווארפענדען חלל, מיט די אלע מכשירים און צוזעצונגען, בילדעט איין אפאראט, די בעזונדערע טיילען פון וועלכען עס ארבייטען צוזאמען פאר איין ציעל: טויגליך צומאכען די אריינגעפיהרטע שפייז=שטאפען מיט דער הילף פון כעמישע און מעכאנישע פערענדערונגען צו דער ערהאלטונג און אויפבויאונג פון דעם ארגאניזם. ווי פערשידען אבער זענען עס די בעזונדערע גרונדטיילען פון דעם גרויסען אפאראט! די שפייעכץ=מאנדלען פון מויל האבען קיין שום שייכות נישט מיט די מאגען=מאנדלען און מיט'ן לעבער; דער בוי פון מאגען איז גארנישט ענהליך צו דעם בוי פון די איידעלע קישקעס; די פליעסיגקייטס=מאנדלען פון מאגען, וואס העלפען פערדייהען דעם עסען זענען אין יעדער הינזיכט אנדערש פון די שטאפען אין די קישקעס, וועלכע רייניגען דעם קערפער פון די פסולת. דא ווערט אויסגעארבייט אזא זאפט, וואס פערוואנדעלט דעם קראכמאל אין צוקער, און דארט אזא, וואס מאכט צוגעהן דאס אונצוגעהבארע איי=ווייס. איין געוועבעכץ פערנעהמט זיך בלויז מיט דעם איבערפיהרען די שפייז=מאסען, און דאס אנדערע, פערקעהרט, האט די אויפגאבע צו פערשטעלען דאס ערשטע דעם וועג און איהם לאזען שטעהן אויף איין ארט; און נאך א דריטע געוועבעכץ איז פערהאן, וואס די איינציגע ארבייט זיינע איז — אויסזייגען א געוויסען זאפט. אויף דעם זעלביגען אופן פיהרט אויך אויס דער צענטראלער נערווען=סיטעם זיין גרויסע, קאמפליצירטע אויפגאבע: ער דיענט אלס פערמיטלער צווישען דעם איך און דעם נישט=איך, אדער, זיך אויסדריקענדיג נישט אזוי פילאזאפיש, צווישען דער אויסערליכער

װעלט און דעם אינדיװידואום, ער פערװאנדעלט איינדריקע אין בעװאוסטזיניגע פארשטעלונגען און העלפט דעם בעװאוסטזיין רעאגירען און אברופען זיך אויף די איינדריקע פון דער אויסערליכער װעלט; די ארבייט אבער צופאלט אויף א אונגעהויערער צאהל פערשידענע, איינצעלנע פראצעסען, װעלכע װערן אויסגעאיבט דורך פערשידענע טיילען פון מוח אדער פון הוט השדרה. איך װעל עס ערקלערן מיט א ביישפיעל. מיר װעלן נעהמען, למשל, דאס זעהען. דעם נישט־געלעהרענטען מענשען זעהט אויס גאנץ פשוט די ארבייט פון נעהמען א צייטונג און איבערלייענען װאס אין איהר שטעהט. אז א בלינדער קען עס נישט טאן, װעט ער אויך גלייך פערשטעהן. דאגעגען אבער װאלט ער אפשר נבהל ומשתומם װערען, װען מ'װאלט איהם זאגען, אז זעהענדיגע אויגען זענען אליין נאך נישט גענוג אויף דורכצופיהרען אינגאנצען דעם פראצעס פון לעזען; אז דערצו איז נאך אויסער דעם נויטיג די מיטװירקונג פון א גאנצער רייהע אנדערע ארגאנען, װעלכע געפינען זיך אין מארך, און אז ס'איז אינגאנצען אונמעגליך צו לעזען דאן, װען איין־איינציגער נאר פון די ארגאנען פונקציאנירט נישט, װי געהעריג איז. דער אויג־אפעל שטעלט פאר מיט זיך א מין קאמערא אבסקורא, א מין דונקעלעס צימער, אויף דער הינטער־װאנד פון װעלכען עס פאלט א פערקלענערטעס שארפעס בילד פון דער אויסערליכער װעלט. דעם דאזיגען הינטערגרונד בילדעט א נעץ פון זעה־נערװען, דורך װעלכע דער עמפפאנגענער איינדריק, ד. ה., די געשטאלט, װאס האט זיך אבגעשפיעגעלט אויף דער הינטערװאנד, װערט אריינגעפיהרט אין מארך. אויפגענומען װערט דער איינדריק, װי מ'קען משער זיין, אין יענעם טייל פון מארך, װאס ליגט הינטער דעם אזוי גערופענעם אינערליכען קאפסול. די בעגרייפונג און אויסטייטשונג פון דעם איינדריק קומט שוין פאר אין אנ'אנדער ארט, װאס לויט די פארשונגען פון קוסמויל, װעסטפאהל און אנדערע קען מען זיכער אננעהמען, אז דאס געפינט זיך אין דעם לינקען אונטערשטען זייטענטייל פון מארך. דאס אויג שפיגעלט אלזא אב אין זיך די אויסערליכע װעלט: דאס אבגעשפיגעלטע בילד װערט דורך דעם זעהנערװ אריינגעפיהרט אין דעם אינערליכען קאפסול; דער אינערליכער קאפסול פערװאנדעלט דאס שפיגעלבילד אין א געפיהלטען איינדריק, און דער איינדריק גיט זיך איבער װייטער אין דער גרויער מאטעריע פון מארך, װאו ער װערט שוין איבערגעארבייט אין א

בעוואוסטזיניגער פאָרשטעלונג. אויב דאָס אויג איז נישט פעהיג צום
אַרבייטען, שפּיגעלט זיך אָב די אויסערליכע וועלט נישט אין דעם
ריכטיגען פונקט, און דער צוזאַמענהאַנג צווישען דעם איך און דעם
נישט־איך דורך דער פערמיטלונג פון זעהען רייסט זיך איבער אינ=
גאַנצען. אויב ס'איז קראַנק דער זעה=נערוו, איז הגם די וועלט שפּיע=
געלט זיך אָב אין דעם ריכטיגען פונקט, קומט אָבער די אָבשפּיעגלונג
דאָך נישט צו ביז'ן אָרט, וואו זי ווערט פערהאַנדעלט אין אַ עמפּפינדונג.
איז דער הינטערשטער טייל פון דעם אינערליכען קאַפּסול נישט אין
אָרדונג, קומט צו דאָס אָבגעשפּיעגעלטע בילד ביז'ן מאַרך, עס איז
אָבער דאָרט, זיך אַזוי אויסדריקענדיג, קיינער נישט פערהאַן, ווער
עס זאָל עס אויפנעהמען; עס קומט אַרויס דערפון דאָס זעלבע,
ווי ווען עס וואָלטען זיין טעלעגראַפישע דראָטען, נאָר אויפ'ן טעלעגראַ=
פען=סטאַנציע וואָלט קיין אויפנאַהמנס=אַפּאַראַט נישט זיין. דאָס בילד
ווערט דאַמאָלס נישט געפיהלט. און איז ענדליך קאַליע די גרויע
מאַטעריע אין דעם אונטערשטען לינקען טייל פון מאַרך. איז האָטש
דאָס בילד ווערט אויפגענומען, בלייבט עס אונפערשטענדליך, אונבע=
גרייפליך. דער מענש זעהט, אָבער ער פערשטעהט נישט, וואָס ער
זעהט. עס קומט אויס אַזוי ווי ווען די דעפּעשע וואָלט ערהאַלטען
געוואָרען אין טעלעגראַפען=ביורא, נאָר זי קען נישט צוגעשטעלט ווע=
רען דעם אַדרעסאַט. אַזוי איז יעדע איינציגע גייסטיגע טעטיגקייט, יעדער
ווילענס=אַקט, יעדעס געפיהל, יעדע פאָרשטעלונג, ווי איינפאַך
און איינהייטליך זיי זאָלען נישט אויסזעהן, זענען אין דער ווירק=
ליכקייט ביז דער העכסטער שטופע צוזאַמענגעזעצט, ביז דער העכ=
סטער שטופע קאָמפּליצירט; אין זייער אויסבילדונג בעטייליגען זיך
אַ סך אין־עצם־פערשידענע טיילען, ד. ה. אָרגאַנען פון דעם צענט=
ראַלען נערווען=סיסטעם.

די דאָזיגע איינצעלנע אָרגאַנען, וואָס געפינען זיך אין דעם הויט־
השדרה און אין מוח ווערען אָנגערופען צענטערן און טיילען זיך
אויף ניעדעריגע און העכערע. זייער פּלאַץ אויף דעם שטופען=לייטער
פון דער וויכטיגקייט בעשטימט זיך נאַטירליך מיט דער פונקציע,
וואָס זיי האָבען צו בעזאָרגען. ביי דער אָבשאַצונג אָבער פון די
פונקציעס האָט מען זיך גערעכענט נישט מיט זייער וויכטיגקייט
פאַר דער ערהאַלטונג פון לעבען, נאָר מיט זייער גרעסערער אָדער
קלענערער בעטייליגונג אינ'ם אויסאַרבייטען די ספּעציפיש=מענש=

ליכע אינדיווידואליטעט. ס'זענען פערהאן אזעלכע פעהיגקייטען, וואס
נאר דער מענש אליין בעזיצט זיי; דאס אבסטראקטע דענקען, למשל,
אדער די שפראך; אזעלכע, וואס ער בעזיצט זיי געמיינזאם מיט די
בעלי-חיים, ווי צום ביישפיעל, דער זכרון אדער דער ווילען; און
אזעלכע ענדליך, וואס זענען איינע און די זעלבע ביי אלע לעבעדי-
גע וועזענס, די ערנעהרונג, למשל, אדער די וויטערדיגע ענטוויקלונג
פון דעם געשלעכט. (דא דארף מען בעמערקען, אז אפילו די בע-
זונדער מענשליכע פעהיגקייטען, ווי דאס אבסטראקטע דענקען און די
שפראך, זענען אויך אויסשליסליך מענשליך נישט אין דעם זין,
אז ביי דעם מענשען טרעטען זיי ארויס גלייך פאלשטענדיג ענט-
וויקעלט, דאן ווען ביי די בעלי-חיים, וואס שטעהען נידעריגער
פון איהם, איז אפילו קיין שפור פון זיי נישט פערהאן. אין די
פארשונגען פון דעם ענגלישען זאאלאג-פסיכאלאג ראמאנס איז דייט-
ליך צו זעהן, אז דאס מענשליכע גייסטיגע לעבען איז נאר א העכערע
ענטוויקלונג פון דעם גייסטיגען לעבען פון די בעלי-חיים, און אז
די נאטור ווייס דא, ווי אומעטום, אויך נישט פון קיין שפרינגען
און פון קיין פלוצלונגע איבעררייסונגען אין דעם ענטוויקלונגס-
פאדים.) די וויכטיגקייט פון א פונקציע, און פאלגליך אויך פון
דעם צענטער איהרען, געפינט זיך אלזא אין א פערקעהרטער בע-
ציהונג צו איהר פערברייטונג אין דער ארגאנישער וועלט און צו איהר
וויכטיגקייט פאר דער ערהאלטונג פון לעבען. אהן די גראבע און
איידעלע ערנעהרונגס-פראצעסען, ד. ה. אהן פערדייהונג, אטעמונג
און בלוט-אומלויף, וואלט דער ארגאניזם נישט געקאנט לעבען אפילו
איין סעקונדע. און דאך רעכענען זיך די פערדייהונגס-צענטערן, וואס
געפינען זיך אין די גאנגליען פון דעם אזוי גערופענעם סימפאטישען
סיסטעם, און די צענטערן, וואס האבען צו פערזארגען די ברוסט-
מוסקעלן און די טעטיגקייט פון הארצען, פאר די סאמע נידריגסטע;
די בעוועגונג פון די גליעדער און די רעגעלמעסיגע קאמבינאציע
פון דער בעוועגונג, וואס גיעבען די מעגליכקייט צו געהן, אנצונעהמען
עפעס א. א. וו. זענען, געוועהנליך, אויך זעהר וויכטיג פאר'ן אינדי-
ווידואום, מ'קאן דאך אבער אהן זיי אויך לעבען; און דאך רעכנען
זיך די צענטערן פון דער מוסקול-בעוועגונג און זייער רעגעלמעסיגער
צוזאמענהאנג, פאר א סך וויכטיגער. זכרון, אורטייל און ענדליך
איינבילדונגסקראפט זענען בכלל פאר'ן ארגאניזם נישט קיין לעבענס-

נױטהװענדיגקײט, נאָר אַ אַנגענעהמער לוקסוס; דאָס אינדיװידואום װאָלט אָהן זיי אויך געקאָנט אָבלעבען יאָהרען און צעהנדליגער יאָהרען; זייערע צענטערן אָבער, װעלכע זענען לאָקאַליזירט אין דער גרױער מאַטעריע פון דעם גרױסען מאַרך, רעכנען זיך פאַר די גרעסטע.

די דאָזיגע ראַנג־אָרדנונג איז נישט קיין צופעליגע, נאָר אַ בעגרינדעטע און אַ ריכטיגע. װאָס אַלגעמיינער און נױטהװענדיגער די פונקציע איז, אַלײן אײנפאַכער און גרעבער איז דאָס װערקצײג צו איהר; װאָס אָריגענעלער און דיפערענצירטער די פונקציע איז, אַלײן פײנער, פערװיקעלטער און אײדעלער מוז אויך זײן דאָס װערקצײג. דער אַקער־אײזען איז אַ גרעסערע נױטװענדיגקײט און װערט בענוצט פון אַ סך אַ גרעסערע צאָהל מענשען, װי דאָס טאַשען־זײגעריל, און דאָס טאַשען־זײגעריל װידער איז נױטװענדיגער און מעהר פערברײטעט פון אַ אינסטרומענט אויף צו פערגלײכען פינקטליך די גאַנגבאַרע מאָס מיט דעם ריכטיגען פאַריזער מוסטער־מעטער. דער אַקער־אײזען איז אָבער אַ סך גרעבער און אײנפאַכער פון דעם טאַשען־זײגעריל, און דאָס טאַשען־זײגעריל איז װידער גרעבער און אײנפאַכער פון דעם אינסטרומענט אויף אויסצומעסטען גענוי דעם מעטער. צוברעכען דעם אַקער־אײזען איז נישט לײכט; מיט'ן טאַשען־זײגעריל דאַרף מען זיך שוין בעגעהן פאָרזיכטיגער, האָטש עס קאָן נאָך בײשטעהן פון דעסטװעגען אַ געװיסען קלאַפּ; און דער אינסטרומענט אויסצומעסטען דעם מעטער װערט קאַליע בײ דעם מינדעסטען טרײסעל פון דער פאָדלאָגע דורך דעם, װאָס אַ עקיפּאַזש איז דורכגעפאָהרען פון דער װײטענס. דאָס זעלבע קומט פאָר אויך מיט די צענטערן פון דעם נערװען־סיסטעם. װאָס אײנגענאַרטיגער, אויסשליסליכער און אָבגעזונדערטער ס'איז די אַרבײט פון דעם צענטער, אַלײן אײדעלער, פערװיקעלטער און לײכטער איז ער. די פערדײהונג איז פערהעלטנישמעסיג אַ גראָבע טעטיגקײט. שטרענג רעדענדיג, װאָלט זי זיך זאָגאַר אינגאַנצען געקאָנט בעגעהן אָהן אַ בעזונדער אָרגאַן, אַזוי װי מ'װאָלט געקאָנט, למשל, אויך אָהן אַ אַקער־אײזען דורכגראָבען די ערד מיט אַ שטעקען, מיט אַ שטײן אָדער גאָר מיט'ן האַנד, נאָר נישט אַזוי לײכט און בעקװעם. יעדעס הײפּעל אײנפאַכע פּראָטאָפּלאַזמאַ בעזיצט די פעהיגקײט זיך אַלײן צו ערנעהרען אין דעם ברײטסטען זין, מיט דער הילף פון אויפנעהמען אין זיך פעסטע,

פליסיקע און גאַז־אַרטיקע שטאָפֿן, ד. ה. עס באַזיצט די פֿעיִקייט צו אָטעמען און צו פֿאַרדייען. אויב מיר מוזן האָבן צו דער זעלביקער פֿונקציע אַזעלכע העכסט־פֿאַרוויקלטע אינסטרומענטן, ווי בלוטאומלויף, אָטעמונגס־ און פֿאַרדייונגס־סיסטעמען, איז עס דערפֿאַר, וואָס אונזער אָרגאַניזם קומט אויס מער פֿאַרוויקלטע לייסטונגען צו באַוואָרגן, ווי דעם הייפֿעל פּראָטאָפּלאַזמאַ, און דעריבער באַנוצט ער זיך מיט דער באַוואוסטער אַרבייטס־איינטיילונג, אַט ווי אַ מיניסטער, למשל, האָט קיין צייט נישט זיך אַליין אַ מיטאָג אָפּצוקאָכן אָדער אַ מאַנטל אויפֿצונייען, דאַן ווען אַ נעאַפּאָליטאַנישער לאַצאַראָני (גאַסן־יונג) דאַגעגן קאָן עס גאַנץ גוט אין ליכט בעדױפֿטן. אין אונזער צוזאַמענגעזעצטן אָרגאַניזם, אין וועלכן די אַרבייטס־איינטיילונג ווערט ברייט און פֿיין אויסגענוצט, איז די ערנעהרונג אַ ניִדעריקע און איינפֿאַכע אַרבייט, און די צענטערן, וואָס באַוואָרגן עס, זענען אַזוי גראָב, אַז זיי קאָנען לענגער פֿון אַלע בײַשטעהן געגן די צושטערענדע ווירקונגען, און זיי שטאַרבן ווירקליך אַם לעצטן. די באַוועגונגס־צענטערן זענען אויך גענוג ניִדעריג, און דעריבער אויך גענוג שטאַרק אַ ווידערשטאַנד צו שטעלן. פֿון די ראָיִקע צענטערן, וואָס געפֿינען זיך אין חוט־השדרה, פֿאָדערט זיך גאַנץ וועניג. ווען די עמפּפֿינדונגס־נערוון ברענגען זיי די מיטטיילונג, אַז אויף וועלכן ס'איז טייל פֿון קערפּער ווירקט עפּעס אַ זייטיגע קראַפֿט, מעג עס זיין אין דער פֿאָרם פֿון אַ איינפֿאַכער בעריהרונג אָדער פֿון אַ וועהטאָג, דאַרפֿן זיי אַרויסרופֿן די צוזאַמענציִהונג פֿון אַ באַשטימטער גרופּע מוסקלען און אַזוינאָך דורכפֿיהרן אַ צוועקמעסיגע באַוועגונג, וועלכע ער־ווייטערט פֿונים קערפּער דעם איינפֿלוס פֿון דער פֿרעמדער קראַפֿט. דאָס רופֿט זיך אַ רעפֿלעקטיווע באַוועגונג. זי קומט פֿאָר אָהן אַ באַפֿעהל, וואָגאַר אָהן דער אָנערקענונג פֿונים באַוואוסטזיין און זי קאָן אויסגעאיבט ווערן אַפֿילו דורך אַ זשאַבע מיט אַן אַרויסגעשניטענעם מאַרך פֿון קאָפּ. די באַוועגונגס־צענטערן זענען זעהר באַגרענעצט. נישט וועלענדיג זאָגען נאַרעש. זיי זענען נישט אימשטאַנד צו באַגרייפֿן די סבה, וואָס האָט אַרויסגערופֿן די צו־זיי־צוגעקומענע עמפּפֿינדונגען. אויף אויסערליכע איבערייצונגען קאָנען זיי זיך אָפּרופֿן נאָר מיט די איינפֿאַכסטע מיטלען. ווען דער קערפּער קאָן זיך אונטערגעבן וועלכער ס'איז פֿרעמדער קראַפֿט אָהן אַ שום געפֿאַהר פֿאַר זיך,

מוז איינער פון די העכערע צענטערן זיי בעפעהלען צו בלייבען רוהיג. אויב־ווידער פערקעהרט דאָס איינפאַכע אָבערקוקען זיך איז ווייניג, אויב ס'איז נויטיג פאַר'ן קערפּער צו לויפען אָדער צו שפּרינגען, אום זיך צו בעפרייען פון דעם אויסערליכען איינפלוס, מוז דער העכערער צענטער ווייטער בעפעהלען זיי צו ברענגען אין בעוועגונג די נויטיגע מוסקעל־גרופּען, וואָס זייער צוזאַמענציהונג בילדעט דאָס לויפען אָדער דאָס שפּרינגען. די מאַרך־צענטערן ענדליך, וועלכע אַרבייטען אויס דעם ווילען און דעם בעוואוסטזיין מיט אַלע זיינע איינהאַלטען, זענען די העכסטע, ווייל זייער טעטיגקייט איז די פערשיעדענאַרטיגסטע און פערוויקעלטסטע; די דאָזיגע טעטיגקייט איז אַ אויסשליסליך־מענשליכע, און פאָדערט פאַר איהר ריכטיגער אַרבייט אַזאַ פּינקטליכע געמיינזאַמע ווירקונג פון אַזוי פיעל גרונד־טיילען זיינע, אַז די סאַמע קלענסטע איינפלוסען קאָנען צושטערן דעם עמפּפינדונגס־אַפּאַראַט, אַזוי גוט, ווי די סאַמע קלענסטע מיטווירקונגען קאָנען איהם טעטיג מאַכען. וואָס העכער דער צענטר איז, אַלץ שפּעטער ענטוויקעלט ער זיך, אַלץ שפּעטער ווערט ער צייטיג און אַלץ גיכער ווערט ער קאַליע. די ראַנג־אָרדנונג פון די צענטערן איז אויף אַזאַ אופן נישט קיין צופעליגע; זי איז געבויט נישט אויף די מיינונגען פון איינצעלנע אינדיווידואַליטעטען וועגען דער גרעסערער אָדער קלענערער וויכטיגקייט פון זייערע פונקציעס, נאָר אויף די געזעצען פון דער נאַטור אַליין. קוים וואָלט זיך געפונען וואו ס'איז אַ קענער אין הלכות אכילה, וועלכען עס וואָלט איינפאַלען צו זאָגען: „יעדערער האָט זיך זיין מיינונג; איך זאָג, אַז דער פערדייהונגס־צענטער איז העכער פון דעם זכרון־ און דעם אורטייל־צענטר", וואָלט מען איהם געקאָנט ענטפערען אויף דעם, אַז זיינע אינדיווידועלע נייגונגען ברענגען איהם צו אַ טעות, אַז דער פערדייהונגס־צענטער קאָן נישט זיין העכער, ווייל ער געפינט זיך אויך ביי אַלע בעלי־היים, ווייל ער ווייזט זיך אַרויס גלייך אין דער ערשטער מינוט פון דעם אינדיווידועלען לעבען, ציהט זיך ביז דער סאַמע ענדע פון אָרגאַניזם און ליעפערט שטענדיג די זעלביגע, קיינמאָל נישט אינדיווידועל מאָדיפיצירטע, אַרבייט, דאַן ווען די צענטערן פון זכרון און פון דענקען טרעטען אַרויס נאָר ביי די העכסטע בעלי־היים, ווייזען זיך אין דעם אינדיווידועלען לעבען ערשט נאָך אַ געוויסען ענטוויקלונגס־פּראָצעס, ווערען געוועהנליך שטומפּ און קאַליע פריהער נאָך.

אײדער דער ארגאניזם שטארבט אב אינגאנצען, און פראדוציערען, אזא ארבײט, װאס קאן צוגעפאסט װערען צו יעדע ענדערונג פון די אויסערליכע בעדינגונגען.

———

IV.

די נײע, דארװיניסטישע ביאלאגיע קוקט אויף דעם מענשען, זאגאר װי אויף א קאלאניע פון אײנפאכע לעבעדיגע װעזענס מיט א ברײטער ארבײטס=אײנטײלונג, צוליעב װעלכער יעדער אײנציגער מיטגליעד פון דער קאלאניע מוז זיך ענדערן. גאר אין אנהויב איז יעדע צעללע, פון װעלכער מיר בעשטעהן, געװען א ארגאניזם פאר זיך, װעלכער האט געקאנט אלץ, װאס א ארגאניזם דארף קאנען, אום צו קאנען עקסיסטירען. די צעללע האט זיך אלזא געקאנט ער=נעהרען אויף דער אײנפאכסטער ארט, מעהרען זיך און זיך בעװעגען מיט דער הילף פון אײנציהען איהר פראטאפלאזמא. װען אבער אונצעהליגע מיליאנען אזעלכע צעללען נעהמען זיך צוזאמען אויס=צובילדען דעם ארגאניזם פון א בעל־חי אדער פון א מענשען, טײלען זײ אײן צװישען זיך די פערשיעדענע פונקציעס, אזוי אז יעדע אײנע קאן נאר אײן בעשטימטע ארבײט בעזארגען, געװעהנט זיך אב פון די איבריגע ארבײטען און האלט געדארפט אונטערגעהן אינגאנצען, װען די אנדערע צעללען װאלטען נישט געטהון פאר איהר דאס, װאס זי אלײן קאן נישט טהון. דאס רויטע בלוט=קוגעלע קאן אויפנעהמען אין זיך זויער=שטאף און עס פונאנדערטראגען אין אלע געװעבעכצען, דאס זעלבע קוגעלע אבער קאן שוין נישט בעװעגען און מעהרען זיך. די מוסקעל=פעדים קאנען זיך בעװעגען און ברענגען אין בעװעגונג די איבריגע אויסבילדונגען פון קערפער, זײ קאנען אבער נישט ארײננעהמען אין זיך פון אויסענװעניג נישט קײן איבערגעארבײטע שפײז=שטאפען, זײ קאנען זיך נישט פערמעה=רען א. א. װ.

נישט קוקענדיג אויף דער אור=ערשטער גלײכהײט, װאס האט געהערשט צװישען אלע גרונדטײלען, אדער, װי איך האב מיך פריהער

אויסגעדריקט, צווישען אלע מיטגליעדער פון דער קאלאניע, האט זיך אין איהר אויסגעארבייט וועהר א שטרענגער ראנגס-סיסטעם. דער ארגאניזם איז א צוזאמענגעזעצטע געזעלשאפט מיט פראלעטאריער, בורזשואזען און הערשענדע קלאסען. ער האט אין זיך אזעלכע עלעמענטען, וואס שטעלען מיט זיך פאר פערשיעדענע ענטוויקלונגס-שטופען אין דעם לעבען פון דער טיער-וועלט. די בלוט-קוגעלעך און די לימפאטישע צעללען שטעהען נישט העכער פון באקטעריען, מיט וועלכע זיי קומט אויס גאנץ אפט מלחמה צו האלטען, און אמאל זאגאר אויך בעזיעגט צו ווערען, האט'ש אממעהרסטענטייל ווייזען זיך ארויס די בלוט-קוגעלעך אלס שטארקער. דער הוט-השדרה שטעהט נישט העכער פון דעם זעלביגען ביי א זשאבע; די עמפפינדונגס-צענטערן נישט העכער פון די זעלביגע צענטערן ביי א מענשען פון דער נידעריגסטער ראסע, און נאר די העכערע צענטערן פון דענקען און אורטיילען שטעלען דעם ארגאניזם העכער פון אלע אנדערע לעבעדיגע וועזענס און מאכען איהם נישט פאר קיין אלגעמיינעם וועזען, נישט פאר סתם א מענשען, נאר פאר איין בעשטימטען מענשען, פאר א אינדיווידואום, וואס צייכענט זיך אויס פון די איבריגע און קאן זיך אויפהויבען א סך העכער פון אלע אנדערע, ווען די דאזיגע צענטערן זענען בעזונדער רייך אנטוויקעלט.

דער ראנג-סיסטעם אין דעם מענשליכען ארגאניזם שליסט פון דעסטוועגען נישט אויס א געוויסע זעלבסטשטענדיגקייט ביי די אינצעלנע קלאסען. מ'קאן זאגען, אז צווישען זיי הערשט א שטענדיגער קאמפף פון די דעמאקראטישע און אריסטאקראטישע יסודות. די נידעריגע צענטערן געבען זיך נישט גערן אונטער די העכערע פון זיי, און די העכערע שטרעבען פלייסיג, אראבצוווארפען פון זיך די טיראניע פון די נידעריגע. די מארך-צענטערן קאנען נישט שטערען דעם ערנעהרונגס-צענטער אויסצופילען זיין ארבייט, זיי קאנען איהם נישט נויטען, ער זאל אויספיהרען די ארבייט שנעלער אדער לאנגזאמער; די פונקציעס פון די בלוט-קוגעלעך, לימפאטישע מאנדלען א. א. וו. זענען אינגאנצען נישט אונטער-געווארפען דער ווירקונג פון בעוואוסטזיין און פונ'ם ווילען; די מארך-צענטערן קאנען נאר אינדירעקט צו בעווייזען, אז זיי זענען פארט שטארקער; זיי קאנען אוועקנעהמען ביי די נידעריגערע צענטערן יענע בעדינגונגען, וועלכע זענען אונבעדינגט נויטיג פאר זייער טע-

טיגקייט: זיי קאנען, צום ביישפיעל, שטערען דעם פראצעס פון אריינפיהרען שפייז אין מאגען, אדער לופט אין די לונגען און אויף אזא אופן מאכען אונמעגליך די ארבייט פון די פערדייהונגס-הרוזען און די בלוט-קוגעלעך. די נידריגע צענטערן ווידער, פון זייער זייט, האלטען די העכערע אין א שטרענגער אבהענגיגקייט, ווייל די לעצטע קאנען דאס בעסטע זייערע נאר דאן פראדוצירען, ווען די ערשטע ערפילען רעגעלמעסיג און פינקטליך זייערע פפליכטען.

דעמאקראטישע טענדענצען הערשען נישט נאר אין די נידריגע קלאסען פון דער קאלאניע, וועלכע שטעלט פאר דעם ארגאניזם: די גאנצע מלוכה-ארדנונג איהרע טראגט אויף זיך א דעמאקראטישען אדער וועניגסטענס, א מאנארכיסטישען כאראקטער. מיר האבען נישט קיין איינציגען צענטר, וועלכער זאל פול-בערעכטיגט, ווי א זעלבסט-הערשער רעגירען מיט די אלע איבריגע צענטערן פון ארגאניזם: אין דער ווירקליכקייט זענען פערהאן עטליכע אזעלכע, זיי זענען פאלשטענדיג גלייך און פערטרעטען די זעלביגע לאגע אין דער ארגאנישער קאלאניע. דריי וועניגסטענס פון די צענטערן קאנען פרעטענדירען אויף דער ראליע פון א טריאומוויראט, וועלכער פיהלט אויס אין ארגאניזם די פליכטען פון א רעגירונג: דאס זענען די צענטערן פון בעוואוסטזיין, פון זכרון און פון ווילען (אייגענטליך איז עס פון מיין זייט נאר א השערה, אז די דריי טעטיגקייטען האבען בעשטימטע צענטערן; דאס איז נאך ביז אהער נישט דערוויזען געווארען און נאך א טיפערער אונטערזוכונג וועט זיך אפשר גאר ארויסווייזען, אז בעוואוסטזיין, זכרון און ווילען זענען נישט קיין איינפאכע, נאר צוזאמענגעזעצטע ערשיינונגען און אז מ'קאן זיי צופיהרען ביז די לעצטע גרונדטיילען פון קערפער.) זיי ווירקען איינער אויפ'ן אנדערן, איינער פון אנדערן זענען זיי אבער נישט אבהעניג. בכדי זייער טעטיגקייט זאל זיין נוצבאר פאר'ן ארגאניזם, וואלט צווישען זיי געדארפט זיין אחדות; די דאזיגע אחדות ווערט אבער צושטערט ביי צופעלען פון מארך-קראנקהייטען און אפילו ביי שיינבארער פאלשטענדיגער געזונדהייט. אמאל פערליערט מען דעם זכרון, בלייבענדיג ביים בעוואוסטזיין, און דאס זעלבע קאן מען, בלייבענדיג ביים בעוואוסטזיין, פערליערען דעם ווילען. פון דער צווייטער זייט קאנען אמאל בלייבען דער ווילען מיט'ן זכרון דאן, ווען עס פעהלט דאס בעוואוסטזיין, ווי צום ביישפיעל, ביי לונאטיזם און עטליכע פארמען פון היפנאטיזם.

און דאַמאָלס זאָגאַר, ווען אַלע דריי צענטערן אַרבייטען נאָרמאַל, געדענט זיך אויך יעדערער פון זיי מיט זיין וועג; דערביי קאָנען זיי געהן אַלע מיט דער זעלביגער שנעלקייט, וואָס, איבריגענס, עס טרעפט נישט שטענדיג. מיר ווייסען, אַז דער זכרון איז אינגאַנצען אונאָבהענגיג פון דעם ווילען. ער רופט אַרויס אין אונזער בעוואוסטזיין אַזעלכע פאָרשטעלונגען, וועלכע מיר האָבען גאָרנישט געזוכט און גאָרנישט פערלאַנגט, און, פערקעהרט, אַמאָל זאָגט ער זיך אָב פון אַרויסרופען פאָרשטעלונגען, וועלכע מיר מאַטערן זיך צו דערמאָהנען מיט דער גרעסטער אָנשטרענגונג. אַזוי אויך איז דער ווילען אונאָבהענגיג פונ'ם בעוואוסטזיין מיט אַלע זיינע אינהאַלטען. מיר קאָנען זיך איבערצייגען וויפיעל מיר ווילען מיט דער גאַנצער קראַפט פון אונזער פערשטאַנד צו טהון אַ בעשטימטע זאַך און דאָך — עס נישט טהון. דאָס בעוואוסטזיין איז טאַקע פאָלשטענדיג איבערצייגט, דער ווילען אָבער קוקט נישט אויף דעם. אַמאָל־ווידער דערווייזען מיר זיך מיט די איבערצייגענדסטע אַרגומענטען, אַז מיר דאַרפען זיך אָבהאַלטען פון אַ בעשטימטען אַקט. דער ווילען הערט, לאָזט אונז זיך אויסרעדען ביז'ן סוף און גאָר אַם ענדע טהוט ער דאָס, וואָס דאָס בעוואוסטזיין האָט נישט געהייסען טהון. די העכסטע צענטערן זענען אויף אַזאַ אופן אינגאַנצען נישט אָבהענגיג איינער פון אַנדערן; אַמאָל פערטראָגען זיי זיך, אַמאָל רייסען זיי זיך אַרום און דעם גאַנצען לעבען איינענטליך האַלטען זיי מלחמה צווישען זיך פאַר אַ גרעסערען איינפלוס אין אָרגאַניזם.

—————

V.

פריהער, אינ'ם קאַפּיטעל וועגען דער מעדהייט און דער מינדערהייט האָבען מיר שוין געזעהן, אַז נאָר ביי זעהר אַ רייכער און פאָלשטענדיגער ענטוויקלונג זענען די העכסטע צענטערן אימשטאַנד, נייע קאָמבינאַציעס צו בעשאַפען, ד. ה. זיך אָבצורופען אויף די אויסערליכע איינדריקע מיט אַזעלכע געדאַנקען און האַנדלונגען, וועלכע זענען נאָך ביז דאַמאָלס גאָרנישט אויסגעאַרבייט געוואָ-

רען און פאַר וועלכע ס'איז גאָר קיין מוסטער נישט פאַרהאַן. ביי אַ וועניגער פאָלשטענדיגער ענטוויקלונג אַרבייטען די צענטערן און די געוועהנליכע, געירשה'נטע פאָרמען, ד. ה. אַזוי, ווי זיי האָבען געאַרבייט פריהער ביי די זעלביגע פעלען און ווי עס האָבען געאַרבייט זייערע עלטערען פאַר זיי. יעדע אָפּט-איבערגע'חזר'טע טעטיגקייט, ווערט אָרגאַניזירט; דאָס הייסט: די פערהעלטניסע, אין וועלכע עס דאַרפען זיך געפינען די נערווען-צעללען און נערווען-בעדים, אום אַרויסצוברענגען די טעטיגקייט, בלייבען דויערהאַפט שטעהן, פעסט און פערגליווערט, און די טעטיגקייט איבט זיך אויטאָמאַטיש.

נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס הערבערט ספענסער טרעט אַזוי שאַרף אַרויס געגען דעם בענוצען זיך מיט ביישפּיעלען ביים ערקלערען פסיכאָלאָגישע פּראָצעסען, בלייבט עס דאָך אַ וואויל מיטעל, אויף צו בעלייכטען די דאָזיגע שווערע פראַגען און זיי פערשטענדליך צו מאַכען. איך ברענג דאָ דעריבער, גאָרנישט צווייפלענדיג, אַ פּשוט'טען און דעריבער אויך פערשטענדליכען מיטעל, אויף צו ערקלערען, וואָס אַזוינס מ'דאַרף פערשטעהן אונטער די ווערטער נישט אָרגאַניזירטע און אָרגאַניזירטע מאַרך-טעטיגקייט. די אָרגאַניזירטע טעטיגקייט פערהאַלט זיך צו דער נישט אָרגאַניזירטער, ווי דאָס שפּיעלען פון אַ שפּיעל-קעסטעל צו דעם שפּיעלען פון אַנ'אַרטיסט. דאָס שטיק, פאַר וועלכען דאָס שפּיעל-קעסטעל איז אויסגעאַרבייט, שפּיעלט עס ריכטיג אויס, אויב מ'האָט עס נאָר ריכטיג אָנגעצויגען; קיין אַנדער פיעסע אָבער קאָן שוין דאָס קעסטעל, נאַטירליך, נישט אויסשפּיעלען. דער אַרטיסט דאַגעגען שפּיעלט יעדע פיעסע לויט די נאָטען, און ביי העכערע שטופע פון טאַלאַנט וועט ער אויך נייע פיעסען ערפינדען און נישט בלויז אַרויסשפּיעלען פון פרעמדע נאָטען. ביי דעם מיטעלמעסיגען מענשען זענען די מאַרך-צענטערן עהנליך צו'ם מעכאַנישען שפּיעל-קעסטעל: זיי שפּיעלען נאָר די פיעסען, וועלכע מ'האָט אין זיי אַריינגעטהון, וועלכע האָבען זיך אָרגאַניזירט אין זיי. ווער-ז'שע איז עס געווען דער מעכאַניק, וועלכער האָט צוגעפּאַסט זייער אינסטרומענט צו בעשטימטע פיעסען? דאָס איז געווען די רייהע זיידעס און עלטער זיידעס, וועלכע האָבען אַ לאַנגע צייט אין כסדר געשפּיעלט די זעלביגע פיעסע, אַזוי, אַז דער אינסטרומענט, וואָס איז גאָר אין אָנהויב געבראַכט געוואָרען אין בעוועגונג

דורך אַ פרייער שפּיעלענדער האַנד, איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ שפּיעל-קעסטעל, אין אַ אויטאָמאַט. ביי די אויסנאַהמס-מענשען דאַגעגען זענען די געשלעכטסצענטערן עהנליך צו אַן'אַרטיסט: זייער רעפּערטואַר בעשטעהט נישט פון עטליכע כסדר איבערגע'חזר'טע פּיעסען; ער בייט זיך יעדעס מאָל און איז נישט בעגרענעצט אין צאָהל; די דאָזיגע אויסנאַהמען קענען אויסשפּיעלען אַזעלכע שטיקער, וואָס פאַר זיי האָט עס קיינער נישט געהערט. עס בלייבט איצט די לעצטע פראַגע: פאַרוואָס אָרגאַניזירט זיך די אָפּט-איבערגע'חזר'טע טעטיגקייט? אָדער, זיך אומקעהרענדיג צו אונזער משל, פאַרוואָס עפּעס שפּיעלט זיך סוף-כל-סוף אויטאָמאַטיש די פּיעסע, וועלכער איז אַ סך מאָל געשפּיעלט געוואָרען? מיין ענטפער אויף דער פראַגע וועט זיין נאָר אַ השערה, — אַ השערה, וועלכע שטימט פון דעסטוועגען מיט אַלץ, וואָס מיר ווייסען וועגען די געזעצען פון דער נאַטור; דאָס ערקלערט זיך מיט דער ווירקונג פון דעם אַלגעמיינעם געזעץ, לויט וועלכען אין דער נאַטור טוט זיך אַלץ עקאָנאָמיש, אויסברענגענדיג וואָס ווייניגער כחות. ווען דער ווילען אָדער דאָס בעאויסטזיין בעשאַפען נייע קאָמבינאַציעס, איז עס פערבונדען מיט אַ גרויסער פערשווענדונג פון נערווענקראַפט. אַזאַ אַרבייט פאָדערט אַ קאָמאַנדאַ און אַ השגחה. די דאָזיגע קראַפטפערשווענדונג ווערט איינגעשפּאָרט, ווען עס גיט זיך איין אַזעלכע טעטיגקייטען, וואָס קומען פאַר אָפּט, אויסצואיבען מעכאַניש. אום דעם דאָזיגען מעכאַניזם אין בעוועגונג צו ברענגען, איז גענוג נאָר איין אימפּולס, וועלכען עס קען געבען אַ געוועהנליכע עמפּפינדונג, אַ ווילענסבעפעהל אָדער דאָס בעוואוסטזיין, און דאַן טוט זיך די אַרבייט פון אָנהויב ביז'ן סוף, אָהן אַ אַנגעשטרענגטער אויפמערקזאַמקייט, אָהן דער אַריינמישונג פון'ם בעאויסטזיין און נישט פאָדערנדיג פון איהם קיין בעזונדערע בעפעהלען. די דאָזיגע נייגונג פון דער נאַטור, צו שפּאָרען אַרבייט און קראַפט מיט דער הילף פון פערוואַנדלען וואָס מעהר פרייע טעטיגקייטען אין אויטאָמאַטישע איז אַזוי שטאַרק, אַז זי שטרעבט שטענדיג זיך אַרויסצוווייזען נישט נאָר אין דעם געשלעכט, נאָר אויך אין אינדיווידואום. אום וועלכע ס'איז פונקציע זאָל אָרגאַניזירט ווערן אין די צענטערן, דאָס דאַרפען איהר אויסאיבען, איז נישט נויטיג עס זאָל אַריבערגעהן אַ גאַנצע רייהע דורות. דאָס געשעהט אין אַ גאַנץ קורצע צייט, אָפט קירצער נאָך, ווי אַ איינציגעס מענשען-לעבען. ביי די שטאַרקסטע

אפילו, ד. ה., לויט מיינע פריהערדיגע ערקלערונגען, ביי די אריגינעלסטע ארגאניזמען ווערט אויך זייער אריגינאליטעט אויטאמאטיש, און אויב זיי בלייבען דאך אריגינעל אין דער בעציהונג צו אנדערע ארגאניזמען, הערען זיי עס אבער אויף צו זיין אין דער בעציהונג צו זיך. זיי ווערען אויך ענהליך צו דעם שפיעל-קעסטעל, מיט דעם אונטערשיעד נאר, וואס זיי שפיעלען מעכאניש זייערע אייגענע ווערק. אויף אזא אופן ערקלערט זיך דאס, וואס אפילו דער אריגינעלסטער געניע ווערט אויך א שקלאף פון דער געוואהנהייט, און יענער שוסטער, וועלכער האט בעמערקט, בעקוקענדיג א קינסטלערישעס בילד, אז אום צו מאכען אזא בילד, מוז מען שוין גוט איינגעאיבט זיין אין דער מלאכה,— איז גארנישט אזוי אונגערעכט געווען.

די אויטאמאטישע פונקציעס פון די העכסטע צענטערן קומען צו צו אונז נישט אין דער פארם פון געדאנקען, נאר אין דער פון אנרעגונגען צום בעוואוסטזיין. נאר יענע טעטיגקייטען, וועלכע געהען דורך פון אנהויב ביז'ן סוף אין אונזער בעוואוסטזיין, ד. ה. זיי הויבען זיך אן מיט איינדריקע, ווערען פערוואנדעלט אין עמפפינדונגען, בעקומען א ערקלערונג אויף זייער סבה, ווערען אריינגעפיהרט אין זכרון און צוגעבראכט ביז א אורטייל, ביז א מיינונג, די אויספיהרונג פון וועלכער עס ווערט איבערגעגעבען דעם ווילען,— נאר אזעלכע טעטיגקייטען ווערען אויסגענומען פון אונזער איך אין דער פארם פון קלארע, בעשטימטע געדאנקען. יענע טעטיגקייט אבער, וועלכע איבט זיך אויס אהן דער דירעקטער אריינמישונג פונ'ם בעוואוסטזיין און וועלכע בעשטעהט, אלזא, נאר אין דעם, וואס וועלכער ס'איז צענטער רופט זיך אב מעכאניש אויף דער אויסערליכער אויפרייצונג מיט א גאנצען ציקל ארגאניזירטע ווירקונגען, ענהליך דערצו, ווי דאס שפיעל-קעסטעל שפיעלט אויס זיין פיעסע,— די טעטיגקייט ווערט אויפגענומען אין דער פארם פון נישט-קלארע, פערפלאנטערטע זעעלען-בעוועגונגען, אדער אין דער פארם פון אנרעגונגען. מ'דארף גענוי געדענקען דעם אונטערשיעד, וואס ער שטעלט פאר די הקדמה צו דאס אלץ, וואס איך וועל זאגען אין דעם קאפיטעל. מיר דארפען נישט פערגעסען, אז דאס, וואס מיר רופען אן בעוואוסטזיין, נעמט נישט ארום דעם גאנצען ארגאניזם, נאר איין-איינציגען ארגאן זיינעם, און גראדע איינעם פון זיינע מארך-צענטערן; קורץ: אז דאס איז נישט קיין בעוואוסטזיין אין אלגעמיין, נאר איין בעשטימטעס בע-

וואוסטזיין. יעדער צענטער האָט זיך זיין אייגענעם בעוואוסטזיין, פון
וועלכען דער העכסטער צענטער, יענער, וועלכער שטעלט פאָר דעם
יסוד פון אונזער דענקענדען איך, פון אונזער גייסטיגער פערזענ-
ליכקייט, האָט נאָר אַ שוואַכע אַהנונג, און אפשר דאָס אויך נישט.
אונזער איך, ד. ה. אונזער העכסטער מאַרך-צענטער ווייס גאָרנישט
אָדער ווייס יאָ עטוואָס זעהר אונבעשטימטעס פון די פּראָצעסען,
וואָס קומען פאָר אין די צענטערן פון דעם השדרה אָדער פון די סימ-
פּאַטישע סיסטעמען. און דאָך איז אונצווייפעלבאַר, אַז די צענטערן
האָבען אויך זייער בעוואוסטזיין, האָטש אַ ענגען און אַ אונטער-
טעניגען; אַז זיי ווייסען יעדענפאַלס, מיט וועלכער טעטיגקייט און מיט
וועלכע בעפעהלען צו די זיי אונטערטעניגע געוועבעכצען זיי דאַרפען
זיך אָברופען אויף די אויסערליכע אויפרעגונגען. דעם בעוואוסט-
זיין דאַרפען מיר זיך פאָרשטעלען אַלס אַ אינוועניגסטע אויג, וואָס
נימט אַכטונג אויף דער טעטיגקייט פון די צענטערן מיט אַ בעזונדער-
סאָרט מיקראָסקאָפּ. דאָס זעה-רוים פון דעם מיקראָסקאָפּ איז פער-
העלטניסמעסיג נישט גרויס; דאָס, וואָס עס ליעגט אויסער איהם, זעהט
דער מיקראָסקאָפּ געווערהנליך נישט, אַזוי גוט ווי ער זעהט נישט אויך
דעם אָנהויב און דעם סוף פון די בילדער, וואָס געהען דורך דעם דאָ-
זיגען ענגען רוים. דאָס בעוואוסטזיין נעהמט אויף אין זיך די לעצטע
רעזולטאַטען פון דער טעטיגקייט, וואָס עס איבען אויס אַנדערע
צענטערן, עס נעהמט אָבער נישט אויף אין זיך דעם אָנהויב זייערן
און זייער ענטוויקלונג. ווען דער זכרון רופט אַרויס וועלכע ס'איז
פאָרשטעלונג אין דער טעטיגקייטס-פעלד פון דעם בעוואוסטזיין,
זעהט עס זי; פון וואַנען אָבער די פאָרשטעלונג האָט זיך גענומען און
וואו זי איז אַהינגעקומען, ווייס דאָס בעוואוסטזיין נישט. דאָס בע-
וואוסטזיין זעהט דעם רעזולטאַט פון דער טעטיגקייט, וואָס עס איבט
אויס דער ווילענס-צענטער, ד. ה. וועלכע ס'איז צוועקמעסיגע, פער-
וויקעלטע מוסקעל-בעוועגונג אָדער אַ גאַנצע רייהע אַזעלכע בעווע-
גונגען. ווי אַזוי אָבער עס בילדעט זיך אויס דער נערווען-שטראָם, ווי
אַזוי עס בילדעט זיך אויס די קראַפט, וועלכע ברענגט צו דער
איינציהונג פון די מוסקעלן מיט דער הילף פון די נערווען-ליניעס, —
דאָס ווייס נישט דאָס בעוואוסטזיין. דאָס בעוואוסטזיין דערשפירט אויף
גאַנץ פערשידענע אופנים זיין אייגענע טעטיגקייט און די טעטיגקייט
פון אַנדערע צענטערן, אויף וויפיעל זי ווייזט זיך אין דעם ענגען

רוים פֿון זײַן זעהען. די אײגענע װירקונגען, װעלכע עס הויבט אַליין אָן און ענדיגט אַליין, אַלע טײלען פֿון װעלכע עס אַרבײט אַליין אויס, לאָזען נישט איבער אין איהם קיין אונזיכערקײַט, קיין אונצופֿרידענקײַט. דאָס זענען, װי ס'איז שוין אויבען געזאָגט, קלאָרע געדאַנקען; די נישט אינגאַנצען אויפֿגענומענע װירקונגען פֿון אַנדערע צענטערן, אויך װעלכע דאָס בעװאוסטזײַן האָט נישט קיין גלײַכען אײנפֿלוס, די אײנצעלנע טײלען פֿון װעלכען עס אונטערשײדעט נישט אַזוי גענוי, דער אָנהויב און דער סוף פֿון װעלכע עס גליטשען זיך אַרויס פֿון אונטער זײַן זעה-רוים, — רופֿען אין איהם, אינ'ם בעװאוסטזײַן, אַרויס אַ געװיסען געפֿיהל פֿון אונצופֿרידענהײַט, אַ מין אָנשטרענגונג, װאָס איז ענליך צו דער אָנשטרענגונג פֿון בליק, צו דעם געפֿיהל, װאָס עס לעבען איבער די אויגען, װען זײ װילען גוט בעטראַכטען עפּעס אַ װײַטען, קלײנעם און שװאַך-בעלויכטענעם געגענשטאַנד. דאָס איז די אַנ'ערקענונג פֿון די אײגענע גרענעצען, דאָס בעװאוסטזײַן פֿון דער אײגענער שװאַכקײַט און אונפֿאָלקאָמענהײַט, די נײַגעריגקײַט, די אונרוהיגקײַט און דאָס שטרעבען מעהר צו װיסען; אָט די עמפּפֿינדונג איז עס יענע עמאָציע, װעלכע קומט צו צו אונז אין דער געשטאַלט פֿון אַ שטרעבונג אָדער אַ נײגונג, פֿון אַ אונבעשטימטער אויפֿרעגונג און אַ נישט-קלאָרען װילען. די שאַרפֿע אָבער און קלאָרע געדאַנקען-אַרבײט, די טעטיגקײַט פֿון דעם העכסטען צענטר פֿון אונזער בעװאוסטזײַן, װעלכער איך װעל אָנרופֿען קורץ די דענקענדע טעטיגקײַט אַלס דעם היפּוך פֿון עמאָציע, — די טעטיגקײַט װערט איבערגעהויבט פֿון די פֿאָלקאָמענע, בעגאַבטע אינדיװידוען, װעלכע בעזיצען די פֿעהיגקײַט צו ערפֿינדען נײַע קאָמבינאַציעס. די מאַסע, װאָס איהרע צענטערן אַרבײטען אויטאָמאַטיש, ד. ה. זײ ענטהאַלטען אין זיך נאָר אָרגאַניזירטע קאָמבינאַציעס, — בלײַבט נאָר בײַ דער עמאָציע, די מעהרהײַט מענשען האָבען נישט אין דעם פֿערלויף פֿון אַ גאַנצען לעבען קיין אײן קלאָרען, פֿאָלשטענדיג בעלויכטענעם געדאַנק אים בעװאוסטזײַן; צו זײער בעװאוסטזײַן קומען צו נאָר האַלב-דונקעלע, פֿערנעבעלטע בילדער; זײ זענען נישט אימשטאַנד אין יעדען אַנגעגעבענעם מאָמענט דײַטליך אויסצודריקען, װאָס עס קומט פֿאָר בײַ זײ אין דער נשמה; און פּראָבירען זײ עס יאָ טהון, קומט אַרויס דערפֿון אַ אונבעשטימטע פּלוידערײַ און אַלגעמײנע װערטער, װאָס זאָגען גאָרנישט און דריקען גאָרנישט אויס. זײ לעבען אויס-

שליסלעך נאָר מיט עמאָציעס. די עמאָציע איז אַלזאָ אַ גע׳ירשה׳נטע טעטיגקייט, און די קאָגניטאַציע (דענקענס־אַרבייט) — אַ ערוואָרבענע. די עמאָציע איז אַ געשלעכטסטעטיגקייט און די קאָגניטאַציע — די טעטיגקייט פון אַ אײנצעלנעם וועזן.

———————

VI.

די עמאָציע, נישט קוקענדיג אויף איהר פערנעבעלטקייט, נישט קוקענדיג אויף דעם, וואָס זי בעאונרוהיגט דעם בעוואוסטזיין און לאָזט איהם אונבעפרידיגט, — איז דאָך אַנגענעהמער פון דער קאָגניטאַציע און דאָס ערקלערט זיך מיט דריי טעמים. ערשטענס איז זי לייכטער, דאָס הייסט, זי פאָדערט נישט קיין שטאַרקע פערשווענדונג פון נערווען־קראַפט, ווייל אַרבייטען מיט די מאַרך־צענטערן אויטאָמאַטיש איז בעקוועמער, ווי אַרבייטען מיט זיי פריי און בעוואוסטזיניג און בעקוועמליכקייט איז שטענדיג אַנגענעהם, אַזוי גוט ווי אָנשטרענגונג רופט אַרויס אַ געפיהל פון שמערץ און שווערקייט. צווייטענס, האָט און זיך גראָדע אָט די אונפעהיגקייט פונ׳ם בעוואוסטזיין קלאָר צו זעהען די עמאָציעס, ד. ה. די פראָצעסען, וואָס קומען פאָר אין די אויטאָמאַטיש אַרבייטענדע צענטערן, צוזאַמען מיט עלעמענטען פון אונרוהיגקייט אויך דעם עלעמענט פון רייץ און אויפרעגונג; דאָס בעוואוסטזיין זוכט צו טרעפען דאָס, וואָס עס ווייס נישט, עס זוכט זיך פאָרצושטעלען דאָס, וואָס עס קאָן נישט זעהן; די דאָזיגע טעטיגקייט פון דעם בעוואוסטזיין איז נישט קיין אַנדער זאַך, ווי די פאַנטאַזיע, וועלכע ווערט אָנגערעגט פון דער עמאָציע; די פאַנטאַזיע ווידער איז דאָך ווי בעוואוסט, אַן אַנגענעהמע מאַרך־טעטיגקייט. דריטענס, — דער אַרגומענט איז פערהאַן אויך ביי דאַרווינ׳ען — ווערן די סאַמע וויכטיגסטע פראָצעסען פון אָרגאַניזם אויך אַממעהרסטען אויסגעאיבט, דעריבער זענען די פונקציעס, וועלכע זענען אויטאָמאַטיש געוואָרען צוליעב דעם, וואָס זיי ווערען אַזוי אָפט אויסגעאיבט, — אויך די סאַמע וויכטיגסטע פאַר דער ערהאַלטונג פון דעם אינדיווידואום און דעם געשלעכט, און אַזוי ווי

די פונקציעס קומען צו צו'ם בעוואוסטזיין אין דער פאָרם פון עמאָציעס, פיהלט ווי דער אָרגאַניזם טיעפער און שטאַרקער. ביי דער קאָגיטאַציע איז די זאַך ריכטיג פערקעהרט און דאָס ערקלערט זיך אויך מיט די זעלביגע דריי אַרגומענטען. זי קאָן נישט זיין אַנגענעהם, ערשטענס, דערפאַר, וואָס זי איז צו שווער און קאָמפּליצירט פאַר אַ געוועהנליכען מענשען: צווייטענס, דערפאַר, וואָס זי רופט נישט אַרויס יענעם אַנגענעהמען שפּיעלען זיך פונ'ם בעוואוסטזיין, וועלכען מ'רופט פאַנטאַזיע; און דריטענס דערפאַר, וואָס זי זעהט אויס דעם אָרגאַניזם אין פלוג נישט אַזוי וויכטיג און נישט אַזוי נויטהווענדיג, ווייל ער ווייס שוין פון ערפאַהרונג, אַז ער איז זיך ביז איצט בעגאַנגען אָהן איהר אויך. איהר וויכטיגקייט ווייזט זיך אַרויס ערשט דאַן, ווען דער מענש, איבערצייגענדיג זיך אין איהר נוצבאַרקייט, הויבט אָן אידר אָפט איבערצו'חזר'ן; און אַזאַ מאָל אָבער ווערט זי גאַנץ שנעל אָרגאַניזירט און פערוואַנדעלט זיך פון אַ דענקענדער טעטיגקייט אין אַ עמאָציאָנעלער. אַ סך דונקעלע ערשיינונגען לאָזען זיך אויפקלערען מיט דער השערה. דער ראָמאַנטיזם, וועלכער שטעלט העכער דאָס אַלטע פונ'ם נייע; וועלכער געפינט דעם מיטעלאַלטער פּאָעטישער פון אונזער צייט; וועלכער חלומ'ט וועגען איינגעפאַלענע חורבות און רופט אָן מאוס אַ צוועקמעסיגען, גוט אויפגעשטעלטען בנין, — דער דאָזיגער ראָמאַנטיזם נעהמט זיך דערפון, וואָס די אַלטע, גע'ירשה'נטע פאָרשטעלונגען וועקען אויף די אויטאָמאַטישע טעטיגקייט פון די צענטערן און פיהלען זיך אין דער פאָרם פון עמאָציעס, דאַן ווען די נייע, נאָך נישט אָרגאַניזירטע פאָרשטעלונגען זענען פערבונדען מיט דער אָנשטרענגונג פון דעם בעוואוסטזיין און רופען פאָלגליך אַרויס אַ דענקענדע טעטיגקייט.

דער אַלטער פּאָסט-וואָגען האָט אַרויסגערופען ביי יענעם דור, וואָס האָט זיך בענוצט מיט איהם, אַ עמאָציע, און די אייזענבאַהן — אַ דענקענדע טעטיגקייט, אַ קאָגיטאַציע; דעריבער האָבען די מענשען פון יענער צייט, ווען עס איז פאָרגעקומען די דאָזיגע אונגעהויערע איבערקעהרעניש אין דעם פערקעהרס-וועזען, געפונען דעם פּאָסטוואָגען פאַר פּאָעטיש, און די אייזענבאַהן פאַר פּראָזאַאיש און ניט אַנגענעהם. די גאַנצע פּאָעזיע און איהר ווירקונג איז געבויט אויף דעם גרינדליכען אונטערשייד צווישען עמאָציע און קאָגיטאַציע. דעם גאַנצען אינהאַלט פון דער פּאָעזיע שטעלען פאַר מיט זיך די

געוועדהנליכע מענשליכע בעציהונגען, אומשטענדען און ליידענשאפטען, ד. ה. די געירשה'נטע, אויטאמאטישע, ארגאניזירטע טעטיגקייט; די פּאָעזיע קומט, הייסט עס, פון עמאָציע און הויבט ארויס עמאָציע. אין דעם אויסוואהל וואָגאר פון איהרע אויסדריקע לאָזט זי זיך אויך דיקטירען פון די אַלטע פאָרשטעלונגען נישט צופעליג, נאר געצוואונגענערהייד, ווייל די אלטע געירשה'נטע פאָרשטעלונגען קומען אריין אינ'ם בעוואוסטזיין צוזאמען מיט דער פאָרם, אין וועלכער זיי זענען צוגעקומען צו אונז פון אונזערע זיידעס. די היינטיגע פּאָעזיע רעדט נאך דעריבער אַלץ וועגען גייסטער, וועגען עלפען און געטער; דעריבער שילדערט זי אין מענשליכע געשטאַלטען די נאטור און די גייסטיגע בעוועגונגען; דעריבער בעהאַפטעט זי איהרע העלדען מיט פייל און בויגען, און נישט מיט קיין מויזער-ביקסען; דעריבער צווינגט זי איהרע רייזענדער צו פאָהרען אויף א גוטען פערד, און נישט אין קיין שלאָפוואַגאָן; דעריבער האלט זי זיך ביי דער וועלט-אנשויאונג, וואָס האט געהערשט נאך אין דעם קינדערישען פעריאָד פון אונזער ציוויליזאציע. די נייע פאָרמען און פאָרשטעלונגען טויגען נישט פאר איהר. מיט אונזער היינטיגער וועלט-אנשויאונג קאן זי זיך קיין עצה נישט געבען. דאס איז צו-ניי פאר איהר; דאס האט נאך נישט בעוויזען זיך צו ארגאניזירען, אויטאמאטיש צו ווערען; קורץ: דאס איז נאך נישט געוואָרען עמאָציאָנעלל. דעריבער האָבען קיין ערפאָלג נישט געהאט די אלע פּראָבעס, וואס זענען געמאכט געוואָרען מיט דעם צוועק, צו געבען דער פאָעזיע א מאָדערנעם אינהאלט. קיים געפינען זיך יא אַזעלכע גראבען-מאכער'ס, וועלכע ווילען בעשאפען דער אַזוי גערופענער געדאנקען-פאָעזיע און אריינברענגען דעם וויסענשאפטליכען עלעמענט אין זייערע פערזען, — בעווייזט עס נאר דאס, אז זיי האבען נישט דעם מינדעסטען בעגריף וועגען דעם, וואס דאס איז אַזוינס דער מהות פון פאָעזיע. די פאָעזיע איז עמאָציע, און וועלען איהר פערהאנדלען אין קאָגיטאציע איז דאס זעלבע, ווי וועלען פערהאנדלען א חלום אין ווירקליכקייט און אַזוי, אַז ער זאָל דאך נישט אויפהערען א חלום צו זיין. דער איבערגאנג אבער פון דער דענקענדער צו דער עמאָציאָנעלער טעטיגקייט וועט אונבעדינגט פאָרקומען. דאס איז נאָר א פראגע פון צייט. וואס היינט איז נייע, וועט אין טויזענד יאָהר ארום אלט זיין. וואס היינט איז אינדיווידועל, וועט דאמאלס געהערען צום

געשלעכט, וועט דאַמאָלס געירשה׳נט און אָרגאַניזירט זײַן. דאַמאָלס וועט אַ וואָקאַל אויך אויסזעהן אַזוי פּאָעטיש, ווי איצט חורבות פון אַ שלאָס; קרופּ׳ס אַנ׳האַרמאַט, ווי היינט אַ ריזע־שפּיז; אַ רמז אויף אַ עלעקטראָדינאַמישער מאַשין אָדער באַציל וועט דאַמאָלס האָבען אין זיך אויך אַזוי פיעל פּאָעזיע, וויפיעל היינט די מליצות וועגען פליעגלען פון געזאַנג, טרעלען פון׳ם נאַכטיגאַל א. א. וו. מ׳דאַרף נישט פערגעסען, אַז די אַלע אַלטע פּאָעטישע כלי־זיין זענען אויך אַמאָל אַזוי ניי, ד. ה. קאָנטאַציאָנעל געווען, ווי היינט די אייזען־באַהנען, די אַרטילעריע, די נאַטור־וויסענשאַפט; דאַמאָלס האָט מען מסתמא די ריטער־כלי־זיין און דעם שלאָס אויפ׳ן באַרג אויך אַזוי פאַר פּראָזאַאיש געפונען, ווי היינט אַ מיליטערישען מאַנטעל און אַ קאַזאַרמע און נאָר דאָס, וואָס איז דאַמאָלס אַלט געווען, האָט מען געפונען פאַר פּאָעטיש. דאָס איז נישט בלויז אַ השערה — די דאָזיגע בעהויפּטונג קאָן בעשטעטיגט ווערען מיט אַ סך פאַקטען. כמעט ביי אַלע אַלטע פעלקער זענען די רעליגיעזע און מיסטישע, ד. ה. אַלזאָ די עמאָציאָנעלע פאָרשטעלונגען, געווען פערבונדען מיט שטיינערנע כלים אין יענער עפּאָכע, ווען זיי האָבען זיך שוין עטליכע דורות געהאַט בענוצט מיט בראָנזענע. די שטיינערנע כלים האָבען פאָרגעשטעלט מיט זיך פאַר די ווילדע פון דעם בראָנז־און נאָך פריהער היגען־אייזען־פעריאָד דאָס זעלבע, וואָס עס שטעלען פאָר מיט זיך פאַר די טרוימערישע נאַטורען פון אונזער צייט — די סמאַטעס פון מיטעל־אַלטער.

עס זענען פערהאַן געשלעכטער, דורות, פעלקער און עפּאָכען, אין וועלכע די אויטאָמאַטישע טעטיגקייט שטייגט אַריבער די פרייע קאָמבינירענדע טעטיגקייט פון די העכסטע צענטערן; אין וועלכע די עמאָציע שטייגט אַריבער די קאָנטאַציע. די פרוי, וועמענס העכסטע צענטערן ס׳זענען קיינמאָל נישט צוגעקומען צו יענער פאָלקאָמענער ענטוויקלונג, צו וועלכער זיי קומען אַמאָל יאָ צו ביי אַ מאַנספּערזאָן, איז מעהר עמאָציאָנעל, ווי דער מאַנספּערזאָן. דאָס קינד, וועמענ׳ס צענטערן עס זענען נאָך נישט פאָלשטענדיג ענטוויקעלט; דער אַלטער מאַן, ביי וועלכען די מאַרך־צענטערן זענען צופאַלען, האָבען כמעט נאָר עמאָציעס, און נישט קיין קאָנטאַציעס. אין דער צייט, ווען מ׳איז קראַנק אָדער גלייך נאָך דעם, ווי מ׳איז אויפגעשטאַנען פון אַ קראַנקהייט, ד. ה. דאַמאָלס, ווען דער אָרגאַניזם, אַלזאָ אויך דאָס גאַנצע

צענטראַלע נערװענסיסטעם, איז נאָך אָבגעשװאַכט, ברענגט דער זעלבסטער אַלײן נאָר עמאָציעס. מאַרך-קראַנקהײטען לאָזען זיך בעמערקען קודם-כּל אין דער לײַכטקײַט, מיט װעלכער די פּערזאָן, װאָס לײַדט פֿון זײ, געהט איבער פֿון אײן שטימונג אין דער אַנדערער, פֿון װײנען צום לאַכען, ד. ה. זי װערט אונטערגעװאָרפֿען פֿערשידענע עמאָציעס. די חינעזער און די נײַצײַטיגע ראָמאַנישע פֿעלקער זענען עמאָציאָנעל; זײ לאָזען זיך בעהערשען פֿון האַלב-בעװוּסטע שטימונגען, ד. ה. פֿון דער אױטאָמאַטישער געירשה'נטער טעטיגקײַט פֿון זײערע צענטערן; צװישען זײ מאַכען זיך גאַנץ װעניג אַזעלכע פּערזענליכקײַטען, אין װעלכע די העכערע צענטערן זענען אױך גענוג שטאַרק, אום אָבצושטעלען די אױטאָמאַטישע טעטיגקײַט און נײַע קאָמבינאַציעס צו בעשאַפֿען, ד. ה. צו דענקען אָריגינעל, צו זײַן קאָגיטאַציאָנעל. דאָס מיטעל-אַלטער איז געװעזען אַ גאַנץ לאַנגע עפּאָכע, װאָס האָט געטראָגען אַ רײן עמאָציאָנעלען כאַראַקטער. די פּערזענליכקײַט איז אינגאַנצען פֿערשלונגען געװאָרען אין דער פֿאַמיליע, אין דער קאָרפּאָראַציע, אינ'ם שטאַנד. אין דעם פֿערלױף פֿון אַ גאַנצען האַלבען יאָהרטױזענד איז נישט געװען קײן אײן אײנציגער מאַרך-צענטער, װעלכער זאָל זײַן פֿעהיג צו אַ קאָגיטאַציאָנעלער טעטיגקײַט. דעריבער איז די גאַנצע עפּאָכע געװען אַ סענטימענטאַלע, אַ רעליגיעזע און אַ מיסטישע, — אַלץ בײַװערטער, װעלכע בעצײכענען נישט קײן אַנדער זאַך, װי יענע אונקלאָרהײַט, מיט װעלכער, װי מיר האָבען שױן איבען געזעהן, די אױטאָמאַטישע טעטיגקײַט פֿון די צענטערן קומט צו צום בעװוּסטזײַן פֿון די אינדיװידואום.

די ערקלערונגען, װאָס איך דאָ געגעבען ביז אַהער, האָבען זיך אַביסעל פֿערצױגען; פֿאַר דעם לעזער אָבער, װעלכער איז נישט קײן ספּעציאַליסט אין פּסיכאָלאָגישע פֿראַגען, זענען זײ נױטװענדיג. איצט נאָר װעט דער לעזער פֿערשטעהן, װאָס איך האָב געהאַט אין זינען, װען איך האָב געזאָגט, אַז געניע און טאַלאַנט זענען אָבהענגיג פֿון דער ענטװיקלונג-שטופֿע פֿון געװיסע צענטערן. אין װעלכען טײל פֿון מאַרך מ'דאַרף זוכען יענע צענטערן, די בעזונדערע ענטװיקלונג פֿון װעלכע עס דריקט זיך אױס אין אַ בעזונדער טאַלאַנט, — קאָנען מיר גאָר אַממעהרסטען טײל נישט װיסען. מ'דאַרף אָבער נישט רעכענען פֿאַר אונמעגליך, און פֿערקעהרט, מ'קאָן אָננעהמען פֿאַר

זיכער, אז די פעראייניגטע אנשטרענגונגען פון דער קלינישער מעדיצין, דער פאטאלאגישער אנאטאמיע און דער עקספערימענטאלער פאטאלאגיע, און אפשר אויך די נישט לאנג אנגעהויבענע סיסטע= מאטישע מארך=אויספארשונגען פון די גרויסע מענשען וועלען ברענגען דערצו, אז מ'וועט ענדליך דערגעהן דעם פלאץ פון די איינצעלנע צענטערן.

יענע, ביי וועלכע דער בעגריף פון גייסטיגער טעטיגקייט איז פערבונדען מיט דעם בעגריף פון נשמה, וועלען געפינען די ערקלערונג וועגען אזא ערשיינונג ווי געניע און טאלאנט פאר א קינדערשפיעל, אדער איינגאנצען פאר א אונמעגליכע זאך. זיי קאנען זיך עס נישט ערקלערען דערמיט, למשל, אז ראובן האט אין זיך מעהר נשמה פון שמעונ'ען, ווארום דארט וואו ס'איז קיין שטאף נישט פערהאן, איז נישטא אויך קיין אויסשפרייטונג און קיין אינטענסיוויטעט און פאלגליך אויך קאן דערביי קיין רעד נישט זיין וועגען גרעסער און קלענער, נאר וועגען איינהייט. זיי קאנען נישט זאגען אויך דאס, אז די נשמות שיידען זיך אונטער איינע פון דער אנדערער אין זייער אינערליכען וועזען, ווארום אנ'אונטערשייד אין דעם אינערליכען וועזען ביי נישט=מאטעריעלע זאכען איז אויך אזוי נישט דענקבאר פאר דעם מענשליכען פערשטאנד, ווי אנ'אינערליכער אונטערשייד אין דער מאטעריע, וועלכער מיר שטעלען זיך פאר אלס איינארטיג, אונ= פערענדערליך און שטענדיג גלייך צו זיך אליין. זיי בלייבט אלזא נאר די איינציגע ערקלערונג, אז גאט'ס גנאד האט געשענקט דער נשמה א רייכערע טעטיגקייט, ווי דער אנדערער; דאס איז דאך אבער נישט קיין ערקלערונג. אדרבא, יענער, וועלכער נעהמט אן צוזאמען מיט דער היינטיגער וויסענשאפט, אז די גייסטיגע טע= טיגקייט איז א פונקציע פון א בעשטימטען ארגאן, פון די מארך= צענטערן, וועט גלייך פערשטעהן, אז דער בעסער=ענטוויקעלטער ארגאן ארבייט בעסער, ווי דער ווייניגער ענטוויקעלטער. ס'פער= שטעהט זיך, אז דערמיט האבען מיר נאך נישט ערקלערט, פארוואס איז ביי איין אינדיווידואום דער ארגאן יענער צענטער מעהר ענטוויקעלט, ווי ביי דעם אנדערן. מיט דעם דאזיגען צודרינגליכען „פארוואס?“, וואס זוכט צו דערגעהן די סאמע לעצטע סבה פון די ערשיינונגען, וויל די פינקטליכע וויסענשאפט בכלל קיין געשעפטען נישט האבען.

VII.

ביי דעם טאלאנט דארפען מיר זיך נישט לאנג אבשטעלען. עס האט נישט קיין אנאטאמישען באדען, און איז נישט געבויט אויף דער בעזונדער ענטוויקלונג פון וועלכען ס'איז צענטר. דער טאלאנט אונטערשיידעט זיך נישט, נישט אין דעם אינערליכען וועזען נישט אין דער אויסערליכער מאס פון די מענשען, וואס בעזיצען קיין טאלאנט נישט. איך בין בערייט זאגאר זיך נאך שארפער אויסצודריקען און צו זאגען, אז בכלל וועגען אינגאנצען קיין טאלענטען נישט פערהאן. וועניגסטענס דארף מען אונטער דעם ווארט קיין ספעציפישעס נישט פערשטעהן. דא איז פערהאן נאר התמדה און א געלעגענהייט, איינפאך א געלעגענהייט זיך איינצואיבען און צו ענטוויקלען. יעדער געוועהנליכער מענש, וואס ליידט נישט פון קיין הראנישער קראנקהייט און איז בכלל נישט שוואכער ענטוויקעלט פון דעם געוועהנליכען, מיטעלמעסיגען מענשען, האט אין זיך אלץ, וואס איז נויטיג דערצו, אום „טאלאנטפאל" אויסצואיבען יעדע טעטיגקייט. ער דארף נאר דערצו אינגאנצען אדער וועניגסטענס טיילווייז זיך איבערגעבען דער טעטיגקייט. פון יעדען געזונדטען מיטעלמעסיגען קינד קאן מען מאכען אלץ, וואס מ'וויל, ווען מ'פארבערייטעט איהם דערצו פערשטענדיג, גענוג לאנג און גענוג שטרענג. מיט דער הילף פון א רעגעלמעסיגער ענטוויקלונג, וואלט גארנישט שווער אנקומען צו בעשאפען א גאנצע ארמעע קינסטלער, שריפשטעלער, רעדנער און געלעהרנטע פון מענשען, וועלכע וואלטען גענומען געווארען אהן א שום אויסוואהל, צופעליג אדער לויט א גורל, אט ווי מ'נעהמט רעקרוטען צום מיליטער, און יעדען איינציגען פון דער ארמעע וואלט אויסגעקומען צו אנ'ערקענען פאר א טאלאנט. אויף דער שווייגענדיגער השערה איז טאקע געבויט אונזער גאנצער ערציהונגס-סיסטעם. די שול נעהמט זיך פאר א יסוד דעם שטאנדפונקט, אז אלע שילער וועגען גלייך בעגאבט און קאנען ערגרייכען איינע און די זעלבע בילדונגס-ציעלען; דעריבער האט זי פאר אלע איין און די זעלבע מעטאדע, איינע און די זעלבע אויפגאבען, איין און דעם זעלבען לעהרמאטעריאל. אויב עס מאכען זיך דאך גוטע און שלעכטע תלמידים, איז עס אבהענגיג (אויסשליסענדיג געוועהנליך, די נישט פאלקאם-ענט-

וויקעלטע, די קראנקע און פאלגליך אויך די נישט-טיפישע תלמידים) נאר פון גרעסערער אדער קלענערער התמדה און פון דער גרעסערער אדער קלענערער מעגליכקייט זיך איבערצוגעבען די שול-למודים. געוועהנליך, ווערט די דאזיגע ארמעע קינסטלער, רעדנער, געלעהרנטע, פאעטען א. א. וו. קיין נייעס נישט אויפטהון; זיי וועלען קיינמאל נישט ברייטער מאכען די גרענעצען פון זייער ספעציאליטעט: דאס אבער, וואס איז שוין געטהון און געזאגט געווארען פאר זיי, וועלען זיי איבער׳חזר׳ן זעהר געשיקט, זעהר לייכט און זעהר שען אין דעם מענשען, וועלכער קאן דאס רופט מען דאך אן טאלאנט. אלס ביישפיעל וואלט מען געקאנט ברענגען א סך מענשען, וועלכע זענען ווירקליך אנערקענט געווארען פאר טאלאנטען איינציטיג אין די סאמע פערשיעדענסטע און ווייטע איינע פון די אנדערע געביטען. איך וועל דא אנרופען נאר דעם נאמען אורבינא באלדי, וועלכער איז געווען א קלאסישער פילאלאג, א קינסטלער, א מאטעמאטיק, א דאקטאר און א דיכטער; האט אויסגעלעהרנט זעכצעהן שפראכען, האט געלייענט מעדיצינישע לעקציעס אין דעם פאדואנער אוניווערזיטעט, און אין די דאזיגע אלע פאכען האט ער בעדייטענדעס אויפגעטהון. אין די פריהערדיגע דורות זענען אזעלכע אוניווערזעלע טאלאנטען בכלל נישט געווען קיין זעלטענהייט און ביי היינטיגער צייט וואלט מען זיי אויך געקאנט ערציהען מאסענווייז, ווען דער וויסענשאפטס-שטאף וואלט זיך נישט אזוי אונגעהויער פערמעהרט. איצט דארף מען האבען א סך מעהר צייט, אום זיך אויסצולעהרנען איבער׳חזר׳ן דאס, וואס איז ביז אהער געשאפען געווארען. דאס איז נאר א פראגע פון צייט, און נישט פון אנגעבוירענער פעהיגקייט. ווען מענשען וואלטען לעבען צו צוויי הונדערט יאהר, וואלט נאך איצט אויך, ווי אין דער רענעסאנס-עפאכע, איין און דער זעלביגער מענש געקאנט גרינגליך אויסלעהרנען א גאנצע רייהע פערשיעדענע ספעציאליטעטען, און אין זיי ערגרייכען אזעלכע געהאלטיגע רעזולטאטען, אז מ׳וואלט איהם געמוזט אנערקענען פאר א טאלאנט אין יעדען פון זיי.

וואס אבער וועל איך זאגען וועגען די אזוי גערופענע אנגעבוירענע נייגונגען צו בעשטימטע ספעציאליטעטען? איין קינד וויל יונגערהייד זיין א סאלדאט, א צווייטעס — א מוזיקאנט, א דריטעס — א נאטורפארשער אדער א מעכאניק. דאס ווייזט דאך דייטליך, אז אי-

אונז איז פערהאן עטוואס אוינס, וואס איז נישט פערהאן ביי אנדערע קינדער אדער, ווענינגסטענס, וואס אנדערע האבען עס ווייניגער. אמת, אזוי זאגען אלע. איך גלויב אבער, אז אט די אלע צופאלען פון דער צווייפעלהאפטער נייגונג, וואס מ'בעמערקט ביי געוויסע קינדער צו וועלכער ס'איז בעשעפטיגונג, ערקלערען זיך גאנץ איינפאך מיט קיין נישט ריכטיגער בעאבאכטונג. אממעהרסטען טייל פלאנצט זיך איין אין קינד א נייגונג צו וועלכען עס איז געביט, אלס רעזולטאט פון אזעלכע ריין אויסערליכע אומשטענדען, ווי דער ביישפיעל פון די ארומיגע, די שמועסען פון דערוואקסענע, ביכער. וואס זענען צופעליג אריינגעפאלען אין האנד, אדער פיעסען, וועלכע זיי האבען צופעליג געזעהען. און ביי דער פאלשטענדיגער גלייכגילטיגקייט צו יעדער נייגונג, איז גענוג די סאמע מינדעסטע אנרעגונג, אום אבצוהאלטען די אויפמערקזאמקייט אויף איינער פון זיי מעהר ווי אויף די אנדערע. און ביי יענע איינצעלנע פעלען, וועלכע לאזען זיך נישט ערקלערען אויף אזא ארט, איז די אזוי-גערופענע אנגעבוירענע נייגונג צו וועלכען ס'איז געביט נישט קיין אנדער זאך, ווי א אנגעבוירענע אבנייגונג צו אלע אנדערע געביטען, וואס איז געגרינדעט אויף דעם בעוואוסטזיין פון דער אונפעהיגקייט אויסצואיבען געוויסע טעטיגקייטען, און דאס ווידער ערקלערט זיך דערמיט, וואס איינצעלנע צענטערן אין דעם נערווען-סיסטעם זענען נישט גענוג ענטוויקעלט. דא אבער געהען מיר שוין אריין אין דעם געביט פון א קראנקהאפטער ערשיינונג: מיר האבען פאר זיך א אינדיווידואום, וואס איז אין וועלכער ס'איז הינזיכט נישט דערוואקסען ביז דעם נארמאלען מענשליכען טיפ; און מיין השערה, אז טאלאנט איז נישט מעהר ווי א ענטוויקלונגס-שטופע, וואס ווערט ערהייכט מיט דער הילף פון פלייסיגער ארבייט, רעדט נאר וועגען נארמאלע אינדיווידואומען, וועלכע זענען פאלשטענדיג און רעגעלמעסיג ענטוויקעלט. ס'איז גענוג נאר זיך גוט צו צוקוקען, אום צו פערשטעהן, אז דער בחור, וואס האט אוועקגעווארפען דעם לערנען אדער דעם קאנטאר-טיש, אום צו ווערען א קינסטלער אדער א סאלדאט, האט עס געטהון נישט דערפאר, וואס איהם האט אזוי שטארק געצויגען צו קונסט אדער צו מיליטער-דיענסט, ווי ער וועט זיך דערנאך אליין איינרעדען, נאר אויס שרעק פאר די מאטעמאטישע לעקציעס אדער פאר די שטרענגע ארדנונגען פונ'ם קאנטאר און צוליעב דער

הינקעלער פאָרשטעלונג, אַז די אַנדערע קאַריערעס זענען לייכטער און אַנגענעמער פון די, וואָס ער האָט זיך אין אָנהייב אויסגעקליבען. דער האַזאַרטער סובייעקט, וואָס בייט אַלע מאָל זיין פּראָפעסיע, שטעהט מיט קיין זאַך נישט העכער פון אַנדערע; פערקעהרט נאָך, ער איז וועניגער בעגאַבט פון אַנדערע, וואָרום איהם פעהלט די פעהיגקייט איבערצוטראָגען די שוועריגקייטען פון דעם סיסטעמאַטישען לערנען אָדער פון דער האַנדעלס=דיסציפּלין.

נאָך דעם, וואָס מיר האָבען שוין דאָ געזאָגט, פאַלט שוין ממילא אָב די פראַגע וועגען דעם, צי מ'קאָן ירשה'נען אַ טאַלאַנט. אַזוי ווי איך גלויב נישט אין קיין טאַלאַנט, ווי אין עפּעס אַזוינס, וואָס איז אָנגעבוירען דעם אָרגאַניזם, קאָן איך שוין נישט גלויבען אויך אין זיין ירושה=קראַפט. אין דער בעציהונג קאָן מיר נישט פערפיהרען נישט דאָס, וואָס מ'נעהמט אָן פאַר ערפאַהרונג, און אויך נישט דאָס אַזוי בעריהמטע בוך פון דעם בעריהמטען גאַלטאָן, וואָס טראָגט אויף זיך אַ מאָדנעם נישט קיין ריכטיגען נאָמען: „די ירושה=קראַפט פון'ם טאַלאַנט“. דער פאַקט, וואָס מ'בעמערקט אין איין פאַמיליע אַ גאַנצע רייהע די אַזוי גערופענע טאַלאַנטען און אין איין און דער זעלביגער ספערע, בעווייזט נאָך גאָרנישט. וואָס קאָן זיין נאַטירליכער און איינפאַכער דערפון, אַז דער ביישפּיעל פון טאַטען אָדער ייִדען פיהרט אָן די געדאַנקען פון קינד אין אַ בעשטימטער ריכטונג? דער זוהן פון אַ דאָקטאָר איז פון קינדהייט אָן אַרומגערינגעלט מיט פאָרשטעלונגען, וואָס טראָגען אַ מעדיצינישען אָדער נאַטורוויסענשאַפטליכען כאַראַקטער; אויב ער איז נאָר נישט קיין אידיאָט, מוז ער זיך פערנעהמען מיט די פאָרשטעלונגען, זיי וועלען איהם אַנטרעגען דערצו, ער זאָל זיך אויסקלייבען די בעשעפטיגונג פון זיין פאָטער אָדער קרוב, און אויב ער איז אַ נאָרמאַלער מענש, וועט ער ערווייכען אין איהר ווייכטיגע רעזולטאַטען און, פאָלגליך, זיין אַ טאַלאַנט. הייסט עס דען, אַז ער האָט גע'ירשה'נט דעם טאַלאַנט פון פאָטער? ניין. זיין פעהיגקייט אויסצולערנען די פערשיעדענע מענשליכע בעשעפטיגונגען איז געוועזען געווענדעט נאָר אויף דעם, אויסצולערנען די בעשעפטיגונג פון פאָטער. ווען דער בהורל וואָלט זיין אַ זוהן פון אַ גענעראַל, וואָלט ער געוואָרען אַ מיליטערישער טאַלאַנט, ווען ער וואָלט זיין אַ זוהן פון אַ קינסטלער, וואָלט ער ווערען אַ טאַלאַנטפאָלער קינסטלער; אין די אַלע פעלען

וואלט פון איהם ארויסגעוואקסען א גאלדענע מיטעלמעסיגקייט, וועלטען וועין אבער עטוואס מעהר. די ערשיינונג פון עטליכע איינע און די זעלביגע טאלאנטען אין איין פאמיליע איז נאך גארנישט קיין בעווייז אויף דעם, אז דער טאלאנט איז א געירשה'נטער; אדרבא, עס ווייזט, אז יעדעס נארמאל-ענטוויקעלטעס קינד קאן אין יעדער פראפעסיע, אין דער ריכטונג פון וועלכער עס פיהרען איהם אן די טראדיציעס פון דער פאמיליע, ערריכען א געוויסע שטופע פון טאלאנט, נאר א דאנק דעם איינפלוס פון א ביישפיעל, נישט נויטיגענדיג זיך דערצו אין קיינע ארגאנישע פארלאגען. ס'איז דא איין וויסענשאפטליכע פראבע, מיט דער הילף פון וועלכער די דאזיגע פראגע וואלט געקאנט פאלשטענדיג געלעזט ווערען, נאר, אויף וויפיעל מיר איז בעוואוסט, איז אט די פראבע נאך נישט געמאכט געווארען. זי וואלט בעשטאנען אין דעם, וואס א אין-גאס-געפינענעס, און אים שוץ-הויז אויפגעהאדעוועטעס קינד, וואס וואלט ערצויגען ווערען אין אזא שטיל, וועלכע וואלט איהם נישט טרייבען צו קיין שום פראפעסיע, וואלט פלוצלונג ארויסווייזען א פעסטע נייגונג צו וועלכער ס'איז בעשטימטער בעשעפטיגונג, און וואלט צוקומען אין איהר צו א בעדייטענדען, האטש אויך נישט קיין אומגעוועהנליכען, ערפאלג. און פלוצלונג וואלט זיך שפעטער ענטדעקט די אבשטאמונג פון דעם קינד און עס וואלט זיך ארויסווייזען, אז ער קומט ארויס פון א פאמיליע, וועלכע האט שוין געהאט א סך טאלאנטפאלע פערטרעטער אין דער פראפעסיע. די דאזיגע פראבע וואלט געדארפט איבערגע'חזר'ט ווערען עטליכע מאל, אום אויסצושליעסען די מעגליכקייט פון א צופאל. נאר דאן ערשט וואלט דערוויזען געווארען, אז א טאלאנט געהט איבער בירושה. איך זאג אבער נאכאמאל, אז אזא מין פראבע איז נאך פארלויפיג נישט אונטערגענומען געווארען, און איך צווייפעל שטארק אין דעם, צי מ'וועט עס ווען ס'איז אונטערנעהמען.

VIII.

גאנץ אנדערש איז אבער די זאך ביים געניע. געניאליטעט איז נישט אזוינס, וואס מ'ערווערבט זיך מיט דער הילף פון פלייסיגער

אנשטרענגונג. דאס איז נישט קיין נארמאלער טיפ, וואס האט זיך גוט ענטוויקעלט א דאנק פערשידענע גינסטיגע בעדינגונגען. דער געניע איז אן׳אונגעוועהנליכע ערשיינונג, וואס איז הייט אבגעווייכט פון דעם נארמאלען טיפ. דאס איז א ערשיינונג, וואס איז געבויט אויף דער בעזונדער ענטוויקלונג פון וועלכען ס׳איז נערוען-צענטער, גאנץ אפט פון עטליכע און ענדליך אויך פון אלע. דער געניע איבט דעריבער אויס די אלע פונקציעס, וועלכע לאזען זיך פיהרען פון זיינע אונגעוועהנליך-ענטוויקעלטע צענטערן, מיט א אונגעוועהנליכער פאלקאמענהייט, — א סך פאלקאמענער, ווי עס איבט זיי אויס א מענש פון דעם געוועהנליכען טיפ, אפילו אויך אין דעם פאל, ווען ער האט ענטוויקעלט — מיט דער הילף פון א שטארקער איינאיבונג — די צענטערן, וועלכע זענען נויטיג דערצו, און האט זיי צוגעבראכט ביז יענע סאמע העכסטע גרענעצען, וועלכע זענען גאר פאר איהם נישט צוגענגליך. פון דעם ריין-פיזיאלאגישען שטאנד-פונקט וואלט מען געדארפט רעדען וועגען געניאליטעט יעדעס מאל, ווען עס קאנסטאטירט זיך א אונגעוועהנליכע ענטוויקלונג פון וועלכען ס׳איז צענטר, — אן׳ענטוויקלונג, וועלכע געהט איבער די נארמאלע גרענעצען. א אונגעוועהנליך-געזונדטער מענש, וועלכער וואלט געקאנט שטעהן אהן אנ׳אויפהער און טהון די סאמע שווערסטע ארבייט, אויסהאלטען די שווערסטע היץ און דעם ברענענדסטען פראסט, נישט דערשלאפען, נישט דערעסען אין זיך שלעכט קליידען, און ביי דעם אלעמען בלייבען פאלקאם געזונד, וואלט פערדינט דעם טיטול געניע פון לעבענס-קראפט, ווייל זיינע נידריגע צענטערן, יענע, אונטער וועלכע עס זענען אונטערגעווארפען די סאמע נידריגסטע פונקציעס פון ארגאניזם, די אינערליכע, מעכאנישע און כעמישע פראצעסען פון דער לעבעדיגער צעללע, — זענען ביי איהם ענטוויקעלט ביז אנ׳אונגעוועהנליכער שטופע פון פאלקאמענהייט. מילא פון קראטאן איז אין דעם זין געוועזען א מוסקעל-געניע. דאס מוסקעל-געוועב איז ביי איהם ענטוויקעלט געוועזען שטארקער, ווי ביי אלע אנדערע, פון וועלכע די היסטאריע ווייס צו דערצעהלען. ער האט געקאנט דעריבער אזעלכע זאכען בעוויזען, וואס קיינער פאר איהם האט עס נישט בעוויזען, וואס געוועהנליכע מענשען האבען אויף זיי געקוקט, ווי אויף אונמעגליכקייטען און וועלכע זענען טאקע פאר זיי אונמעגליך געווען. מיט די הענד האט ער בוימער צובראכען. דאס איז געווען אזא מעטארש

פון שפאַלטען קלעצער, וואָס קיינעם פאַר איהם האָט עס גאָר אין קאָפּ נישט געקאָנט איינפאַלען, אַזוי, אַז ער האָט עס פון קיינעם נישט געקאָנט איבערנעהמען, נישט קוקענדיג אויף די שווערסטע אָנשטרענגונגען. העכסטענס האָט מען זיך געקאָנט האָבען בענוצט מיט דער מעטאָדע ביי'ם שפאַלטען דינע און שוואַכע קלעצלעך. עס זענען געווים געוועזען מוסקעל=טאַלאַנטען, וועלכע האָבען זיך איבערגעלערנט מאַכען מיט יונגע בוימלעך דאָס זעלבע, וואָס דער מוסקעל=געניע האָט דער ערשטער, אָהן אַ שום פאָרבערייטונג און אָהן אַ שום ביישפיעל, געטהון מיט אַלטע געזונדטע בוימער. מיר קאָנען זיך פאָרשטעלען אַ מענשען, וועלכער האָט אַזאַ פאָלשטענדיגען געהער (חוש השמיעה), אַז הערנגעהענדיג אין גאַס, איז ער אימשטאַנד דייטליך צו הערען, וואָס מ'רעדט און וואָס מ'סוד'עט זיך זאָגאַר אין די הייזער, און איהם וואָלט מען געדאַרפט אַנערקענען פאַר אַ געניע פון הערען. ער וואָלט געקאָנט אָהן אַ שום מיה און אָהן וועלכער ס'איז זייטיגער הילף דערוויסען זיך אַזעלכע זאַכען און אַריינדרינגען אין אַזעלכע סודות, וועלכע אַ נאָרמאַלער מענש וואָלט אין קיין פאַל נישט געקאָנט דערגעהן.

און פון דעסטוועגען רופען מיר דאָך נישט אָן אַזעלכע מענשען מיט דעם טיטול געניע, ווייל זיי שטעלען נישט פאָר מיט זיך קיין אויסשליסליך=מענשליכע איינענשאַפט. די נידעריגע צענטערן פון די לעבענס=פונקציעס זענען פערהאַן אין יעדען לעבעדיגען וועזען. אויב מיר וועלען אָנרופען דעם אויבען=בעשריבענעם געזונדטען מענשען מיט דעם טיטול געניע פון לעבענס=קראַפט, וואָלטען מיר מיט דעם זעלביגען טיטול דאַרפען קרוינען אויך דער זשאַבע, וואָס לעבט אין שטיין איינגעגראָבען, אַ סך יאָהרהונדערטער, אָדער דער קאַץ, וואָס לעבט זעקס וואָכען אָהן עסען אין אַ קוימען אונטער דעם אַש פון אַ שרפה. מילא פון קראַטאָן קאָן, לויט דער ענטוויקלונג פון זיינע מוסקעלען, אַוועקגעשטעלט ווערען אין איין רייהע מיט אַ בעזונדער שטאַרקען עלעפאַנט אָדער אַפילו נאָר מיט אַ אויסנאַהם=פלוי, וואָס קאָן שפרינגען העכער פון זיינע געשלעכט'ס=חברים; און דער געהער=געניע שטעהט נישט העכער פון יענע בעלי=חיים, ביי וועלכע געוויסע חושים ערדייכען אַ אונגעוועהנליכע פאָלקאָמענהייט, ווי צו'ם ביישפיעל, דער חוש הראיה (זעהן) ביי געוויסע ביטאָגעדיגע הויבפויגעל און דער חוש הריח (דערשמעקען) ביי הינט. געוויסע

בעלי חיים בעזיצען אזעלכע פעהיגקייטען, וועלכע זאגען עדות אויף דער מציאות פון אזא צענטער, וואס ביי דעם מענשען איז ער גאר נישט פערהאן. א געוויסער וואָרם גיט ארויס פון זיך עלעקטרישע שטראמען; די פאסט-טויב פליהט דורך לענדער גאנצע און געפינט דעם וועג צו איהר טויבענשלאג; געוויסע פלייש-פרעסענדע קראטען זעהען אזוי קלאר אין דער אנאטאמיע פון די גליעדער-בעלי-חיים, אז מיט איין אומפעהלבארען שטאך, לעהמען זיי דורך די נערווען-גאנגליען פון אלע זייערע קערפער-רינגען, אויסער די גאנגליען פון קאפ; א דאנק דעם ווערט דער קרבן זייערער אינגאנצען פאראליזירט און שטארבט נישט, נאר דיענט לעבעדיגערהייט אלס שפייז פאר די קראטען, נישט ברענגענדיג זיי קיין שום שאדען מיט זיינע בעוועגונגען און זייער ענגען נעסט. דער מענש בעזיצט נישט די דאזיגע אלע פעהיגקייטען. און עס איז א גרויסער ספק, צי ער וועט זיי זיך אמאל ערווערבען פשוט דערפאר, וואס ער דארף זיי נישט. אנשטאט די דאזיגע אלע פעהיגקייטען בעזיצט ער דעם שכל — די העכסטע און אלץ ארומנעמענדע פעהיגקייט. ער ארבייט זיך אויס שטארקערע עלעקטרישע באטאריעען פון יענע, וואס עס גיט ארויס פון זיך דער וואָרם; מיט דער הילף פון קאמפאס און לאנדקארטען געפינט ער זיך אויך זיין וועג, נישט שווערער פון דער פאסט-טויב. אין אנאטאמיע האט ער זיך אויך ערווארבען נאך טיפערע קענטנישען פון די פלייש-פרעסענדע קראטען. טעאָרעטיש אבער איז זעהר מעגליך אנצונעהמען די ערשיינונג פון אזא פענאמען אין דער פערזאן פון א מענשען, וועלכער בעזיצט אן עלעקטרישען ארגאן, א מאגנעטיזירונגס-ארגאן, יענעם ארגאן, וועלכער דיענט דעם קראָט אלס לעהר-בוך פון אנאטאמיע און פיזיאלאגיע, אדער, ענדליך, אזא ארגאן, וועלכער וואלט איהם געגעבען די מעגליכקייט איבערצונעהמען די בעוועגונגען, וועלכע קומען פאר אין פרעמדע מארך-צענטערן, אט אלץ-איינס ווי מיר נעהמען אויף מיט אונזערע אויגען און אויערן פערשידענע אנדערע בעוועגונגען. אזא מענש וואלט אימשטאנד זיין איבערצוזעהן אזעלכע זאכען, וועלכע עס וואלט אונמעגליך זיין נישט אנצוערקענען פאר צויבער-שטיק. אלע, אויסער געצעהלטע זעהר געבילדעטע מענשען, וואלטען איהם געהאלטען פאר א כשוף-מאכער. קיינער אבער וואלט איהם נישט אנערקענט פאר קיין געניע.

מיט דעם טיטול דארפען מיר אנרופען נאר יענע [illegible],

בײַ װעלכע ס'איז אונגעװעהנליך שטאַרק ענטװיקעלט נישט װעלכער ס'איז-צענטער, װאָס איז פערהאַן בײַ אַנדערע בעלי-חיים אויך און אויך נישט, פערקעהרט, קײן איבערמענשליכער צענטער, נאָר אײנער פון די אויסשליסליך-מענשליכע צענטערן, אײנער פון יענע, װעלכע עס בעזיצט פאָלשטענדיג נאָר דער מענש אַלײן.

די דאָזיגע בעגרענעצונג פון דעם בעגריף געניע שליסט אויס די מעגליכקײט פאַלש זיך צו בענוצען מיט דעם װאָרט, — אַ פאַקט, װעלכען מ'קאָן בעמערקען בײַ יענע אפילו, װעלכע רעכענען גוט איבער יעדעס װאָרט, װאָס זײ לאָזען אַרויס פון מויל. איך בעדויער זעהר, װאָס מיר װעט דאָ אויסקומען צו דערמאָהנען נעמען פון געװיסע פּערזאָנען; איך גלויב אָבער, אַז דאָס איז אונבעדינגט נויטיג אויף צו ערקלערען מײַן געדאַנק.

געװעהנליך רופט מען אָן מיט דעם טיטעל געניע אַזעלכע מענשען װי ליסט, מאַקאַרט און דאַװיסאָן. דאָס איז אויך אַזוי נישט ריכטיג, װי װען מ'װאָלט אָנרופען געניע דעם אויבענדערמאָנטען מענשען מיט דעם אונגעװעהנליך שטאַרק ענטװיקעלטען מוסקעל-סיסטעם. אום צו דערװײַזען דאָס, דאַרף מען נאָר איבעראַנאַליזירען און פונאַנדערגליעדערען די כלומר'שט אַזעלכע קאָמפּליצירטע ערשײַנונגען, װי ס'זענען דאָס שפּיעלען אויף אַ קלאַװיר, דאָס מאָלען און דאָס שפּיעלען פון אַן אַרטיסט אויפ'ן סצענע.

IX.

מיר װעלען אָנהויבען פונ'ס קלאַװיר-שפּיעלען. דאָס שפּיעלען װערט אַרויסגעבראַכט מיט דער הילף פון פינגער-, האַנד- און אָרעם-בעװעגונגען (די נישט-װיכטיגע פוס-בעװעגונגען לאָזען מיר דורך), און פון יענע אימפּולסען, װעלכע מאַכען די דאָזיגע בעװעגונגען מעהר אָדער װעניגער שטאַרק, שנעל אָדער לאַנגזאַם, ריטמיש אָדער נישט-ריכטיג. דאָ װירקען אַלזאָ כסדר די פאָלגענדע קרעפטען: אַ צענטער, װאָס שיקט אַרויס אונגעװעהנליך שנעל זיך-ענדערנדע בעװעגונגס-אימפּולסען פון פערשיעדענער שטאַרקײט און פערשיע-

דענע ארטען; נערוועז, וועלכע זענען גענוג עמפפינדליך, אום איבערצייגען די דאזיגע אימפולסען מיט דער העכסטער שנעלקייט און פינקטליכקייט, אזוי אז זיי זאלען נישט ליידען פון קיין שום ענדערונג נישט אין דער ארבייט און נישט אין כאראקטער; און ענדליך די מוסקלען פון די איבערשטע אויסוועניגסטע גלידער, וועלכע ברענגען ארויס אזעלכע פינקטליכע צוזאמענציהונגען, אז די בעוועגונגען בלייבען שטענדיג פאלקאם איינשטימיג מיט די אימפולסען. מיר ווייסען, אז די ציעלמעסיגע קאמבינאציעס פון די מוסקעל-בעוועגונגען האבען בעשטימטע צענטערן, און מיר קאנען אננעהמען, אז די מוזיקאלישע אימפולסען ענטשטעהען אין אזא עמפפינדונגס-צענטער, וואס זיין אויטאמאטישע טעטיגקייט ווערט ארויסגערופען נישט נאר דורך איינדריקע פון דעם געהער (חוש השמיעה), נאר אויך דורך איינדריקע פון אנדערע חושים אין מארך-צענטערן, אויב די דאזיגע לעצטע פעראייניגען זיך אלע מאל מיט די געהער-איינדריקע. אזעלכע נישט-אקוסטישע, נאר מיט זיי געוועהנליך צוזאמענגעזעצטע איינדריקע, זענען קודם כל די געשלעכטליכע. ס'איז ביז דער העכסטער שטופע זיכער, אז דער פרימיטיווער מענש, אזוי ווי היינט א גאנצע רייהע בעלי-חיים, — האט בעגלייט זיינע ליעבענס-געפיהלען מיט טענער (ריטמישע געשרייען, געזאנג), און צוליעב דעם איז אין אונזערע מארך-צענטערן איבערגעבליבען אנ'ארגאנישע פערבינדונג צווישען דער טעטיגקייט פון דעם געשלעכטס-צענטער און דעם חוש השמיעה. ווי נאר איין צענטער קומט אריין אין א אויפגערייצטען צושטאנד, הויבט גלייך אן ווירקען אויך דער אנדערער צענטער. ליעבעס-עמפפינדונגען רופען אלזא ארויס מוזיקאלישע אימפולסען און די טעטיגקייט פון דעם צענטער, וואס פערוואלטעט מיט די מוזיקאלישע אימפולסען, רופט ארויס די טעטיגקייט פון דעם ליעבעס-צענטער. דאס אבער איז נאך נישט די איינציגע אסאציאציע (פערבינדונג) פון דער ארט. יעדער איינדריק פון דער אויסערליכער וועלט האט אין זיך אויפרעגונגען נישט נאר פאר איין חוש, נאר פאר אלע. לאמיר נעהמען, צום ביישפיעל, אזא ערשיינונג, ווי א זוניגער פריהמארגען אים פריהלינג. דער וויכטיגסטער חוש אויף וועלכען די ערשיינונג ווירקט, איז, געוועהנליך, דאס זעהען, דער חוש הראיה, ווייל דער עיקר עלעמענט דינער וועט ווערען די זונען-ליכטיגקייט און די פארבען-שענקייט

אין דער נאַטור. צוזאַמען דערמיט וועט אָבער דער חוש הריח אויך אָבנעהמען זיין חלק: דעם ריח פון די גראָזען און בלומען, דעם ריח פון דער וואַסער־פּאַרע און פון אָזאָן; דער חוש המישוש (אָנטאַפּען) נעהמט אויך אַנ׳אַנטייל אין דער ערשײַנונג: די איינדריקע פון דער קעלט און די פייכטקייט; און דער חוש השמיעה (געהער) נעהמט אַרײַן אין זיך די שטימען פון פערשיעדענע בעלי־חיים און פייגעל, דעם רויש פון די בלעטער א. א. ה.

יעדע בעזונדערע, קאָמפּליצירטע ערשײַנונג האָט אין זיך די איינדריקע פון עטליכע אָדער פון אַלע חושים; די דאָזיגע פערשיעדענע איינדריקען, פון וועלכע אַנדערע זענען שטאַרקער און אַנדערע שוואַכער, האַלטען זיך אין זכרון אין דער געשטאַלט פון אַנ׳אַלגעמיינעם בילד, און דערנאָך איז שוין גענוג איין אויסערליכער איינדריק אויף איינעם פון די חושים אַרויסצורופען אויך אין די אַנדערע חושים און מאַרך־צענטערן די איינדריקע, וואָס זענען פערבונדען מיט איהם. אַזוי, למשל, רופט אַרויס דער בעזונדער ריח פון אַ זוניגען פריהלינגס־פריהמאָרגען אין דאָרף אָדער אין האַלד פערשטעלונגען פון אַ פּאָלשטענדיגען זומער־פריהמאָרגען, ד. ה. די אַלע איבריגע איינדריקע פון די חושים, פון וועלכע די ערשײַנונג איז צוזאַמענגעשטעלט: די פריהמאָרגענדיגע פרישקייט, דאָס קרעהען פון האָן, דאָס הינטישע בילען א. א. וו.

מ׳זעהט אַלזאָ, אַז די שוואַכסטע איפּרעגונג פון וועלכען ס׳איז חוש קאָן ברענגען צו דער איפּרעגונג אויך פון אַלע אַנדערע חושים, און אַרויסרופען די טעטיגקייט פון דעם מוזיקאַלישען צענטער; די דאָזיגע טעטיגקייט וועט זיין נישט קיין גלײַכע, אָבהענגיג דערפון, וואָס׳ע כאַראַקטער עס טראָגט אויף זיך דער ערהאַלטענער איינדריק. דער צוזאַמענהאַנג צווישען דער טעטיגקייט פון פערשיעדענע צענטערן קומט פאָר אינגאַנצען אויסער דעם בעוואוסטזיין, אינגאַנצען אויטאָמאַטיש. דאָס בעוואוסטזיין קאָן זאָגאַר נישט שטענדיג אונטערשיידען, וועלכען איינדריק עס האָט אַרויסגערופען די טעטיגקייט פון אַנדערע צענטערן, ווײַל עס איז נישט געוואָהנט צו אַנאַליזירען די ערשײַנונגען און פעסטצושטעלען, וועלכען אַנטייל יעדער חוש האָט גענומען אין זיי; עס רעכענט פאַר דעם עיקר איינעם, דעם סאַמע שטאַרקסטען איינדריק און הויבט זיך אינגאַנצען נישט אָן צו רעכענען מיט די איבריגע, מיט די שוואַכערע און אונטערטעניגע.

אום נישט צו ווײַט אָבצוטרעטען פון מײַן געגענשטאַנד, וועל איך דאָ ברענגען נאָר איין בײַשפּיל. אין דער צוזאַמענשטעלונג פון אַזאַ ערשײַנונג, ווי אַ עהל־בילד, קומט אַרײַן דער איינדרוק פון דעם עהל־פאַרב־ריח. דער דאָזיגער איינדרוק אָבער איז אַזוי שוואַך און נישט וויכטיג, אַז מיר בעמערקען איהם כמעט גאָרנישט און פערגעסען גאָר אינגאַנצען, אַז אין דער אויסבילדונג פון דער ערשײַנונג, וואָס רופט זיך „עהלבילד", האָט גענומען אַנ'אַנטייל דער חוש הריח, און פון דעסטוועגען איז פאָרט געוויס, דער צענטער פון חוש הריח זאָל קריגען אַזאַ איינדרוק, ווי דער ריח פון עהלפאַרבען, אום ער זאָל אַרויסרופען די טעטיגקייט פון די אַנדערע צענטערן, וועלכע האָבען געוועהנליך פונקציאָנירט צוזאַמען מיט דעם צענטער יעדעס מאָל, ווען ס'האָט זיך אויסגעבילדעט די פאָרשטעלונג וועגען דאָס עהלבילד. אין אונזער בעוואוסטזײַן וועט זיך אַזוינאָך פלוצלונג בעווײַזען די פאָרשטעלונג פון דעם בילד, און מיר וועלען נישט אימשטאַנד זײַן זיך צו ערקלערען פון וואַנען האָט זיך עס דאָס בילד פלוצלונג גענומען צו אונז אין זכרון. דאָס איז איינער פון די יסודות, אויף וועלכע ס'איז געבויט די אַזוי גערופענע אידעען־פערבינדונג; דערמיט ערקלערען זיך די שטימונגען, וועלכע בעהערשען אונז פלוצלונג אָהן אַ שום סבה; דאָס זעלבע, קאָן זײַן, קומט פאָר אויך מיט דער מעהרסטער טייל חלומות, אין וועלכע די צענטערן פון די חושים, בײַ אַ שוואַכער אָדער אינגאַנצען איבערגעריסענער טעטיגקייט פון דעם בעוואוסטזײַן־צענטער, בעשאַפען זיך אויטאָמאַטיש פאָרשטעלונגען פון די נישט אויסערליכע איינדריקען.

אום צו זײַן אַ גוטער פּיאַניסט מוז אַלזאָ די פּערזאָן בעפריעדיגען די פאָלגענדע פאָדערונגען: זי מוז בעזיצען זעהר אַ פליהענדען ד. ה. אַרבייטספעהיגען נערווען־סיסטעם; איהר מוזיקאַלישער צענטער דאַרף זיך לאָזען לײַכט אויפרייצען אונטער דעם איינפלוס פון די אויסערליכע איינדריקע, וועלכע ווירקען אויף'ן געהער און, לויט דעם אויבענערקלערטען מעכאַניזם, אויך אויף די אַנדערע חושים; איהר בעוועגונגס־צענטער דאַרף זיך אויסצייכענען מיט אַ בעזונדער פאָלקאָמענהייט, אום ער זאָל קאָנען קאָמבינירען די סאַמע איידעלסטע, די סאַמע פּינקטליכסטע און קאָמפּליצירטעסטע בעוועגונגען מיט די הענד־מוסקעלען, אומבײַטענדיג זיי שנעל איינע נאָך דער אַנדערער.

די מעלות פון דעם פּיאַניסט בעשטימען זיך מיט דער איבערגעוויכט פון דעם אָדער יענעם צענטער. אויב ביי איהם איז בעזונדער שטאַרק ענטוויקעלט דער בעוועגונגס־צענטער, וועט ער בעזיצען אַ גלענצענדע טעכניק, און וועט בייקומען אַלע שוועריגקייטען, זיין שפּיעלען אָבער וועט מאַכען דעם איינדריק פון אַ קאַלטער קינסטלעריי אָהן אַ ברעקעל נשמה. אויב ביי איהם איז, פערקעהרט, צוזאַמען מיט דעם בעוועגונגס־צענטער ענטוויקעלט אויך דער צענטער פון געהער, וועט דאָס שפּיעלען זיין נישט נאָר גלענצענד אין דער טעכניק, נאָר אין איהם וועלען זיך אָבשפּיעגלען אויך פערשיעדענאַרטיגע, זיך שנעל ענדערנדע עמפּפינדונגס־אימפּולסען ד. ה. עס וועט זיין לעבעדיג און פיל מיט געפיהל. אַ אונגעוועהנליך־הויך ענטוויקעלטער צענטער פון די געהער־עמפּפינדונגען, וועט אימשטאַנד זיין אויסצואַרבייטען שטאַרקערע, מעכטיגערע אימפּולסען און זיי צו קאָמבינירען אויף אַ גאַנץ אַנדער אופן: דאָס איז בעטהאָווען'ס גרויסקייט. אויך אַזאַ ענטוויקעלטער צענטער פון די געהער־עמפּפינדונגען, צו וועלכען עס קומט נאָך צו אַ גוט ענטוויקעלטער בעוועגונגס־צענטער, בעשאַפט דעם אינדיווידואום, וועלכער וועט זיין אַ קאָמפּאָזיטאָרישער געניע, אַ אויסערגעוועהנליכער פּיאַניסט, ווי, צום ביישפּיעל, מאָצאַרט. אויב דער ערשטער צענטער איז נאָך אַלץ אַזוי אונגעוועהנליך־הויך ענטוויקעלט, נאָר דער אַנדערער איז פון דעמסטוועגען פאָרט העכער פון איהם, וועט אויסוואַקסען פון איהם אַזאַ קאָמפּאָזיטאָר, די ווערק פון וועלכען עס וועלען ערשט דאַמאָלס מאַכען אַ פולען רושם אויפ'ן הערער, ווען זיי וועלען געשפּיעלט ווערען פון איהם אַליין, אָדער ריכטיג אַזוי ווי ער האָט זיי אַליין אויסגעפיהרט, ד. ה. זיך שטרענג האַלטענדיג ביי דער אָריגינאַליטעט פון זיין בעוועגונגס־צענטער; אַזאַ קאָמפּאָזיטאָר איז געוועזען שאָפּען, למשל. און ענדליך: אַן אונגעוועהנליך ענטוויקעלטער בעוועגונגס־צענטער אים צוזאַמענהאַנג מיט אַ געהער־צענטער, וואָס איז נאָר עטוואָס מעהר ענטוויקעלט פון דעם ביי אַ געוועהנליכען מענשען, גיט אַ וואונדערבאַרען פּיאַניסט און אַן אויסגעצייכענטען מוזיקאַלישען שפּיעלער, נאָר זעהר אַ מיטעלמעסיגען קאָמפּאָזיטאָר, אָט אַזאַ ווי ליסט, למשל, וועלכען מ'רופט נישט ריכטיג אָן מיט דעם טיטול געניע.

ווי ס'איז שוין אויבען ערקלערט געוואָרען, איז אָט די געניאַליטעט געגרינדעט אויף דער אונגעוועהנליכער ענטוויקלונג פון

דעם בעוועגונגס־צענטער, ד. ה. אַלזאָ, אַז מ׳נעהמט איהם אָן פֿאַר אַ בעוועגונגס־געניע. דער דאָזיגער צענטער אָבער געהערט צו דעם רײסטער פֿון די נידריגע, נישט אויסשליסליך־מענשליכע, און זײַן העכערע ענטוויקלונג גיט נאָך נישט קײן רעכט אויף דעם טיטול געניע, ווײַל מיט דעם טיטול בעצייכענט מען געוועהנליך די פֿאָלקאָמענהײַט נאָר אין דעם געביט פֿון די אויסשליסליך מענשליכע צענטערן.

אַנ׳אונגעוועהנליכען בעוועגונגס־צענטער געפֿינט מען בײַ בעלי־חיים אויך; אַזוי, למשל, ווײַזט די מאַלפּע אַזעלכע קונצשטיק אין שפּרינגען און קריכען, וועלכע נאָר געצעהלטע מענשען קאָנען נאָכמאַכען. בײַ׳ם מענשען אַלײן אפֿילו איז אויך די אונגעוועהנליכע ענטוויקלונג פֿון די פֿערהעלטניסמעסיג נידריגע פֿעהיגקײַט פֿערבונדען מיט אַ פֿאָלשטענדיגען בעוועגונגס־צענטער. מ׳מוז, צום בײַשפּיעל, בעזיצען אַ הויך־ענטוויקעלטען בעוועגונגס־צענטער אין די אונטערשטע אויסערליכע גליעדער, אום אַנ׳אויסגעצייכענטער אײַזלױפֿער (גליטשער) צו זײַן. די זעלביגע פֿאָלקאָמענהײַט, פֿערבונדען מיט אַ גוט ענטוויקעלטען צענטער פֿון די געהער־עמפּפֿינדונגען גיט אַרויס אַנ׳אונגעוועהנליכען טענצער, און אויב די דערמאָהנטע פֿאָלקאָמענהײַט ווערט זײַן פֿערבונדען נישט מיט דער גוטער ענטוויקלונג פֿון דעם געהער־צענטער, נאָר מיט אַ שטאַרק ענטוויקעלטען ווילענס־צענטער, ד. ה. מיט דעם עיקר עלעמענט פֿון מוט און אונערשראָקענהײַט, און דערצו ווערט נאָך צוקומען אַ גוט אַרבײַטענדער פֿערשטאַנדס־צענטער, ווערט אַרויסוואַקסען פֿון דעם מענשען אַ אויסגעצייכענטער רײַטער. די הויכע ענטוויקלונג פֿון דעם בעוועגונגס־צענטער אין די איבערשטע אויסערליכע גליעדער, גיט אויסער די אויבענאויסגערעכענטע נאָך אַ גאַנצע רײהע פֿערשידענע פֿעהיגקײַטען, אנהויבענדיג פֿון יענע הויכע צענטערן, וועלכע זענען ענטוויקעלט צוזאַמען מיט איהם אין קאָנען איהם איבערגעבען אימפּולסען.

די קאָמבינאַציע פֿון די בעוועגונגס־צענטערען מיט דעם צענטער פֿון געהער (חוש השמיעה) גיט, ווי מיר האָבען שוין געזעהן אַ פּיאַניסט; די קאָמבינאַציע פֿון די ווילענס־צענטערן מיט דעם פֿערשטאַנדס־צענטער גיט אַרויס אַ קינסטלערישען פֿעכטער. עס בעקומט זיך אויף אַזאַ אופֿן אַ כאַראַקטעריסטישער פּאַראַלעל צווישען דעם טענצער און פּיאַניסט פֿון אײן זײַט, און דעם רײַטער און פֿעכטער — פֿון דער אַנדערער. רעדען פֿון אַ „געניאַלען" קלאַוויר־שפּיעלער איז

אלזא נישט מעהר ריכטיג, ווי געבען דעם טיטעל גענויע א טענצער, א רייטער אדער א פעכטער.

די פראגע, וועלכע איך האב דא בעריהרט, איז אונגעהויער ברייט; אום איהר צו בעהאנדלען אויספיהרליך און גרינדליך, וואלט מען געדארפט נישט קיין קאפיטעל, נאר בענדער גאנצע. מ'וואלט געקאנט אזוי אהן א סוף קאמבינירען פערשיעדענע צענטערן און זעהן, וועלכע אויסשליסליכע פעהיגקייטען עס וואלטען ענטשטאנען דערפון. מיר לאזען דאס אבער איבער דעם לעזער, וועלכען די איבענגעבראכטע ביישפיעלען האבען געוויס פעראינטערעסירט. איך וויל דא איבערפלעכליך, נישט אויסשעפענדיג איהר אינגאנצען, אנריהרען נאר איין פראגע נאך. וואס וואלט ווערען פון א מענשען מיט אזעלכע ארגאנישע אנלאגען, ווי ליסט, ווען ער וואלט געבוירען ווערען פריהער, איידער ס'איז ערפונדען געווארען דער ראיאל און בכלל אזא אינסטרומענט, פון וועלכען מען קאן ארויסברענגען טענער מיט דער הילף פון האנד־בעוועגונגען? דאן וואלט שוין נישט ענטשטעהן אזא האראקטעריסטישע קאמבינאציע פון ביידע צענטערן, פון וועלכע איינער איז ענטוויקעלט אויסער געוועהנליך, און דער אנדערער גוט. יעדערער פון זיי וואלט זיך געארבייט פאר זיך, און אנשטאט ליסט'ן וואלט זיך בעקומען א מענש, וואס צייכענט זיך אויס מיט א סך קינסטלערישעס אין פערשיעדענע האנד־ארבייטען, אין שטריקען און פלעכטען, למשל, — און אפשר אויך א אויסגעצייכענטער קונצען־מאכער: דערביי וואלט ער זיין בעגאבט מיט מוזיקאלישע נייגונגען, וועלכע האלטען זיך אויסדריקען אין ליעבע צו'ם זינגען אדער אין דעם פראבירען אפט זינגען אין אונטערפייפען. די טעטיגקייט אפילו פון אזא פארנעהמען צענטער, וואס שפיעלט א בעדייטענדע ראליע אין דער ענטשטעהונג פון א קלאוויר־שפיעלער און די העכסטע ענטוויקלונג פון וועלכען עס גיט ארויס אנ'אמת'ען געניע, א בעטהאווען, למשל, — בלייבט פון דעסטוועגען פארט נאר א אויטאמאטישע, נאר א ריין־עמאציאנעלע, און שטעהט נידריגער פון יעדער דענקענדער (קאגניציאנעלער) טעטיגקייט. די טעטיגקייט ווידער פון דעם נאך מעהר נידריגען, פון דעם בעוועגונגס־צענטער, קאן בכלל נישט אנערקענט ווערען פאר קיין גייסטיגער, אויסשליסליך־מענשליכער טעטיגקייט, נאר פאר אזעלכער, וואס איז איגענטימליך א סך ארגאניזמען אויך

אויסער דעם מענשען, און ערדייכט ביי זיי זאגאר א הויכע שטופע פון פאלקאמענהייט.

———

X.

איצט וועלען מיר צוטרעטען מיט דער וועלביגער צוגליעדערונגס־מעטאדע צו דער ערשיינונג פון א פארבען־קינסטלער, פון א מאקארט, למשל. א מאלערישעס קונסט־ווערק, א בילד, איז איך זעהר א צוזאמענגעזעצטע זאך: זיינע איינפאכע עלעמענטען קאנען זיך אויף די פערשידענסטע אופנים בעטייליגען אין דער ענטשטעהונג פון דער גאנצער ערשיינונג. אין דער אויסארבייטונג פון בילד ווערען קודם כל גענומען אין בעטראכט די פארבען, נאכהער די פארם און ענדליך איהר גייסטיגער אינהאלט—דאס טהעמא אדער די אידעע. אונזער צענטער פון די ליכטיגקייטס־עמפפינדונגען איז אזוי בעשאפען, אז די איינדריקע פון געוויסע פארבען און זייער צוזאמענשטעלונג נעהמט ער אויף אלס אנגענעמע, און די איינדריקע פון אנדערע פארבען—אלס אונאנגענעהמע. אויף וועלכע יסודות די דאזיגע פערשידענהייט אין דער סוביעקטיווער עמפפינדונג איז געבויט, קאן איך גענוי נישט ערקלערען. העלמהאלץ און בריוקע האבען וועגען דער פראגע פערעפענטליכט רייכע פארשונגען און האבען געמאכט זעהר וואהרשיינליך די הנחה, אז די סוביעקטיווע ווירקונג פון דער טאן־און פארבען־צוזאמענשטעלונג איז געגרינדעט אויף די געגענזייטיגע בעציהונגען, און וועלכע עס שטעהען צווישען זיך די צאהל, ווייטקייט און פארם פון די טרייסלונגען אדער וועלען־בעוועגונגען, וועלכע רופען, וואהרשיינליך, ארויס אין אונזערע חושים די ענדערונגען, וואס מיר עמפפינדען אלס פארבען אדער טענער.

לויט דער מיינונג פון די דאזיגע גרויסע פארשער קומט אלזא פאר ביי אנגענעהמע אדער אונאנגענעהמע טאן־ און פארבען־איינדריקע אן אונבעוואוסטזיניגע קאנסטאטירונג פון איינפאכע אדער צוזאמענגעזעצטע אריטמעטישע און געאמעטרישע בעציהונגען צווישען די בעוועגונגען פונים עטער און דער מאטעריע. ווי דאס זאל נישט זיין, פאר אונז איז גענוג דער פון ערפאהרונג גענומענער פאקט, אז

זיענען פערהאן אנגענעהמע און נישט קיין אנגענעהמע פארבען און פארבען-צוזאמענשטעלונגען. אנ'אינגעוועהנליך ענטוויקעלטער חוש הראיה מאכט דעם מענשען פעהיג, ערשטענס, זעהר שטארק אויפצונעהמען די פארבען-עמפפינדונגען, ד. ה. בעזונדער שטארק צו פיהלען די אנגענעהמליכקייט פון הארמאנישער פארבען-צוזאמענשטעלונג און די אבנייגונג צו נישט קיין הארמאנישער צוזאמענשטעלונג, און צווייטענס, צו געפינען אזעלכע פארבען און פארבען-צוזאמענשטעלונגען, וועלכע מאכען א בעזונדער אנגענעהמען איינדריק. דער צענטר, וועלכער שפיעלט דא די הויפט-ראליע, געהער, ווי אלע צענטערן פון די אויסערליכע חושים, צו די נידעריגע מארך-צענטערן. ער שטעלט נישט פאר מיט זיך קיין אויסשליסליך מענשליכע אייגענטום, נאר פערשפרייט זיך אויף אלע בעלי-חיים, אויף די סאמע נידעריגסטע ואגאר. מיר קאנען אננעהמען, אז איהם בעזיצען א מאסע פויגעל, פליעגען און זאגאר ווייכ-קערפערדיגע בעלי-חיים, ווארום אנדערש וואלט נישט זיין מיט וואס צו ערקלערען, פון וואנען עס נעהמען זיך צו זיי אזעלכע שענע פארבען.

פון דארוויניען אן ווענען כמעט אלע איינשטימיג אין דעם, אז די שענע פארבען פון פערשידענע בעלי-חיים שטאמען פון דער געשלעכטליכער צופאסונג, ד. ה. דערפון, וואס די שען-געפארבטע וועזענס האבען געהאט מעהר ערפאלג ביי די אינדיווידואומען פון דעם צווייטען געשלעכט, אזוי אז עס וואלט שוין זיין אוממעגליך נישט אנצוערקענען ביי די וועזענס קיין עמפפינדליכקייט פאר דער ווירקונג פון שענע פארבען און פון א שענער פארבען-צוזאמענשטעלונג.

די עמפפינדליכקייט אין דער בעציהונג צו פארבען און די אנגענעהמליכקייט, וואס דער מענש פיהלט, זעהענדיג שענע פארבען, שטעלען אלזא דעם מענשען אין איין רייהע מיט דעם קוקו אדער מיט דער וואסער-אנעמאנע. די ענטוויקלונג פון דעם ליכט-עמפפינדונגס-צענטר אליין פאר זיך איז אימשטאנד ארויסצוברענגען נאר די איינציגע פעהיגקייט: די פעהיגקייט אויסצוארבייטען שענע, איבער-פלעכליכע שטיב-פערציערונגען, ווי דעקען, טאפעטען א. א. וו. און א שענער פארבען-צוזאמענשטעלונג. די אייגענטליכע בילדער, וועלכע ווערן געארבייט מיט דער הילף פון דעם צענטר, מאכען אויף אונז, אין בעסטען פאל, דעם איינדריק פון נישט-קשה'דיגע אריענטאלישע דיוואנען. זיי שטעהען אבער נידעריגער פון יענע בנוגע צו זייער קונסט-

לערזשען ווערט, ווייל יענע זענען פאלקאמענער אין זייער ארט.

דער צווייטער יסוד, וועלכער איז אונבעדינגט נויטיג פאר א בילד, איז די פארם. דער קינסטלער שטרעבט אונז איבערצוגעבען מיט זיין בילד די אויסערליכע ערשיינונג פון די געגענשטאנדען. די מיטלען מיט וועלכע די מאלער באנוצט זיך, אום צו ערררייכען דעם ציעל, זענען: די צייכנונג און די פארבען. (געוועהנליך, האלט איך מיר דא ביי דעם אונטערשייד, נאר צוליעב דער בעקוועמליכקייט; ווארום אין גרונד גענומען איז דאס, וואס מיר רופען צייכנונג, אויך נישט מעהר, ווי א פארבען-ווירקונג; די צייכנונג גיט אונז איבער דעם געגענשטאנד אויך נאר א דאנק דעם געגענזאץ צווישען די שטופען פון דער ליכטשטארקייט אדער פון די פארבען, אמערהרסטען טייל צווישען שווארץ און ווייס). אין דער ווירקליכקייט זעהען מיר אלע געגענשטאנדען אין פערשידענער גרויס, פארם און בעלייכטונג, אבהענגיג פון זייער לאגע אים רוים, ד. ה. פון דעם, אויף וויפיעל זיי זענען אבגערוקט פון אונז און איינער פון אנדערן; פון דעם, וואס'רע פלאץ זיי פערנעהמען איבער אונז, אונטער אונז אדער אן א זייט פון אונז; איין און דער זעלביגער באלל (קוגעל) וועהט אונז אויס גרויס, געפינענדיג זיך נאהנט פון אונז, און קליין, ווען ער ליעגט אונז פון דערווייטען. היינט, ווען ער איז בעלויכטען ווי געהעריג איז, זעהען מיר א גאנצע העלפט פון איהם; ביי אנאנדער בעלייכטונג אבער זעהען מיר נאר א גרעסערע אדער א קלענערע שטיקעל פון איהם; אז דער באלל איז קיילעכדיג דערוויסען מיר זיך נישט גלייך, נאר דערפאר, וואס דער גרעסערער טייל פון איהם, וועלכער ליעגט נעהנטער צו אונז, איז אנדערש בעלויכטען און אנדערש בעפארבט פון די איבריגע טיילען. נישט קוקענדיג אויף דעם, וואס די אבבילדונג פון דעם באלל, וועלכע מיר האבען אויף דער נעצהויט פון אונזערע אויגען, איז אין יעדער לאגע אנדערש, שרייבען מיר עס פונדעסטוועגען פארט צו איין און דעם זעלביגען באלל, אלץ איינס, צי ער שטעלט זיך אונז פאר גרויס פון-דער-נאהנטען, צי קליין פון דער ווייטען; צי מיר זעהען א גאנצע העלפט פון איהם, צי נאר א שטיק; צי ער ווייזט זיך אונז אויס בעלויכטען פון פארנט, אינמיטען ליכטיגער און ביי די זייטען דונקעלער, צי בעלויכטען פון הינטען, אינמיטען דונקעלער און ביי די זייטען ליכטיגער. פונאנדערנעהמען די בילדער, ד. ה. די

איינדריקע פון דער נעץ-הויט, האבען מיר זיך אויסגעלערנט פון דער ערפאהרונג, וואס מיר האבען בעקומען מיט דער הילף פון אונזערע אנדערע חושים און דעם פערשטאנד.

אין דער ווירקליכקייט זעהען מיר נאר אויבערפלעכליכע בילדער, אויסגעשפרייט אויף איין גלייכען שטח, וואס די טיילען זייערע זענען פערשיעדען איינער פון אנדערן אין דער גרויס, אין די פארבען און אין דער ליכטיגקייטס-מאס. נאר פון דער ערפאהרונג דערוויסען מיר זיך, אז צוזאמען מיט דעם דאזיגען אונטערשיעד אין דער גרויס, אין די פארבען און אין דער בעלייכטונג געהט מיט פאראלעל נאך א אונטערשיעד אין דער ווייטקייט; אז די געגענשטאנדען, וועלכע מיר זעהען ליעגענדיג אויף איין גלייכען שטח, ליעגען גאר אין דער אמת'ן אויף פערשיעדענע אויבערפלעכען. אום זיך צו דערוויסען, אז דאס פלאכע בילד מיט דער קיילעכדיגער פארם, וואס איז בעלויכטען אינמיטען אנדערש, ווי ביי די זייטען, איז א באלל, האבען מיר געמוזט אמאל אזא בילד ארומטאפען און איצט זיך דערמאהנען די בעוועגונגען, וואס די האנד האט דאן געמאכט, אום אנצוטאפען די אויבערשטע פלעכע פון דעם געגענשטאנד. דאס מוסקעל-געפיהל מוז קומען צו הילף אונזער חוש הראיה און אויספילען זיינע אנווייזונגען. דאס זעלבע אויך האבען מיר, אום צו וויסען, אז דאס הויז, וועלכעס זעהט אונז אויס קליין און פערשוואומען, איז אין דער ווירקליכקייט גרויס, נאר ווייט פון אונז, געמוזט דורכגעהן אמאל דעם וועג, וואס פיהרט צו אזא קליינעם און פערשוואומענעם אביעקט, און איצט זיך דערמאהנען, וועלכע בעוועגונגען אונזערע פיס האבען דאמאלס געדארפט מאכען, אום אט דער קליינינקער און פערשוואומענער אביעקט זאל פערוואנדעלט ווערען אין א גרויסען און שארף-בעגרענעצטען.

די מאלעריי שטרעבט איבערצוגעבען די געגענשטאנדען נישט אזוי ווי זיי זענען אין דער ווירקליכקייט, נאר אזוי ווי זיי שפיעגלען זיך אב אויף אונזער נעץ-הויט, ד. ה. אין דער גרויס און אין דער בעלייכטונג, אין וועלכער זיי שטעלען זיך אונז פאר, און אויב דאס אלץ איז ריכטיג איבערגעגעבען, ערקלערן מיר זיך שוין, לויט דער אלטער געוואהנהייט, די דאזיגע פלאכע אבבילדונגען, אלץ איינס ווי מיר ערקלערן זיך געוועהנליך די פלאכע אבבילדונגען אויף אונזער נעץ-הויט, ד. ה. מיר זעהען אין א נישט שארף געצייכענטען

קלײנעם פּינטעל אַ גרױס הױז, און האָטש דאָס בילד געפינט זיך נאָהנט פון אונז, זעהט אױס דאָס הױז װײַט פון אונז, און ניט קוקענדיג אױף דעם, װאָס דאָס הױז ליעגט צוזאַמען מיט נאָך אַנדערע געמאָלטע געגענשטאַנדען אױף דער װעלביגער לײַהענד־פלעכע, זעהט עס אױס אַ סך װײַטער פון אונז, װי די בױמער און יענע אַנדערע געגענשטאַנדען, װאָס געפינען זיך אינ׳ם פאָדער־גרונד.

די ערקלערונגס־אַרבײט קומט פאָר געװעהנליך ניט אין אױג, נאָר אין די העכערע צענטערן, אין די צענטערן פון זכרון און פערשטאַנד, װעלכע װערן נאָר אָנגערעגט דורך די אײַנדריקע פון דעם חוש הראיה.

אום אַרױסצורופען אַ בילד אין אונזער בעװאוסטזײַן, מוז אַלװאָ דער קינסטלער אױסאַרבײטען אײגענטליך נאָר אײן סימן, מעג עס זײַן די צײכנונג פון אַ געגענשטאַנד אָדער די ליכט־אײַנדריקע פון אידם. די איבריגע סמנים גיט שױן צו דער זכרון אױטאָמאַטיש, װײַל ער איז געװאָהנט צו זעהען זײ שטענדיג צוזאַמען מיט דעם סמן. דע־ריבער דאַכט זיך אונז אָפט, אַז מיר זעהען אױפ׳ן בילד אַזעלכע זאַכען, װעלכע הױבען גאָר ניט אָן צו זײַן אױפ׳ן לײַװאַנד און װעלכע אונזער אױג האָט דעריבער גאָרניט געקענט אױפנעהמען. זײ געבען צו אונזערע מאַרך־צענטערן, זעלבסטשטענדיג ענטװיק־לענדיג די רמזים, װעלכע דער מאַלער האָט יעדענפאַלס אַרײַנגע־לעגט אין זײַן בילד.

איך װעל דאָס ערקלערן מיט אײן אײנציגען בײַשפּיעל. אונז דאַכט זיך, אַז מיר זעהען אױפ׳ן בילד די אײנצעלנע האָר פון אַ באָרד אָדער די אײנצעלנע בלעטער פון אַ בױם. דער מאַלער אָבער האָט געמאָלט ניט קײן האָר און ניט קײן בלעטער, נאָר אַ געװיסע װירקונג פון ליכטיגקײַט אױף אַ אונרעגעלמעסיגען ברױנעם אָדער גרינעם שטח; נאָר אַזױ װי מיר בעאָבאַכטען אָפט די דאָזיגע ליכט־װירקונג אױף בערד און שפּיצען פון בױמער און די ערפאַהרונג האָט אונז געװיזען, אַז דערצו איז נױטװענדיג האָר און בלעטער, זעצט זײ שױן אונזער זכרון צו אױך אױפ׳ן בילד, האָטש זײ זענען גאָר דאָרט אינגאַנצען ניט פערהאַן; אונזערע מאַרך־צענטערן זעהען דאָרט אַלװאָ עטװאָס אַזעלכעס, װאָס אונזערע אױגען זעהען גאָר־ניט.

די קונסט פון דעם מאָלער באַשטעהט אין דעם, אויסצוגעפינען די אייגענטימליכע סמנים פון די געגענשטאַנדען און זיי אויסצואַרבייטען אין דער פאָרם, אין וועלכער עס עמפּפינדעט זיי ווירקליך אונזער נעץ-הויט. ער קען איבערגעבען אַלע סמנים אָדער נאָר עטליכע פון זיי, יעדענפאַלס אָבער מוזען זיי זיין די וויכטיגסטע, די אייגענטימליכסטע. די איינפאַכע צייכנונג פון אַ געגענשטאַנד רופט אַרויס אין זכרון נאָר איין סמן זיינעם, זיינע גרענעצען, און פאָדערט דעריבער וועהר אַ באַדייטענדע הילף פון די מאַרך-צענטערן, אום אויסצוברענגען אַ גאַנצע פאָרשטעלונג וועגען דעם געגענשטאַנד. די פּערספּעקטיווישע צייכנונג (פון דער ווייטען) פון אַ געגענשטאַנד גיט אונז שוין יאָ אַ פאָרשטעלונג פון זיינע פערהעלטניסע אים רוים, ווייל מיר געפינען אין איהם די כלומרשטע אונטערשיידען אין דער גרויס, וועלכע מיר באַמערקען אין דער ווירקליכקייט. די שאַטירטע צייכנונג גיט צו דעם געגענשטאַנד נאָך איין סמן, דעם אונטערשייד אין דער באַלייכטונג, וועלכע מאַכען אונז אין דער ווירקליכקייט לייכטער אָבצושאַצען די גרויס און די ווייטקייט פונ'ם געגענשטאַנד, און ממילא אויך צו דערקענען זיין כאַראַקטער. די פאַרבען ענדליך געבען אונז דעם לעצטען סמן, וועלכען עס קען בכלל אויפנעהמען דער חוש הראיה.

אַ ריכטיג געמאָלטעס בילד, וואָס גיט איבער פּינקטליך די צייכנונג, די פּערספּעקטיווע, די באַלייכטונג און די פאַרבען פון דעם געגענשטאַנד, מאַכט אויפ'ן אויג פּונקט דעם זעלביגען איינדרוק, וואָס דער געגענשטאַנד אַליין, אַזוי אַז די הויכע צענטערן איז אַמאָל אונמעגליך אונטערצושיידען דעם איינדרוק, וואָס עס מאַכען אויף די אויגען די געגענשטאַנדען אַליין, פון דעם, וועלכען עס מאַכט אויף זיי זייער בילד. די אַרבייט פונ'ם קינסטלער באַשטעהט אין דער פּינקטליכער אַנאַליזע פון זיינע פאָרשטעלונגען, אין וועלכע ער דאַרף וויסען אָבצוזונדערן דעם אַנטייל פון די העכערע צענטערן פון דעם אַנטייל, וואָס עס האָט אין זיי גענומען דער חוש הראיה.

אום צו בלייבען ביי דעם פריהערדיגען ביישפּיעל הייסט עס אַזוי: ווען ער זעהט בלעטער פון אַ בוים, דאַרף ער אַנאַליזירען די פאָרשטעלונג און באַמערקען, אַז אין דער ווירקליכקייט זעהט ער דאָ נישט קיין בלעטער, נאָר דעם אייגענאַרטיג באַלויכטענעם, אונרעגעלמעסיגען גרינעם שטח, וועלכער הערט פערוואַנדעלט אין

איינצעלנע בלעטער, נאר א דאנק דעם זכרון זיינעם: ער דארף דעריבער מאלען נישט די בלעטער, וועלכע ער שטעלט זיך פאר, און וועלכע ער זעהט גארנישט אין דער ווירקליכקייט, נאר די איינגענארטיגע בעלייכטונג פון דעם גרינעם שטח, וועלכען זיין אויג האט ווירקליך איינגענומען.

א אונווייסענדער מענש האט קיין שום השגה נישט דערפון, ווי פערשידען סאיז דאס, וואס אונזער אויג זעהט אין דער ווירקליכקייט, פון דעם, וואס מיר שטעלען זיך פאר, ווען מיר עמפפינדען א בעשטימטען איינדריק מיט דער הילף פון אונזער חוש הראיה. דער קינסטלער אבער מוז איינגאנצען זיך אבזאגען פון דער פארשטעלונג און זיך האלטען בלויז ביי דעם איינדריק, וואס האט אט די פארשטעלונג ארויסגערופען. די דאזיגע אנאליזע מאכט זיך אומבעוואוסטזיניג. זי איז פערבונדען מיט דער פעהיגקייט, אריינצוברענגען לעבען אין די מוסקעלן, וועלכע קומען אין בעוועגונג בשעת'ן צייכנען און מאלען, דורך די ליכט-עמפפינדונגס-צענטערן, איינגאנצען אהן דער אריינמישונג פון די העכערע צענטערן, די פון זכרון און פון פערשטאנד.

די האנד קאן אלזא צייכנען נאר דאס, וואס דער ליכט-עמפפינדונגס-צענטער האט זיי ווירקליך עמפפונדען, ד. ה. דאס, וואס מיר זעהען, און נישט יענע צוזעצונגען, וועלכע שטאמען פון די העכערע צענטערן. די דירעקטע פערבינדונג צווישען זעה- און בעוועגונגס-צענטערן, וועלכע איז דער ארגאנישער יסוד פון יעדען קינסטלערישען טאלאנט, שליעסט נישט אויס די בעטייליגונג פון די העכערע מארך-צענטערן. די העכערע צענטערן קלייבען אויס דאס, וואס איז נויטיג, פון דעם איינדריק, וואס דער געגענשטאנד מאכט אויף דעם זעה-צענטער; זיי לאזען אבער פון איהם נאר עטליכע, עלעמענטארע טיילען, וועלכע ווערען דערנאך אבגעמאלט מיט דער הילף פון די מוסקעל-בעוועגונגען, דאן ווען די נישט-וויכטיגע טיילען ווערען מעהר אדער וועניגער איגנארירט. אין א סך פעלען רופט דער קינסטלער ארויס אין אונז די פארשטעלונג פון א געוויסען געגענשטאנד מיט דער הילף פון איין סמן, איין שטריך, איין ליכט-ווירקונג און דאס הייבט אויף דעם קינסטלער'ס ארבייט ביז צו דער מדרגה פון א גייסטיגער טעטיגקייט און שטעלט איהר העכער פון א געוועהנליכער פאטאגראפיע.

נאך דעם אלעמען אבער שטעהט די דאזיגע טעטיגקייט פארט וועהר נידריג; זי שטעהט אין א גאנץ קליינער בעציהונג מיט די העכערע צענטערן און ווענדעט זיך נישט צו זיי. דער רעזולטאט איהרער איז א קונסט־ווערק, די איינציגע מעלה פון וועלכען ס'איז דער אמת; דאס איז אבער א אמת נישט קיין אינטערעסאנטער, אזא, וואס רעדט אין קיין הינזיכט נישט אויף אונזער גייסט. א אינדיווידואום, וואס בעזיצט די פעהיגקייט איבערצוגעבען זיינע זעהעמפפינדונגען אין זייער ריינער געשטאלט, אהן דער אריינמישונג פון יענע ענדערונגען און צוזעצונגען, וואס שטאמען פון זכרון און פערשטאנד, וועט שען צייכנען מיט א בלייפעדער אדער, אויב ביי איהם איז ענטוויקעלט די פארבען־עמפפינדונג, מאלען מיט פארבען די טויטע נאטור. ער וועט זיין א קלאסישער קינסטלער אין דער שילדערונג פון איסטערן און טריאומפירען מיט זיינע געמאלטע קיפערנע קעסלען; ווייטער פון דעם אבער וועט ער נישט געהן.

XI.

איצט קומען מיר צו צו דעם דריטען עלעמענט, וועלכען מ'דארף נעהמען אין אכט ביים בעטראכטען א בילד, — צו זיין גייסטיגען אינהאלט, ד. ה. צו דעם סיזשעט אדער צו דער אידעע, וואס דאס בילד פערקערפערט. אט די זעלביגע פעהיגקייט צום אנאליזירען, וועלכע גיט דעם קינסטלער די מעגליכקייט צו בעמערקען דעם אונטערשיעד צווישען דער ווירקליכער אפטישער ערשיינונג פון דעם געגענשטאנד און זיין פסיכישען בילד, ארויסצוהאפען און איבערצוגעבען די גרונד־עלעמענטען פון יענער ערשיינונג, — די זעלביגע פעהיגקייט, ביי א נאך מעהר שטארקער ענטוויקלונג, ערלויבט איהם אויסצוהאלטען אין זכרון די ווירקליכע אפטישע ערשיינונגען אויך פון געשעהענישען און זיי איבערצוגעבען. אט אלץ איינס, ווי מיר זעהען נישט די קיילעכדיגקייט פון א באלל, אזוי זעהען מיר נישט קיין בעוועגונגען און קיין גייסטיגע שטימונגען. אין דעם ערשטען פאל זעהען מיר אין דער ווירקליכקייט נאר א הארק־

טעריסטיש בעלייכטענעם פלאכען קרייז, און אינ'ם צווייטען — א רייהע בילדער, וואס פאלגען נאך איינס דאס אנדערע, אדער א געוויסע לאגע פון די געזיכטס-מוסקעלן, פון די גלידער און פון קערפער.

די ערפאהרונג אבער האט אונז אויסגעלערנט, אז א פלאכער קרייז, ווען ער איז אין א געוויסער ארט בעלייכטען, בעדייטעט א באלל (קוגעל), און אזוי אויך וויסען מיר פון ערפאהרונג, אז א רייהע גלייכע בילדער, וואס ערשיינען איינס נאך דאס אנדערע אויף אונזער נעצהויט און לאזען זיך דייטליך אונטערשיידען, נאר א דאנק די בעוועגונגען פון אונזערע אייגען און האלזמוסקעלן, — אז די בילדער זענען די בעוועגונגען פון געוועהנעם געגענשטאנד, און גערונצעלטע ברעמען מיט פערמאכטע פויסטען ביי א מענשען זענען א אויסדריק פון צארן און כעס.

דער מאלער האפט ארויס יענעם אפטישען סמן, וועלכער דריקט אויס, צום ביישפיעל, כעס, פרייד, שמערץ אדער פערגניגען און ריכטיג אבבילדענדיג איהם, רופט ער ארויס אין אונז די פארשטעלונג, אז ער האט אבגעמאלט די שטימונגען אליין, וועלכע קענען גאר אין דער ווירקליכקייט נישט געמאלט ווערן.

פון דעם אלעמען, וואס מיר האבען שוין דא געזאגט, קען מען ארויסדרינגען די גרענעצען פון דער מאלעריי-קונסט. די דאזיגע קונסט איז קודם כל א היסטארישע, ד. ה. זי איז אימשטאנד צו שילדערן נאר יענע געשעהענישען, וועלכע מיר האבען שוין געזעהען אמאל אין דער אדער אין א עהנליכער פארם, ד. ה. אזעלכע, וועלכע בעזיצען די אונז-בעקאנטע סמנים. אויב דער מאלער וואלט אונז אבגעמאלט אזעלכע געשעהענישען, וועלכע זענען אונז פאלשטענדיג פרעמד, האלטען מיר געהאט פאר זיך אזא אפטישע ערשיינונג, וועלכער מיר וואלטען גארנישט אימשטאנד זיין זיך צו ערקלערן. אונזער נעצהויט וואלט געקריגען אזעלכע איינדריקע, צו וועלכע דער זכרון און דער פערשטאנד וואלטען גארנישט קענען געבען, און דאס בילד וואלט בלייבען בלויז א עמפפינדליכער איינדריק, וועלכער רופט נישט ארויס קיין שום פארשטעלונג, — יענע פארשטעלונג, וועלכע דער קינסטלער איז נישט אימשטאנד צו בעשאפען מיט זיין קונסט. ער קען זיי נאר ארויסרופען אין אונז, און אונזער אייגענער גייסט דארף זיי אויסארבייטען אויף דעם יסוד פון די רמזים, וואס דער קינסטלער האט אנגעגעבען אינ'ם בילד.

און נאך וואס: די מאלערי-קונסט איז נישט אימשטאנד איבערצוגעבען בעזונדערע גייסטיגע פראצעסען; זי איז נישט אימשטאנד אויסצודריקען, למשל, אזא מין געדאנק: „איך בין נישט צופרידען דערמיט, וואס איך האב פערבראכט די לעצטע צעהן יאהר, און בעזונדער נישט צופרידען בין איך פון דער פראפעסיע, וואס איך האב זיך אויסגעקליבען". זי קען נאר דעם אלגעמיינעם געפיהל אויסדריקען: „איך בין נישט צופרידען". פארוואס? ווייל די אומצופרידענהייט אין אלגעמיין האראקטעריזירט זיך מיט אויסערליכע סמנים, מיט א בעשטימטען געזיכטס-אויסדרוק, מיט א בעשטימטער פאזע, דאן ווען די אומצופרידענהייט מיט דער פראפעסיע אדער מיט א בעשטימטען פעריאד פון לעבען צייכענט זיך נישט אויס מיט קיינע בעזונדערע, נאר איהם אליין אייגענטימליכע אפטישע סמנים.

מיט די דאזיגע גרענעצען פון דער מאלערי איז פערבונדען אויך דאס, וואס די דאזיגע קונסט איז א ריין עמאציאנעלע און קען קיינמאל נישט זיין קיין קאגיטאציאנעלע. עטוואס אזוינס וואס איז אינגאנצען ניי, וואס איז ריין פערזענליך און נישט פערבונדען מיט קיין בעקאנטע זאך — איז פאר איהר נישט צוגענגליך. די געניאליטעט פונ'ם מאלער דריקט זיך אלזא אויס, ערשטענס, אין דעם, וואס זי געפינט זאגאר אין די סאמע פערוויקעלטסטע ערשיינונגען יענע אפטישע סמנים, וועלכע זענען אייגענטימליך נאר זיי אליין און נישט קיין אנדערע און וועלכע פאדערן זעהר א טיעפע און איידעלע אנאליזע; צווייטענס, אין דעם, וואס זי איז אימשטאנד מיט דער גרעסטער פינקטליכקייט איבערצוגעבען די ארויסגעהאפטע סמנים, און, דריטענס, אין דעם, וואס זי קלייבט אויס פאר דעם געגענשטאנד פון איהר שילדערונג א וויכטיגע געשעהעניש.

דאס בלויזע טאלאנט אדער גאר די טאלאנטלאזיגקייט וועט זיך קיינמאל נישט פערגלייכען מיט דער געניאליטעט, ווייניגסטענס אין די ערשטע צוויי פונקטען, ווייל זיי זענען נישט אימשטאנד פונאנדערצונעהמען די ערשיינונגען, ארויסצוהאפען פון זיי די וויכטיגסטע אפטישע סמנים און זיי וויעדער דערנאך האראקטעריסטיש איבערצוגעבען: אלץ, וואס זיי קענען, איז נאר דאס: נאכאהמען די מאלערישע ערשיינונגס-אנאליזע פון דער געניאליטעט.

מיר זעהען אלזא, אז די מאלערישע געניאליטעט איז צוזאמענ-

געזעצט פון די דאָזיגע איינפאַכע יסודות: א זין אדער א חוש פאַר פאַרבען; די פעהיגקייט אבצוטיילען אין א ערשיינונג דאס, וואס די אויגען זעהען ווירקליך, דערפון, וואס עס גיט צו די גייסטיגע טעטיגקייט, און ענדליך די פעהיגקייט פינאַנדערצונעהמען א קאָמפּליצירטע ערשיינונג און אַרויסצוהאַפּען פון איהר די נאָר איהר אַליין אייגענטימליכע זיכטבאַרע (אָפּטישע) סמנים, וועלכע גיבען די מעגליכקייט זיי גלייך און ריכטיג צו ערקלערן. די ביידע ערשטע פעהיגקייטען זענען נידריגע און אויטאָמאַטישע; דאס בעזיצען זיי גיט קיין שום רעכט נישט אויף דעם טיטעל „געניע". די דריטע דאַגעגען פאָדערט שוין דעם אַנטייל פון די העכסטע צענטערן און מאַכט נויטהווענדיג א נייע, זעלבסטשטענדיגע טעטיגקייט, — די טעטיגקייט פון אויסגעפינען די האַראַקטעריסטישע אָפּטישע סמנים, וועלכע זענען ביז אהער פון קיינעם נישט בעמערקט געוואָרען. די אַלע דריי פעהיגקייטען זענען נישט שטענדיג פעראייניגט און ענטוויקעלט אין דער זעלביגער מאָס; אין די פיזיאָנאָמיע פון דער קינסטלערישער גענויאַליטעט איז אָבהענגיג דערפון, וועלכע פון די דריי פעהיגקייטען ס'איז מעהר און שטאַרקער ענטוויקעלט. אַנאַליטישע פעהיגקייט, גענויאיגקייט און פאַרבען-זין אין א כמעט גלייכער פאָלקאָמענהייט גיבען א ראַפאַעל; א דאַנק די דאָזיגע פעהיגקייטען שאַפט מען א סיקסטינישע מאַדאָננע, וועלכע גיט איבער די סאַמע וויכטיגסטע און אַמעהרסטען האַראַקטעריסטישע שטריכען פון יענער ערשיינונג, וועלכע רופט אַרויס אינ'ם מאַנספּערזאָן (אין דער פרוי ווייניג, און אין דעם האַלב-ענטוויקעלטען אינדיווידואום גאַרנישט) די מעכטיגסטע עמאָציעס, די עמאָציעס פון פאָלקאָמענער שענקייט און ריינער הייליגקייט; וועלכע רעגט אויף זיינע געשלעכטס-צענטערן און בעפרידיגט זיינע געירשהינטע נייגונגען צו מיסטיציזם; דערצו נאָך מאַכען די צייכנונג און די פאַרבען דעם איינדרוק פון אמת און איהר פאַרבענשטימונג, ד. ה. איהר פאַרבענצוזאַמענשטעלונג ווירקט זעהר אַנגענעהם אויף דעם חוש הראיה.

מוריללאָ און וועלאַסקעץ בעזיצען אויך אַזוי פיעל אַנגענעהמעס אין זייער פאַרבענשטימונג און נאָך מעהר אָפּטישען אמת, און פונדעסטוועגען רופען זיי פאָרט נישט אַרויס אין אונז יענע עמאָציעס, ווייל דער אינהאַלט פון זייערע בעדייטענדסטע ווערק ווענדעט זיך נישט צו אַזעלכע צוויי מעכטיגע געפיהלען, ווי עס

וועגען דער געשלעכטס-אינסטינקט און די נייגונג צו מיסטיציזם, נאר צו איינעם פון די ביידע, אדער צו דער איינפאכער נייגע-ריגקייט, צו דעם מעהר אדער וועניגער איבערפלעכליכען אנטייל אין וועלכער ס'איז מענשליכער געשעהעניש. (איך רעד נישט דא וועגען מורילא'ס מאראנע'ס, ווייל איך רעכען זיי נישט פאר זיינע בעסטע שעפפונגען, נאר וועגען זיינע עפישע בילדער אין דער קא-רידאר.*) פארבענרייץ אין דער פעראייניגונג מיט וועניגער אמת און דער פעהיגקייט ארויסצורופען נישט קיין אלגעמיין-מענשליכע, נאר נאציאנאלע עמאציעס, גיעבען אזא קינסטלער, ווי פאאלא חערא-נעזע; אמת און א בעדייטענדער אינהאלט אהן א בעזונדער פאר-בענשענהייט גיעבען א קארנעליע אדער א פייערבאך. קיים פעהלט די העכסטע קינסטלערישע פעהיגקייט, ד. ה. די פעהיגקייט איבער-צוגעבען די האראקטעריסטישסטע, אינערליכסטע שטריכען פון בע-דייטענדע ערשיינונגען און געשעהענישען, נאר ס'איז פונדעסטוועגען פארט פעהראן אפטישער אמת און א איסערגעוועהנליכער פאר-בענ-זין, קומט ארויס א קינסטלער פון דעם סארט ווי מייסאניע אדער גאנדעקוטער. זיי שאפען עטוואס אויגס, וואס איז איבערראשענד-שען, זיי רופען אבער קיינמאל נישט ארויס קיין טיעפע עמאציעס; די דאזיגע קינסטלער קען מען שוין נישט אנרופען מיט דעם טיטול געניע. א שטארקע איבערגעוויכט פון דער פעהיגקייט ריכטיג צו זעהען און איבערצוגעבען געגענשטאנדען, ביי א נישט-וויכטיגער אדער אינגאנצען פעהלענדער ענטוויקלונג פון דער העכערער אנא-ליזירונגס-פעהיגקייט און פון פארבען-רייץ, גיעט א קורבע, די בילדער פון וועלכען עס וואלטען נישט פערדיענט קיין אויפמערקזאמקייט נישט צוליעב זייערע פארבען און נישט צוליעב זייער אינהאלט, ווען זיי האלטען נישט זיין אויף אזוי פיעל אפטיש אמת, ווען זיי וואלטען נישט ארויסרופען אינים צושויער קיין פאלקאמענע איללוזיע.

דא קומען מיר שוין צו כמעט ביז דער פאטאגראפיע, מיט דעם קליינעם אונטערשיעד נאר, וואס די פאטאגראפיע גיט איבער אלע אפטישע סמנים פונ'ם געגענשטאנד — ביז זיין פארב —, וועהרענד קורבע מיט זיינע העכערע צענטערן פערהאלט דאס בילד ביי זיין אונבעוואוסטזיניגען איבערגאנג פון דער נעצהויט צו דער

---

*) א שפיטאל מיט א בילדער-גאלעריע אין שפאניען.

צייכנענדער האנד, פערניכטענדיג דערביי געוויסע ניט וויכטיגע שטריכען און איבערגעבענדיג נאר די סאמע האראקטעריסטישסטע סמנים. דער בלויזער פארבענזין אליין, ענדליך, גיט א מאקארט, וועלכער קען צוזאמענשטעלען אנגענעהמע פארבען איינע נעבען דער אנדערער, אט אזוי ווי דער אויסטראלישער קראגען-פויגעל קען צוזאמענלעגען זיינע פעדערן, וועלכער אבער בעזיצט נישט די פעהיגקייט נישט אפטיש ריכטיג ארויסצוהאפען און איבערצוגעבען געגענשטאנדען און נישט אבצומאלען וויכטיגע געשעהענישען אדער ערשיינונגען אין זייערע אייגענטימליכסטע שטריכען, אזוי אז זיי זאלען ארויסרופען די זעלביגע עמאציעס, וועלכע עס רופט ארויס די ערשיינונג אליין אדער דאס געשעהעניש. אנרופען אזא קינסטלער ווי מאקארט מיט דעם נאמען געניע וואלט מען געקענט נאר אין דעם פאל, ווען מיר וואלטען בעשליסען ביי זיך אזוי אנצורופען אויך דעם אויסטראלישען-קראגען-פויגעל.

XII.

וועגען דעם ארטיסט וועט אונז נישט אויסקומען קיין סך צו רעדען. זיין אייגענארטיגע פעהיגקייט איז געבויט אויף דער הויך בעזונדער פלייס און איינאיבונג ערדרייכטער ענטוויקלונג פון אזעלכע ארגאנישע אייגענשאפטען, וועלכע עס בעזיצען נישט נאר אלע מענשען, נאר אויך די העכערע בעלי-חיים, — איך מיין די נאכאהמונגס-פעהיגקייט און די זיך ענדערנדע ווירקונג פון די פארשטעלונגען אויף די בעוועגונגען און פון די בעוועגונגען אויף די פארשטעלונגען. וועגען דער נאכאהמונגס-פעהיגקייט דארף איך גארנישט אנהויבען צו רעדען. יעדערער ווייס, וואס דאס איז אזוינס. וועגען דער געגענזייטיגער השפעה אבער פון די פארשטעלונגען אויף די בעוועגונגען און פערקעהרט דארף מען יא רעדען עטליכע ווערטער. אלע אויסערליכע איינדריקען, וועלכע ווערן איבערגעגעבען דורך די עמפפינדונגס-נערווען אין חוט השדרה אדער אין די מארך-צענטערן, רופען ארויס אין זיי אן-ארבייט, וועלכע קומט צו צו דער עמפפינדונג פון אונזערע חושים אין דער געשטאלט פון בעווע-

גונגס-אימפולסען. מיר דערמאהנען דא פערבייגעהענדיג, אז אין יענעם פאל אפילו, ווען דער איסערליכער איינדריק הויבט ארויס, ווי ס'דאכט זיך, נאר א בעוואוסטזיניגע גייסטיגע ארבייט — א געדאנק — אדער א אינבעוואוסטזיניגע אויטאמאטישע ארבייט פון די העכערע צענטערן — א עמאציע —, און נישט קיין שום בעוועגונג, — בעקומט זיך פינדעסטוועגען אלין א שוואכער בעוועגונגס-אימפולס, וועלכער קען אויפגענומען ווערען פון בעזונדער עמפפינדליכע סוביעקטען, אט אזעלכע, ווי ס'זענען, צום ביישפיעל, די בעוואוסטע „געדאנקען-לעזער".

אט לאמיר נעהמען עטליכע גראבע, פשוט'ע און דעריבער אויך דייטליכע ביישפיעלען. די עמפפינדונגס-נערווען פון א פינגער, ביי א אונפארזיכטיגער צוריהרונג צו א הייסען אייזען, געבען איבער דעם הויט השדרה און דעם מארך פון קאפ אזא איינדריק, וועלכער ווערט אויפגענומען אין די נידריגע צענטערן פון הויט השדרה אין דער געשטאלט פון א געפאהר בכלל, און אין די העכערע מארך-צענטערן אלס א בעשטימטען וועהטאג פון אבבריהען זיך. דער צענטער פון הויט השדרה רופט זיך אב אויף דעם מיט א בעוועגונגס-אימפולס צו די האנד-מוסקעלן, וואס עס רופט ארויס דעם שנעלען טרייסלען זיך פון די הענד, און דער מארך-צענטער רעאגירט אויף דעם מיט א בעוועגונגס-אימפולס צו די געזיכטס-אטעם- און האלז-מוסקעלן, וועלכער ברענגט ארויס א שמערצליכע גרימאסע אויפ'ן געזיכט און א געשריי. די עמפפינדונג אדער די פארשטעלונג פון א בראנד-וועהטאג האט אלזא ארויסגערופען בעשטימטע בעוועגונגס-אימפולסען. און פערקעהרט ווידער, אט די זעלביגע בעוועגונגען, ד. ה. דאס פלוצלונגע צאפלען זיך פון די הענד, די שמערצליכע גרימאסע אויפ'ן געזיכט און דאס געשריי, וואס ווערט ארויסגערופען דורך דער שטארקער צוזאמענציהונג פון די צווישען-ריפען-מוסקעלן, ביי דער ענטשפרעכענדער האלטונג פון די האלז-מוסקעלן, — די זעלביגע בעוועגונגען רופען ארויס אין די הויכע מארך-צענטערן די עמפפינדונג אדער די פארשטעלונג פון א פלוצלונגען וועהטאג אין האנד.

יעדער איינציגער קען מאכען די פאלגענדע פראבע: זאל ער פריהער גענוי בעשטימען, אין וועלכע אויסערליכע בעוועגונגען דריקט זיך אויס ביי איהם דער גייסטיגער צושטאנד פון א טיעפען טרויער,

למשל; אין אַראָבלאָזען דעם קאָפּ, אין אַ געוויסער אינטאָנאַציע בײַם רעדען, אין אַ בעשטימטער מיענע אויפ'ן געזיכט, אין ווינען א. אַ. וו.; דערנאָך זאָל ער אָט די אַלע בעוועגונגען פּינקטליך נאָכמאַכען, און צו זײַן גרויסער ערשטוינונג, וועט ער גלײַך דערפיהלען, אַז איהם בעהערשט אַ טיעפער טרויער. ער בעמערקט דאַן, אַז עס ווײַזען זיך זאָגאַר יענע בעגלײטער פון דער שטימונג, וועלכע קענען גאָרנישט ווילקירליך אַרויסגערופען ווערן, ווײַל זיי שטעהען נישט אין קיין פערבינדונג מיט בעוועגונגען פון די קווער=געצייגענע מוסקעלן; עס וועלן זיך אַלזאָ ווײַזען בײַ איהם טרערען, אומעטיגע געדאַנקענפערבינדונגען, פאַנטאַסטישע בילדער א. אַ. וו.

מ'דאַרף שטענדיג געדענקען, אַז די נערווען, וואָס געהען פון די פעריפעריען (קערפּער=גרענעצען) צו די צענטערן, דאַן ווײַטער אָט די צענטערן אַליין און די נערווען, וועלכע ציהען זיך פון די צו אַנדערע צענטערן אָדער צו אַנדערע מוסקעלן, בילדען אַלע צוזאַמען איין אַלגעמיינעם אַפּאַראַט, די פערבינדונגען פון וועלכען עס זענען אָרגאַניש אָדער אויטאָמאַטיש געוואָרען, און אַז דער דאָזיגער אַפּאַראַט טוט זײַן אויטאָמאַטישע אַרבייט אַלץ איינס, אין וועלכען אָרט מ'זאָל איהם נישט ברענגען אין בעוועגונג, אין דער ריכטיגער אָדער אין פערקעהרטער אָרדנונג, פון פאָרשטעלונגען צו בעוועגונגען אָדער פון בעוועגונגען צו פאָרשטעלונגען. מיט דער הילף פון דעם דאָזיגען מעכאַניזם ערפילט דער אַרטיסט זײַן אויפגאַבע, וועלכע בעשטעהט אין דעם, צו געבען דעם צושויער די מעגליכקייט צו עמפּפינדען די גײַסטיגע שטימונגען פון דער פּערזאָן, וועלכע דער אַרטיסט שטעלט פאָר מיט זיך אויף דער סצענע. ער קאָן צוקומען צו דעם דאָזיגען ציעל דורך צוויי וועגען, אַ בעוואוסטזיניגען און אַ נישט=בעוואוסטזיניגען. בעוואוסטזיניג קאָן ער פּינקטליך און שאַרף בעאָבאַכטען, מיט דער הילף פון וועלכע מוסקול=בעוועגונגען, ד. ה. זשעסטען, מינעס און שטים=בייגונגען, עס דריקען זיך אויס גײַסטיגע שטימונגען, אַזעלכע, למשל, ווי פרעהליכקייט, אויפגערעגטקייט, טרויעריי, בײַ מענשען מיט פערשיעדענע טעמפּעראַמענטען און אָרגאַניזאַציעס: בײַ רוהיגע און נערוועזע, בײַ גוט=ערצויגענע און פּראָסטע, און דאַן זעהן שטאַרק אָנשטרענגען דעם ווילען און איבערגעבען אָט די אַלע בעוועגונגען. אָדער ער קאָן זיך פאָרשטעלען אַ בעשטימטען גײַסט=צושטאַנד בכלל און מיט דער הילף

פון געווייסע בעוועגונגען, וועלכע ווערען געוועהנליך ארויסגערופען דורך אזא צושטאנד, איהם פערשטארקען. די דאזיגע בעוועגונגען ווידער פון זייער זייט ווירקען אויף דער פארשטעלונג און מאכען זי אויף אזוי פיעל לעבעדיג, אז זי גיט ארויס, אונבעוואוסט און אויטאמאטיש, די אלע בעוועגונגס־אימפולסען, צו וועלכע ער איז צוגעוועהנט, ווילענדיג אדער נישט ווילענדיג.

די ערשטע מעטאדע איז א שווערע און נישט קיין זיכערע. זי פאדערט פון דעם ארטיסט די זעלביגע פעהיגקייט צו בעאב־אכטען און אנאליזירען די ערשיינונגען, וועלכע מיר האבען שוין אנערקענט אלס נויטווענדיג פאר דעם מאלער. דער בעוואוסטזיניג־נאכאהמענדער ארטיסט מוז טאקי ווירקליך בעאבאכטען די גייסטיגע שטימונגען, וועלכע ער וויל איבערגעבען; קיין איינציגער פון זייערע אויסערליכע האראקטעריסטישע שטריכען טאר זיך נישט ארויסגלי־טשען פון אונטער זיין בליק; ער קאן נישט, ווי דער מאלער, זיך בעגרענעצען בלויז מיט די אפטישע סימנים פון דעם געגענ־שטאנד אדער פון דער ערשיינונג, און מוז נעהמען אין בעטראכט אויך דעם שטימענקלאנג זייערען. אויב ביי איהם אין זכרון לעבט נישט דאס בילד, וועלכעס ער וויל איבערגעבען, אדער אויב ער האט עס נישט גענוג אויפמערקזאם בעאבאכטעט, וועט די נאכ־אהמונג זיין נישט געשיקט און נישט פאלשטענדיג און וועט נישט מאכען דעם איינדרוק פון אמת.

די צווייטע מעטאדע, דאגעגען, איז לייכט און זיכער. אזוי ווי איינפארמיגע גייסטיגע שטימונגען דריקען זיך אויס ביי אלע מענ־שען אין די זעלביגע אויסערליכע בעוועגונגען, אין ערגסטען פאל נאר מיט א גאנץ קליינעם אינדיווידועלען אונטערשיעד, און דער ארטיסט איז דאך אויך א מענש, איז גענוג פאר איהם איין מאל נאר ארויסצורופען אין זיך אזא מין גייסטיגע שטימונג, אום צו קאנען שוין דערנאך גאנץ רוהיג לאזען ארבייטען איהר, דער שטי־מונג, אליין. קיים האט ער זיך נאר געמאכט, למשל, פאר א כעסן, פאר א אומעטיגען אדער פאר א משוגע'נעם, וועלען זיך שוין ארויסווייזען אין איהם די אלע אייגענטימליכע סימנים פון דעם צו־שטאנד, און ער וועט שוין כסדר מאכען די אלע בעוועגונגען, וואס עס מאכט געוועהנליך א מענש, געפינענדיג זיך אין אזא צושטאנד; ער וועט וויינען, לאכען, קריצען מיט די צייהן, טופען מיט די

פּיס און אַזוי ווייטער, און דער פולער מענשליכער אמת פון דער
נאכאהמונג וועט ערדריכט זײַן. דאָס בענוצען זיך מיט דער מעטאָדע
פאָדערט פון דעם אַרטיסט נאָר דאָס אײנציגע: אַ לײַכטען, נישט
קײַן פעסטען גלײַכגעוויכטס=צושטאַנד פון די מאַרך=צענטערן. פעסט־
טע שטימונגען, שטאַרקעס בעוואוסטזײַן, אָריגינעלע פערזענליכקײַט
א. אַז. וו. — דאָס אַלין פאַרט זיך נישט מיט דער אַרטיסטישער
אַרבײַט. די קאָנטאַציאָנעלע טעטיגקײַט פון די העכערע צענטערן
דאַרף נישט איבערהעגען די עמאָציאָנעלע און דאַרף זיך נישט אַרײַנ=
מישען אין איהר אויטאָמאַטישער אַרבײַט. דער אויסגעצייכענטער
אַרטיסט איז ווי אַ ביקס מיט אַ אונגעוועהנליך=לײַכטען דריק=קנאָפּ.
אַזוי ווי דאָס מינדעסטע צורירען זיך צו דעם קנאָפּ רופט אַרויס
דעם שאָס, אַזוי רופט אַרויס דער שוואַכסטער אויסערליכער אײַנ=
דרוק בײַ דעם גוטען אַרטיסט יענע גײַסטיגע שטימונג, וועלכע ער
וויל איבערגעבען, און וועלכע האָט זיך שוין בײַ איהם אויטאָמאַטיש
אויסגעגאָסען אין אַ בעשטימטער אויסערליכער פאָרם.

עס איז קלאָר, אַז אַזאַ מין פערהאַלטען זיך קאָן מען ער=
וואַרטען נאָר פון דעם מענשען, בײַ וועלכען די מאַרך=צענטערן זע=
נען געוועהנליך מיט קײַן זאַך נישט פערנומען, ברענגען נישט אַרויס
קײַן אָריגינעלע דענקענס=אַרבײַט און רעאַגירען דעריבער אויף אַלע
אײַנדריקע מיט צוגעפּאַסטע שטימונגען און פאָרשטעלונגען. הײַנט
וואו=זשע איז דאָ פאַרהאַן אַ פּלאַץ פאַר געניאַליטעט?

די דענקענדע בעאָבאַכטונגס=פעהיגקײַט און די בעוואוסט=
זיניגע נאָכאַהמונג שאַפען ערשט נאָר אַ אַרטיסט פון צווייטען ראַנג.
דאַגעגען ווידער די סאַמע פעהיגסטע, ריכטיגסטע און אַמשטאַרק=
סטען ווירקענדע מענשען=פאָרשטעלער דאַרפען זײַן מענשען מיט
שוואַכערע פעהיגקײַטען, מיט אַ פוסטען בעוואוסטזײַן און אַ שוואַ=
כער אינדיווידואַליטעט; זייערע צענטערן דאַרפען בעזיצען די קראַנק=
האַפטע פעהיגקײַט אונגעוועהנליך שנעל איבערצוגעהן צו אַ אויטאָ=
מאַטישער טעטיגקײַט.

כאַראַקטעריסטיש איז אויך דאָס, וואָס די פיזישע שענקײַט
און די אַנגענעהמליכקײַט פון דער שטימע, ד. ה. די ניעדריגערע
אָרגאַנישע אײגענשאַפטען, דיענען אַלס נויטהווענדיגע בעדינגונג פאַר
דעם ערפאָלג פון דעם בעגאַבטען אַרטיסט: דער גוטער אַרטיסט
בעזיצט די פּסיכישע אָרגאַניזאַציע פון אַ קינד אָדער פון אַ ווילדען;

די אבהאַלטונגס-טעטיגקייט פון די צענטערן פון בעוואוסטזיין האָט ביי איהם קיין שום איינפלוס נישט אויף דער אויטאָמאַטישער אַרבייט פון די בעוועגונגס-צענטערן. די אויפגאַבע פון דער ערציהונג ביי דעם קולטור-מענשען בעשטעהט דוקא אין דעם, צו ענטוויקלען און צו שטאַרקען די דאָזיגע אָבהאַלטונגס-טעטיגקייט; אויף אונז ווירקט מען אין דער ריכטונג, מיר זאָלען נישט לאָזען אונזערע גייסטיגע שטימונגען זיך אויסדריקען אין בעוועגונגס-אימפולסען, אין געשרייען, אין גרימאַסען און פערשיעדענע זשעסטיקולאַציעס. און אונז גיט זיך טאַקי איין אויף אַזוי פיעל צו בעהערשען די אויטאָמאַטישע אַרבייט פון די צענטערן, אַז מיר לאָזען נישט צו קיין שום אויסדרוק פון אונזער גייסטיגען צושטאַנד אין אַ ממשות'דיגער, בולט'ער פאָרם, און ווייזען נישט אַרויס מיט קיין אויסערליכען צייכען דאָס, וואָס עס קומט פאָר אין אונזער בעוואוסטזיין. דער אַרטיסט, וועלכער האָלט ערהייכט דעם ערציהונגס-אידעאַל, וואָלט זיך מיט זיין קונסט לענגער נישט קאָנען בעשעפטיגען.

———

XIII.

פון דעם אַלעמען איז אַלזאָ קלאָר צו זעהן, אַז בכלל פאַסט זיך ניט דער עפּיטעט געניע אין דער מוזיק — צו אַ פיאַניסט, אין דער מאַלעריי-קונסט — צו אַ מאַלער, וועלכער קאָן נאַר צוזאַמענשטעלען שענע פאַרבען, און בכלל — צו אַ אַרטיסט. די בעזונדערע ענטוויקלונג פון אַזעלכע נידריגע צענטערן, ווי עס זענען די בעוועגונגס- און די לופטעמפפינדונגס-צענטערן, אָדער אַ אינטענסיווע געגענזייטיגע ווירקונג פון די בעוועגונגען און די צו זיי צוגעפאַסטע גייסטיגע שטימונגען, גיט אויך אַזוי ווייניג רעכט אויף דעם טיטעל געניע, ווי צום ביישפיעל, די בעזונדערע ענטוויקלונג פון דעם מוסקעל-סיסטעם אָדער פון דעם חוש הראיה. די געניאַליטעט איז געבויט נאָר אויף דער אויסערגעוועהנליכער ענטוויקלונג פון די העכערע, אויסשליסליך-מענשליכע צענטערן, די טעטיגקייט פון וועלכע עס דריקט זיך אויס אין וועלען און דענקען. דענקענס-קראַפט און

ווילען — דאָס זענען די ביידע פעהיגקייטען, די צוזאַמענזעצונג פון וועלכע עס שטעלט דעם מענשען העכער פון אַלע בעלי=חיים און די בעזונדערע ענטוויקלונג פון וועלכע עס הייבט אויף דעם געניע איבער דער מאַסע, איבער דעם המון.

וואָס הייסט עס אַזוינס דענקען? דאָס איז אַ טעטיגקייט, וואָס אַרבייט אויס זעלבסטשטענדיג נייע פאָרשטעלונגען פון די עמפּפינ=דונגס=איינדריקע אָדער פון דער פריהערדיגער געדאַנקען=אַרבייט. דעם מאַטעריאַל, איבער וועלכען די דענקענס=קראַפט אַרבייט, בעקומט זי פון זכרון, וועלכער שעפּט איהם פון די עמפּפינדונגס=איינדריקע, און פון פערשטאַנד, וועלכער ערקלערט די דאָזיגע איינדריקע. די געזעצען, וועלכע רעגירען מיט דער דענקענדער אַרבייט, בילדען צוזאַמען דאָס, וואָס מיר רופען לאָגיק.

דער סדר איז אַלזאָ אַזוי: די עמפּפינדונגס=צענטערן נעהמען אויף דעם איינדרוק פון די חושים, דער שכל ערקלערט איהם, דער זכרון היט און דערהאַלט איהם, און צום סוף קומט דאָס אור=טייל אָדער די קראַפט פון דענקען און אַרבייט אויס פון איהם נייע פאָרשטעלונגען, לויט פעסטבעשטימטע רעגעלן, די רעגעלן פון דער לאָגיק, וועלכע גילטיגען זיך שוין נישט אין קיין דירעק=טען איינדרוק פון די חושים. מיט אַ גאַנץ איינפאַכען משל קאָן מען דאָס אַלץ ערקלערען יענעם לעזער אפילו, וועלכער האָט קיינ=מאָל גאָרנישט אָנגעהויבען הערען פון דער וויסענשאַפטליכער פסי=כאָלאָגיע. מיינע חושים, מיין געפיהל און מיין געזיכט האָבען מיר אַמאָל געגעבען דעם פאָלגענדען איינדרוק: אויף מיר האָבען זיך געגאָסען טראָפּענס וואַסער און דער הימעל איז געווען שוואַרץ. מיין פערשטאַנד האָט צוזאַמענגעבונדען די דאָזיגע פערשידענע איינ=דריקע און האָט זיי ערקלערט אין דער פאָרם פון אַזאַ פאָרשטע=לונג: עס רעגענט פון די וואָלקענס. מיין זכרון האָט אַריינגענומען און בעהאַלטען ביי זיך די איינדריקע מיט דער ערקלערונג. איצט לאָמיר אָננעהמען, אַז איך זעה אַמאָל, ווי עס ציהען זיך דיקע וואָלקענס און דערביי הור'ען זיך איבער די אַלע איבריגע בעדינ=גונגען (טעמפּעראַטור, באַראָמעטער=שטאַנד, די ריכטונג פון ווינד א. אַז. וו.) ביי וועלכע עס פאַלט אַ רעגען; דאַן קומט מיין דענ=קענס=קראַפט און פון די פאָרשטעלונגען, וואָס זי בעקומט פון זכרון, וועגען דער ערשיינונג פון אַ רעגען, די בעדינגונגען פון וועלכען

עס האט שוין פעסט אבגעשטימט דער שכל, — ארבייט זי אויס א נייע פארשטעלונג: „ס'וועט פאלען א רעגען". אויף דעם יסוד פון דעם לאגישען געזעץ, וועלכען מיר האבען זיך ערווארבען פון דער ערפאהרונג, ד. ה. אויפ'ן יסוד פון דעם געזעץ, אז די זעלביגע סבות ביי די זעלביגע בעדינגונגען רופען ארויס די זעלביגע רעזולטאטען. די דאזיגע נייע פארשטעלונג איז נישט קיין רעזולטאט פון וועלכען ס'איז איינדרוק, ווארום די ערשיינונג, וועלכע דארף נאך ערשט פארקומען שפעטער, קאן דאך נישט מאכען קיין איינדרוק אויף די חושים שוין.

אז דאס אורטייל שטעהט אין א פערבינדונג מיט דער טעטיגקייט פון איינעם פון די ארגאנען אדער פון די מארך־צענטערן און שטעלט נישט פאר מיט זיך קיין ערשיינונג, וואס שטעהט אויסער דער מאטעריע, ווי עס נעהמט אן דער גרויסער און טיעפער דענקער וואונדט, זעהט מען שוין דערפון, וואס ביי א אפטער ווידערהאלונג ווערט עס ארגאניזירט, ד. ה. עס ווערט, ווי יעדע אנדערע טעטיגקייט פון הויט השדרה און פון די מארך־צענטערן, אויטאמאטיש אין דעם איינצעלנעם וועזען, און דערנאך, א דאנק דער ירושה־קראפט, געהט דער דאזיגער אויטאמאטיזם איבער אויך אינ'ם געשלעכט.

זיך אומקעהרענדיג צו אונזער איינפאכען משל, זעהען מיר, אז אויך יענע בעלי חיים, וועלכע שטעהען אויף זעהר א נידריגער ענטוויקלונגס־שטופע, בעזיצען די פעהיגקייט זיך צוזאמענצושטעלען אזא אורטייל, אז עס וועט פאלען א רעגען, ווען עס זעגען פארהאן געוויסע סימנים דערצו. דאס קאנען מיר שליעסען דערפון, וואס איידער נאך עס הויבט אן פאלען א רעגען מאכען די שוין אלע געהעהנליכע פארבערייטונגען: זיי גראבען זיך איין אין דר'ערד, בעהאלטען זיך א. אז. וו. וואס מעהר פאלקאם עס איז דער דענקענס־צענטר, אלץ לייכטער קומט איהם אן אויסצוארבייטען נייע פארשטעלונגען פון דעם מאטעריאל, וועלכען עס ליעפערען איהם די חושים, דער זכרון און דער שכל, און אלץ מעהר הערלען די דאזיגע נייע פארשטעלונגען זיך דערווייטערן אין צייט, רוים און ארט פון יענע איינדריקע, וועלכע זעגען אין דער אמת'ן געוועזען די ערשטע סבה פון זייער אויסבילדונג. א פאלקאמענער דענקענס־צענטר וועט זיך אויסצייכנען פון א ווייניגער פאל־

קאמענעב דערמיט, וואס דער לעצטער וועט זיך נישט אזוי גערן דערהויבערן, ביים אויסארבייטען נייע פארשטעלונגען און מיינונגען, פון די שטייפע יסודות, אויף וועלכע עס שטיצען זיך די איינדריקע און די זכרונות, אין דער צייט, ווען דער ערשטער העט מיט א איבערראשענדער פרעכהייט אויסארבייטען פון די איינדריקע און ערינערונגען נייע אורטיילען און וועט זיך בעגעהן מיט די דאזיגע פראדוקטען פון דער אייגענער שאפונג אויך אזוי, ווי מיט דעם מאטעריאל פון די איינדריקע, פון זכרון און פון שכל, און פון זיי הינעדער וועט ער מיט דער הילף פון די בעשטימטע לאגישע געזעצען ארויסברענגען נייע, ווייטערדיגע אורטיילען. דאס דאזיגע ארויסברענגען איין אורטייל פון אנדערן, די דאזיגע אנהויפונג פון נייע פארשטעלונגען, וועלכע שטאמען אמאל פון די סאמע קלענסטע און שוואכסטע איינדריקע, קאן ביי זיי ערהייכען אזעלכע רעזולטאטען, וועלכע זענען גארנישט צוגענגליך פאר קיין געוועהנליכען מענשען.

אום צו ערקלערען די דאזיגע בעציהונג צווישען דעם איינדרוק פון די חושים און דעם אורטייל, קאן מען זאגען, אז ביי א מיטעלמעסיגען מענשען איז די דענקענדע טעטיגקייט ענהליך צו א פיראמידע, דער פונדאמענט פון וועלכער עס איז דער איינדרוק פון די חושים, און דער שפיץ — דאס אורטייל; ביים געניע דאגעגען — צו א אומגעקעהרטער פיראמידע, וועלכע שטעהט אויף א שפיץ פון איינדריקע און געהט אלע מאל ברייטער און ברייטער ביז צו דער דענקענס־קראפט, ביז צום אורטייל. דאס בעזיצען א מעכטיגען אורטיילס־צענטר גיט די מעגליכקייט צו דערגעהן פון איין איינדרוק, פון איין בליק אדער קלאנג די סאמע פערפלאנטערטסטע צוזאמענזעצונג פון פערשידענע ערשיינונגען; אויף דעם גרונד פון דער געגענווארט פאראויסצוזעהן גאנץ אפט די ווייטע צוקונפט, אויף דעם גרונד פון איין ערשיינונג צו ענטדעקען זיין געזעץ און פאראויסצוזאגען דעם רעזולטאט פון דער געגענזייטיגער ווירקונג ביי פערשידענע ערשיינונגען נאך פריהער איידער ער קען זיי בעאבאכטען; אזא אורטיילס־צענטר גיט, זיך אויסדריקענדיג פאלקסטימליך, מענשענקענטעניש, הערשאפט איבער דער לאגע, די זיכערסטע הערשאפט איבער זיך אליין און איבער אנדערע, קלוגהייט, דורכדרינגליכקייט און ערפינדונגס־קראפט.

דאס אורטייל, ווי איך האב עס ביז אהער דעפינירט, איז געבוים אויף דער הנחה פון דער קוואליטעט, ד. ה. אויף דער הנחה, אז יעדע ערשיינונג האט א געוויסע סבה, אז די זעלביגע סבות ביי די זעלביגע בעדינגונגען רופען ארויס די זעלבע ווירקונגען און אז די גרענעצען פון די סבות שטעהען אין א גלייכער פערהעלטניש צו די גרענעצען פון די ווירקונגען. נאר נאך אזא הנחה קען דאס מאטעריאל, וואס ווערט געליעפערט פון זכרון, האבען עפעס א ווערט פאר דעם אורטייל; נאר ביי אזא בעדינגונג קען דאס אורטייל אויסבילדען נייע פארשטעלונגען פון די ערפאהרונגס־בילדער און שליסען פון דער פערגאנגענהייט אויף דער צוקונפט, פון א נאהנטען אויף א ווייטען, פון אזוינס, וואס קען אויפגענומען ווערען מיט די חושים אויף אזוינס, וואס ליעגט גאר אויסער דעם אונמיטעלבארען געביט פון די חושים. איך קען מיר אבער פארשטעלען אזא געהאלטיגען דענקענס־צענטר, וועלכער האט גארנישט נויטיג צו זיין ארבייט קיין שום געליעפערטען מאטעריאל און, פאלגליך, אויך קיין שום סבה. אזא צענטר וואלט אימשטאנד זיין איבערצוארבייטען די איינדריקע פון די חושים און זיי אונמיטעלבאר צו פערוואנדלען אין נייע פארשטעלונגען, וועלכע וואלטען זיך געשטיצט אויף דער אנערקענונג פון א אייגענעם געזעץ אין יעדער נייער ערשיינונג, און זיי וואלטען געקענט שליסען נישט נאר פון ערפאהרונגס־בילדער אויף דער צוקונפט, נאר ווירקליך אויפשטעלען נייע, פאלשטענדיג־אריגינעלע בעוואוסטזיינס־צושטאנדען, אזעלכע, אין וועלכע ס'וואלט זיך נישט איבערגע'חזר'ט קיין איין שוין בעקאנטער שטריך. דאך הילט זיך מיר נישט דעם דאזיגען געדאנק ווייטער ציהען, ווייל מיר הילט זיך האלטען אין די ענטוויקלונגס־גרענעצען פון דער היינטיגער מענשהייט.

XIV.

מיר האבען פריהער געזאגט, אז אויסער דענקען, איז דער ווילען אויך איינער פון די וויכטיגסטע יסודות, אויף וועלכע ס'איז

געבויט די געניאליטעט. וואס איז דאס אונס ווילען? אין דעם פערשטעהן די דאזיגע גרונד-פראגע ערלויב איך מיר זיך פונאנדערצוגעהן ווי מיט קאנט'ן, פאר דער ערדריקענדער גרויסקייט פון וועלכען איך בויג מיין קאפ מיט הכנעה, אזוי אויך מיט ריבא'ן, די טיעפקייט און די גרינדליכקייט פון וועלכען איך בין מיט פערגניגען בנייט אנצוערקענען. ווען קאנט ערקלערט אונז, אז דער ווילען איז אין דער זעלביגער צייט אויך דאס בעפעהלענדע, דאס געזעץ און דאס פאלגענדע, איז עס א טראנסצענדענטאלע ערקלערונג, וואס איז נישט דייטליכער און פערשטענדליכער, ווי די טעאלאגישע ערקלערונג וועגען דער איינהייט פון גאט'ס דריי נאטורען. ריבא'ס דעפיניציאן, לויט וועלכער דער ווילען איז די צוריקווירקונג פון אונזער איך אויף די איינווירקונגען פון דער אויסערליכער וועלט, — איז צו ווייט און נעהמט אייגענטליך ארום דעם גאנצען בעוואוסטזיין, וועלכעס, זייענדיג געבויט אויף די איינדריקע פון די חושים און בעשאפענדיג פון זיי זיין גאנצען אינהאלט (איך רירה דא נישט אן די פראגע, אויף וויפיעל מיר דארפען אננעהמען אפריאריסטישע פארשטעלונגען), איז אויך נישט מעהר ווי א רעאקציע פון אונזער איך אויף די ווירקונגען פון דער אויסערליכער וועלט. די בעשטימונג אבער, וועלכע ברענגט צו דער השערה, אז דאס בעוואוסטזיין און דער ווילען זענען גלייך, קען נישט זיין קיין ריכטיגע. יעדערער, ווער נאר עס געהט ארויס פון דעם נאטירליך-וויסענשאפטליכען שטאנדפונקט, קען זאגען צוזאמען מיט מיר: דער ווילען איז די טעטיגקייט פון אזא צענטער, די איינציגע אויפגאבע פון וועלכען עס בעשטעהט אין דעם, ארויסצורופען מוסקעל-צוזאמענציהונגען, בעוועגונגס-אימפולסען.

אין פילאזאפישער הינזיכט איז די דעפינירונג פונ'ם ווילען נאהנט צו דער דעפיניציע פון שאפענהויער'ן, ווארום שאפענהויער רופט אן דעם ווילען דאס, וואס פערורזאכט בעוועגונגען, נישט נאר ביי א לעבעדיגען ארגאניזם, נאר אויך ביי אונארגאנישע זאכען, און אזוי ווי יעדע ערשיינונג איז אין דער אונטערשטער שורה אדער א בעוועגונג אדער א ווידערשטאנד געגען א בעוועגונג, ד. ה. א פאסיווע בעוועגונג, קומט דאך אויס, אז דער ווילען איז די נשמה פון אלע ערשיינונגען, ד. ה. פון דער וועלט. איך געה נישט אזוי ווייט. נישט קוקענדיג אויף דער טעארעטישער עהנ-

ליכקייט און זאָגאָר אויך אויף דער גלייכקייט, דאָס איז פֿערהאַן צווישען דאָס אַראָבפֿאַלען פֿון אַ שטיין און דאָס געהן מיט די פֿיס פֿון אַ מענשען, האָבען מיר דאָך אַ גרונד אין דער פּראַקטיק אונטערצושיידען די דאָזיגע ביידע ערשיינונגען איינע פֿון דער אַנדערער און זיך נישט צו בענוצען מיט איין און דעם זעלביגען אויסדריק אויף צו בעצייכנען די סבה, וועלכע רופֿט אַרויס דעם פֿאַל פֿון שטיין און דאָס, וואָס פֿעראורזאַכט די מענשליכע טריט.

מיר וועלען אַלזאָ אָנרופֿען ווילען, נאָר דער סבה פֿון די בעוועגונגס־אימפּולסען ביי לעבעדיגע אָרגאַניזמען, און וועלען פֿערשטעהן אונטער דעם וואָרט ווילען — אַ ערשיינונג, וואָס געהט צוזאַמען מיט'ן לעבען. דאָס, וואָס מיר קענען אַרויסרופֿען מוסקעל־צוזאַמענציהונגען נישט נאָר מיט'ן ווילען, נאָר אויך מיט דער הילף פֿון אַ גאַלוואַנישען שטראָם, — בעווייזט גאָרנישט געגען די ריכטיגקייט פֿון מיין ערקלערונג; וואָרום ערשטענס שליעסט דאָך קיינער נישט אויס די מעגליכקייט אַרויסצורופֿען איין און די זעלביגע ערשיינונג מיט דער הילף פֿון פֿערשידענע סבות, און צווייטענס, בעווייזט אונז קיין זאַך נישט, אַז דער ווילען איז אויך נישט אַזאַ מין עלעקטרישע ערשיינונג. די אויסדריקע „נערווענשטראָמען“, „נערווען־קראַפֿט“ און „נערווען־פֿליסיגקייטען“, רופֿען אַרויס די פֿאָרשטעלונג, אַז דער ווילענס־צענטער איז אויך אַ געוויסער סאָרט עלעקטרישע באַטערעע, און דער בעוועגונגס־אימפּולס, וואָס ווערט איבערגעגעבען די מוסקעלן — אַ עלעקטרישער שטראָם.

אַנ'אַנדערער וועט אפשר וועלען מיך אָבשלאָגען און אויסווייזען, אַז דער ווילען רופֿט אַרויס אויך אַזעלכע ערשיינונגען, וועלכע מ'קען נישט אָנרופֿען פּשוט מוסקעל־בעוועגונגען; מיר מאַכען, צום ביישפּיעל, געוויסע ווילענס־אָנשטרענגונגען, אום זיך עפּעס צו דערמאָהנען, און דער זכרון איז דאָך נישט קיין מוסקעל־טעטיגקייט. דערויף ענטפֿער איך: דער זכרון גיט זיך ווירקליך אונטער דעם ווילען נאָר זעהר נישט פֿאָלשטענדיג און איך גלויב, אַז דער ווילען ווירקט אויף דעם צענטער פֿון זכרון נאָר אונדירעקט, אַז ער רופֿט אַרויס צוזאַמענציהונגען און ערווייטערונגען, ד. ה. בעוועגונגען פֿון די גלאַטע מוסקעלן אין די כלים, וועלכע פֿיהרען אַריין דאָס בלוט אין די צענטערן פֿון זכרון. דורך אַ רייכערען בלוט־צופֿיהר ווערט דער אָרגאַן אָנגערעגט צו אַ מעהר ענערגישע טעטיגקייט און ער

קען דאַן גאַנץ אָפט צושטעלען דעם בעוואוסטזיין דאָס פערלאַנגטע ערינערונגס-בילד דאַן, ווען ביי אַ שוואַכען בלוט-צופיהר איז נישט אַזאַ לעבעדיגער טעטיגקייט קען ער דאָס נישט בעווייזען.

איך גלייב אַלזאָ דערביי, אַז קיין איינציגע פון די מיר בעוואוסטע פסיכאָ-פיזיאָלאָגישע ערפאַהרונגען איז נישט דאַגעגען דעם כלל, לויט וועלכען דער ווילען איז די טעטיגקייט פון אַ אָרגאַן, וואָס רופט אַרויס בעוועגונגס-אימפולסען. אונז בלייבט צו ענטפערן נאָר אויף די פראַגען: ווי אַזוי פעראורזאַכען עס די פון ווילען אַרויסגערופענע איינפאַכע בעוועגונגס-אימפולסען ציעלמעסיגע בעוועגונגען און ווי אַזוי ווערט עס דער ווילען אַליין אַנגערעגט צו זיין ספּעציפישער טעטיגקייט. אַ ענטפער אויף די פראַגען געפינט מען, ווען מ'פערגעסט נישט, אַז דאָס לעבען בכלל איז זעהר אַ צוזאַמענגעזעצטע ערשיינונג און אַז יעדע העכערע לעבענס-טעטיגקייט ווערט אויסגעאיבט נאָר אַ דאַנק דעם צוזאַמענווירקען פון פערשידענע אָרגאַנען. דער ווילען רופט אַרויס נאָר צוזאַמענציהונגען פון די מוסקלען און נישט מעהר. נאָר די קאָאָרדינירענדע (איינאָרדנענדע) צענטערן נעהמען אויף דעם אימפולס און גיבען איהם איבער יענע מוסקעלן, וועלכע דאַרפען זיך צוזאַמענציהען, אום דורכצופיהרען די געמיינטע צוועקמעסיגע בעוועגונגען און דאָס נישט נאָר אין דער פערלאַנגטער פאָרם, נאָר אויך מיט דער פערלאַנגטער קראַפט. די קאָאָרדינאַציאָנס-צענטערן שפּיעלען אַלזאָ אין דער בעציהונג צום ווילען די זעלבע ראָליע, וואָס עס שפּיעלען אין דעם עלעקטרישען אַפּאַראַט די קאָמוטאַטאָרען, רעלע'ס און ווידערשטאַנדען אין דער בעציהונג צו דער באַטערעע. ווער אָבער האָט עס אויסגעלערנט די קאָאָרדינאַציאָנס (איינאָרדנונגס)-צענטערען צו דערקענען, וועלכע מוסקעלן גראַדע עס דאַרפען זיך צוזאַמענציהען, אום דורכצופיהרען אַ בעשטימטע בעוועגונג אין דער פערלאַנגטער פאָרם און מיט דער פערלאַנגטער קראַפט? די ערפאַהרונג, די ערפאַהרונג פון דעם איינצעלנעם וועזען און פון דעם גאַנצען געשלעכט פון דעם טאָג, וואָס זיי זענען ענטשטאַנען, די ערפאַהרונג, וועלכע איז אָרגאַניזירט געוואָרען און ווירקט אויטאָמאַטיש. ווי אַזוי ווערט עס דער ווילען אַנגערעגט צו זיין ספּעציפישער טעטיגקייט? דורך דער מיטווירקונג פון אַלע אַנדערע צענטערן, דורך דער אינדוקציע, זאָג איך, בענוצענדיג זיך מיט אַ וואָרט פון דער עלעקטריציטעטס-ווי-

בּעגנשאַפט. אַ בּלויזער אײנדריק פֿון די הויטס קען אנרעגען דעם ווילען אויך אָהן דער מיטווירקונג פֿונ׳ם בּעוואוסטזײן און אַרויסרופען בּײ איהם דעם בּעוועגונגס־אימפּולס; אין דעם פֿאַל קומט פֿאָר אַ רעפֿלעקטיווע בּעוועגונג, וועלכע ווערט פֿאַלש אָנגערופען „נישט־ווילענדיג“. נישט־ווילענדיג, ד. ה. נישט אנגערעגט פֿון ווילען און נישט איהם אונטערגעוואָרפען, איז עס נישט; דאָס איז נאָר נישט בּעוואוסטזיניג.

די אויטאָמאַטישע טעטיגקײט פֿון די העכערע צענטערן, ד. ה. די עמאָציעס, ווירקען אויך אנרעגענד אויפֿ׳ן ווילען. די דאָזיגע סבּה פֿון אַ ווילענס־האַנדלונג קומט צו צום בּעוואוסטזײן מיט דער אויבּענגעשילדערטער האַלבּדײטליכקײט, וועלכע געהט צוזאַמען מיט די עמאָציעס. ענדליך קען די זעלבּסטשטענדיגע, נײע, נישט אָרגאַניזירטע טעטיגקײט פֿון בּעוואוסטזײן, ד. ה. די קאָגניטאַציע אָדער דאָס אורטײל אויך פֿעראורזאַכען אַ ווילענסאַרבּײט. דאָס אורטײל אַלײן „וויל“ נישט; עס אַרבּײט נאָר אויס אַ פֿאָרשטעלונג פֿון וועלכע ס׳איז אײנפֿאַכער אָדער צוזאַמענגעזעצטער בּעוועגונג, וועלכע זעהען איהם אויס צוועקמעסיג אין דער אָנגעגעבּענער לאַגע. אויבּ דאָס איז אַ אָרגאַניזם אַ פֿאָלשטענדיג געזונדטער, אַ רעגעלמעסיג ענטוויקעלטער און אַזאַ, וואָס געפֿינט זיך אין אַ צושטאַנד פֿון פֿולער גלײַכגעוויכט, איז די דאָזיגע פֿאָרשטעלונג גענוג פֿאַר איהם, אום אָנצורעגען דעם ווילענס־צענטער ער זאָל אַרויסגעבּען אַ בּעוועגונגס־אימפּולס. דאָס, אַז די בּעוועגונג איז שוין אויסגעאיבּט געוואָרען, קומט אויך צו צום בּעוואוסטזײן ערשט נאָר דורך פֿון די איהם געמעלדעטע אײנדריקע פֿון דעם מוסקעלגעפֿיהל.

דער פּראָצעס איז אַלזאָ אַזוי: דאָס אורטײל אַרבּײט אויס בּעוועגונגס־פֿאָרשטעלונגען, דער ווילען גיט די אימפּולסען צו זײ, די קאָאָרדינאַציאָנס־צענטערן פֿערטײלען די אימפּולסען צוועקמעסיג, און דאָס מוסקעל־געפֿיהל טײלט מיט דעם מאַרך וועגען דער פֿאָרגעקומענער בּעוועגונג. בּעוואוסטזיניג זענען נאָר דאָס אָנהויבּ און דער סוף פֿון דעם פּראָצעס: די בּעוועגונגס־פֿאָרשטעלונגען, וואָס ווערען אויסגעאַרבּײט דורכ׳ן אורטײל, און דאָס בּעוואוסטזײן פֿון דער אויסגעאיבּטער בּעוועגונג. די אַלע צווישענפּראָצעסען גליטשען זיך אַרויס פֿון בּעוואוסטזײן. עס ווײס גאָרנישט העגען דעם, ווי אַזוי די בּעוועגונגס־פֿאָרשטעלונגען זענען פֿערוואַנדעלט געוואָרען אין בּעוועגונגען.

די נישט געניטע בעאבאכטונג אבער האט פערדונקעלט דעם דאזיגען אזוי איינפאכען און קלארען גאנג פון די ארגאנישע אקטען. אזוי ווי די בעוועגונגס־פארשטעלונגען און די אויסגעאיבטע בעוועגונגען קומען דאך צו צום דעם מענשליכען בעוואוסטזיין, האבען זיי דעם ווילען אליין אויך צוגערעכנט צום בעוואוסטזיין. די ערפאהרונג אבער לעהרנט, אז נאך דער סאמע לעבעדיגסטער בעוועגונגס־פארשטעלונג אפילו קומט אויך נישט שטענדיג פאר קיין בעוועגונג און אז דאס אורטייל איז אלזא נישט דאס זעלבע, וואס דער ווילען. ביי נעווראסטעניע און ביי אנדערע נערווענקראנקהייטען, גליטשט זיך דער ווילענסצענטר אינגאנצען ארויס פון אונטער דעם דענקענדען איינפלוס. אין אזא פאל קען מען זיך פארשטעלען בעוועגונגען, נאר מ'איבט זיי נישט אויס. דער קראנקער אנערקענט פאלשטענדיג די צוועקמעסיגקייט פון וועלכער ס'איז האנדלונג, פון נעהמען א בוך, צום ביישפיעל, אדער פון געהן אין גאס, ער קען אבער נישט צווינגען די הענד אדער די פיס צו מאכען די נויטווענדיגע בעוועגונגען. דאס הייסט נאך נישט, אז ער איז אבגעשוואכט געווארען; ווארום ער איז פאלשטענדיג אימשטאנד צום ביישפיעל, אויספיהרען דעם בעפעהל פון א פרעמדען. דער קראנקער זאגט דערביי: „איך וויל, נאר איך קען נישט". דאס איז אבער נישט ריכטיג. אין דער אמת'ן טראכט ער טאקע, נאר ער וויל נישט. דער דענקענסצענטר ארבייט, עס ארבייט נישט נאר דער ווילענסצענטר.

מ'זאגט גאנץ אפט אויף א מענשען, אז ער האט א שוואכען ווילען. דאס איז, געוועהנליך, אויך נישט ריכטיג. אממעהרסטענטייל איז שוואך דוקא דער דענקענסצענטר. ער איז נישט פעהיג אויסצואר־ביטען קיין בעשטימטע בעוועגונגס־פארשטעלונגען; דעריבער קען אויך דער ווילען נישט צוטרעטען צו קיין טעטיגקייט. ווען אבער א פרעמדעס אורטייל טיילט איהם מיט אזעלכע בעוועגונגס־פארשטע־לונגען, ד. ה. ראטעט אדער בעפעהלט איהם, פיהרט ער אויס בעווע־גונגען ענערגיש, זיכער און געהאלטיג, וואס עס קען דיענען אלס בעווייז אויף דעם, אז זיין ווילענסצענטר איז גענוג שטארק.

דאס זעלבע קומט פאר אויך אין יענע פעלען, ווען מ'רעדט וועגען א דאפעלטען ווילען אדער וועגען שטארקע ליידענשאפטס־אויסברוכען, וועלכע שטאמען פון ווילען. די דאפעלטקייט הערשט דא אויך נישט אים ווילען, נאר אינ'ם דענקען. ביי א מענשען קענען

נישט זיין קיין „צוויי קעמפפענדע ווילענס", נאר צוויי פארשטעלונגען, פון וועלכע קיין איינע איז נישט אויף אזוי פיעל דייטליך, אום אנצורעגען דעם ווילען צו וועלכען ס'איז אימפולס. ווי נאר די פארשטעלונג ווערט פאלשטענדיג קלאר, בעוויעגט זי אלע איבריגע און ברענגט אים בעוועגונג דעם ווילען. האמלעט'ן פעהלט נישט קיין ווילען, נאר אורטייל, נאר דענקענסקראפט. זיינע דענקענסצענטערן ווייזען זיך ארויס פאר נישט גענוג שטארק, אום אויסצוארבייטען א בעשטימטע פארשטעלונג פון צוועקמעסיגע בעהעגונגען. וואלט ער דאס געקענט, וואלט זיין ווילען די בעוועגונגען אויך אויסגעאיבט, אנגעהמענדיג, געוועהנליך, אז דער ווילענסצענטער איז געזונד, וועגען וואס שעקספיר גיט נישט אפילו דעם מינדעסטען רמז. און ווען אימיצער טוט אב אדער לאזט דורך אונטער דעם איינפלוס פון א שטארקער ליידענשאפט אזוינס, וואס דער פערשטאנד פאדערט אדער פערבאט, איז אויך נישט די סבה דערפון דאס, וואס „דער ווילען זיינער איז אונמעכטיג געווארען", נאר דאס, וואס די אויטאמאטישע עמאציאנעלע טעטיגקייט פון די העכערע צענטערן איז געווארען שטארקער פון דער פרייער, דענקענדער טעטיגקייט. די בעוואוסטזיניגע פארשטעלונגען פון דענקען האבען נישט בעזיעגט דער האלב=אדער אינגאנצען נישטבעוואוסטזיניגער ארגאנישער ארבייט פון די מארךצענטערן, דער ווילען האט געקריעגען א שטארקערע אנרעגונג פון זייער אויטאמאטיזם און פערווירקליכט די אויטאמאטישע בעוועגונגספארשטעלונגען, און נישט יענע, וועלכע זענען ענטשטאנען פאלקאם בעוואוסטזיניג. דער ווילען איז אלזא גענוג שטארק געווען; נאר דאס אורטייל האט זיך ארויסגעוויזען פאר צו שוואך דערצו, אום אבצושטעלען די אויטאמאטישע ארבייט פון די העכערע צענטערן און צו ווירקען מיט זיין פרייער, בעוואוסטזיניגער ארבייט אויפ'ן ווילען.

———————

XV.

מיר וועלען נישט אויסמישען ווילען מיט דענקען צוזאמען און אין יענע פעלען, ווען אונז וועט אויסקומען צו רעדען וועגען אונענט=

שלאפענהייט אדער וועגען ליידענשאפטס-אויסברוכען, וועלכע זיינען געגען פערשטאנד, וועלן מיר עס בעצייכנען נישט אלס שוואכקייטען פון ווילען, נאר אלס שוואכקייטען פון דענקען. אווירקליכע ווילענס-שוואכקייט קענען מיר אננעהמען נאר דאן, ווען ביי א פאלקאם געזונדען מענשען (ד. ה. אזעלכען, ביי וועלכען דער צוזאמענהאנג צווישען די צענטערן פון ווילען און דענקען איז נישט צושטערט און ביידע זיינען זיי גענוג שטארק אדער פאלשטענדיג פעהיג צו א רעגעלמעסיגער געגענזייטיגער ווירקונג) ווערן ניט פערווירקליכט קיין פאלשטענדיג-דייטליכע און בעשטימטע בעוועגונגס-פארשטעלונגען אדער זיי ווערן אויסגעפיהרט זעהר לאנגזאם און נישט פאלקאם, און דאן, ווען אימפולסען פון ליידענשאפט בלייבען נאר געפיהלען, פערלאנגען, בענקענישען, און ווערן נישט פערהאנדעלט אין האנדלונגען. דארום דער איינציגער מאסשטאב איך צו מעסטען די קראפט פון ווילען קען דאך זיין נאר זיין פעהיגקייט בייצוקומען די שטערונגען. נישט די מוסקעלן בעוועגען די שטערונגען, נאר דער ווילען, די מאסע אנרעגונגען, וואס ער גיט די מוסקעלן. משוגעינע, ביי וועלכע דער ווילענסצענטער איז קראנקהאפט אויפגערייצט און גיט די מוסקעלן אונגעוועהנליך שטארקע אימפולסען, פיהרען דורך אזעלכע האנדלונגען, וועלכע זעהען אויס ווי אונמעגליכקייטען. אלטע לייט אדער ווייבער ברעכען אייזערנע שטאנגען, צורייסען קייטען; די סאמע שטארקסטע שומרים קענען זיך מיט זיי קיין עצה ניט געבען. ווען די זעלביגע פערזאנען וואלטען אין א נארמאלען צושטאנד געטאן עטוואס אזעלכעס, וואלט מען זיי אנגענומען פאר די סאמע שטארקסטע מענשען פון דער צייט. זיי קענען דאס אבער נישט טאן, האטש זייער מוסקעל-סיסטעם בלייבט דאס זעלביגע, וואס אין דער צייט פון דער משוגעת. דערפון קען מען זעהען, אז ביי אויסברוכען פון קראפט שפיעלען נישט די הויפטראליע די מוסקעלן, נאר די קראפט פון דעם אימפולס, וואס איז צוגעקומען צו זיי פון די ווילענסצענטערן. וואס קירצער עס איז דער אין בעטראכט גענומענער נערווען-וועג, וואס קלענער און צארטער ס'איז די מוסקעל-גרופע, וועלכע דארף אנגערעגט ווערן, אלץ קלענער איז איהר ווידערשטאנד, אלץ שוואכער קען זיין דער ווילענס-אימפולס, וועלכער איז נויטיג, אום ארויסצורופען א בעוועגונג.

די סאמע איידעלסטע מוסקעלן, וועלכע מיר בעזיצען, זיינען יענע פון די אויבערשטע גלידער אין האלז, פון די אויגען, פון

מויל, פון געזיכט און פון די הענד. ס'איז גענוג דער כמעט שוואַכסטער, ווילען אום צו ברענגען די דאָזיגע מוסקעלן אין בעוועגונג, צו פּלוידערן, זיך צו פערקרימען, צו מאַכען אַ אומעטיגע אָדער אַ פרעהליכע מינע און צו זשעסטיקולירען. דערמיט בעגרענעצט זיך די האַנדלונג פון געוועהנליכע מענשען. שוועכער אַביסעל איז שוין אַרויסצורופען אַ צוזאַמענציהונג אין די מוסקעלן פון די הענד, און נאָך שוועכער— אין די מוסקעלן פון די פיס און פון קערפער. דערצו פאָדערט זיך שוין אַ שטאַרקערער אימפּולס און, פאָלגליך, אויך אַ מעהר ענערגישע אַרבייט פון דעם ווילענסצענטר.

מענשען, וועלכע בעזיצען אין דער אמת'ן אַ שוואַכען ווילען, גיט זיך דעריבער זעלטען אײַן אויסצופיהרען נאָך אַ געוויסער פּלוי־דערײַ אָדער נאָך אַ שטאַרקער זשעסטיקולאַציע עטוואָס אַזוינס, וואָס פאָדערט אַ גאַנג אָדער אַ געוויכע אַרבייט פון די הענד. שוועכער פון אַלין איז אויסצופיהרען אַזעלכע בעוועגונגען, דער ציעל פון וועלכע ס'איז בײַצוקומען די אויסערליכע שטערונגען, אַלץ איינס צי דאָס וועלען זײַן נישט קיין אָרגאַנישע געגענשטאַנדען, אָדער לעבעדיגע בעשעפענישען. אין אַזאַ פאַל קומט אויס דעם ווילען מנצח צו זײַן נישט נאָר דעם אינערליכען ווידערשטאַנד, וועלכער קומט צו צו אונזער בעוואוסטזײַן אַלס פוילקײַט אָדער אַלס אַ אָבנײַיגונג צו דער בעוועגונג, נאָר אויך די נאַטירליכע כחות (שווערקײַט, צום בײַשפּיעל) אָדער די אימפּולסען פון אַנ'אַנדער ווילען.

דער ווילען דאַרף אַלזאָ זײַן אימשטאַנד צו שיקען שטאַרקע אימפּולסען, יעדענפאַלס שטאַרקערע, פון די אימפּולסען, וואָס עס גיט דער ווילען פינ'ם געגנער, אים פאַל, ווען דער ווידערשטאַנד קומט פון אַ מענשען. אויב דער ווילען איז נישט גענוג שטאַרק דערצו, ווערן די בעוועגונגס־פאָרשטעלונגען פונ'ם אורטייל נישט פערווירקליכט אפילו אויך דאַמאָלס, ווען זיי זענען גענוג דייטליך און בעשטימט. די פערזאָן וועט קלאָר וויסען, וואָס זי האָט צו טאָן, וועט זעהר לעבעדיג וועלען דאָס טאָן, און וועט עס פאָרט נישט טאָן. דאָס, וואָס מ'רופט געוועהנליך אונגעדולדיגקייט און פּחדנות, איז אין דער אמת'ן נישט קיין אַנדער זאַך, ווי די פאָרם, אין וועלכער עס דריקט זיך אויס ווילענס־שוואַכקייט. די פערזאָן שטעלט זיך נישט אָב לאַנג בײַ איהר אונטערנעהמונג אָדער דערשרעקט זיך גלײַך פאַר איהר אָנהויב און טרעט שוין אָב צוריק, דאָס קען פאָרקומען אין

יענעם פאל, ווען די פערזאן איז אונוויסענד און איבערטרייבט די שוועריגקייטען פון דער אונטערנעהמונג אדער ווייס זיי, נאר פיהלט, אז זיי זענען איבער זיינע כחות. אין ביידע פעלען, בילדעט דאס אורטייל אויס די אנגעוויזענע בעוועגונגס-פארשטעלונגען נישט גענוג קלאר, ווייל דער זכרון שטעלט איהם צו אזעלכע בילדער, אין וועלכע דער ווילען האט זיך ארויסגעוויזען פאר צו-שוואך, אום בייצוקומען עהנליכע שוועריגקייטען. פיילקייט און פחדנות זענען אלזא געגרינדעט אויף דער איבערצייגונג אין דער שוואכער קראפט פון ווילען.

XVI.

די שטארקערע ענטוויקלונג פון די ווילענס-און דענקענסצענטערן שטעלט אלזא פאר מיט זיך דעם ארגאנישען יסוד פון דער ערשיינונג, וועלכער מיר רופען געניע. א איינזייטיגע ענטוויקלונג פון דעם ווילענס-צענטער איז נאך נישט גענוג, אום ארויסצוגעבען א געניע. מענשען מיט ריעזיגע ווילענס קענען בייקומען אלע שטערונגען, וועלכע שטעלען זיך ענטקעגען דער פערווירקליכונג פון זייערע בעוועגונגס-פארשטעלונגען, אין וועלכער פארם די דאזיגע פארשטעלונגען זאלען זיך נישט האבען ארויסגעוויזען: אין דער פארם פון מענשען, פון געזעצען אדער פון געגענשטאנדען; זיי וועלען אבער קיינמאל נישט זיין אימשטאנד זעלבסטשטענדיג אויסצוארבייטען צוועקמעסיגע און בעדייטענדע בעוועגונגס-פארשטעלונגען. הערקולעס האט בעוויזען זיינע צוועלף העלדענטאטען, עיריסטעאוס אבער האט זיי איהם געמוזט אויפגעגעבען. מיט דער הילף פון א ריעזיגען ווילען אליין קען מען אין בעסטען פאל ווערן א ארמעע-פיהרער אונטער אלעקסאנדער דעם גרויסען, א סעלייקוס, א פטאלאמעאוס, אדער א מארשאל ביי נאפאלעאנ'ען; קען מען ווערן א בערימטער מיניסטער אונטער דער ממשלה פון א געניאלען מאנארך, אדער, גיכער, דער אונטערבליכער קייזער פון א געניאלען מיניסטער. אים ערגסטען פאל ווייטער קען מען ווערן אזא שארלאטאן, וואס די מעשיות וועגען זיינע ארגיען (גרוילטהאטען, ווילדע מעשים) געהען איבער פון דור

צו דור און זעהן וואגאר פערצייכענט אין דער היסטאריע, אדער א פערברעכער פון יענער קאטעגאריע, וועלכע ווארפט אין א אימה אויף אלע מענשען פון זיין צייט, — א צעזאר באָרדזשיא אדער א שינדערהאנס. אין דעם ערשטען פאל פערווירקליכט דער מענש די בעוועגונגס-פארשטעללונגען, וועלכע זענען אויסגעארבייט געווארען אין דעם געניאלען דענקענסצענטער פון אנ'אנדער מענשען, און אינ'ם לעצטען — די האלב-אדער איננאנצען אונבעוואוסטזיניגע עמאציאנעלע אויפרעגונגען פון די אייגענע צענטערן.

פערקעהרט ווידער, די איינזייטיגע ענטוויקלונג פון דעם דענקענסצענטער קען פאר זיך אליין ארויסברענגען א געניע, ער וועט אבער בעזיצען אנ'אנדער כאראקטער, אבהענגיג פון דער גרעסערער אדער קלענערער ענטוויקלונג פון דעם ווילענסצענטער אינ'ם פערגלייך מיט די צענטערן פון דענקען. דער דענקענס-געניע אהן א בעזונדער ווילענסקראפט קען זיין א גרויסער דענקער, א פילאזאף, א מאטעמאטיק אפשר אויך א נאטור-פארשער. ווארום ביי די דאזיגע טעטיגקייטען קומט אויס בייצוקומען די סאמע שוואכסטע דינאמישע שטעהונגען, ארויסצוגעבען די שוואכסטע מוסקעל-צוזאמענציהונגס-אימפולסען; זייער אורטייל דארף נישט אויסארבייטען קיין גראבע בעוועגונגס-פארשטעללונגען, — זיין קראפט און גרויסקייט ווייזט זיך ארויס אין א גאנץ אנדער ארט. פון די איינדריקע, וואס עס בעקומט פון די חושים, ציהט עס ארויס אונענדליכע, נייע פארשטעללונגען; פון א איינפאכער ציפערן-בעאבאכטונג — דעם פיטאגאראישען כלל, די טעאריע פון די ציפערן, די אינטעגראל- און דיפערענציאל-רעכנונג; פון דעם אראבפאלען פון א עפעל — דעם געזעץ פון דער צוציהונגס-קראפט; פון דעם עמפפינדונגס-אינהאלט פונ'ם בעוואוסטזיין — די טעאריע פון בעגריפען; פון די ערפאהרונגס-פאקטען אין דער ענטוויקלונגס-לעהרע און פאלעאנטאלאגיע — דאס עוואלוציאניסטישע סיסטעם פון דארווין. איך קען נישט מסכים זיין מיט דער מיינונג פון בען, וועלכער שטעלט דעם פילאזאפישען געניע אין דער ערשטער רייהע פון דעם געניען-רייסטער. מיין טעאריע צווינגט מיך אבצוגעבען דעם דענקער און פארשער דעם הינטערשטען פלאץ אין דעם דאזיגען רייסטער, ווייל זייער גרויסקייט איז געגרינדעט נאר אויפ'ן דענקען אליין, וואס איז דאך נישט אימשטאנד אליין, אהן דער מיטווירקונג פון ווילען, צו פערוואנדלען די פון איהם אויסגע-

ארבייטע פארשטעלונגען (מעגען זיי אפילו זיין די שענסטע און וואונדערבאַרסטע), אין ערשיינונגען, וועלכע קענען אויפגענומען ווערן דורך די חושים. דערצו אפילו, אום זיי אויסצודריקען אָדער צו פערשרייבען, נויטיגט עס זיך אין א ווילענס-אימפולס. ווען דער ווילען פון דעם דאָזיגען דענקענס-גענייע וואָלט זיך אַרויסווייזען פאַר נישט גענוג שטאַרק דערצו, אום אַרויסצורופען די טעטיגקייט פון הענדען אָדער פון פערשרייבען, וואָלטען זיינע סאַמע העכסטע פאַרשטעלונגען בלייבען נאָר ריין-סוביעקטיווע, און קיינער אויסער איהם וואָלט נישט וויסען פון זיי. זיי וואָלטען בלייבען פראָצעסען פון דער מאָלעקולאַרער בעוועגונג ביי איהם אין מוח און וואָלטען זיין צוגענגליך אַנדערע מענשען נאָר אויף אַזוי פיעל, אויף וויפיעל די לעצטע קענען אויפנעהמען געדאַנקען פון א געוויסען מרחק און אויף וויפיעל מ'קען בכלל אננעהמען פאַר מעגליך אַזאַ מין טעטיגקייט, ווי לייענען יענעמ'ס געדאַנקען.

אויב דער דענקענס-גענייע בעזיצט א מיטעלמעסיג ענטוויקעלטען ווילענסצענטר, קען ער ווערן א גרויסער פאָרשער אין דעם געביט פון די עקספּערימענטאַלע (ערפאַהרונגס) וויסענשאַפטען אָדער א ערפינדער. דער מהות פון זייער פעהיגקייט און טעטיגקייט איז ביי די ביידע דער זעלביגער. דער עקספּערימענטאַטאָר, ווי דער ערפינדער, ביידע ציהען זיי אַרויס געזעצען פון ערשיינונגען און אַרבייטען אויס די מאַטעריעלע בעדינגונגען, וועלכע ערלויבען זיי צו פערווירקליכען די פון זיי ערפונדענע געזעצען, אין איינשטימונג מיט זייער פערלאַנג. צווישען זיי איז קיין שום טעאָרעטישער אונטערשיעד נישט פאַרהאַן, נאָר א פּראַקטישער. דער עקספּערימענטאַטאָר בעפרידיגט זיך מיט אַזאַ קאָמבינירונג פון די בעדינגונגען און ערפאַהרונגען, וועלכע ווייזט איהם, צי די איינדריקע פון די חושים שטימען מיט די פאָרשטעלונגען פון זיין דענקען, צי עס וועט קענען פערווירקליכט ווערן אין דער ערשיינונגס-וועלט דאָס געזעץ, וועלכען ער האָט אויסגעאַרבייט און זיינע מאַרך-צענטערן און דער ערפינדער שטרעבט צו שאַפען אַזעלכע בעדינגונגען, דער אויסשליסליכער ציעל פון וועלכע ס'איז צו פערגרעסערען די מענשליכע בעקוועמליכקייט אינ'ם ברייטסטען זין פון די ווערטער.

דאָ אָבער מוזען מיר וואָרנען דעם לעזער און פאַראויסזעהען, ער זאָל קיין טעות נישט האָבען. א ערפינדונג אָדער א ענטדעקונ-

מוז נישט אונבעדינגט זיין די פרוכט פון אורטיילס-געניאליטעט פער-איניגט מיט א שטארקען ווילענס-קראפט. דער מאנאך שווארץ האט גארנישט אנגעהויבען צו זוכען קיין פולווער, ווען זיין צוזאמענמישונג פון שוועבעל-, סאלפעטער- און קיהלענמאסען האט אויפגעריסען אין מערזשער און פראפעסאר גאלוואני האט נישט אנגעהויבען צו קלערן וועגען אונבעוואוסטע נאטורקרעפטען, ווען ער האט די זשאבע איבערגעהאנגען אויף דער קופערנער האקע. אין אלגעמיין אבער בין איך בערייט אנצוערקענען פאר א צופאל נאר די נישט וויכטיגע ראליע אין די גרויסע ענטדעקונגען און ערפינדונגען. יעדענפאלס מוז מען בעזיצען א אונגעוועהנליכען פערשטאנד, אום רעגעלמעסיג צו בעאבאכטען אונבעוואוסטע ערשיינונגען און גלייך בעמערקען, אז דאס קען נישט בעפרידיגענד ערקלערט ווערען מיט דער הילף פון די וויסענשאפטליכע ידיעות, וועלכע זענען דאן פערהאן; אום גלייך צו געפינען די סבות פון דער ערשיינונג און ארויסצוברענגען פון איהר נייע פארשטעלונגען. דער צופאל קען אויף אזא ארט דיענען אלס אויסגאנגס-פונקט פאר ענטדעקונגען אדער ערפינדונגען נאר דאן, ווען ער קריעגט פאר א עדות — א מענשען מיט בעדייטענדע דענקענדע פעהיגקייטען. דער געמאציאנעלער, מיטעלמעסיגער מענש מיט זיין אויטאמאטיש-ארבייטענדען מארך וועט בלייבען טויב צו די איינדריקע, וועלכע שטימען נישט איין מיט זיינע געירשהינטע און ארגאניזירטע פארשטעלונגען. ווען שווארצ'ס מערזשער האלט אויפגעריסען געווארען פאר א דורכשניטליכען מענשען אין די אויגען, וואלט ער זיך איבערגעצלם'ט, געגלויבט, אז דאס איז דעם טייוועל'ס מלאכה, און ארויסגעצויגען פון דער בעאבאכטונג ווינער נאר די לעהרע, אז ווייטער דארף ער זיך היטען, נישט אנצורירען קיין מערזשער מיט שוועבעל. דעם פולווער וואלט ער נישט ערפינדען.

א סך זעהר פריכטבארע צופאלען קומען פאר טאג טעגליך פאר די אויגען פון דער מענשהייט און זענען שטענדיג פארגעקומען. דערצו אבער, אום זיי צו פערשטעהן און אויסצוגעפינען זייערע געזעצען און צופאסונגען, איז נויטיג, אז זיי זאלען פארקומען פאר די אויגען פון א אונגעוועהנליך שטארקער דענקענסקראפט. דאס גאנצע מאטעריאל פון די ערשיינונגען, וואס ליעגען אים גרונד פון די ביאלאגישע, חמישע און פיזישע וויסענשאפטען, און די פערשיעדענע עלעקטרישע, מעכאנישע און פארע-ערפינדונגען, געפינט

זיך שוין פון לאַנג, פון ששת ימי בראשית אָן, אין דעם וועלביגען צושטאַנד און האָט געקענט בעאָבאַכטעט און אויסגענוצט ווערן פון די מענשען אין דעם שטיין-פעריאָד, ווי פון אונז היינט. און דאָך, אום איהם צו פערשטעהן און צו בעהערשען, איז נויטיג געווען אַזאַ ענטוויקלונגס-שטופע פון די דענקענס-פעהיגקייטען, וועלכער ס'האָבען נישט ערדייכט די אוראַלטע מענשען, און אויך נישט די מענשען פונ'ם מיטעל-אַלטער. ס'איז קיין שום צווייפעל נישטאָ אין דעם, אַז נאָך היינט אויך זענען מיר אַרומגערינגעלט מיט די סאַמע אינטערעסאַנטעסטע ערשיינונגען, ביי וועלכע מיר שטעלען זיך גאָרנישט אָב, וועלכע מיר קענען זיך ניט אויסטייטשען און ערקלערן, און די געזעצען פון וועלכע מיר זוכען גאָרנישט, ווייל צווישען די מענשען פון אונזער צייט בעזיצט קיינער נישט גענוג דענקענסקראַפט, אום פון די דאָזיגע איינדריקע אַרויסצוציהען נייע פאָרשטעלונגען וועגען זייער סבה און די פאָלגען, וואָס מ'קען פון זיי אַרויסבעקומען. ס'איז אָבער זעהר מעגליך, אַז סוף כל סוף וועט פאָרט קומען אַזאַ געניע, פאַר וועלכען דאָס וועט זיין נישט נאָר ערדייכבאַר, נאָר אויך לייכט, און אונזערע נאָכקומענדע דורות אויף דער ערד וועלען נישט אימשטאַנד זיין זיך צו ערקלערן, ווי אַזוי מיר האָבען געקענט פערביגעהן אַזעלכע מערקווירדיגע ערשיינונגען גאָרנישט בעמערקענדיג און גאָרנישט הערענדיג, אָט אַלץ איינס, ווי מיר קענען נישט פערשטעהן, ווי אַזוי מענשען זענען נישט צוגעקומען נאָך מיט טויזענדער יאָהרען צוריק צו דער ערפינדונג פון אויפרייס-מאַטעריאַלען, פון פאַרע-מאַשינען און פון עלעקטריציטעט.

איצט וועלען מיר לאָזען שטעהן אָן אַ זייט די נישט-וויכטיגע אַרבייט פון דעם צופאַל און מיר וועלען זעהן, אַז די ערפאַהרונגען אין דעם זין פון בעקאָן: „די קלוגע פראַגען, וואָס ווערען געשטעלט דער נאַטור"; ד. ה., וואָס ווערען געשטעלט מיט בעוואוסטזיין און אַבזיכט און אויף וועלכע מ'ערוואַרטעט פאָראויס אַ בעשטימטען ענטפער, ד. ה. די מעטאָדישע אַרבייטען פון ראָבערט מייער, העלמהאָלץ אָדער קאָך, — אַז די אַלע ערפאַהרונגען פאָדערן אַ געניאַלען דענקענס-צענטער און אַ שטאַרק ענטוויקעלטען ווילען. דער ווילען איז אונבעדינגט דערפאַר, וואָס ביי עקספּערימענטען און ערפינדונגען איז בעזונדער וויכטיג דאָס, אַז די פאָרשטעלונגען, וועלכע זענען אויסגעאַרבייט געוואָרען דורך די דענקענסצענטרען, זאָלען אַנ-

נעהמען אַ ממשותדיגע פאָרם, וואָס ס'איז מעגליך נאָר מיט דער הילף פון אַ מוסקעל־טעטיגקייט, צו וועלכער ס'זענען אונבעדינגט נויטיג ווילענס־אימפּולסען.

XVII.

ווען ענדליך דער ווילענסצענטער איז אויך אַזוי אונגעוועהנליך ענטוויקעלט, ווי די דענקענס־צענטערן, ד. ה. ווען מיר האָבען פאַר זיך אַ מענשען, וועלכער שטעלט פאַר מיט זיך אין איין און דער זעלביגער צייט אי אַ גאָניע פון ווילען אי אַ גאָניע פון דענקען, — האָבען מיר די מעגליכקייט צו בעגריסען איינע פון יענע ערשיינונגען, וועלכע ענדערן דעם גאַנג פון דער וועלט־געשיכטע. אַזאַ גאָניע ווייזט זיך אַרויס נישט אין געדאַנקען און ווערטער, נאָר אין מעשים, אין האַנדלונגען. זיין אורטייל אַרבייט אויס נייע פערזענליכע פאָרשטעלונגען, און זיין ווילען איז גענוג שטאַרק און ענערגיש, אום זיי צו פערוואַנדלען אין פאַקטען, נישט קוקענדיג אויף קיינע שטערונגען.

אַזאַ מין דאָפּעלער גאָניע בעטראַכטעט די בעקוועמערע מיטלען, וועלכע פיהרען צו דער פערקערפּערונג פון די פאָרשטעלונגען, ער פעראַכטעט די קלאַנגען און געשריבענע צייכענס, און שטרעבט צו אַזעלכע פערקערפּערונגס־מיטלען, וועלכע פאָדערן די בעוועגונג פון די סאַמע שטאַרקסטע שטערונגען. ער רעדט נישט און שרייבט נישט, נאָר טוט, ד. ה. ער הערשט איבער אַנדערע מענשען און איבער די קרעפטען פון דער נאַטור, אין איינשטימונג מיט זיינע פאָרשטעלונגען. אַזאַ גאָניע ווערט דאָס, וואָס ער וויל, און טוט, וואָס ער וויל. ער ענטדעקט וועלט־טיילען. ער נעהמט איין לענדער און מאַכט אונטערטעניג פעלקער. ער מאַכט דורך דעם לעבענס־וועג פון אַלעקסאַנדער מוקדון, מהמד, קראָמוועל און נאַפּאָלעאָן. קיין מענש איז נישט אימשטאַנד צו שטעלען אַ גרענעץ זיין הערשאַפט, נאָר ביידען דער, וועלכער איז נאָך מעהר גאָניע פון איהם. ער טרעט אָפּ צוריק נאָר דאַן, ווען ער האָט געגען זיך די מעכטיגע כחות פון

דער נאטור, וועלכע איז שטארקער פון זיין ווילענסקראפט. א אוראגאן האט געקענט פערניכטען קאלומבוס'ען, א קראנקהייט האט פערקירצט דאס לעבען פון אלעקסאנדער מוקדון, נאפאלעאנ'ען האט מיט חרפה בעדעקט דער רוסישער ווינטער. דער דענקענס-צענטער קען אין זיינע פארשטעלונגען ביי־קומען אפילו דער נאטור אליין; דער ווילענסצענטער קען ביי־קומען נאר אזעלכע קרעפטען, וועלכע זענען שוואכער פון איהם.

די ארגאניזאציע פון אזא אורטיילס-און ווילענס-געניע ברענגט מיט דאס, אז אין איהר איז ווייניגער, און אמאל אויך גארנישט פערהאן דאס, וואס מ'רופט געוועהנליך געפיהל, קינסטלערישער געשמאק, שענהייטס- און ליעבעסבעדערפניש. זיינע שטארקע צענטערן פערוואנדלען אלע איינדריקע אין קלארע פארשטעלונגען און ברענגען ארויס ארויס פון זיי פאלשטענדיג בעוואוסטזיניגע געדאנקען. די אויטאמאטישע טעטיגקייט קומט פאר אים אויסערסטען פאל נאר אין די נידעריגע קאארדינאציאנס- און ערנעהרונגס-צענטערן; די העכערע אבער ארבייטען ארגינעל, נישט לויט געירשה'נטע מוסטערן. ער איז כמעט אינגאנצען פריי פון די דונקעלע, האלב- אדער אינגאנצען אונבעוואוסטזיניגע נייגונגען. ער איז נישט סענטימענטאל און מאכט דעריבער דעם איינדריק פון א קאלטען, הארטען מענשען. די דאזיגע ווערטער אבער זאגען נאר דאס, אז ער איז בעגאבט מיט א דענקענדען, און נישט עמאציאנעלען האראקטער.

מיט אזא ארגאניזאציע איז געוועהנליך פערבונדען נאך איין אייגענשאפט: דעם געניע זענען זעהר שווער ציגענגליך די פארטיגע געדאנקען פון אנדערע קעפּ. זיינע צענטערן זענען גענייגט נאר צו ארגינעלער ארבייט, און נישט צו דער נאכאהמונג פון אנדערע. זיי נויטיגען זיך אין א רויהען מאטעריאל פון אויסערליכע איינדריקע, אום זיי צו פערהאנדלען אין נייע פערזענליכע פארשטעלונגען. די פריהער-פערדייהטע געדאנקען-פראדוקטען, ד. ה. דאס רויהע מאטעריאל פון אויסערליכע איינדריקע, וואס איז שוין פערוואנדעלט געווארען אין פארשטעלונגען דורך די מארך-צענטערן פון אנדערע מענשען, — רופען ארויס אין איהם א אבנייגונג.

ביי דעם פונקט פון מיינע בעטראכטונגען שטעלט זיך אוועק פאר מיר א שארפע פראגע. אויב די געניאליטעט שטעלט פאר מיט זיך א פעראייניגונג פון א אונגעוועהנליך ענטוויקעלטען און

אַ אונגעהעהערליכען אורטייל, איבער די טעטיגקייט פון געניע בײַ שטעהט אין שאַפען נײַע אַבסטראַקטע פאָרשטעלונגען און זײַ פערווירקליכען, טאָ וואָס בלײַבט מיר צו זאָגען וועגען די עמאָציאָנעלע גאונים, ד. ה. וועגען די אַלע דיכטער און קינסטלער? האָב איך דען אין אַזאַ פאַל דאָס רעכט אָנצונעהמען, אַז אַ דיכטער און אַ קינסטלער קאָן אויך זײַן אַ געניע? דאָס דאָזיגע רעכט איז אין דער אמת'ן טאַקע זעהר אַ צווײפעלהאַפטעס. לאָמיר גוט געדענקען, וואָס דאָס איז אונס עמאָציע. די אײַנדריקע פון די חושים קומען צו צו די צונעפאַסטע צענטערן פון די חושים, די ווידער ברענגען אין גאַנג אַנדערע צענטערן, גראַדע יענע, וועלכע נעהמען אויף די אײַנדריקע צוזאַמען מיט די ערשטע; זײַ רעגען אויף די צענטערן פון ווילען און פון דער קאָאָרדינאַציע און אַלס רעאַקציע רופען זײַ אַרויס וועלכע ס'איז האַנדלונג פון אָרגאַניזם, אַליין איינס, צו די האַנדלונג איז אַ געזיכטס-אויסדריק, אַ ענדערונג אינ'ם פולס פון האַרצען, צו אַ געשרײַ. דאָס אַליין קומט פאַר אויטאָמאַטיש, לויט אַ געירשה'נטער, אָרגאַניזירטער געוואָהנהייט, אָהן דער הילף פון דענקען, וועלכעס בעקומט וועגען די פּראָצעסען אין די נידריגע צענטערן נאָר דונקעלע בימשטיילונגען אָדער אַ גאַנץ אונבעשטימטע אַהנונג; די דאָזיגע פּראָצעסען, וואָס קומען פאַר אויסער בעוואוסטזײַן, זענען עס די עמאָציעס.

די פּאָעזיע, די מוזיק, און די מאַלערײַ האָבען נאָר איין אויפגאַבע פאַר זיך — אַרויסצורופען עמאָציעס. יעדערע פון זײַ שטאַרעט זיך מיט דער הילף פון איהרע מיטלען אַרויסצורופען אין אָרגאַניזם די פּראָצעסען, וועלכע ווערען אין דער אמת'ן פעראורזאַכט פון אַ בעשטימטער רײַהע אויסערליכע אײַנדריקע און וועלכע מיר עמפּפינדען אַלס עמאָציעס. דער לירישער דיכטער שטרעבט מיט ווערטער, דער מוזיקער מיט טענער און דער קינסטלער מיט פאַרבען אָנצורעגען אונזערע צענטערן צו דער אַרבייט, וועלכער זײַ איבען אויס אין יענע פעלען, ווען די חושים גיבען זײַ איבער אײַנדריקע פון אַ שענעם און ליעבענסווירדיגען וועזען פון דעם ענטגעגענזעצטען געשלעכט, פון וועלכען ס'איז שונא, פון די צושטערענדע נאַטור-קרעפטען, פון אַ לײַדענדען מענשען אָדער אַ בעשטימטער צײַט פון יאָהר. וואָס ריכטיגער זײַ קאָנען אַרויסהאַפען און שילדערן די אין ווערטער אויסגעדריקטע אָפּטישע און אַקוסטישע גײַסטיגע שטריכען פון די געשעהעניסען, וועלכע קאָנען געשילדערט

ווערען מיט דער הילף פון קונסט, אַלין מעהר וועלען די עמאָציעס, וואס ווערען אַרויסגערופען דורך זיי, זיך דערנעהנטערן צו די עמאָציעס, וואס ווערען אַרויסגערופען דורך די געשעהענישען אַליין.

מיר אַנערקענען נישט פאר קיין קונסטווערק אזא פּאָעטישעס אָדער קינסטלערישעס ווערק, וועלכעס רופט נישט אַרויס אין אונז קיינע עמאָציעס, זאָגאר אויך אין דעם פאַל, ווען מיר אַנערקענען, אַז עס איז קלוג אַרומגעטראַכט, אַז אויף איהם איז געאָפּפערט געוואָרען אַ סך אַרבייט און געשיקטקייט און אַז אום איהם צו שאַפען האט מען געמוזט בייקומען אַ סך שטערונגען.

די ווירקונג פון קונסט איז אַלזאָ געגרינדעט אויף דער אויטאָמאַטישער טעטיגקייט פון די ניעדריגע צענטערן, די טעטיגקייט אָבער קאָן אַרויסגערופען ווערען נאָר דורך אַזעלכע איינדריקע, וועלכע עס איז געוואָהנט צו עמפּפינדען דער אָרגאַניזם און אַ גאַנצע רייהע פון זיינע זיידעס; דאָס שליעסט אינגאַנצען אויס די מעגליכקייט פון נייעס אין קונסט. אום אויסצואיבען וועלכע ס'איז האַנדלונג, מוז דאָס קונסטווערק האָבען פאַר אַ אינהאַלט אַלטע, אָרגאַניזירטע איינדריקע. און האָבען מיר קוים אַנערקענט אַלס דעם אויסגעצייכנעטען שטריך פון אַ געניע די פעהיגקייט צו שאַפען נייע, ביז אַהער נישט בעוואוסטע פאָרשטעלונגען און פערוואַנדלען זיי אין ממשות'דיגע ערשיינונגען קאָן זיך עס דאָך שוין יעדענפאַלס נישט פעראייניגען מיט קונסט, אין וועלכער עס האַנדעלט זיך אויסשליסליך נאָר וועגען דעם, איבערצוחזר'ן אַלטע, אָרגאַניזירטע ערשיינונגען, וועלכע זענען איינגעטימליך דעם גאַנצען געשלעכט?

די תשובה אויף דער פראַגע ברענגט מיך אין פערלעגענהייט נאָר דערפאַר, וואָס מיר וועט אויסקומען דערביי זיך אַיינצוריסען מיט די איבעראַל-אָנגענומענע אנשויאונגען. ס'איז פאָלשטענדיג זיכער, אַז דער עמאָציאָנעלער געניע איז נישט קיין געניע. ער שאַפט נישט קיין שום נייעס, גיט נישט דעם מענשלכען בעוואוסטזיין קיין מעהר רייכען אינהאַלט, ענטדעקט נישט קיין אונבעוואוסטע וואַהרהייטען און האָט נישט קיין שום איינפלוס אויף דער ערשיינונגס-וועלט. דאָך זענען פערהאַן אין איהם געוויסע פסיכאָ-פיזישע אַנלאַגען, וועלכע מאַכען איהם פאַר אַ בעזונדער וועזען און צייכנען איהם אויס פון דעם מיטעלמעסיגען מענשען. די צענטערן, וועלכע רופען אַרויס עמאָציאָנעלע טעטיגקייטען, דאַרפען ביי איהם ענטוויקעלט זיין שטאַר-

קער, ווי אין אַ געוועהנליכען אָרגאַניזם. פון דאַנען איז געדרונגען, אַז נישט נאָר די חושים רופען אַרויס אַ מעהר אינטענסיווע טעטיגקייט אין זיינע אויטאָמאַטישע צענטערן, נאָר אויך זיין בעוואוסטזיין נעהמט בעסער אויף די דאָזיגע טעטיגקייט, ווייל זי איבט זיך אויס אין איהם מיט אַ גרעסערען גערויש, גרויסאַרטיגער, און ציהט צו צו זיך מעהר אויפמערקזאַמקייט. דער עמאָציענעלער געניע איז אַ מע-כאַנישער מוזיקאַלישער אינסטרומענט, און נישט קיין פּרייאימפּראָ-וויזירענדער און פריי-שפּיעלענדער ווירטואָז. גוט; מוזיקאַלישע אינ-סטרומענטען זיינען דאָך אָבער פערהאַן פערשיעדענע, פון דאָס מוזיקאַלישע טאַבאַק-פּושקע, וואָס גיט אַרויס שווינדזיכטיגע, קוים הערבאַרע טענער, ביז דעם מעכאַנישען אָרגאַן, דער דונער פון וועלכען עס מאַכט ציטערן די ווענט. דאָס זעלבע דאַרף מען זיך פאָרשטעלען, אַז די אויטאָמאַטיש אַרבייטענדע צענטערן ביי דעם עמאָציענעלען געניע זיינען טאַקע מעכאַניש, נאָר זיי שפּיעלען פון דעסטוועגען אַ סך העכער, ווי די צענטערן פון אַ געוועהנליכען מענשען; אַז צווישען זיי עקזיסטירט די זעלביגע בעציהונג, וואָס צווישען דאָס טאַבאַק-פּושקע און דעם אָרגאַן. דער רעזולטאַט פון דעם מעכאַניזם איז דאָס, וואָס דאָס בעוואוסטזיין פון דעם עמאָציאָנעלען געניע נעהמט אין אַ גרעסערע רער מאָס אַנטייל אין זיין טעטיגקייט, ווי דאָס בעוואוסטזיין פון אַ געוועהנליכען מענשען.

אמת, זיין אַנטייל דריקט זיך נישט אויס אין קיין שאַפענדער אַרבייט און לאָזט נישט קיין איינפלוס נאָך זיך, נאָר בעגרענעצט זיך בלויז מיט דער עמפּפינדונג אַליין. זיין דענקענסקראַפט קאָן קיין זאַך נישט ענדערען אין דער אויטאָמאַטישער אַרבייט פון די צענטערן; זי קאָן זיך נאָר צוקוקען צו דער אַרבייט און איהר בעאָב-אַכטען. אין דעם בעגרענעצטען זין קאָן אָבער דער עמאָציאָנעלער געניע אויך בעפריעדיגען די פאָדערונגען פון נייהייט און אָריגינאַליטעט, וועלכע איך שטעל דעם געניע. אמת, ער רופט אַרויס נאָר יענע עמאָציעס, וועלכע די מענשהייט האָט בעקומען בירושה און צו וועלכע זי איז פאָלקאָם צוגעוואָהנט; ער רופט זיי אָבער אַרויס שטאַר-קער, ווי אַלע מענשען פאַר איהם. זיין ווירקונג איז אַלזאָ ניי אין איהר גראַד, נישט אין איהר אַרט.

———————

XVIII.

די רײהע פֿון דעם געניען-ראַנג איז געגרינדעט אויף דער װיכטיגקײט פֿון דעם געװעב אָדער אָרגאַן, די אויסשליסליכע פֿאָלקאָמענהײט פֿון װעלכען עס בעשאַפֿט די געניאַליטעט. יעדע אַנדערע קלאַסיפֿיקאַציע איז נישט נאַטירליך, װען אַפּילו זי איז אַזוי שאַרפֿזיניג בעגרינדעט, װי יענע, װעלכע עס גיט בען. װאָס מעהר דער אָנגעגעבענער מאַרך-צענטר געהער דעם מענשען אַלײן, װאָס מעהר אויסשליסליך-מענשליך דער מאַרך-צענטר איז, אַלץ אַ העכערען געניע גיט אַרויס זײַן בעזונדערע ענטװיקלונג. די ענטװיקלונג פֿון דעם בײנער-געװעב קאָן נישט אַרויסגעבען קײן געניע, װײַל בײנער האָט נישט נאָר דער מענש אַלײן, נאָר אויך אַ סך אַנדערע בעלי-חיים. דאָס זעלבע איז אויך מיט די מוסקעל-געװעבען, מיט װעלכע ס'צײכענט זיך אויס אַ מילא פֿון קראָטאָן און װעלכע שטעלען איהם פֿון דעסטװעגען נישט העכער פֿון װעלכער ס'איז שטאַרקער חיה. אויך די צענטערן פֿון די חושים קאָנען נישט דיענען אַלס אָרגאַנישער יסוד פֿאַר געניאַליטעט, װײַל אין שאַרפֿזיכטיגקײט װעט דער קאָנדאָר שטענדיג איבערשטײַגען דעם בעסטען מענשליכען בליק און ליכט-אויפֿנעהמונגסצענטער, און אין דער בעציהונג צו אַ אידעאַלען געהער (חוש השמיעה) װעט דער מענש קײנמאָל נישט אימשטאַנד זײַן זיך צו פֿערגלײַכען מיט געװיסע סאָרטען אַנטילאָפּען א. א. װ.

די העכסטע צענטערן אַפּילו קאָן מען אויך נישט אָנערקענען פֿאַר אַזעלכע, װאָס געהערען אויסשליסליך נאָר דעם מענשען, אויב זײער פֿאָלקאָמענהײט געהט נישט איבער די גרענעצען פֿון אויטאָמאַטיזם. װאָרום אַלע העכערע בעלי חיים זענען בעגאַבט מיט דער פֿעהיגקײט אויטאָמאַטיש צו רעאַגירען אויף די אויסערליכע אײנדריקע און די דאָזיגע רעאַקציע געהט אויך צו צו'ם בעװאוסטזײַן, אין דער געשטאַלט פֿון עמאָציעס. בײַ עלעפֿאַנטען און הינד, קאָנען מיר בעמערקען, ריכטיג װי בײַ דעם מענשען, האַנדלונגען, װאָס האָבען אין זיך דעם אויסדריק פֿון ליעבע, האַס, נקמה, מורא און מיטלײַד צוזאַמען מיט די זײ בעגלײטענדע פּסיכישע אויפֿרעגונגען. דער אײנציגער אונטערשײד צװישען אַ מענשען און אַ בעל-חי אין דער הינזיכט איז דאָס, װאָס די מענשליכע עמאָציעס קאָנען אַרויסגערופֿען

ווערען אויך מיט דער הילף פון א קינסטליכער נאכאהמונג אדער מיט דער סימבאליזירונג פון די נאטירליכע ערשיינונגען, דאן ווען די עמאציעס ביי א בעל-חי קאנען ארויסגערופען ווערען נאר דורך די ערשיינונגען אליין.

אין דער ענטשטעהונג פון עמאציעס האבען אלזא דער זכרון און דער פערשטאנד מעהר ווערט ביי א מענשען, ווי ביי בעלי-חיים. דאגעגען דאס דענקען קאן מען אננעהמען פאר א ריין-מענשליכע בעהינקייט — אויף וויפיעל געוועהנליך עס געהט איבער די גרענצען פונ'ם איינפאכען, אונמיטעלבארען אויסטייטשען די איינדריקע פון די חושים און בילדעט אויס פון זיי נייע פארשטעלונגען; ד. ה. אויף וויפיעל עס איז אימשטאנד ארויסצוציהען פון איין אבסטראקציע אן אנדערע, א נייע. אזא מין דענקענסקראפט בעזיצט נאר דער מענש אליין און נישט קיין איין אנדער בעל-חי. און דערצו נאך איז ביי קיין אנדער בעל-חי נישט אזוי שטארק אויסגעדריקט דער ארגאנישער צוזאמענהאנג צווישען די צענטערן פון ווילען און דענקען, ווי ביי דעם מענשען.

די הויכע ענטוויקלונג פון די דענקענס-און ווילענס-צענטערן גיט אלזא ארויס א ריין-מענשליכען געניע, וועלכער שטעלט פאר מיט זיך דעם העכסטען אויסדריק פון דער ארגאנישער פאלקאמענהייט, וואס דער מענש האט ערדרייכט. און פון דעם שטאנדפונקט ארויס-געהענדיג דארף מען, געוועהנליך, אבגעגעבען דעם ערשטען פלאץ יענע גאונים, וועלכע פערקערפערען אין זיך די פעראייניגונג פון א ריעזיגער דענקענסקראפט און א ריעזיגען ווילען. דאס זענען ארבייטס-מענשען, דאס זענען יענע, וועלכע מאכען די וועלט-געשיכטע, וועלכע ערציהען פעלקער גייסטיג און קערפערליך, און בעשטימען זייער גורל אויף שפעטער מיט א סך יאהרען פאר-אויס: די גרויסע ארגאניזאטארען, געזעצגעבער, מלוכה-גרינדער, רעוואלוציאנערען מיט קלארע, דורך זיי ערדרייכטע ציעלען, און אויך בעזיעגער, אויב זייערע האנדלונגען זענען געבויט אויף די שטרענג בעשטימטע פארשטעלונגען פון זייער אורטייל, און נישט אויף דעם איינפלוס פון האלב-בעוואוסטזיניגע אימפולסען, אדער פרעמדע אנרעגונגען. אין דער בעציהונג צו'ם בעגרייפען און פער-שטעהן שטעהען די דאזיגע פארנעהמע גאונים אויך אזוי הויך, ווי די פון דער פאלגענדער קאטעגאריע: זיי ציהען אויך אזוי זיכער ארויס נייע פארשטעלונגען פון זייערע אויסערליכע איינדריקע; זיי געפינען

אויך אויס אזא צוזאמענהאנג צווישען ערשיינונגען, וועלכען מען קאן נישט משיג זיין מיט די חושים אליין, זייערע סבות, זייערע געזעצען, זייערע פאלגען אין דעם סאמע ווייטסטען רוים און סאמע ווייטסטער צייט. זיי שטעהען העכער פון יענע דערמיט, וואס זיי זענען אימשטאנד צו פערווירקליכען זייערע פארשטעלונגען נישט בלויז געגען דעם ווידערשטאנד פון טויטע געגענשטאנדען, נאר אויך געגען די שטערונגען פון לעבעדיגע ארגאניזמען, פון מענשען. האפענדיג, אז זייערע פארשטעלונגען וועלען אננעהמען א ממשות'דיגע פארם אונטער דעם איינפלוס פון ווילען, זענען זיי אימשטאנד צו שאפען אין זייער דענקען אזעלכע פארשטעלונגען, דער אינהאלט פון וועלכע ס'שטעלט פאר מיט זיך א גאנצען פאלק און זאגאר די גאנצע מענשהייט, און וועלכע זיי קאנען פערווירקליכען נאר דאן, ווען זיי מאכען די ווילענסצענטערן פון פעלקער, פון דער מענשהייט זאגאר, אבהענגיג פון זייער ווילען און דענקען.

אויף דער צווייטער מדרגה שטעהען די דענקענס-גאונים, מיט א גוט ענטוויקעלטען, נאר נישט געניאלען ווילען: די גרויסע פארשער, עקספערימענטאטארען, ענטדעקער און ערפינדער. זיי שטעהען נידעריגער פון די געניעס פון דער ערשטער קאטעגאריע דערמיט, וואס זיי קאנען נישט בענוצען זיך מיט מענשען, ווי מיט א תויהען מאטעריאל אויף צו פערווירקליכען זייערע פארשטעלונגען. דעריבער קאנען זיי פערווירקליכען נאר אזעלכע פארשטעלונגען, וועלכע האבען פאר א אינהאלט דעם נישט לעבעדיגען שטאף. זייער ווילען איז גענוג שטארק, אום ביי צוקומען די טויטע שטערונגען, אבער נישט די לעבעדיגע.

דעם דריטען פלאץ פערנעהמען די ריינע דענקענס-גאונים, וועלכע בעזיצען נישט קיין שטארק-ענטוויקעלטען ווילען: די דענקער און פילאזאפען. לויט זייערע ידיעות, זייער חכמה, זייער פעהיגקייט אריינצודרינגען אין די סאמע הייטסטע פראצעסען, און יענע, צו וועלכע מ'קען מיט די חושים אליין נישט צוקומען, זענען זיי גלייכבערעכטיגטע מיטגלידער אין דער זעלביגער גאונים-משפחה, צו וועלכער עס געהערען די מלוכה-גרינדער און ערפינדער. זייער אונפאלקאמענהייט בעשטעהט אין דעם, וואס זייערע פארשטעלונגען, וועלכע זענען אזוי גלענצענד אויסגעארבייט געווארען אין זייערע דענקענס-צענטערן, בלייבען ביי זיי אין מארך אדער — אין בעסטען

פאל — נעהמען אן די ממשות'דיגע פארם פון געזאגטע אדער געשריבענע ווערטער. קיין דירעקטען איינפלוס אויף מענשען און אויף נישט-ארגאנישע געגענשטאנדען — האבען זיי נישט. זיי רופען נישט ארויס קיין בעוועגונגס-ערשיינונגען. אום די פראצעסען אין די צענטערן פון זייער דענקען זאלען ארויסרופען אנדערע פראצעסען אויסער זייער ארגאניזם, איז נויטיג, אז זייערע פארשטעלונגען זאלען אנרעגען דעם ווילען פון א צווייטען מענשען.

נאך די דריי קאטעגאריעס פון קאגיטאציאנעלע געניעס, נאך די בעזיעגער פון מענשען, בעזיעגער פון דער טויטער מאטעריע און בלויזע דענקער, — געהען די עמאציאנעלע געניעס, וועלכע צייכנען זיך אויס פון דעם געוועהנליכען מענשען מיט א שטארקער קראפט אין דער אויטאמאטישער ארבייט פון זייערע צענטערן, און נישט מיט זייער בעזונדערער אינדיווידועלער ענטוויקלונג. זיי גיבען נישט דעם המון נישט קיין נייע בעוואוסטזיניגע פארשטעלונגען, נישט קיין בעוואוסטזיניגע בעוועגונגס-אנרעגונגען, נאר האלב- אדער אינגאנצען אונבעוואוסטזיניגע עמאציעס. צווישען די עמאציאנעלע גאונים שטעהען אויף דער ערשטער מדרגה די דיכטער, ערשטענס דערפאר, וואס אין זייער ארבייט נעהמט א גרעסערן אנטייל דאס אורטייל, און צווייטענס דערפאר, וואס זיי ברענגען ארויס זייער ווירקונג מיט דער הילף פון די מיטלען, וועלכע זענען אממעהרסטען צוגעפאסט דערצו, צו פערקערפערן די פערשיעדענע צושטאנדען פונ'ם בעוואוסטזיין, אט דעם העכסטען אינהאלט פון אלע קונסטען. דאס דאזיגע מיטעל איז — דאס ווארט. אין דער צייט, ווען דער קינסטלער און דער מוזיקער זענען געצוואונגען זיך צו בעגרענעצען מיט אזעלכע שטריכען פון דעם בעוואוסטזיינס-צושטאנד, וועלכע גיבען די מעגליכקייט צו האפען פון איהם נאר דאס אלגעמיינע בילד, האט דער דיכטער די מעגליכקייט איהם שארף צו בעגרענעצען און צו ספעציאליזירען, אזוי אז עס וועט שוין שווער זיין איהם צוזאמענצומישען מיט א ענהליכען בעוואוסטזיינס-צושטאנד. אהן דער מיטווירקונג פון דענקען קען זיך אים אויסערסטען פאל בעגעהן נאר דער ליירישער פאעט, „די אויגען פון וועלכען עס בלאנדזשען ארום אין בעצויבערענדען וואהנזין” און ביי וועלכען די איינדריקע ברענגען אין גאנג די שפראך-צענטערן אויטאמאטיש, גארנישט דורכגעהענדיג דעם בעוואוסטזיין. אין די אלע איבריגע סארטען פאעזיע

קומט אויס דעם פאעט אויסצובילדען, מיט דער הילף פון אורטייל, בעוואוסטזיניגע פארשטעלונגען, וועלכע צייכנען זיך אויס פון דעם דענקער'ס פארשטעלונגען נאר דערמיט, וואס זייער אינהאלט איז די פערקערפערונג פון גע'ירשה'נטע עמאציעס, און נישט דאס דערגעהן די נישט־ממשות'דיגע פערהעלטניסע צווישען ערשיינונגען.

דאס איז די איינציגע נאטירליכע קוואליפיקאציע, ווייל זי איז געגרינדעט אויף ארגאנישע הנחות. און דאך איז די געוועהנליכע אבשאצונג פון די פערשיעדענע קאטעגאריעס אין דער געניאליטעט, — א גאנץ אנדערע. קאנטאציאנעלע נאטורען שאצען דעם געניע לויט די נוצען, וועלכע ער ברענגט דער געזעלשאפט און וועלכע זי איז אימשטאנד צו פערשטעהן; עמאציאנעלע נאטורען שאצען איהם לויט דער קראפט און דער אנגענעהמליכקייט פון די עמאציעס, וואס ער קען אין זיי ארויסרופען. די אוראלטע געמיינדע אנערקענט פאר איהר וויכטיגסטען מיטגליעד דעם סאמע שטארקסטען און מוטיגסטען קריעגער. די קראפט פון די מוסקעלן און פון ווילען, ד. ה. מוט, ווערט דעריבער אנערקענט פאר דער שענסטער אייגענשאפט פון א מענשען און דער גליקליכער, וועלכער בעזיצט עס, פערנעהמט דעם ערשטען פלאץ צווישען די חברים פון זיין שבט און הויבט ארויס כמעט א געטליכע פערעהרונג. אין אזא געמיינדע קען קיין גרויסער דענקער, פארשער, מאטעמאטיק, פילאזאף א. אז. וו. נישט ערקלערען קיין פרעטענזיעס אויף אכטונג. ווען צווישען די רויטהויטיגע שבטים וואלט זיך פלוצלונג בעוויזען א וועלכער ס'איז דעקארט אדער ניוטאן, וואלט מען אויף איהם געקוקט, ווי אויף א נישט־נוצבארען מיטגליעד אין דער געמיינדע און געשטעלט איהם א סך נידריגער פון וועלכען ס'איז געשיקטען בערען־יעגער אדער קריעגער, וועלכער טראגט אויף זיין גארטעל א סך פון שונא אבגענומענע סקאלפען. און פון דעם נוצליכקייטס־שטאנדפונקט זענען זיי פאלשטענדיג גערעכט, ווארום דער אינדישער שבט, ביי דער ענטוויקלונגס־שטופע, וואס ער האט ערריכט, נויטיגט זיך נישט אין קיין מאטעמאטיקער און מעטאפיזיקער, נאר אין פלייש און זיכערקייט. אויב מ'גיט נאך אין אונזער ציוויליזירטער צייט אויך אב א בכבוד'ען פלאץ דעם סאלדאט און מען דריקט אויס די טיעפסטע אכטונג זיין מיליטערישער טאטואירונג אויפ'ן קראגען, אויף די ארבעל און אויף די פאלעס פון זיין מונ־

דיר, — איז עס נאָר אַ ירושה פון די אַנשװיאונגען, װאָס האָבען
געהערשט צװישען די װילדע, באַרבאַרישע פעלקער. אַזאַ מין אַכ=
טונג איז געװען גאַנץ נאַטירליך און פערשטענדליך אין דעם אור=
אַלטען צושטאַנד פון דער מענשהײט; בײַ דעם הײַנטיגען צושטאַנד
אָבער פון דער מענשליכער קולטור האָט עס קײן שום לאָגישע
בעדײַטונג נישט. אַזױ איז אױך נאַטירליך דאָס, װאָס די עמאָצ=
יאָנעלע נאַטורען שאַצען דעם געניע לױט די עמאָציעס, װאָס ער
רופט אַרױס בײַ זײ. זײ זענען נישט אימשטאַנד זעלבסטשטענדיג
אָדער אָריגינעל צו דענקען, זײער אױטאָמאַטישע, אָרגאַניזירטע מאַרך=
טעטיגקײט קען זיך אָבער זײַן גאַנץ װיכטיג. זײער בעװאוסטזײַן איז
דעריבער אָנגעפילט נישט מיט קײן קלאָרע פאָרשטעלונגען, נאָר
מיט די אַסך מאָל איבערגעחזר'טע האַלב=דונקעלע בילדער, אין
דער פאָרם פון װעלכע דאָס בעװאוסטזײַן נעהמט אױף די אױטאָ=
מאַטישע טעטיגקײט פון די מאַרך=צענטערן.

דער אֶמת'ער געניע פאָדערט פון די העכערע צענטערן נישט
קײן גע'ירשה'נטע, נישט קײן אָרגאַניזירטע, נאָר בעװאוסטזיניגע אַר=
בײט, און זײ קענען איהר נישט געבען. דעריבער עקזיסטירט דער
דענקענס=געניע אײגענטליך נישט פאַר זײ. דאַגעגען, דער עמאָצ=
יאָנעלער פאַלשער געניע (פסעװדאָ=געניע) רעגט אױף די אױטאָ=
מאַטישע טעטיגקײט פון זײערע צענטערן און זײ אַנערקענען איהם;
פאַר זײ שטעלט ער פאָר מיט זיך אַ קװאַל פון עמפפינדונגען, און
אַזױ װי מענשען זענען געװאױנט צו מעסטען דאָס לעבען מיט דעם
אינהאַלט פון די אײנדריקע, איז דער עמאָציאָנעלער געניע פאַר זײ
אַ הײליגער לעבענס=קװאַל. פרױען װעלען דעריבער שטענדיג שע=
צען העכער דעם קינסטלער, װי דעם דענקער און פאָרשער, און
טײַטשען די פאָרשטעהער פון קונסט שטעהט בײַ זײ אױפ'ן ער=
שטען פּלאַץ דער מוזיקער, װײַל די מוזיק גיט עמאָציעס, װאָס רע=
גען אױף דעם געשלעכטסצענטר און זענען דעריבער די טיעפסטע
און אַנגענעמסטע. דער קינסטלער און דער אַרטיסט פערנעהמט
אױך בײַ זײ אַ בעדײַטענדען פּלאַץ; דער ערשטער דערפאַר, װאָס
זײַן קונסט רעגט נישט אױף די דענקענדע טעטיגקײט און זײ קענען
געניסען פון איהר, זיך גאָרנישט אָנשטרענגענדיג, און דער צװײטער,
איבער דעם, אױך נאָר דערפאַר, װאָס די װירקונג פון זײַן נאָכ=
אַהמענדער און עמאָציאָנעלע גײַסטעס=צושטאַנדען פערװירקליכענדער

טעטיגקייט ווערט נאך שטארקער א דאנק דעם רייץ פון זיין פערזענליכקייט.

עמאציאנעלע נאטורען און קודם־כל פרויען, שעצען דעם דיכטער אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל זיין ארבייט איז א ריין־עמאציאנעלע, און נישט קיין קאגניטאציאנעלע; זיי וועלען דעריבער דעם ליריש'ן דיכטער שעצען העכער, ווי דעם עפישען; דעם דיכטער, וועלכער שילדערט אויסערליכע געשעהענישען העכער, ווי דעם דיכטער, וועלכער אנאליזירט גייסטיגע שטימונגען.

געוועהנליך, קען אזא מין אבשאצונג פאר אונז קיין שום ווערט נישט האבען. ווען די אינטענסיוויטעט פון די אנגערעגטע עמאציעס וואלט בעשלאסען די פראגע וועגען דעם, אויף וועלכען פלאץ מ'דארף אוועקשטעלען דעם געניע, וואלט פאר דעם מאנספערזאן זיין געליעבטע און פאר דער פרוי איהר געליעבטער געווען העכער פון אלע געניעס, וועלכע די מענשהייט האט ווען ס'איז ארויסגעגעבען פון זיך, ווייל ס'איז קיין שום צווייפעל נישטא אין דעם, אז יוליע אין ראמעא'ן, אדער לעאנדר אין העראַ'ן רופען ארויס א סך שטארקערע עמפפינדונגען, ווי געטהע אדער שעקספיר, בעטהאווען אדער מאצארט, נישט רעדענדיג שוין, פערשטעהט זיך, וועגען קאנט'ן אדער לאפלאס'ן, וועגען יוליוס צעזאר אדער ביסמארק'ן. און איך גלויב, אז ווען מיר וואלטען פרעגען וועלכען ס'איז פון די צוויי אינטערעסאנטע פארלעך, וואלטען זיי גארנישט א קלער געטאן אפילו און גלייך אנערקענט זייער יוליע'ן אדער לעאנדר'ען פאר דעם גלענצענדסטען פון אלע פערגאנגענע, איצטיגע און צוקונפטיגע געניעס.

די ווירקונג פון איין פערזענליכקייט אויף דער אנדערער קען אלזא נישט דיענען אלס מאסשטאב פאר איהר בעדייטונג, ווייל די דאזיגע ווירקונג ענדערט זיך כסדר, אבהענגיג דערפון, צו די מענשען, אויף וועלכע זי ווערט אויסגעאיבט, זענען מעהר אדער ווייניגער געבילדעט, מעהר אדער ווייניגער קאגניטאציאנעל. אלס אזא מאסשטאב קען דיענען נאר דער אויסשליסליך מענשליכער כאראקטער פון די מארך־צענטערן, די אינגעוועהנליכע ענטוויקלונג פון וועלכע עס שטעלט פאר מיט זיך דעם פסיכא־פיזישען יסוד פון דער ערשיינונג. און אזוי ווי דער סאמע העכסטער און סאמע מענשליכסטער צענטר איז דער צענטר פון דענקען, קען נאר די ענט־

וויקלונג פון דעם צענטער שאַפען אַ געניע, וועלכער נייטיגט זיך נאָך, דערצו, אין אַ שטאַרק-ענטוויקעלטען ווילענס-צענטער, אום צו מאַכען די אַרבייט פון זיין דענקענס-צענטער צוגענגליך פאַר די חושים פון אַנדערע מענשען.

דער דענקענס-געניע שטעלט פאַר מיט זיך ביז היינטיגען טאָג דאָס לעצטע וואָרט פון מענשליכער פאַלקאָמענהייט. צי וועט די אָרגאַנישע ענטוויקלונג פון דער מענשהייט געהן נאָך ווייטער און וועלכע ריכטונגען זי וועט אָננעהמען, — וועגען דעם וואָלט געקענט אורטיילען נאָר אַ גרויסער דענקענס-געניע, וועלכער בעזיצט די פעהיגקייט צו שליסען פון דער געגענוואַרט אויף דער סאַמע ווייטטער צוקונפט.

די פסיכאלאגישע סבות פון אנטיסעמיטיזם.

הערר מאמיגליאנא הויבט אן זיין אויסבעסערונגס־ארטיקעל צו די בעמערקונגען פון הערן לאריא וועגען „די עקאנאמישע יסודות פון אנטיסעמיטיזמוס" מיט א פערביינונג פאר דער „אויטאריטעט, וואס קיינער קאן נישט אבפרעגען" פון דעם דאזיגען אויסגעצייכענטען עקאנאם ה' לאריא. איך אבער בעדויער, וואס איך מוז די דאזיגע אויטאריטעט אונבעדינגט אבפרעגען, און נאך מעהר, אויף וויפיעל עס איז נוגע דעם אנטיסעמיטיזמוס, מוז איך זי אינגאנצען אבלייקענען.

ווען ער פערזיכערט, אז די סבה פון די יודישע פערפאלגונגען און רדיפות אין מיטעלאלטער און אין אונזערע צייטען איז די קנאה פון דעם „געמויפטען" קאפיטאל קעגען דעם „געמילטען" קאפיטאל, בעווייזט דערמיט, אז ער האט נישט קיין שום בעגריף וועגען דער דאזיגער פראגע. איך בין זאגאר חושד, אז הערר לאריא, אזוי ווי דאס רוב פון די פאלשטענדיג „אסימילירטע" יודען, איז בכלל אינגאנצען נישט בעקאנט מיט'ן יודענטום, מיט זיין אינטימער לאגע און מיט זיינע עקזיסטענץ־בעדינגונגען.

מען רעדט זיך איין, אז עמיץ, וואס שטאמט אהיים פון יודען, מוז דעריבער אויך זיין בעקאנט מיט דער יודען־פראגע, אדער ווייניגסטענס מיט איינע פון איהרע אנשויאונגען, און מען ווענדעט זיך צו

איהם, כדי צו בעקומען א ריכטיגע ידיעה וועגען דער דאזיגער פראגע. פאקטיש אבער האבען די אסימילירטע יודען פערלארען די מינדעסטע פיהלונג מיט זייער ראסע, ווייסען נישט וועגען איהר קיין זאך, און נאך מעהר, זיי שטאלצירען דערמיט, וואס זיי ווייסען נישט, און שטעלען דאס ארויס פאר א מעלה. זיי שטודירען די פייער־לענדער און מאכען פארשונגען וועגען די לאפען; זיי לייענען אלץ, וואס ווערט געדרוקט וועגען די באטאקודען, און אינטערעסירען זיך זעהר שטארק מיט די פאפואס. דער איינציגער טייל פון דער מענשהייט, וואס זיי האלטען נישט פאר ווירדיג צו לעגען אויף איהם די מינ־דעסטע אויפמערקזאמקייט, זענען די יודען. זיי רעדען זיך איין, די דאזיגע עדעלע זעלען, אז נאר אונטער אזא בעדינגונג העלען די קריסטען האלטען זייער „אסימילאציע" פאר אמת'ע און ריינע.

די דאזיגע פעטערס, וועלכע שעמען זיך מיט אונז, און זאגען זיך אב פון זייער שטאם, זאג איך נישט קיין מוסר דערפאר, וואס זיי דרעהען זיך צו אונז אויס מיט'ן רוקען. נאר איך פערלאנג פון זיי, אז זיי זאלען בלייבען טריי דער לאגיק פון זייער אויפפיהרונג. ווען מ'ווענדעט זיך צו זיי, אום צו בעקומען ידיעות וועגען אונז, זאלען זיי קיין ענטפער נישט געבען, כדי צו דערוויטשען אויף אזא אופן יעדען טעות וועגען זייער בעציהונג צו אונז און עהרליך מודה זיין, אז זיי האבען נישט קיין שייכות צו אונז.

העהר לאריא זעהט די סבה פון אנטיסעמיטיזמוס אין דער יודישער רייכקייט. דער דאזיגער טעות קאן זיך נאר ערקלערען דערמיט, וואס ער שעפט זיינע קענטנישען וועגען יודען נאר פון אנטיסעמיטישע קוועלען. די „יודישע רייכקייט" עקזיסטירט נישט. דאס האבען די אנטיסעמיטען פון שנאה אויסגעטראכט, אז יודען זענען רייך. די יעניגע רייכקייט, וועלכע איז כלל נישט די סבה פון דער שנאה צו די יודען, איז א צוגעגעבענע אויסגעטראכטע לעגענדע, כדי צוגעבען כלומר'שט א ערקלערונג פאר די געפיה־לען, לויט וועלכע עס בעגעהען זיך מיט אונז די יעניגע, וועלכע פערשפרייטען די דאזיגע לעגענדע.

דער אמת איז, אז דאס יודישע פאלק, ווען מיר בעטראכטען עס אלס גאנצעס, איז לחלוטין דאס ארעמסטע פון אלע קולטורע־לע פעלקער. עס קאן אפשר זיין, דאס עס גיבט ווילדע שטאמען, וועלכע לעבען נאך אין גרעסערען עלענד, אבער די דאזיגע פיהלען

ניט זייער עלענד, חעהרענד די יודען פיהלען דאָס זעהר ביטער. דען די יודען האָבען אַלע בעדערפֿנישען פון דעם קולטור־מענש, און בעזאָנדערס אויך אַ נויטיגע בעדערפֿניש צו לערנען און צו אַר־בייטען, און האָבען ניט קיין מיטעל צו קאָנען בעפֿריעדיגען די דאָזיגע בעדערפֿניש.

הילט איהר צופֿערען? איך גיעב זיי גערן. 80 פּראָצענט פון אַלע יודען פון דער וועלט זענען פּעראורטיילט צו אַ הראָנישער האַלב־ערנעהרונג. זייער עקאָנאָמישע לאַגע איז פיעל ניעדריגער ווי די לאַגע פון אַלע פּראָלעטאַריאַטען פון דער וועלט. דען דער קריסטליכער פּראָלעטאַריער האָט אַמוועניגסטענס דאָס רעכט צו זוכען אַרבייט אומעטום, וואו ער קאָן זי געפינען, חעהרענד די יודען אין רוסלאַנד און רומעניען, וואו עס לעבט אַ יודישע בעפעלקערונג פון 6,250,000 פּערזאָן, איז געצוואונגען צו זיין איינגעדריקט אין איינציגע שטעדט, אין וועלכע עס איז פאַר זיי קיין אַרבייט נישטאָ און וואו עס בלייבט זיי נאָר אויסצוקלייבען איינס פון די צוויי: אָדער צו בעטלען און אויסצוזוגען פאַמעלעך פון הונגער, אָדער אויסצוזוגעהן שנעל פון הונגער און זיך נישט בעשליעסען צו בעטלען. 17 פּראָצענט פון אַלע יודען פערדינענען מיט גרויס מיה פּונקט אַזוי פיעל, וויפיעל זיי איז נויטיג, און אַזוי ווי אַרום זיי הערשט נאָר שנאה, דעריבער זענען זיי געצוואונגען דאָפּעלט צו אַרבייטען, כדי צו דערתרייכען דורך זייער אַרבייט דעם זעלבען פּערדיענסט, האָס זייער קריסטליכער קאָנקורענט. ערשט העכסטענס דריי פּראָצענט יודען לעבט זיך גוט, און זענען אפשר אויך רייך. צווישען זיי געפינען זיך פיער אָדער פינף פאַמיליען — נישט מעהר! — וואָס זייערע נעמען, וועלכע ווערען פאַנאַנדערגעטראָגען דורך דער שנאה, זענען בעקאַנט אין דער גאַנצער וועלט. קיין איין איינע פון די דאָזיגע פאַמיליען, נישט די ראָטשילדס, נישט די הירשס, נישט די בלייכרעדער, נישט די פאָלאַקאָוו'ס, שטעהען נישט אויף דער רשימה פון די מיליאַרדערען פון היינטיגען קאַפּיטאַליזמוס, אויף וועלכער עס שטעהען די אַסטאָרס, די ראָקפעלער'ס, די גולד'ס, די וואַנדערבילט'ס, די מאָרגאַנס, די קאַרנעדושי'ס א. א. וו. דערצו נאָך ווערט דאָס פּערמעגען פון די יודישע עשירים אוגגעהויער איבערשאַצט, דורך דער גוואַלדיגער רעקלאַמע, וואָס דער אַנטיסעמיטיזמוס מאַכט זיי צו'ם דערמאָהנטען צוועק.

עס האָט דעריבער קיין זינען נישט און עס איז שענדליך צו

רעדען וועגען „יודישער רײַכקײַט“; גיכער האָלט מען שטענדיג און איבעראַל געדאַרפט הויך שרײַען וועגען דעם מורא'דיגען עלענד פון דער אונגעהויערער מעהרהײַט פון די יודען; דאָס דאָזיגע עלענד איז פאַר זייערע פערפאָלגער אַ שאַנדע און קעגען די רעגירונגען אַנקלאַגע, וואָס פערדעקט זיי מיט הרפה, דען דאָס דאָזיגע עלענד שטאַמט נאָר פון די אויסנאַהמס־געזעצען, וועלכע פערבאָטען די יודען אויסצונוצען זייערע קרעפטען און פעהיגקײַטען, כדי צו פערדינען, וואָס זיי נויטיג איז. און ווי באַלד עס איז גאָר נישטאָ קיין „יודישע רײַכקײַט“, קאָן זי דאָך אויך נישט זײַן די סבה פון אַנטיסעמיטיזמוס.

איבריגענס, מען קאָן נאָך אויף אַנ'אַנדער אופן בעווײַזען די אונבעדינגטע פאַלשקײַט פון העררן לאָריאַ'ס ערקלערונג.

וואו געפינט זיך דען דער אַנטיסעמיטיזמוס צו'ם מייסטען? וואו ווײַזט ער זיך אַרויס אין די ווילדעסטע, ערגסטע פאָרמען? אין רוסלאַנד, אין רומעניען, אין גאַליציען. דאָס הייסט, גראַדע אין די לענדער, וואו די יודען האָבען קיין ווערט נישט אַלס עקאָנאָמישער פאַקטאָר. די יעניגע יודען, וועלכע פערמאָגען דאָרט עפּעס, זענען אַ זעלטענע אויסנאַהמע. זיי האָבען נישט קיין שלעסער, נישט קיין הײַזער, נישט קיין עקיפּאַזשען, נישט קיין מעטרעסען, זיי בעזיצען נישט קיינע באַנקען, נישט קיין פאַבריקען, נישט קיין אײַזענבאַהנען; אפילו אין די בערזען פון יענע לענדער ווערען זיי פערשוואונדען צווישען דער גרעסטער מעהרהײַט פון די קריסטען. זיי זענען כלל נישט קיינע קאָנקורענטען פאַר די קריסטען. זיי קאָנען נישט שטערען דעם „געטויפטען“ קאַפּיטאַל, ווײַל זיי זענען קעגען איהם שוין צו קליין. וואָס בלײַבט אַלזאָ איבער פון העררן לאָריאַ'ס בעווײַז?

גראַדע דאָרט, וואו מען קאָן געפינען אייניגע יודישע מיליאָנערען, אין ענגלאַנד, אין אַמעריקא, אין האָלאַנד, איז כמעט אינגאַנצען נישטאָ קיין אַנטיסעמיטיזמוס, אָדער דער אַנטיסעמיטיזמוס איז דאָרט פיעל מילדער ווי אין די לענדער, וואו די יודען זענען בעטלער. אמת, אין פראַנקרײַך זענען דאָ רײַכע יודען, און שוין אייניגע יאָהר, ווי דאָרט איז אויך דאָ אַ שטאַרקער אַנטיסעמיטיזמוס. נאָר דער דאָזיגער אַנטיסעמיטיזמוס איז נישט געווענדעט קעגען דער רײַכקײַט פון די יודען, נאָר קעגען דעם, וואָס עס פעהלט זיי כלומר'שט ליעבע צו'ם פאָטערלאַנד, קעגען זייער „אינטערנאַציאָנאַליזמוס“. אמת,

אין דייטשלאנד שפּיעלען די יודען א זעהר וויכטיגע ראָליע אויף דער בערזע און פערנעהמען א גאנץ גרויסען פּלאץ אין באנק=געשעפט און אין דער אינדוסטריע. נאָר וואָס זעהען מיר דאָרט? גראדע די רייכע יודען בעקומען אלערליי אמטליכע און געזעלשאפטליכע כבודים, וועהרענד די רדיפות זענען אָנגעווענדעט נאָר קעגען די יעניגע, וועלכע האָבען גאָר נישט אָדער האָבען ווייניג און וועלכע מוזען אויסנוצען זייערע פעהיגקייטען ערגיץ אנדערש אויסער דער בערזע און די באנקען. וואו זעהט איהר דען א יודישען מיליאָנער, וועלכער זאָל געהרדפ'ט ווערען צוליעב זיין ראַסע און רעליגיאָן און זאָל מוזען ליידען? וועלכע יודען זענען בעפוצט מיט טיטלען פון גראַפען און באַראָנען? זענען דאָס אפשר די געלעהרטע, די שריפטשטעלער, די קינסטלער? ניין און קיינמאָל נישט! דאָס זענען הורכאים, אָהן איין און איינציגע אויסנאַהמע, געלד=לייט אָדער זייערע יורשים. די איינציגע יודען אין רומעניען, וועלכע האָבען א דאַנק דעם בערלינער קאָנגרעס פון יאָהר 1878 בעקומען בירגער=רעכטע, זענען באַנקירען. די איציגע יודען אין רוסלאַנד, וועלכע מעגען וואָהנען אין גאַנצען לאַנד, זענען (אויסער די, וועלכע בעזיצען א דיפּלאָם פון א הויך=שולע, וואָס זייער צאָהל איז גאַנץ ווייניג, ווייל דער פּראָצענט פון יודען, וועלכע ווערען צוגעלאָזט אין די הויך=שולען, איז זייער קליין) די סוחרים פון „ערשטער גילדע", ד. ה. די יעניגע, וועלכע צאָהלען גרויסע שטייערן, און דאָס פאָדערט דאָך א גרויסע רייכקייט און א וויכטיגען צושטאַנד אין דער האַנדעלס=וועלט. אין פראַנקרייך זענען די ראָטשילדס מיטגליעדער פון זשאָקיי=קלוב און די היינעס מאַכען התונה זייער טאָכטער מיט א רעגיערענדען פירשט.

עס איז, הייסט עס, נישט אמת, אַז מען האָט די יודען פיינד צוליעב זייער געלד. דען ערשטענס זענען די געלד=יודען א זעהר זעלטענע אויסנאַהמע, און צווייטענס גראַדע די ווייניגע געלד=יודען ליידען כלל נישט פון דער שנאה צו די יודען, ווערען אין ערגיץ נישט געהרדפ'ט, און אפילו אין די לענדער, וואו דער אַנטיסעמיטיזמוס איז צום שטאַרקסטען, ווערען זיי געעהרט און געשעצט דורך די רעגירונגען, דורך דער געזעלשאַפט און זייערע קריסטליכע קאָנקורענטען, זיי ווערען דערהויבען צום אַדעלשטאַנד, בעקומען אַמטליכע טיטלען און אָרדענס און געניסען פון אַלע רעכטע און אַפילו פון דאָס רוב בעזונדערע רעכטע פון דער פּריווילעגירטער אַריסטאָקראַטיע.

הערר מאַמיגליאַנאָ קומט שוין פיעל נעהנטער צום אמת, װען ער װײַזט אָן דערויף, אַז די הערשענדע קלאַסען זענען עס, װאָס, בענוצענדיג זיך מיט'ן אַנטיסעמיטיזמוס אויף אַלערליי אופנים, שפּעקולירען זיי אין רעכענען אויס אויף די אונװיסענהייט און די פאָראורטיילען פון דער מאַסע און סטאַרען זיך אָבצואװענדען אויף די יודען דעם כעס פון די אונצופריעדענע אויף דעם קאַפּיטאַליזמוס און אויף די שלעכטע מעשׂים פון די רעגירענדע. נאָר דערמיט בעשטעטיגט נאָר הערר מאַמיגליאַנאָ די פאַקטען, אָבער ער גיעט נישט קיין ערקלערונג צו זיי. פון װאַנען נעהמען זיך די פאָראורטיילען פון דער מאַסע? פון װאַנען נעהמט זיך זייער שנאה פון לאַנג אָן צו די יודען, די שנאה, װאָס די הערשענדע קלאַסען האָרפען נאָר אויפבלאָזען, דערהאַלטען און אויסנוצען פאַר זייער טובה?

אויף די דאָזיגע פראַגע ענטפערט נישט הערר מאַמיגליאַנאָ. איך װעל מיך בעמיהען דאָס צו טהון אָנשטאַט איהם.

דער װאָרצעל פון דער שנאה צו די יודען שטעקט אין איינער פון די עלטעסטע און אַלגעמיינסטע מערקװירדיגע אייגענשאַפטען פון דעם אַרט דענקען פון דעם מענשען און אפילו פון חיות. יעדעס װעזען, װאָס איז בעשענקט מיט בעװאוסטזיין, פיהלט אַ שנאה צו אַלץ, װאָס איז אַנדערש פון איהם אין דער ערשיינונג, אין דעם אַרט פון זיין װעזען, אין זיינע געװאָהנהייטען, — אויסער אין יענע זעלטענע פאַלען, װען דאָס װעזען, װאָס איז אַנדערש געבויט אָדער פיהרט זיך אַנדערש, איז אַרומגערינגעלט מיט אַ ליכט־קראַנץ, ד. ה. װען עס איז גרויס, שטאַרק, װאונדערבאַר; דעמאָלט פיהלט מען נישט דערצו קיין שנאה, נאָר מען בעװאונדערט עס. בכלל אָבער איז גענוג, אַז עמיץ זאָל זיין אַנדערש װי מיר, און ער איז אונז שוין אונאַנגענעהם. דאָס איז איינע פון די פאָרמען פון „מיזאָנעאיזמוס", יענעם מיטעל, מיט װעלכען דער אָרגאַניזמוס פערטיידיגט זיך קעגען די אָנשטרענגונג זיך צו צופּאַסען צו דער אַרומיגער װעלט, װאָס מיין גרויסער לעהרער צעזאַרע לאָמבראָזאָ האָט עס מייסטערהאַפט אַנאַליזירט און אַזוי אַ נאָמען געגעבען. אויף אויב די יעניגע, װעלכע זענען אַנדערש װי מיר, זענען אַ קלײנער און שװאַכער מיעוט (מינדערהייט), דעמאָלט פיהלען מיר נישט די בעדערפניש צו קעמפפען מיט אונזער אַנטיפּאַטיע קעגען זיי, אָדער עס אפילו צו האַלטען אין זיך בסוד, נאָר זי װײַזט זיך אַרויס מיט איהר גאַנצער חוצפה, און דאָס װידער ברענגט דערצו,

אַז זי ענטוויקעלט זיך נאָך שטאַרקער.

דאָס איז די אַלגעמיינע מענשליכע סבה פון דער שנאה, וואָס יעדע מעהרהייט פיהלט צו יעדער מינדערהייט, וואָס לעבט צווישען איהר און וואָס ציהט אויף זיך די אויפמערקזאַמקייט מיט איהרע בעזונדערע, אָריגינעלע פאָרמען. וואָס אַנבעלאַנגט ספּעציעל צו אונז יודען, אַזוי קומט נאָך צו צו יענער אַלגעמיינער סבה דער אַלטער פאַנאַ־טיזמוס קעגען די „גאָטעס־מערדער", וועלכער לעבט נאָך אַלץ, און אַ אַבקלאַנג פון די אַבערגלויבישע לעגענדעס פון מיטעלאַלטער, וועלכע האָבען בעשולדיגט די יודען אין אַלערליי שלעכטע מעשים, ווי למשל עלילת דם, אָדער דאָס גנבה'נען די קריסטליכע הייליגקייטען א. א. וו.

פון דער דאָזיגער שנאה, וואָס אַ מעהרהייט פיהלט צו אַ מינ־דערהייט, וועלכע איז אַנדערש ווי זי, שטאַמט אַרויס, לויט דער נויט־ווענדיגקייט פון אַ פּסיכאָלאָגישען געזעץ, דאָס, וואָס די מעהרהייט מאַכט די מינדערהייט פאַר דעם שעיר לעזאזל און בעשולדיגט איהם פאַר אַלע פעהלערען און אונגליקען פון דער מעהרהייט. בשעת אויף די פעלקער פון אַלטערטום, וועלכע זענען לויט זייער אַבשאַמונג און זייער גלויבען געוועזען אַלע פון גלייכען אַרט, איז אָנגעפאַלען עפּעס אַ אַלגע־מיינע אונגליק, פאַר וועלכען זיי האָבען נישט געפונען קיין גענינגענדע ערקלערונג אין זייערע אייגענע פעהלערען, אָדער זיי האָבען עס אויך נישט געוואָלט, דאַן האָבען זיי חושד געווען, דאָס זייערע נאַציאָנאַל־געטער זענען אויף זיי אין כעס. אין די אַלע פאַלען, אין וועלכע יענע פעלקער האָבען בעשולדיגט אין זייער אונגליק די געטער, לע־גען אַרויף די מאָדערנע, אויפגעקלערטע פעלקער די פעראַנטוואָרט־ליכקייט אויף די יודען, וועלכע לעבען צווישען זיי. דאָס איז פּונקט דער זעלבער אַבערגלויבען ווי אַ מאָל, נאָר פערקליידט אין אַ פער־קליידונג, וואָס די מאָדערנע מענשען האַלטען דאָס גיכער פאַר מעגליך אַנצונעהמען.

און אַזוי ווי די סבה פון אַנטיסעמיטיזמוס איז אַ פּסיכאָלאָגישע אייגענטימליכקייט פון די מענשען, דעריבער גלויב איך כלל נישט אַזוי ווי דער הערר מאָמיגליאַנאַ, אַז דער אַנטיסעמיטיזמוס איז אַ „פערבייגעהענדע ערשיינונג" און וועט שנעל פערשוואונדען ווערען. ער וועט פערשווינדען נאָר דאַן, ווען מען וועט יודען אַלס אויפ־הערען צו דערקענען צווישען אַנדערע מענשען, דאָס הייסט, ווען זיי

וועלען פערליערען זייער רעליגיאן, זייערע ראססען-טראדיציעס, זייערע אלטע זיטען און אפילו זייער אנטראפאלאגישען טיפ, זייער יודישען פרצוף. און אזוי ווי די דאזיגע פאלקאמענע אסימילאציע ווייזט מיר אויס צו זיין שווער און אונמעגליך אויסגעפיהרט צו ווערען אין גיכען, דעריבער האלט איך דעם אנטיסעמיטיזמוס פאר א עביגען בעגלייטער פון דער עקזיסטענץ פון די יודען, כל זמן זיי וועלען זיין א שוואכערע מינדערהייט צווישען אנדערע נאציאנען, און דעם איינציגען הייל-מיטעל קעגען דעם אנטיסעמיטיזמוס זעה איך נאר אין דעם צוריקקעהרען פון דער יודישער מאסע קיין פאלעסטינע, וואו זיי זאלען שוין ניכט זיין א מינדערהייט, נאר א מעהרהייט, און דאדורך זאלען זיי פטור ווערען פון דער ווירקונג פון דעם פסיכאלאגישען געזעץ, וועלכעס איז נאר וואס ערקלערט געווארען.

מאשינען-ואץ-דרוקעריי פון נ. ראזענפעלד, ווארשא. פאנסקא נומ׳ 20.

געדרוקט אין דרוקערײַ „הצפירה", פּינסק, 40

JUUDI SOOST ÜLIÕPILASTE ÜHING „HASMONEA" TARTUS

אַלע 2 וואָכען
א בוך.

פֿין אָנפֿאַנג 1909 האָט אָנגעהויבען
צו ערשײַנען
שימינ'ס גרויסע

„װעלטביבליאָטעק"

.. ער
א יאהר

וועלכע וועט אָרגאַניזירט לויט די בעסטע מוסטערן פֿון
אזעלכע פֿערלאַגען אין די איראָפּעאישע ליטעראַטורען.

ביז יעצט זיינען ערשינען פֿאָלגענדע שריפֿטען:

1) מ. ז. פֿייערבערג וואוהין?
2) ארטור שניצלער'ס ווערק
I באַנד.
3-4) א. מ. ווייסענבערג שריפֿטען
I און II באַנד.
5—6) היינריך היינע'ס שריפֿטען
I און II באַנד.
7—8—9) ז. שניאור'ס שריפֿטען
I און II און III באַנד.
10) רעדוארד קיפּלינג.
דאָס בוך פֿון דער ווילדעניש.
11) י. שטיינבערג'ס שריפֿטען.
12) מ. סטאַװסקי.
אידילען אין בילדער (זאַמלונג).
13—14) ז. י. אנכי.
צווישען הימעל און ערד.
I און II באַנד.
15) מאַקס נאָרדויס
אויסגעוועהלטע שריפֿטען I באַנד.

דעם אַבאָנאַמענטס-פּרייז

אין רוסלאַנד: יערליך 4 ר'; ½ יערליך 2 ר; ¼ יערליך 1 ר'. אין אויסלאַנד: 9 מאַרק, 11 פֿראַנק, 6 גולדען, 9 שילינג, 2,50 דאָלאַר יערליך. אין לייט דעם ½ און ¼
די אַלע ביכער ערשײַנען אין פּראַכט אויסגאַבען מיט די בילדער פֿון די שריפֿטשטעלער.
אַלע ביכער ערשײַנען פּינקטליך און ווערען באַלד צושיקט די אַבאָנענטען.

Книжный маг. Б. ШИМИНА, Варшава Налевки 33.
Buchhandlung B. SCHIMIN, Warschau, Nalewki 33.
אדרעס

ס'איז אַרויס פֿון דרוק אַ נייעס ווערק

דער קאַראַהאַר

צעהן דיאַלאָגען פֿון אַרטור שניצלער.

דער „קאַראַהאַר" איז איינע פֿון יענע ווערק און וועלכע דער גראָסער אווטאָר האָט זיך ערלויבט אין אַ עכט-קינסטלערישע פֿאָרם אין אָהן שום מאַסקע פֿון צביעות אין בלומר'שטע צניעות פֿריי צו שילדערן די נאַטירליכע ניגונגען פֿון דעם מאַנספערזאָהן צו דער פֿרוי ... זי ד ... ויך אים אין אַלע שיכטען פֿון דער מאָדערנער געזעלשאַפֿט.

פּרייז 30 קאָפּ.

Книжный магазинъ Б. ШИМИНЪ. Варшава, Налев